

UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT „ION CREANGĂ”
DIN CHIȘINĂU
CATEDRA PSIHOLOGIE

RACU IULIA

NIȚĂ LILIANA

DEZVOLTAREA CALITĂȚILOR VOLITIVE
LA PREADOLESCENȚI

CHIȘINĂU, 2023

Aprobat de Senatul Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău
din 28.09.2023, proces verbal nr. 2

Redactor științific:

Racu Igor, profesor universitar, doctor habilitat în psihologie, Catedra Psihologie, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

Recenzenți:

Bolea Zinaida, conferențiar universitar, doctor în psihologie, Director Școala Doctorală Științe Sociale și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova

Antoci Diana, conferențiar universitar, doctor habilitat în pedagogie, doctor în psihologie, Prorector pentru cercetare, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

Racu, Iulia.

Dezvoltarea calităților volitive la preadolescenți / Racu Iulia, Niță Liliana ; redactor științific: Racu Igor ; Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă" din Chișinău, Catedra Psihologie. – Chișinău : [S. n.], 2023 (CEP UPSC). – 123 p. : fig, tab.

Bibliogr.: p. 109-123 (227 tit.). – [100] ex.

ISBN 978-9975-46-842-8.

159.922.7+159.947

R 13

Centrul Editorial-Poligrafic al Universității Pedagogice de Stat
„Ion Creangă” din Chișinău, str. Ion Creangă, nr. 1, MD-2069

CUPRINS

LISTA ABREVIERILOR	4
INTRODUCERE	5
1. PROBLEMA VOINȚEI ÎN PSIHLOGIE	9
1.1. Abordări teoretice ale voinței	9
1.2. Structura și etapele actului volitiv	17
1.3. Caracteristicile calităților volitive	21
1.4. Tulburări și patologii ale voinței	25
1.5. Particularitățile dezvoltării sferei volitive la preadolescenți	27
1.6. Concluzii la capitolul 1	31
2. CERCETAREA EXPERIMENTALĂ A VOINȚEI ȘI A CALITĂȚILOR VOLITIVE LA PREADOLESCENȚI	32
2.1. Descrierea scopului, obiectivelor, ipotezelor și metodologiei de cercetare	32
2.2. Rezultatele cercetării experimentale a voinței și a calităților volitive la preadolescenți	35
2.3. Profilul psihologic al preadolescenților cu diferite niveluri de dezvoltare a voinței	71
2.4. Concluzii la capitolul 2	83
3. DEZVOLTAREA CALITĂȚILOR VOLITIVE LA PREADOLESCENȚI	84
3.1. Metodologia și conținutul demersului formativ	84
3.2. Evaluarea eficienței demersului formativ orientat la dezvoltarea calităților volitive la preadolescenți	93
3.3. Concluzii la capitolul 3	106
CONCLUZII	107
BIBLIOGRAFIE	109

LISTA ABREVIERILOR

CP5F – Chestionarul de personalitate cu 5 factori (după M. Albu)

Factorul E – factorul expresivitate

Factorul G – factorul generalizare

GE – grup experimental

GC – grup de control

u.m.- unitate de medie

Metoda PEU – metodologia psihoterapiei experențiale a unificării

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța problemei abordate. Cea mai puternică forță a comportamentului uman este voința. Implicarea voinței e un proces anevoios, ce cuprinde factori de natură personală, comportamentală și contextuală [208]. Voința presupune o realizare mai mare decât simpla motivație. Motivația este dorința de a face ceva; voința este angajamentul absolut de a realiza ceva. Pentru a-și activa voința, indivizii trebuie să treacă de o barieră mentală.

Deși multe cercetări s-au axat pe studiul motivației, profesorii recunosc în mod implicit importanța voinței în procesul de învățare și obținerea performanței. Psihologia educațională s-a concentrat asupra problemei motivației și a voinței și a încercat să răspundă la întrebarea: Ce pot face profesorii în condiții mai puțin favorabile atunci când e nevoie de inițiativă, perseverență și când există obstacole în învățarea îndreptată spre un scop [109]? Conform *teoriei controlului acțiunii* [147, 148] voința joacă un rol de mediere între intenția de a învăța (motivația) și comportamentul direcționat către un scop (folosirea strategiilor de învățare). *Teoria motivației, voinței și performanței* [145] se bazează pe un cadru integrativ, ce încorporează conceptul de intenții, control al acțiunii și procesarea informațiilor în interiorul unui model de sistem. R. Baumeister [5] definește voința drept „*un mușchi educabil*” care poate fi antrenat și dezvoltat. Rezultatele unui studiu, realizat de el și soția acestuia în cadrul Universității Harvard, arată că autocontrolul s-a dovedit a fi un instrument mai bun de predicție a notelor studenților decât IQ-ul sau rezultatele la testul Standardized Achievement Test. Deși inteligența brută e cu certitudine un avantaj, studiul a arătat că autocontrolul este mult mai important, pentru că îi ajută pe studenți să se manifeste mai demni de încredere la ore, să se ocupe mai devreme de teme și să-și petreacă mai mult timp lucrând și mai puțin timp uitându-se la televizor.

Studiul realizat de profesorii universitari din România, P. Botnariuc, C. Cucos, C. Glava, D. Iancu, M. Ilie, ș.a. în martie 2020 pe un eșantion de 6000 de cadre didactice a evidențiat că școala on-line necesită alocarea de mai mult timp decât cea în manieră tradițională și că este mult mai dificil să motiveze și să mențină treaz interesul elevilor [226].

Cercetările privind învățarea multimedia au produs o serie de constatări, care încă nu sunt bine integrate într-un cadru curpinzător de referință. Provoacărilor acestui tip de învățare sunt legate de problemele de navigare (conexiune), de distrageri, de suprasolicitarea cognitivă, cu care elevii și profesorii trebuie să se confrunte, din cauza naturii hipermedia. Teoriile voinței sunt aplicate fenomenelor comune în multimedia, cum ar fi pierderea în hiperspațiu, supraîncărcarea cognitivă și detaliile atractive, împreună cu alte obstacole în calea persistenței și a învățării [112, 145].

Modelul Meta-Voinței ne sugerează că este important să se adopte schimbări ce pot avea influență asupra unei populații mai largi, spre exemplu în cadrul unor organizații. Aceste schimbări se referă la inițiativele de Sănătate Publică, cum ar fi limitarea consumului de tutun, reducerea consumului de alcool la volan sau folosirea centurilor de siguranță. Și în cadrul școlii se pot adopta o serie de astfel de schimbări ce pot avea repercursiuni asupra stimulării unui comportament proactiv în rândul preadolescenților, precum renunțarea la consumul de tutun și stimularea activității fizice. Acest model sugerează că liderii organizațiilor, sunt cei care implementează și adoptă astfel de comportamente. Când managerii învață să activeze voința în ceilalți, sau voința, în ei

înșiși și în alții, companiile culeg beneficiile unei acțiuni intenționate și văd mai multe proiecte finalizate [205].

Preadolescența este perioada marcată de multiple transformări neurologice, biologice și fiziologice, probleme emoțional-comportamentale, cum ar fi depresia, anxietatea [68, 69, 93] dificultățile de formare a conceptului de sine [87], dificultățile de natură interpersonală (bullying) și creșterea comportamentelor de asumare a riscurilor [185, 187], creșterea comportamentului adictiv [113], dificultățile de adaptare [56]. Întrebările precum: „Cine sunt?”, „Cine aș vrea să fiu?”, „Sunt plăcut?”, „Sunt acceptat/ Mă accept?” caracterizează preadolescenții de astăzi. Aceste întrebări necesită dezvoltarea unor resurse personale precum capacitatea de a lansa scopuri, de a lua decizii, de a depăși obstacole, precum și realizarea planurilor stabilite anterior. Așadar, voința și calitățile volitive ocupă un loc aparte în personalitatea preadolescentului. Lipsa voinței sau dezvoltarea insuficientă a calităților volitive, deseori, pot duce la inhibarea comportamentului, la subminarea resurselor proprii, la scăderea capacității de muncă, a productivității activității și la dificultăți de relaționare. Voința este esențială în cadrul dezvoltării personale, ea redă puterea de a transforma intenția în acțiune. Voința și calitățile volitive se formează continuu de-a lungul vieții prin succesiunea acțiunilor voluntare cerute de contextul vieții de zi cu zi și ca rezultat al exercițiilor autoimpuse. Astfel se dobândesc anumite calități care descriu capacitatea volitivă a persoanei. Cele mai importante calități volitive sunt: capacitatea de atingere a scopului, perseverența, independența, promptitudinea în luarea deciziilor și autocontrolul. A deveni o persoană autonomă, independentă și autoreglabilă este un aspect cheie în dezvoltarea identității preadolescente. Autoreglarea este definită de K. Moilanen „ca abilitatea de a activa, monitoriza, inhiba, persevera și / sau adapta în mod flexibil comportamentul, atenția, emoțiile și strategiile cognitive ca răspuns la direcția din indicii interni, stimuli de mediu și feedback-ul de la alții, într-o încercarea de a atinge obiective relevante personal” [158].

Conform datelor Ministerului Sănătății din România și Organizației Mondiale a Sănătății 28% dintre copiii români testează țigările înainte de a împlini vârsta de 10 ani, iar consumul curent de nicotină poate duce la instalarea dependenței [224].

Potrivit studiului realizat de Global Youth Tobacco Survey în 2017 pe copiii și adolescenții din România, reiese că 14,6% dintre copiii școlarizați cu vârstele între 13 și 15 ani fumează actual tutun, însemnând că aproximativ 90.000 de preadolescenți din această categorie de vârstă pot deveni fumători zilnici, iar 8,20% dintre preadolescenții școlarizați (13 – 15 ani) au folosit (în ultimele 30 de zile) țigarete electronice [225].

Potrivit datelor oferite în 2019 de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale în colaborare cu UNICEF Moldova, reiese că aproximativ 86,80% din totalul elevilor din clasele a VI-a – XII-a, din Republica Moldova, sunt afectați de bullying. Studiul a identificat că fiecare al 3-lea elev a fost victimă, martor și agresor [227].

Aceste descoperiri arată că îmbunătățirea autocontrolului și autoreglării în rândul preadolescenților e o necesitate însemnată, atât pentru dezvoltarea unor relații armonioase cu semenii, cât și în dezvoltarea identității de sine.

În unele cazuri preadolescenții cu dificultăți de adaptare se pot confrunta și cu probleme alarmante, ce includ consumul de droguri, abandonul școlar sau actele de agresivitate mai gravă [56]. Conform cercetătoarei A. Verdeș, care a realizat un studiu asupra dezvoltării afectivității la preadolescenții educați în situații sociale de dezvoltare diferite, prezența atașamentului insecurizant la copii poate conduce la formarea unor

relații interpersonale distructive / dezagreabile cu semenii și implicarea în manifestarea comportamentelor deviante la vârsta preadolescentină [85].

Perioadele sensibile în formarea și dezvoltarea voinței sunt copilăria și preadolescența [152, 169, 175]. Familia organizată [76], atașamentul securizant [39, 74], stilul parental autoritar și încurajator [17], monitorizarea părinților, exemplul personal al părinților constituie pilonii de bază în formarea și cultivarea unei personalități volitive, prin dezvoltarea autocontrolului și stimularea independenței și a luării deciziilor. Studiile arată că doi părinți reușesc mai bine să monitorizeze activitatea copiilor [5]. Acest lucru reiese din faptul că un părinte este mult prea ocupat cu asigurarea condițiilor esențiale de trai, cum ar fi plata facturilor, asigurarea hranei, a sănătății copilului, așadar sunt nevoiți să acorde o prioritate mai scăzută impunerii și respectării regulilor. Preadolescența este momentul în care se realizează trecerea din mediul familial către lumea exterioară, perioadă ce necesită o nouă abordare din partea părinților. Preadolescenții devin mai independenți în stabilirea programului personal, au nevoie de mai mult respect și spațiu personal și în același timp au nevoie de apropierea și supravegherea atentă a părinților [11, 53, 76].

Printre alți factori ce favorizează stabilitatea calităților volitive și a efortului voluntar, sunt: starea de bine a preadolescenților, somnul, starea de sănătate, alimentația echilibrată, evitarea surmenajului psihic și fizic, activitățile fizice, abilitățile de rezolvare a conflictelor [12, 59, 60, 76].

Descrierea situației în domeniul de cercetare. Fenomenul voinței a fost studiat de către mai mulți specialiști din diverse domenii ale psihologiei: generale (M. Zlate, P. Popescu-Neveanu, A. Cosmovici, T. Ribot, E. Ильин) [10, 65, 73, 91, 211], educaționale (M. Deimann, L. Corno, V. Mih) [45, 109, 112], sociale (J. Kuhl, R. Baumeister, A. Duckworth, M. Inzlicht, C. Frith, J. Parkinson, E. Asselmann, N. Baumann, J. Diefendorff, P. Pintrich) [5, 17, 93, 95, 96, 115, 117, 118, 124, 125, 141, 147, 148, 166, 168], cognitiv-comportamentale (H. Heckhausen, J. Keller, B. Zimmerman) [135, 145, 208], neuroștiințifice (C. Gomes, B. Libet, M. Brass, P. Haggard, J. Coxon, M. Watanabe, H. Liljenström, C. Ganos, D. Inkvar) [104, 110, 127, 129, 131, 132, 133, 140, 149, 151, 196, 197], a sportului (H. Высочина, А. Воробьева, М. Василенко, Ф. Высочин, А. Ловягина) [194, 214] și organizaționale (A. Yancey) [205]. De asemenea, tulburările în voință au atras atenția specialiștilor din domeniul psihologiei clinice, a psihopatologiei și a psihiatriei (G. Watson, S. Forstmeier, G. Ainslie, T. Goshke, P. Liddle, T. Metzinger, P. Hertel, J. Nitschke, M. Donati, L. Wilmschurst, S. Henderson) [92, 116, 123, 130, 136, 137, 150, 156, 163, 198, 200].

Despre specificul de vârstă al preadolescenților găsim numeroase lucrări și articole publicate de către specialiștii în domeniul psihologiei dezvoltării (J. Piaget, E. Erikson, L. Steinberg, E. Shulman, E. Verza, U. Șchiopu, A. Munteanu, T. Crețu, G. Sion, F. Golu, E. Vladislav, I. Racu, Iu. Racu, M. Negreț, G. Pânișoara, V. Sălăgean) [11, 27, 53, 56, 61, 63, 67, 68, 69, 76, 79, 81, 82, 86, 88, 120, 185, 187].

Cercetarea doctorală realizată în Republica Moldova de către I. Mulco pe tema „*Dezvoltarea sferei volitive la preșcolari în cadrul activităților de coregrafie*” arată că dezvoltarea voinței este puternic conectată cu dezvoltarea motricității. Rezultatele studiului sugerează că în fazele timpurii ale preșcolarității, voința la copilul mic reprezintă o condiție necesară pentru realizarea mișcărilor și pentru autoreglare. Urmând ca, mai târziu, preșcolarul să conștientizeze specificul execuției mișcărilor și să-și formeze un plan al acțiunii interne pentru realizarea acestora [52]. O altă teză de doctor realizată de N. Gîncota cu titlul „*Dezvoltarea sferei afectiv-volitive la vârsta școlară*”

mică în diferite situații sociale de dezvoltare” pune în lumină că dezvoltarea sferei emoțional-volitivă la școlarii mici din diferite situații sociale de dezvoltare depinde de specificul experienței diferite de comunicare cu adulții și semenii. Au fost consemnate diferențe în dezvoltarea sferei emoțional-volitivă la elevii din familiile incomplete nefavorabile și instituțiile de tip închis și cei din familiile complete favorabile [23].

Studii actuale pe tema dezvoltării voinței și a calităților volitive la preadolescenții din Republica Moldova și România nu au fost realizate. Considerăm semnificativă și actuală cercetarea complexă și aprofundată asupra voinței, a calităților volitive și a particularităților de personalitate ale preadolescenților cu voință puternică, atât pentru descoperirea esenței voinței, cât și pentru înțelegerea ulterioară a particularităților de dezvoltare a sferei emoționale și a personalității preadolescentului.

1. PROBLEMA VOINȚEI ÎN PSIHLOGIE

1.1. Abordări teoretice ale voinței

Din punct de vedere istoric, voința a fost un concept utilizat în teologie și etică, apoi a pătruns în domeniul juridic și politic. Recent și-a făcut simțită prezența în teoria științifică, în domenii ale psihologiei clinice, organizaționale, psihologiei sportului, psihologiei educaționale, neuroștiinței, medicinei și multor altor domenii, lăsând totuși urme de lungă istorie neștiințifică.

În teologia și filosofia creștină, voința umană a fost considerată o derivată a vocii lui Dumnezeu. „Fie voia Domnului!” expresie des folosită și în prezent, ce ne lasă să înțelegem că voința lui Dumnezeu e supremă, iar alegerea lui va fi în favoarea Binelui și nu a Răului [181].

În perioada postmedievală, voința a devenit laicizată și a fost considerată capacitatea de a face alegeri, care nu erau direcționate în mod intrinsec spre bine. În consecință, din moment ce binele nu mai era inerent în acea facultate, voința și-a găsit locul în mintea individuală, la care trebuiau abordate tot felul de reglementări externe ale comportamentului uman. Acestea ar putea atinge problemele legate de dreptate și răutate, despre alegeri bune sau rele, despre modalități de a face față conflictelor legate de alegerile incompatibile sau chiar despre excluderea sau incluziunea indivizilor în ceea ce privește dreptul de a face alegeri. Din interior, voința este o facultate de minți individuale. Din exterior, ea servește ca un factor pentru impactul reglării externe a comportamentului indivizilor [181].

Studiul literaturii științifice de psihologie pune în lumină faptul că voința este un fenomen cuprinzător și există mai multe abordări explicative ale acestui concept. Dintre acestea le vom trece în revistă și descrie pe cele mai semnificative: teoria intelectualistă, teoria psihanalitică, teoria comportamentală și teoria afectivă a voinței [10, 21, 64, 65, 73, 90, 91, 211].

Voința în teoria intelectualistă. În Grecia Antică a apărut teoria intelectualistă ce evidențiază rolul rațiunii în actul voluntar, astfel actul voluntar este echivalent cu deliberarea. Aristotel considera că voința e un tip de deducție, iar decizia se datorează raționamentului. Conform lui Aristotel, o acțiune voluntară și liberă este aceea care derivă din individ și nicidecum din factori de condiționare externi, atâta timp cât este pregătită de subiect cu o cunoaștere adecvată a tuturor circumstanțelor specifice din jurul alegerii: cu atât mai exact va fi această investigație, cu cât alegerea corespunzătoare va fi mai liberă [apud 10].

Socrate în tezele sale propune o viziune intelectualistă a voinței. După Socrate voința este determinată de cunoaștere. El considera că prin înfrânarea satisfacerii nevoilor un individ își poate dezvolta și perfecționa abilitățile intelectuale.

Voința în teoria psihanalitică. S. Freud leagă actul voluntar de cenzură, care este situată în componenta personalității „Supra-Eu” și interzice impulsurilor din „Sine” să se înfăptuiască. Ca exemplu de astfel de cenzură sunt interdicțiile impuse de către părinți copiilor încă din perioada copilăriei timpurii și care trebuie respectate de cei din jur. Potrivit lui S. Freud, actul voluntar este unul lipsit de atracție și anevoios, împingând individul spre fapte ce nu-i sunt pe plac [apud 21]. Autorul consideră că voința reprezintă o formă de inteligență intensificată de capacitatea de stăpânire și amânare a unor acțiuni, în beneficiul unei conduite sănătoase [apud 10].

Un alt reprezentant al psihanalizei C. Jung, făcând referire la voință menționează că aceasta presupune o organizare culturală, fapt ce constituie „o achiziție târzie a umanității, de care primitivii nu erau capabili”. C. Jung definește voința și atenția drept „fenomene psihice secundare”, care sunt reprezentate de cantitatea de energie aflată în subordinea conștiinței și se transpun în realitate prin motivație conștientă [apud 21].

Voința în teoria comportamentală. B. Skinner consideră că actul voluntar e rezultatul unui reflex condiționat și are caracter ideomotor. În viziunea sa, actul voluntar este declanșat de o imagine sau o idee, însă nu orice act este considerat a fi voluntar. B. Skinner, în contextul principiului de întărire, evidențiază că libera voință este o iluzie și o acțiune umană care este dependentă de consecințele acțiunilor anterioare. Dacă consecințele sunt negative, există o probabilitate destul de mare ca acțiunea să nu se repete. Dimpotrivă, dacă consecințele sunt pozitive, este probabil ca acțiunea să fie repetată [apud 10].

Voința în teoria afectivă. A. Cuivillier scoate în evidență importanța afectivității în formarea actului voluntar. Și W. Wundt leagă voința de afectivitate, astfel autorul consideră că voința este o formă de organizare și gestionare rațională a afectivității individului [apud 10, apud 90]. W. Wundt și F. Rignano menționează că procesele afective sunt cele care îl angajează plenar pe individ în acțiune. Autorii remarcă faptul că actul de voință începe cu dorințe și aspirații și constă în confruntarea dintre acestea în vederea deliberării finale [apud 10]. Actul voluntar și deciziile sunt condiționate de sentimente. Putem vorbi de voință atunci când hotărârea se ia pe baza unui sentiment superior. Considerăm că termenul de „sentiment superior” nu pare a fi cel mai indicat, ar trebui utilizat „sentimentul cel mai important pentru individ”.

Însă W. James a criticat acest punct de vedere, argumentând că o persoană afectivă nu se distinge printr-o voință puternică. În opinia lui W. James, voința este legată de verbul „trebuie” și este implicată în decizia de a acționa contrar unei dorințe arzătoare și de a alege o activitate lipsită de atractivitate [apud 10].

În plus la abordările explicative ale voinței expuse anterior, evidențiem abordări contemporane ale acestui fenomen:

Abordarea experimentală a voinței. N. Ach a conceput voința ca o competență obiectivă (având totuși corelații importante în experiența subiectivă) care facilitează punerea în aplicare a intențiilor dificile. El a dezvoltat metoda „introspecției experimentale sistematice” și a demonstrat experimental „tendința determinantă”, care indică faptul că instrucțiunile pentru executarea unei sarcini creează la o persoană o predispoziție de a acționa sau de a reacționa într-un anumit mod, fără ca individul să fie neapărat conștient de asta [apud 95, apud 146].

Abordarea controlului acțiunii formulată de J. Kuhl, oferă o abordare cuprinzătoare a varietății de competențe volitive care sunt utilizate de un individ pentru a regla alte funcții psihologice [147]. Conform teoriei lui J. Kuhl voința se diferențiază în două moduri de bază: modul de autoreglare și modul de autocontrol. În timp ce autoreglarea descrie capacitatea de a genera și menține obiective și comportamente congruente cu sine prin integrarea diferitelor informații, dorințe și nevoi, autocontrolul descrie capacitatea de a urmări scopuri prin inhibarea subsistemelor incongruente [apud 93, 147, 148].

Pentru a naviga în siguranță prin cursurile dificile ale acțiunii, J. Kuhl propune câteva instrumente utile, care au fost descrise ca strategii de control ale acțiunii și care conțin următoarele:

1. *atenția selectivă*: numită și funcție protectoare a voinței, care acoperă intenția curentă prin inhibarea procesării informațiilor despre tendințe de acțiune concurente;

2. *controlul codificării*: facilitează funcția de protecție a voinței prin codificarea selectivă a acelor caracteristici ale stimulului primit care sunt legate de intenția curentă și ignorarea caracteristicilor irelevante;

3. *controlul emoțiilor*: gestionarea stărilor emoționale pentru a le permite pe cele care susțin intenția curentă și a le suprima pe cele care o subminează, cum ar fi tristețea;

4. *controlul motivației*: menținerea și restabilirea importanței intenției curente, mai ales atunci când tendința inițială nu este la fel de puternică („Trebuie să fac asta, deși nu vreau cu adevărat.”);

5. *controlul mediului*: crearea unui mediu care este liber de distrageri incontrollabile și asumarea angajamentelor sociale, cum ar fi de a-i informa pe cei apropiați ce intenționezi să faci, ca să te ajute în realizarea intenției;

6. *procesare chibzuită a informației*: a ști când să te oprești; a emite judecăți despre cât de multă informație este suficientă și luarea deciziilor care să mențină comportamentele active în susținerea intențiilor actuale [147].

Mai târziu, J. Kuhl și-a extins abordarea într-o analiză cuprinzătoare a motivației și personalității umane, culminând cu **abordarea interacțiunilor sistemelor de personalitate**.

În conformitate cu abordarea de interacțiune a sistemelor de personalitate, J. Kuhl evidențiază că persoana care funcționează pe deplin este capabilă de a îndeplini două sarcini principale. Prima este de a atinge eficiența volitivă, ceea ce înseamnă că persoana poate forma planuri explicite prin deliberare rațională și poate pune aceste planuri în acțiune [148].

J. Kuhl afirmă că, eficiența volitivă necesită ca persoana să poată comuta în mod flexibil între două sisteme de personalitate și anume, memoria intențiilor și controlul intuitiv al comportamentului [148]. Controlul comportamental intuitiv după J. Kuhl este un sistem elementar de personalitate care permite persoanei să execute rutine comportamentale înnăscute și învățate. Este energizat de un afect pozitiv care semnalează condițiile favorabile și faptul că nevoile persoanei sunt îndeplinite. J. Kuhl explică că atunci când apar dificultăți totuși, afectul pozitiv scade și memoria intențiilor devine activată. Memoria de intenție este un sistem de personalitate la nivel înalt, care inhibă controlul intuitiv al comportamentului, astfel încât persoana să se poată opri, să-și dea seama ce s-a întâmplat și să dezvolte un plan de acțiune adecvat. Planul de acțiune poate fi pus în aplicare eficient odată ce afectul pozitiv este restabilit, ceea ce revigorează controlul intuitiv al comportamentului. În accepțiunea lui J. Kuhl, a doua sarcină principală pentru persoana care funcționează pe deplin este să obțină o creștere personală, ceea ce înseamnă că persoana se deschide către informații noi (adică neașteptate sau nedorite) și integrează aceste informații în rețelele existente de cunoștințe autobiografice [146]. Așadar, J. Kuhl conceptualizează voința ca instanță centrală de control care coordonează procesele mentale și subsistemele într-un mod în care implementarea intențiilor este optimizată. Cele mai importante subsisteme mentale, care trebuie coordonate în conformitate cu o intenție după J. Kuhl, sunt atenția, motivația, emoția, activarea, cunoașterea și comportamentul [apud 123, 146].

Abordarea motivației, voinței și performanței a lui J. Keller se bazează pe o teorie integrativă consacrată, dar o extinde prin încorporarea conceptului de intenții, control al acțiunii și procesare a informațiilor în cadrul unui model de sistem. În plus, abordarea ilustrează modul în care influențele mediului asupra comportamentului se

combină cu, constructele și procesele psihologice interne în relație cu efortul direcționat spre obiectiv, performanța, consecințele și rezultatele [145].

O abordare relativ recentă a fenomenului voinței este constituită din **modelul de meta-voință** [205]. Modelul de meta-voință propus de A. Yancey presupune că schimbarea comportamentului la nivel de populație va avea loc numai prin mutarea motorului principal al schimbării de la motivația individuală și autoeficacitate la o voință și eficacitate colectivă și globală. Cercetătorul în domeniul psihologiei organizaționale, A. Yancey, consideră că liderii implementează de timpuriu astfel de schimbări în propriile lor organizații pentru a stimula productivitatea și îmbunătățirea sănătății. Liderii ei înșiși sunt motivați de stimulente puternice pentru a-și îndeplini misiunile organizaționale. Modelul de meta-voință implică o cascadă de schimbări care pot fi declanșate de integrarea structurală a perioadelor scurte de activitate în rutina organizațională între sectoare și tipuri de organizații. Acest model integrează influențele biologice cu factorii psihologici și influențele socio-culturale cu procesele organizaționale [205].

J. Zhou propune și elaborează o **concepție unificatoare a voinței**. J. Zhou consideră voința un proces mintal mediator executiv care acoperă decalajele dintre deliberarea, decizia și acțiunea corporală voluntară a unui agent [207].

În corespundere cu abordările explicative expuse anterior vom conchide că în teoriile psihologice voința este abordată ca un fenomen psihic care reglează alte procese și funcții psihice importante cum ar fi: gândirea, atenția, motivația, emoțiile și influențează modalitățile individului de a acționa și de a se comporta în vederea atingerii unor scopuri sau performanțe.

În continuare vom prezenta definițiile pentru voință din dicționarele fundamentale de psihologie:

Conform Dicționarului de psihologie Larousse, voința este definită de N. Sillamy drept aptitudinea de actualizare și realizare a intenției. Actul voluntar este determinat de o idee și implică o anumită reflecție și angajare. Conduitele care nu răspund acestui criteriu nu depind de voință. Voința este expresia Eului, dar și a personalității totale, a motivațiilor inconștiente, ca și a educației sociale, a învățării și a inteligenței [77].

Definiția voinței dată de R. Doron și F. Parrot în Dicționarul de psihologie este: un termen ce semnifică uneori o proprietate a caracterului unui individ care se definește prin gradul de forță cu care acesta stăruie într-o activitate orientată către scop, în ciuda rezistențelor și obstacolelor care pot apărea („a avea voință”). Poate, de asemenea, trimite la un aspect al gradului de adeziune a unui subiect la propriile conduite („a acționa de bunăvoie”) [16].

În concepția lui P. Popescu-Neveanu, voința este o capacitate și proces psihic complex ce conduce activitatea umană pe toate planurile ei. El numește voința un sistem de autoreglaj superior, iar actul volitiv presupune organizarea forțelor individuale prin inhibarea unora și mobilizarea și angajarea altora. Voința reprezintă un nivel de autoorganizare și autoreglaj superior celui pe care-l constituie afectivitatea [64].

În Dicționarul enciclopedic de psihologie, P. Mureșan prezintă voința ca activitate, proces și trăsătură psihică specifică omului, ce cuprinde o mare complexitate de procese psihice, o antrenare intelectuală și acționează în jurul unui scop. Acesta este aspectul central al ordonării și sistematizării activității voluntare. Clarificarea scopului, a mijloacelor și căilor de a ajunge la acesta, luarea hotărârii și apoi executarea reprezintă verigile actului desfășurat de voință. Scopul este implicat în motivație. Acesta conține elemente psihice eterogene. Voința presupune un efort care este cu atât mai intens cu cât sunt mai mari greutățile de înfruntat în realizarea scopului propus. Fiind în interacțiune

cu procesele psihice cognitive și afective actele de voință reprezintă manifestarea unor gânduri și sentimente ale omului în acțiunile și faptele sale, de aceea voința este implicată în motivațiile conduitei [apud 81].

Demersul științific al voinței a presupus și identificarea unui șir întreg de definiții, o parte din care le vom prezenta în continuare pentru a înțelege și explica mai relevant esența acestui fenomen.

După E. Claparède, voința este un act intențional ce rămâne totuși intim legat de trebuințe, fiind în același timp și o opțiune într-un conflict de tendințe. Autorul mai menționează că voința constă în sacrificarea unei dorințe pe altarul altei dorințe [apud 77].

R. May afirmă că voința este abilitatea de a organiza personalitatea astfel încât să fie posibilă mișcarea într-o anumită direcție sau spre un anumit scop. Pentru R. May voința este capacitatea de a lua decizii, ulterior orientarea vieții pe calea rațională și morală indicată de cultură.

J. Herbart definește voința ca fiind un act ce se produce prin intermediul gândirii, fiind centrat pe realizarea alegerilor și luarea de decizii [apud 10, apud 90].

J. Sartre, fiind influențat de tezele psihanalitice și cele existențialiste referindu-se la voință, menționează importanța deliberării în acest proces. Majoritatea actelor omului sunt determinate în mod inconștient; așadar deliberarea nu este decât o comedie, o raționalizare [apud 77].

J. Piaget face câteva clarificări semnificative cu privire la voință. Astfel, putem spune că este vorba despre voință, în cazul în care se prezintă următoarele două condiții: prima condiție – prezența conflictului între două tendințe (o singură tendință nu generează un act voluntar); a doua condiție – când cele două tendințe dispun de forțe inegale, una cedând celeilalte – rar prin actul de voință se produce o inversare, ceea ce era mai slab ajunge să fie mai puternic iar ceea ce era originar mai puternic este învins de ceea ce era mai slab [apud 64]. J. Piaget consideră că voința este un reglaj al reglajelor. Între formarea gândirii și cea a voinței este un raport de interdependență întrucât actele voluntare sunt și gândite, iar procesele de gândire sunt precumpănitor intenționate și voluntare. Un indice important pentru elaborarea și funcționarea voinței este obstacolul sau dificultatea. De aici apare necesitatea anticipării prin scop, a recrutării sau efortului voluntar [apud 64].

În aceeași ordine de idei, H. Peack arată că un act este cu atât mai voluntar cu cât poate răspunde mai puternic la proprietățile slabe, discrete ale stimulului, lăsând fără răspuns însușiri puternice, evidente. Toate acestea demonstrează că din moment ce voința poate acționa contrar emoțiilor, ea reprezintă calitativ ceva superior reglajului afectiv [apud 64].

Pentru Th. Ribot, voința este realitatea psihică a unui individ, constituită din potențialitatea de a acționa în mod rațional în vederea realizării unor scopuri anterior create la nivel mintal. El mai adaugă că, la o persoană echilibrată, trăsăturile de personalitate și procesele psihice sunt subordonate controlului conștient [73].

În accepțiunea lui P. Janet, actele voluntare sunt acțiuni complicate social, care necesită un grad mare de activitate și se execută cu dificultate întrucât fac apel la tendințe sociale și morale, reținând acțiunea prin amânare și pregătind-o prin limbaj intern. Copilul își însușește schema acțiunilor sociale de cooperare și comunicare [apud 64, 219].

J. Bronckart și C. Prevost evidențiază că în psihologie noțiunea de voință are două explicații mai precise, ce provin din două curente de gândire diferite. Primul este inspirat de ideile lui A. Schopenhauer, pentru care voința este motivația absolută care guvernează „lumea fenomenelor”, ea este cea proprietate instinctivă pe care o are fiecare organism

de a acționa și, prin aceasta, de a-și păstra și dezvolta forma proprie. În situația în care un organism este în plus înzestrat cu capacități de reprezentare, această motivație devine conștientă și se traduce prin scopul general care alcătuiește „voința de a trăi”. Cel de-al doilea curent pornește din teoriile care consideră că orice acțiune este voluntară în măsura în care este emanată de la un agent dotat cu intenție. În conformitate cu această teorie voința poate fi definită ca acel produs al intenției care-i dă agentului sentimentul că acțiunea rezultă mai curând din propria sa decizie decât din circumstanțele și factorii externi. În acest context acțiunea voluntară cuprinde acea structură de comportament care se elaborează într-un moment din istoria individului, ca sinteză dinamică a arheologiei organismului și a capacităților de reprezentare, pentru a acționa într-o realitate cunoscută rațional și pentru a lua deciziile care vizează s-o transforme în cadrul semanticii acțiunii, P. Ricœur a introdus termenul mai general de voliție, care include fenomenele de „dorință” (executarea unei acțiuni depinde de factori pe care agentul nu-i poate controla), de „ordin” (executarea acțiunii depinde de un subiect cărui agentul îi recunoaște autoritatea) și de „intenție volitivă” (executarea acțiunii depinde de un singur agent) [apud 16].

J. Pagel și P. Kirshtein prezintă voința ca o componentă a rezolvării problemelor, o dinamică ce încorporează procesele de orientare către obiective sau efortul depus spre realizarea și rezolvarea unor situații – problemă. Persoana sau sistemul volitiv exercită și experimentează sentimentul de alegere personală și sentimentul că lucrurile ar putea fi altfel sau diferite [165].

R. Baumeister și J. Tierney concep voința ca un set de procese executive centrale care reglează gândurile, sentimentele și acțiunile persoanei într-o manieră de sus în jos. În viziunea autorilor voința poate fi văzută ca o construcție globală din spatele autoreglării și autocontrolului [5, 147].

R. Baumeister evidențiază faptul că voința umană reprezintă, în același timp, o capacitate alimentată de o resursă comună limitată și o mai definește ca fiind „putere de voință”. Sarcinile ce necesită putere de voință includ autocontrolul, luarea deciziilor, rezolvarea problemelor complexe și a conflictelor. Din această perspectivă, nu există o sarcină care să epuizeze voința umană, ci mai degrabă o serie de sarcini care se bazează mai mult sau mai puțin pe această resursă. Într-o serie de studii comportamentale, R. Baumeister și colegii săi au arătat că diferitele sarcini presupuse ce se bazează pe puterea voinței au interferat sistematic între ele. Mai precis, ei au demonstrat că îndeplinirea unei sarcini care se bazează puternic pe puterea voinței duce la epuizarea acestei resurse (așa-numita epuizare a ego-ului sau ego-depletion) și are ca rezultat o performanță afectată în sarcinile ulterioare, bazându-se și pe voință. A doua presupunere de bază a metaforei voinței constă în faptul că un comportament voit implică mult efort și, prin urmare, necesită mai multă energie decât un comportament care nu se bazează pe voință. Sprijinul pentru ideea cerințelor de energie mai mare pentru procesele care implică voință provine din observația că astfel de procese sunt foarte sensibile la nivelul de glucoză neuronală [96].

P. Haggard susține că, pentru natura umană, capacitatea de acțiune voluntară este esențială. P. Haggard afirmă că acțiunile voluntare sunt un puzzle pentru neuroștiința modernă. Noi cercetări au identificat rețelele de zone cerebrale care stau la baza acțiunii voluntare. Acestea includ zona motorie pre-suplimentară, cortexul prefrontal anterior și cortexul parietal. Aceste zone generează informații pentru acțiunile viitoare și provoacă, de asemenea, experiența conștientă distinctivă de a intenționa să acționeze și apoi de a controla propriile acțiuni. Voința constă într-o serie de decizii referitoare la acțiune: ce

acțiune să efectueze și când să o efectueze. Relatările neuroștiințifice ale acțiunii voluntare pot informa dezbaterile despre natura responsabilității individuale [132, 133].

M. Brass, studiind voința, se concentrează pe relevanța funcțională a diferitelor regiuni ale creierului: zona cingulară rostrală, o regiune care se extinde de la cortexul cingular anterior mai posterior și dorsal și zonele motorii suplimentare și pre-suplimentare. M. Brass susține că există părți distincte ale cortexului frontal medial care ar putea fi implicate în diferite aspecte ale controlului acțiunii intenționate [104, apud 132].

M. Watanabe și D. Munoz consideră că ganglionii bazali reprezintă o structură cheie pentru pregătirea acțiunii volitive [196].

C. Frith evidențiază că un act voluntar implică o mișcare pe care putem alege să o facem (sau nu), în mod deliberat și numai prin gândire. Definierea actelor voluntare ca reprezentând un comportament asupra căruia avem control conduce la multe probleme filosofice profunde, menționează aceasta. C. Frith concluzionează că și animalele sunt capabile de acte voluntare, atunci când sunt vâdate, spre exemplu, și își modifică traiectoria mișcărilor, iar acest lucru se poate observa prin intermediul comportamentului. La oameni, în schimb, este posibilă introspecția, iar actele voluntare pot fi comunicate de la persoana întâi prin intermediul limbajului, făcându-ne cunoscute intențiile, rezultatele finale și reflecțiile personale despre acestea [124].

И. Сеченов prezintă voința ca fiind aspectul activ al conștiinței și al sentimentului moral. Voința este cea care dirijează mișcarea în numele unui anumit scop, deseori, chiar și în pofida sentimentului de autoconservare [apud 211].

La originea voinței este relația comandă-subordonare. După Л. Выготский prin comunicarea cu adultul copilul execută comenzile verbale ale acestuia și învață să se supună. Apoi, prin limbajul pentru sine și mai ales prin limbajul intern copilul ajunge singur să-și dea comenzi, luându-și astfel în stăpânire comportamentul [apud 64, 209].

А. Леонтиев vorbește despre voință în contextul activității. Astfel А. Леонтиев consideră că, pe de o parte, comportamentele unei specii sunt organizate în activități orientate spre finalități de supraviețuire (reproducere, nutriție, protecție de pericol) și că, pe de altă parte, acțiunile umane constituie ansambluri de comportamente articulate cu un scop conștient, al căror raport cu finalitățile speciei este mediat de structurile de interacțiune socială. Autorul arată că funcția care era anterior interpersonală sau intersubiectivă devine, prin interiorizare, intraindividuală sau intrapsihică. Voința depinde de condițiile dezvoltării în activitate a persoanei. Voința nu poate fi puternică în absența unor scopuri clare și valoroase, fără ca anterior să fi existat perioade de antrenament în lupta cu obstacolele. А. Леонтиев atenționează că dorința nu ar trebui să fie confundată cu, capacitatea de efort voluntar ce se formează și se investește în activitatea efectivă. Temeiul dezvoltării și formării voinței este munca, luată în toate formele ei – fizică, intelectuală, culturală, organizatorică și socială. Este important și faptul că după tipul de activitate și efort precumpănitor exersat, voința se specializează putând fi mult mai puternică într-un domeniu decât în altul. În consecință, antrenarea satisfăcătoare a tuturor formelor de efort este o condiție fundamentală a dezvoltării multilaterale a personalității [apud 64].

A. Cosmovici prezintă pentru voință următoarea definiție: voința este capacitatea individului de a acționa în vederea realizării unui scop conștient, depășind anumite bariere interioare sau exterioare [10].

M. Zlate investighează voința și consideră că aceasta este o aptitudine a persoanelor de a-și actualiza și împlini intențiile. Voința se exprimă nu doar prin inițierea

și susținerea acțiunilor și activităților, ci și prin amânarea, reținerea, frânarea lor, în pofida unor incitații puternice interne sau externe [90, 91]. M. Zlate susține că voința este capacitatea individului de a iniția, determina și acționa, dar și de a amâna, frâna, inhiba tendințele spre acțiune. Voința are ca fundament o putere de impulsivitate [90, 91].

M. Golu înțelege și caracterizează voința ca un proces psihic de reglare / autoreglare a comportamentului, al cărui cel mai important rol rezidă în optimizarea conduitelor orientate spre atingerea unui anumit obiectiv cu valoare adaptativă. Făcând referire la obstacole ce interferează între dorință (motiv) și împlinire (scop) și structurându-se, pe baza acestora, mecanismele reglajului voluntar trebuie să se moduleze și să se adapteze după specificul acestora. Efortul depus de individ trebuie să fie proporțional cu intensitatea obstacolului. Acest fapt prevede ca în componența sistemului volițional să existe operatori speciali de comparare și evaluare. Cu cât aceștia vor fi mai bine elaborați cu atât efortul voluntar va fi mai adecvat și invers, cu cât ei vor fi mai slab structurați, cu atât vor apărea discordanțe mai mari, în hiper (efort mai mare de cât este obiectiv necesar) sau în hipo (efort mai mic decât este obiectiv necesar). M. Golu menționează că voința pe măsura dezvoltării se impune ca modalitate importantă de organizare și reglare de desfășurare a tuturor celorlalte procese, stări și condiții psihice – percepția, reprezentarea, imaginația, gândirea, memoria, atenția și chiar afectivitatea și motivația. Anume datorită dimensiunii voliționale, omul trece din ipostaza de instrument al dinamicii spontane a pulsionilor, a tendințelor și a stărilor interne în cea de stăpân și monitor al lor, dobândind efectiv atributul Eului. Ca o componentă fundamentală a structurii personalității, Eul este practic de neconceput fără latura sa volitivă, care-i conferă pregnanță, rezistență și forță acțională în raporturile lui cu lumea externă, în general cu mediul social, în particular [apud 10, apud 90].

I. Mitrofan, A. Neculau, L. Iacob examinează voința și o prezintă ca pe un proces psihic ce se caracterizează prin orientare conștientă a omului spre îndeplinirea unor scopuri și prin efortul depus pentru atingerea lor. De asemenea, autorii prezintă voința și ca trăsătură de caracter manifestată prin decizie fermă și perseverență în învingerea obstacolelor și dificultăților [48, 55, apud 90].

T. Crețu definește voința ca proces psihic complex de reglaj superior, realizat prin mijloace verbale și constând în acțiuni de mobilizare și concentrare a energiei psihonervoase în vederea biruirii obstacolelor și atingerii scopurilor conștient stabilite [11, 90]. Reglajul superior despre care se vorbește în definiție se manifestă printr-un efort voluntar îndreptat fie spre susținerea, fie spre înfrânarea unei anumite acțiuni [11, apud 90].

Din multitudinea de definiții expuse pentru voință evidențiem faptul că autorii nu sunt unanimi în explicarea și înțelegerea acestui fenomen. Diversitatea accepțiunilor pot fi interpretate prin prisma complexității voinței cât și a posibilității privirii acesteia din mai multe puncte de vedere. Astfel investigațiile detaliate și profunde ale cercetărilor psihologice cu referire la problema voinței ne permite să o abordăm și descriem ca: proces psihic, aptitudine / abilitate și trăsătură de personalitate care este implicată în organizarea și desfășurarea tuturor proceselor și însușirilor psihice: percepția, memoria, atenția, gândirea, imaginația, afectivitatea și motivația. Voința, întotdeauna, implică efort, asiduitate și angajare orientate și canalizate în vederea atingerii unor anumitor scopuri și obiective depășind anumite obstacole, dificultăți și impedimente atât interioare cât și exterioare. Efortul și sârguința individului vor fi proporționale cu dificultățile și barierele

cu care acesta se confruntă. Prezența voinței depinde de educație, învățare și inteligență și este caracteristică unei personalități multilateral și armonios dezvoltate.

Vom înțelege voința ca o componentă a personalității care presupune organizarea proceselor psihice, a acțiunilor și comportamentelor pentru împlinirea scopurilor. Voința va cuprinde și antrenarea intelectului prin reflecție, luarea deciziilor și angajare. Insistăm pe această semnificație a voinței întrucât anume din această perspectivă o vom prezenta în această monografie.

1.2. Structura și etapele actului volitiv

Voința este un construct psihologic complex ce se impune și se caracterizează printr-o anumită structură și etape în conținutul său [64, 77, 104, 132, 147, 194].

N. Sillamy propune o schemă clasică a actului voluntar, ce cuprinde patru etape: conceperea proiectului, deliberarea, pronunțarea deciziei și efectuarea acțiunilor necesare pentru realizarea proiectului propus. Dovada pertinentei proiectului este reprezentată de acțiunile realizate [77].

J. Kuhl evidențiază câteva subtipuri ale proceselor volitive: atenția selectivă; codificarea selectivă; controlul emoției; controlul motivației; controlul mediului; prelucrarea informațiilor deficitare [147].

M. Brass și P. Haggard au dezvoltat un model neuroanatomic funcțional euristic al actului volițional, așa-numitul model WWW (what, when, whether). Astfel, în acest model explicativ identificăm prezența a trei componente ale structurii interne ale actului voinței și anume:

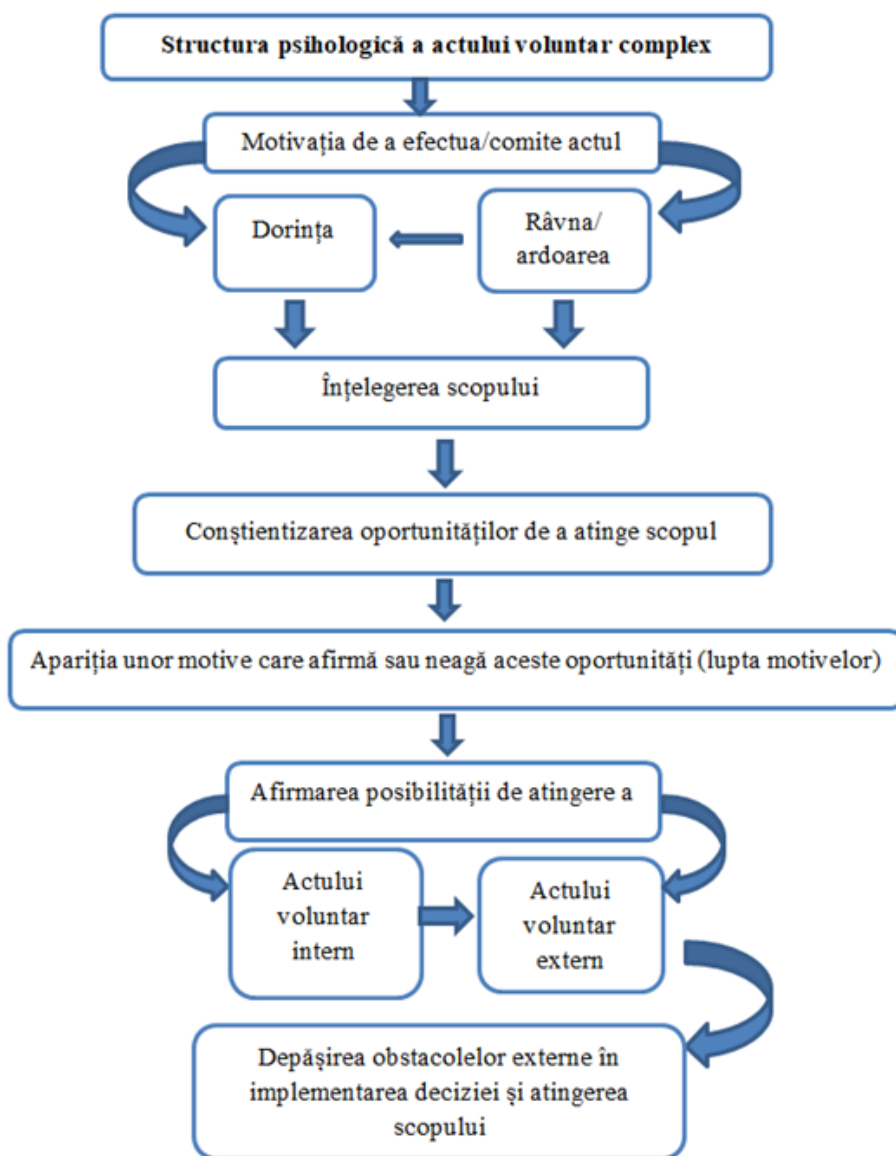
Ce este? (What?) sau ce anume trebuie să decidem;

Când? (When?) altfel spus, când trebuie luată decizia respectivă;

Dacă? (Whether?) cu alte cuvinte, cum acționăm la tipul deciziei: dacă trebuie să mergem la stânga sau la dreapta. Aceste componente ale procesului volițional sunt legate de părți distincte ale cortexului prefrontal medial [104, 132].

C. Рубинштейн identifică în structura voinței mai multe etape. Etapa primară este motivația directă pentru acțiune, în care are loc stabilirea scopului. Urmează lupta cu motivele, etapă ce nu este prezentă în toate acțiunile individului. Anume în această etapă, după cum precizează C. Рубинштейн, individul evaluează subiectiv posibilele pierderi ce pot interveni și care pot fi urmate de diferite modalități de acțiune. A treia etapă reprezintă punctul de cotitură și este decizia finală, fiind urmată de executare.

Conform cercetătorilor Н. Высочина, А. Воробьева, М. Василенко, Ф. Высочин actul voluntar poate fi simplu sau complex. Ambele duc la executarea unei acțiuni. Actul de voință simplu induce și motivează la acțiune. Dar actul de voință complex are unele etape și o structură, pe care o prezentăm în figura de mai jos [194].

Figura. 1. Structura voinței după H. Высочина, А. Воробьева, М. Василенко, Ф. Высочин

H. Высочина, А. Воробьева, М. Василенко și Ф. Высочин evidențiază următoarea structură a voinței: conștientizarea consecințelor sau oportunităților, conștientizarea motivelor (intențiilor), luarea deciziilor, apariția intenției de a le implementa și elaborarea unui plan de implementare [194].

Autorii consideră că actul voluntar este unul de sinteză, foarte complex, în care este antrenată întreaga personalitate. Deciziile cuiva sunt determinate de propriile principii morale, convingeri, deprinderi, sentimente și valori. Totul este conectat cu predispozițiile genetice, istoricul familial și relațiile sociale [194].

După P. Popescu-Neveanu, voința este concepută din: procedura de deliberare, urmată de un scop și elaborarea conștientă a unui plan, organizare a forțelor proprii prin stăpânirea unora și mobilizarea și angajarea convergent finalista a altora [64]. P. Popescu-

Neveanu menționează că trăsăturile psihologice distincte ale voinței sunt scopul propus conștient, efortul specific și comportamentul de biruire al obstacolelor [64].

P. Mureșan conturează patru etape ale proceselor sau activității voluntare:

Definitivarea intenției. În această etapă are loc conștientizarea intenției și se produce sub presiunea integrării persoanei în tensiunea intenției. K. Lewin apreciază intenția și scopul ca un câmp de forțe, în care există un anumit nivel de tensiune. Etapa definitivării este influențată de concretizarea motivației acțiunii.

Lupta motivelor. Motivele au valori inegale sau egale pentru fiecare persoană, într-un anumit moment. De regulă, lupta este între motivul preferat de persoană și motivele antrenate în obligații și responsabilități sociale. Această etapă este puternic impregnată de procese afective și constă în examinarea și deliberarea mentală a semnificației obiectivelor, motivelor și eventual a consecințelor acțiunilor alese.

Luarea deciziei și elaborarea planului activității reprezintă cea de-a treia etapă a activității. Procesul voluntar se încheie cu luarea hotărârii. Potrivit lui A. Леонтьев etapa realizării implică acțiuni, operații, acte și mișcări.

Toate etapele expuse și descrise pot fi influențate de condiții obiective, subiective și combinate [apud 81].

Structura actului voluntar este conceptualizată după M. Zlate în felul următor:

Conceperea situației ce presupune stabilirea obiectivului ce urmează a fi realizat.

Deliberarea cuprinde examenul soluțiilor disponibile, inventarierea argumentelor pro și contra în funcție de sistemul de valori de care ele dispun, ezitățile și pendulările între diversele alternative.

Decizia este reținerea unei singure variante acționale din cele disponibile.

Execuția reprezintă traducerea în fapt a actului respectiv și realizarea obiectivelor propuse [90, 91].

Din toate etapele actului volitiv în accepțiunea lui M. Zlate cea mai semnificativă este execuția, deoarece aceasta reprezintă indicele de validitate al proiectului stabilit [90, 91].

În aceeași ordine de idei este și modelul componentelor actului volitiv prezentat și expus de A. Cosmovici. După A. Cosmovici etapele actului volitiv sunt:

Apariția conflictului. K. Lewin pune în lumină existența a trei tipuri de conflicte, iar uneori chiar și mai multe. E nevoie de o reflectare mai deosebită când toate conflictele au aceeași pondere.

Deliberarea nu este altceva decât analiza fiecărei alternative: „Ce se întâmplă dacă?”. Deliberarea poate implica și alcătuirea unui plan pentru eliminarea sau diminuarea riscurilor optării pentru o alternativă.

Decizia se asociază anume cu voința, alegerea uneia dintre alternative. Există personalitate ezitantă, care face distincția dintre omul practic și cel teoretic. Poate fi vorba și despre o caracteristică temperamentală.

Executarea deciziei cuprinde punerea în acțiune, mobilizarea și depășirea tuturor dificultăților ce stau în calea realizării deciziei [5].

M. Zlate, T. Crețu, N. Mitrofan și M. Aniței cercetând voința, evidențiază că aceasta este constituită din: articularea motivațională; prefigurarea intenției sau impulsul; analiza și lupta motivelor; luarea hotărârii; îndeplinirea planului sau faza execuției; faza de evaluare și de verificare a rezultatelor [90].

O componentă importantă în structura voinței este procesul de luare a deciziei. Potrivit lui H. Liljenström luarea deciziilor poate să fie clasificată în trei etape: 1) alternative dominate de stările interne și externe sunt evaluate și prioritizate emoțional,

2) o evaluare cognitivă a opțiunilor și selectarea acțiunilor, în funcție de nevoi și 3) executarea unei acțiuni și evaluarea efectului rezultat, care permite o comparație între valoarea reală și cea așteptată. Pe baza „predicției erorii”, valorile atribuite alegerilor din primul pas sunt revizuite și învățate, rezultând posibil o schimbare de opțiuni. Este evident că procesul luării deciziilor poate să nu fie la fel de rațional așa cum s-a crezut adesea [125, 151]. Conform ideilor expuse de H. Liljenström luarea deciziilor este rezultatul unei interacțiuni între sistemul intuitiv-emoțional și sistemul rațional-cognitiv. Acest model de proces dual presupune integrarea a unui sistem „de jos în sus”, intuitiv, rapid, implicit, emoțional și a unui sistem „de sus în jos”, deliberativ, lent, explicit – sistemul cognitiv. Mai jos este un rezumat al pașilor principali ai luării deciziilor conform teoriei actuale. Amigdala, ca parte a sistemului limbic, a fost dintotdeauna asociată cu procesarea emoțională, legată de procesarea senzorială și învățare, unind răspunsul emoțional provocat de stimuli și valoarea sa emoțională. Funcționalitatea amigdalei se realizează prin conexiunea sa cu cortexul orbito-frontal, care primește legăturile neuronale extinse de la diferite modalități senzoriale. În a doua fază, stimulii evaluați emoțional în traseul amigdală – cortexul orbito-frontal sunt monitorizați cognitiv și astfel ar putea fi luată o decizie finală. Cortexul prefrontal lateral este considerat a fi principalul responsabil pentru evaluarea cognitivă a stimulilor, spre deosebire de cortexul orbito-frontal, care urmărește recompense pe termen scurt. Cortexul prefrontal apreciază în primul rând recompensele viitoare. Cortexul prefrontal lateral contribuie la predicția valorilor opționale cognitive așteptate. Valoarea rezultată a evaluărilor emoționale și cognitive ghidează acțiunea de selecție. Așadar, H. Liljenström menționează că dacă deciziile trebuie luate rapid, atunci domină procesele și aspectele emoționale, în timp ce procesele raționale consumă mai mult timp și pot duce la o decizie întârziată [125, 151].

Criticile aduse ierarhizărilor evidențiate mai sus subliniază că nu toate etapele actului voluntar necesită prezența voinței. W. James, consideră că voința apare în elaborarea deciziei, iar în celelalte trei faze își fac apariția alte fenomene psihice, precum rațiunea și inteligența. Deși doar decizia implică prezența evidentă a voinței, celelalte trei faze par a fi condiții necesare ale actului voluntar și merită a fi păstrate [apud 151].

B. Zimmerman și P. Pintrich, propun două modele ale învățării autoreglate, care reflectă în esență structura voinței în procesul de învățare, pe care le vom prezenta mai jos.

B. Zimmerman descrie următoarele etape ale activității voluntare în cazul învățării autoreglate:

Planificarea. După B. Zimmerman această etapă conține trei componente diferite precum analiza sarcinii, automotivarea și componenta strategică. În conformitate cu acestea se vor proiecta scopurile sau planurile de realizare ale acestora. Automotivarea cuprinde capacitatea de a anticipa rezultatele posibile și capacitatea de percepere a autoeficacității personale. B. Zimmerman evidențiază în componența automotivării următoarele subprocese: formulare de scopuri, semnificația sarcinii, așteptările de reușită și controlul emoțiilor. Componenta strategică este compusă din: totalitatea strategiilor cognitive, controlul metacogniției și gestionarea resurselor [208].

Monitorizarea performanței. B. Zimmerman afirmă că această fază conține procedeele camuflate de autocontrol și cele transparente de autocontrol. Printre procedeele camuflate, le regăsim pe cele de control cognitiv, atențional, emoțional, motivațional, al encodării și al procesării; procedeele transparente de autocontrol includ: procedee de control al mediului fizic și procedee de control al mediului social [208].

O ultimă dimensiune este cugetarea asupra performanței. Cugetarea asupra performanței se referă la judecățile legate de propria persoană (autoevaluări și atribuirii) [208].

Apropiat de modelul propus de B. Zimmerman este și modelul lui P. Pintrich. După P. Pintrich modelul învățării autoreglate conține următoarele faze ale actului voluntar: (planificarea și fixarea scopurilor, automonitorizarea, controlul și evaluarea) care sunt structurate pe câte patru dimensiuni (cognitivă, motivațională, comportamentală și contextuală) [168].

Din cele prezentate constatăm că autorii prezintă o structură și etape diverse pentru actul volitiv. Vom evidenția în structura actului voluntar următoarele etape: definitivarea motivației și formularea unui scop / obiectiv, conceperea planului / proiectului, deliberarea, alegerea deciziei, efectuarea acțiunilor în vederea atingerii planului / proiectului și evaluarea rezultatelor obținute.

1.3. Caracteristicile calităților volitive

Voința ca modalitate superioară de organizare funcțională a personalității umane se impune prin câteva calități. J. Kuhl, A. Пуни, E. Ильин, В. Калинин, P. Popescu-Neveanu, L. Iacob, Ș. Boncu, T. Crețu, M. Zlate ș. a. consideră că manifestarea voinței se reflectă în diverse calități [17, 55, 64, 65, 90, 123, 147, 183, 184, 211, 212, 217]. În cele ce urmează vom evidenția și descrie cele mai importante calități volitive.

După J. Kuhl, competențele volitive sunt grupate în două elemente de bază sau moduri de voință: autoreglare și autocontrol. J. Kuhl conceptualizează autocontrolul ca mod de auto-disciplinare a voinței. Sub sisteme precum motivația sau emoția, care sunt în contradicție cu intenția activă, sunt inhibitate [147].

Autocontrolul cuprinde amintirea obiectivelor, prevenirea uitării, abilitățile de planificare, controlul impulsurilor și controlul inițierii. Autoreglarea este conceptualizată ca mod de auto-integrare a voinței. Autoreglarea cuprinde focalizarea atențională, automotivația, reglarea emoțiilor, auto-activarea, auto-relaxarea, reglarea deciziilor și gestionarea eșecului [123].

A. Пуни, făcând referire la calitățile voinței le distribuie în diade astfel: curajul și capacitatea de a lua decizii, perseverența și fermitatea, independența și inițiativa, anduranța și autocontrolul. Această clasificare ne vorbește despre faptul că aceste manifestări ale voinței nu funcționează separat, ci sunt într-o relație reciprocă. Autorul mai precizează că aceste calități funcționează ca un sistem integral ce are o structură diferită de la o persoană la alta [211, 217]. Contopirea calităților volitive trebuie privită ca un sistem flexibil și dinamic [211, 217].

E. Ильин evidențiază că există calități volitive simple și morale, cât și calități volitive complexe. E. Ильин împarte calitățile simple în două grupe:

1) cele legate de intenție și durata de menținere a efortului volitiv (răbdare, încăpățănare, perseverență);

2) cele care caracterizează autocontrolul (curaj, rezistență, determinare).

Se presupune că, comportamentul volitiv real al persoanei este determinat de calități morale și volitive complexe. Acestea potrivit lui E. Ильин includ independența și inițiativa, disciplina și organizarea, conștiința, eroismul și curajul, integritatea și dăruirea [211].

В. Калинин identifică două niveluri de calități volitive: bazale (primare) și sistemice (secundare). Calitățile volitive de bază includ energia, răbdarea, rezistența și curajul. Asemenea calități volitive ale sistemului, cum ar fi persistența, disciplina, independența,

intenția, conducerea și organizarea, includ manifestări atât ale aspectelor voliționale, cât și ale altor aspecte ale psihicului [212].

I. Шелехов, Г. Белозерова și E. Берестнева susțin că voința se manifestă în calitățile personalității, în principal prin reacții comportamentale. Aceste calități volițive ale personalității sunt împărțite în trei grupuri cu un anumit grad de condiționalitate. Calitățile volițive propuse de I. Шелехов, Г. Белозерова și E. Берестнева sunt expuse în tabelul 1.

Tabelul 1. Clasificarea calităților volițive după I. Шелехов, Г. Белозерова și E. Берестнева

Grup de calități volițive	Calități volițive	
Volițive propriu-zise	Condiționat pozitive	Condiționat negative
	Ambiția	Pasivitatea
	Determinarea	Indecizia
	Insistența	Slăbiciunea
	Persistența	Încăpățânarea/tenacitatea
	Stăpânirea de sine	Mânia (temper)
	Cumpătarea	Entuziasmul
	Auto-controlul	Impulsivitatea
Emoțional-volițive	Răbdarea	Impetuozitatea
	Curajul	Lașitatea
	Vitejia	Frica/timiditatea
	Calmul	Nervozitatea
Moral-volițive	Responsabilitatea	Iresponsabilitatea
	Angajamentul	Lipsa de încredere
	Acuratețea	Neglijența
	Energia	Inerția
	Inițiativa	Lipsa de inițiativă
	Independența	Nepuțința (neajutorarea)
	Disciplina	Nepăsarea

În tabelul de mai sus, calitățile sunt date sub formă de perechi duale, care permit diferențierea formelor de comportament atât dezirabile din punct de vedere social, cât și cele mai puțin dezirabile social. I. Шелехов, Г. Белозерова și E. Берестнева subliniază faptul că, calitățile volițive ale personalității sunt deosebit de evidente în situații dificile precum: criză psihologică, efectele combinate ale factorilor de stres endogeni și exogeni, activitatea monotona, depășirea obstacolelor, acțiuni în stare de incertitudine și pericol [184].

Analizând aceste trăsături dispuse în opoziție, apare întrebarea care sunt beneficiile atunci când o persoană are o anumită calitate foarte accentuată. A. Grant și B. Schwartz susțin că doza potrivită se află între cele două limite [17].

Totodată în studiile efectuate de P. Popescu-Neveanu evidențiem următoarele calități ale voinței: puterea voinței, independența, perseverența și promptitudinea luării hotărârii [64, 65].

Puterea sau forța voinței este un efort puternic depus pentru depășirea obstacolelor și dificultăților. Aceasta depinde de importanța scopului lansat de către individ. Contrar puterii voinței este slăbiciunea voinței sau inabilitatea individului de a înfăptui efortul voluntar pe care îl solicită o anumită activitate [64].

După P. Popescu-Neveanu, perseverența prevede canalizarea efortului voluntar pentru o perioadă mai extinsă de timp, chiar în circumstanțe neprielnice și ostile de evoluție a activității. Opusul perseverenței după P. Popescu-Neveanu este încăpățânarea. Încăpățânarea reprezintă acțiunea de urmărire a unui scop în lipsa șanselor de atingere a acestuia [64].

Încă o calitate importantă a voinței deosebită de P. Popescu-Neveanu este și independența voinței. Independența este năzuința și aspirația unui individ de a lua decizii sprijinindu-se pe propriile trebuințe, interese, aspirații, judecăți și raționamente și a-și asuma responsabilități. La polul opus negativ al independenței voinței se află sugestibilitatea. Sugestibilitatea este asimilarea necritică a influențelor exterioare și reducerea propriilor responsabilități [64].

Promptitudinea reprezintă agilitatea de care dă dovadă individul în situații și circumstanțe complicate și urgente și alegerea și implementarea celei mai potrivite soluții. Alături de promptitudine P. Popescu-Neveanu pune în lumină nehotărârea, indecizia, tergiversarea. Această calitate se exprimă prin fluctuații de lungă durată nemotivate ale individului între mai multe motive, scopuri și mijloace [64].

L. Iacob, Ș. Boncu, T. Crețu, M. Zlate evidențiază principalele calități ale voinței: perseverența, fermitatea și tăria voinței, independența și inițiativa, autocontrolul, promptitudinea deciziei. În cele ce urmează, vom prezenta o caracterizare a principalelor însușiri volitive ale personalității, așa cum sunt descrise în literatura de specialitate [55, 90].

M. Aniței, T. Crețu prezintă perseverența ca o calitate volitivă a personalității, care se manifestă prin capacitatea de dirijare și control a comportamentului în concordanță cu scopul propus. Individul care posedă această calitate volitivă este dispus să nu abandoneze sarcinile în fața obstacolelor, insucceselor și a lipsei de încredere. M. Zlate afirmă că persoana perseverentă își organizează comportamentul, apreciază corect resursele spațio-temporale și individuale pentru realizarea scopului [91]. Dimpotrivă, persoanele care au această trăsătură mai slab dezvoltată nu sunt dispuse să își risipească forțele atunci când se ciocnesc de greutăți și preferă să renunțe, lăsând deciziile neîmplinite.

D. Sălăvăstru, O. Lungu și Ș. Boncu consemnează că fermitatea este o calitate volitivă a personalității, ce se caracterizează prin alegerea eficientă a scopului, precum și prin determinarea acțiunilor necesare pentru atingerea lui [55]. În accepțiunea autoarei, D. Sălăvăstru, persoana fermă reflectă asupra multitudinii de consecințe și realizează importanța deciziei luate. Uneori poate avea momente de luptă a motivelor, însă este capabilă să elimine ezitățile ce pot apărea și să recurgă la un mijloc adecvat de realizarea a scopului. L. Iacob punctează că persoanele cu un nivel mai scăzut al fermității reflectă asupra modului în care ar trebui să procedeze, ezită să ia decizia necesară și sunt înspăimântate de consecințele ce pot să apară [55].

Încă o calitate a voinței este și autocontrolul. După M. Zlate și T. Crețu autocontrolul înseamnă capacitatea de inhibiție a unor comportamente, pulsioni, reacții, emoții și exprimări verbale. Persoanele ce au această calitate se manifestă prin capacitatea de stăpânire, în special în fața tentațiilor și a situațiilor în care sănătatea sau viața sunt amenințate [90]. D. Sălăvăstru și L. Iacob consideră că autocontrolul este binevenit în situațiile de bullying, de conflicte și se deosebește printr-un răspuns calm la provocările ce pot să intervină în timp [55]. Autoarele susțin că indivizii cu un nivel ridicat de autocontrol nu dau curs emoțiilor și reacțiilor nepotrivite și renunță la activitățile ce pun viața în pericol [55].

O altă caracteristică a voinței este și independența. T. Crețu consideră că independența se manifestă prin inițiativă în elaborarea scopului, a modalităților de realizare și în stabilirea deciziilor [90]. Particular pentru persoanele independente este că își apără punctul de vedere și nu așteaptă să primească sugestii de la alții. Totuși, iau în considerare sfaturile și propunerile primite, însă reflectă asupra valorii lor [90]. Sugestibilitatea ar fi calitatea opusă independenței, iar o persoană sugestibilă se caracterizează prin activism, în situațiile de subordonare, când primesc sfaturi și indicații. Propriile decizii sunt puse la îndoială, iar faptele celorlalți sunt considerate juste. F. Ruppert explică cum se formează calitatea de independență și autonomie la copii. Psihologul sugerează, referindu-se la copiii mici, că aceștia au nevoie de părinți pentru a le satisface nevoile simbiotice (de conexiune). De asemenea, după F. Ruppert copiii au nevoie de părinți încurajatori, care să îi stimuleze să gândească, să simtă și să acționeze independent. În cazul în care nevoile simbiotice nu sunt satisfăcute, destinul copiilor poate fi marcat de o frustrare permanentă. Aceștia pot dezvolta o relație de dependență de părinți, ori se vor simți vinovați atunci când vor dori să se desprindă de părinții lor. În orice caz, autorul subliniază că motivul pentru care părinții nu au reușit să satisfacă nevoile simbiotice ale copilului este legat de propriile lor experiențe traumatiche [74].

Calitățile voinței expuse și descrise sunt importante în orice tip de activitate umană. O activitate particulară este cea sportivă. Studiile din domeniul psihologiei ilustrează cum dimensiunile voinței condiționează performanța în sport. În continuare vom prezenta câteva cercetări relevante în acest sens.

H. Стамбулова notează că îndrăzneala, perseverența, încrederea în sine, intenția, hotărârea, responsabilitatea, disciplina, răbdarea, autocontrolul, autoreglarea etc. sunt calitățile volitive necesare pentru reprezentanții tuturor tipurilor de sport, conform unui studiu cuprinzător al problemei antrenamentului voinței puternice în sistemul de sprijin psihologic al sportivilor. În ciuda semnificației tuturor acestor caracteristici, majoritatea experților sunt de acord că unele dintre ele au un efect mai evident asupra activității competitive a sportivilor, în funcție de sport [218].

Studiul realizat de A. Ловягина menit să exploreze stilurile de autocontrol și domeniile volitive (sau calitățile volitive și tipul de control volitiv) ale sportivilor cu calificare diferită, a arătat că stilurile de autocontrol, calitățile volitive și tipurile de control volitiv sunt în anumite corelații. Sportivii de rang înalt posedă o mai mare precizie în evaluarea performanței și a rezultatelor lor, sunt avansați în ceea ce privește intenția, rezistența și abilitățile de autocontrol, dețin un nivel mai înalt de inițiativă și mai multă încredere în sine [215].

В. Иванович и Е. Эйдман au realizat o cercetare în care au folosit o metodă de autoevaluare pentru a obține date privind manifestarea calităților volitive în rândul a 50 de studenți, 42 de savanți / cercetători, 26 de ingineri / tehnicieni, 43 de lucrători în comerț, 49 de sportivi și 36 de elevi de clasa a IX-a. La sportivi, nivelul de autoevaluare a fost semnificativ mai mare decât în toate celelalte grupuri; la ingineri / tehnicieni, a fost semnificativ mai mic. În datele generale ale grupului, s-au evidențiat trei factori statistic semnificativi: (1) responsabil, independent, energic, de afaceri, disciplinat, inițiator, punctual, intenționat, curajos și principial; (2) stăpân pe sine, răbdător, calm, intenționat, rezistent din punct de vedere fizic, încăpățânat, sănătos și fericit; și (3) hotărât, voinic, curajos, talentat, persistent. Așadar, studiile realizate în domeniul psihologiei sportului indică existența de corelații puternice între succesul atleților și determinarea, autocontrolul, autonomia și persistența acestora [142].

În concluzie vom menționa că există multiple modalități de abordare și prezentare a calităților volitive. Calitățile volitive sunt conceptualizate fie în diade, având relații reciproce între ele, fie în mod singular, particular. Alături de modalitățile de prezentare a calităților volitive, în rândul acestora identificăm: calități volitive simple, morale și complexe, calități volitive bazale și sistemice / secundare, calități volitive propriu-zise, emoțional-volitive și moral-volitive. Cele mai importante calități volitive sunt: puterea sau forța voinței, curajul, independența, inițiativa, perseverența fermitatea, promptitudinea luării deciziei, anduranța și autocontrolul. În prezenta monografie vom descrie capacitatea de a atinge scopuri, curajul și capacitatea de a lua decizii, perseverența și fermitatea, independența și inițiativa, anduranța și autocontrolul.

1.4. Tulburări și patologii ale voinței

Studiul literaturii de psihologie cu referire la fenomenul voinței evidențiază și anumite dezorganizări și deficiențe în manifestarea acesteia [34, 73, 81, 91, 92, 93, 111, 130, 131, 136, 163, 181, 219]. În cele ce urmează vom relata și caracteriza cele mai frecvente tulburări și patologii ale voinței.

Conform lui P. Foulquié voința sănătoasă este determinată de echilibrul dintre inhibiție și excitație. Însă deseori observăm un dezechilibru al resurselor, care constă în exagerare sau deficiența acestora [91]. Principalele deficiențe ale voinței, așa cum au fost prezentate de P. Foulquié sunt:

Deficiențe rezultate din excesul de inhibiție – caracteristic persoanelor cu un comportament rigid, persoanelor timorate sau persoanelor capricioase, care renunță la pozițiile adoptate anterior în favoarea unor poziții opuse [91].

Deficiențe rezultate din deficitul de inhibiție – caracteristic persoanelor ce iau decizii în pripă, deosebit de instabile, care acționează imprevizibil și nu analizează suficient de bine consecințele acestora [91].

Deficiențe rezultate din excesul de impulsivitate – caracteristic persoanelor cu o excitație puternică și viteză de acțiune. P. Foulquié susține că impulsivitatea poate fi de mai multe feluri: reactivă, manifestată prin comportament imediat nestăpânit și cea explozivă, atunci când reacția este întârziată, iar comportamentul explodează după o perioadă de inhibiție.

Deficiențe rezultate din lipsa de impulsivitate – care sunt manifestate printr-o slabă putere de decizie [91].

Th. Ribot identifică trei categorii de tulburări ale voinței: ideile fixe sau obsesiile, impulsivitatea și abulia. Th. Ribot consideră că abulia constă în manifestarea încetinită a voinței, care apare în momentul trecerii de la idee la acțiune [73]. P. Janet studiind abulia vorbește despre mai multe tipuri de abulie. Astfel autorul face distincție între:

Abulia motorie, care include inhibiția trecerii la realizarea unor acțiuni.

Abulia intelectuală, ce se exprimă prin diminuarea atenției voluntare de a se putea concentra pe o anumită activitate intelectuală; această formă este recunoscută de către individ.

Abulia constituțională se întâlnește la anumiți indivizi considerați „slabi”, „inerti” sau „leneși” incapabili de a putea depune efort în adaptarea socială. Acest tip de abulie caracterizează personalități ezitante cu tendințe proeminente de îndoială și incertitudine.

Abuliile sistematizate sunt compuse din incapacitatea îndeplinirii voluntare a anumitor acțiuni specifice ce sunt condiționate de inhibiții obsesive sau fobice [219].

La abulie se referă și P. Mureșan. Autorul plasează abulia în rândul tulburărilor predominant calitative a voinței și definește abulia ca o insuficiență volițională, însoțită sau chiar determinată de anumite pulsioni sau acte paralele, parazite [81].

S. Forstmeier și H. Ruddel sunt de părere că prezența competenței volitive promovează recuperarea după stres și se corelează cu atitudini pozitive (de exemplu, încredere în sine, optimism) și cu mai puține raportări de anxietate și depresie. Deficiențele de competență volitivă sunt asociate cu diverse tulburări psihiatrice [34, 111, 130, 131, 136, 163, 181] și potrivit autorilor E. Asselman, K. Hilbert și K. Hoyer sunt probabil un factor de vulnerabilitate pentru tulburările de anxietate [93], iar G. Ainslie, J. Nitschke și K. Mackiewicz evidențiază că acestea ar putea determina depresia [92, 163].

E. Asselmann și colegii săi arată că reducerile controlului volitiv auto-raportat sunt asociate cu mai multe tipuri de psihopatologie, în special tulburări psihice actuale, dar și trecute – în rândul adolescenților și tinerilor adulți din comunitate [93]. Mai precis, descoperirile realizate de E. Asselmann indică modificări pe scară largă ale controlului volitiv auto-raportat (autoreglare auto-raportată, auto-inhibare și inhibiție volitivă) în rândul persoanelor cu anxietate și tulburări afective (în special fobie socială și specifică, precum și depresie) și modificări mai specifice (inhibarea volitivă auto-raportată crescută) în rândul persoanelor cu tulburări de consum de substanțe [93]. Descoperirile echipei de cercetare conduse de E. Asselmann sugerează, în plus, că o auto-inhibare auto-raportată mai mare crește riscul de panică și fobie socială, în timp ce o inhibare volitivă mai mare auto-raportată crește riscul de consum de substanțe. Rezultatele sugerează că modificările controlului volitiv în tulburările mintale sunt nuanțate și ar putea constitui cel puțin parțial factori specifici antecedenti de vulnerabilitate ale tulburării [93].

G. Ainslie prezintă diferite cadre conceptuale despre componentele centrale ale voinței precum: identificarea agenției (agenția poate fi definită prin capacitatea indivizilor de a acționa independent și de a face propriile alegeri libere), luarea deciziilor și urmărirea obiectivelor. De asemenea, se examinează modul în care deficiențele în aceste componente ale voinței și alte aspecte ale voinței se manifestă în schizofrenie, depresie, afectarea lobului prefrontal și abuzul de substanțe [34, 92]. B. Libet, A. Freeman, K. Sutherland menționează că deteriorarea controlului volitiv este asociată cu o neuropatologie specifică [149].

În concepția lui T. Metzinger, voința necesită ca un individ să se concentreze și să aloce în mod adecvat atenția și resursele pentru inițierea și implementarea unui plan de acțiune definit. Execuția efectivă a acțiunii este privită ca fiind dincolo de sfera voinței [156]. T. Metzinger, afirmă că există două componente esențiale implicate în voință: dorința de a acționa și formarea și punerea în aplicare a unui plan de acțiune. Fără formarea și punerea în aplicare a unui plan de acțiune fezabil, este puțin probabil ca o persoană să execute o acțiune. După P. Hertel, acest lucru este în special relevant pentru depresie, deoarece multe persoane care suferă de depresie au adesea dorința de a acționa, dar nu au capacitatea de a pune în aplicare un plan de acțiune [137].

Tulburările depresive au fost legate de elaborarea extinsă a stimulilor negativi și a deficitelor pentru a se degaja de emoțiile, gândurile sau materialele negative. Depresia a mai fost asociată cu dificultăți de manifestare a controlului volitiv crescut în timpul sarcinilor dificile și cu un impact mai scăzut al stimulentelelor asupra îmbunătățirii performanței sarcinii [apud 163].

Cercetările în neuroștiința cognitivă întreprinse de J. Nitschke și K. Mackiewicz, au descoperit substraturile neuronale ale unora dintre caracteristicile cheie ale voinței, care ne îndreaptă atenția către două teritorii ale creierului în special – cortexul prefrontal dorsolateral și cortexul cingular anterior. Neuroimagistica și alte investigații neuropsihologice ale depresiei au raportat în mod repetat anomalii în aceste două regiuni corticale [163].

Tulburările voinței sau patologia voinței pot fi cauzate de leziuni și disfuncții la nivelul creierului. Acțiunile voliționale umane sunt precedate de procese pregătitoare, un proces mental critic de control cognitiv pentru comportamentul viitor. Pregătirea acțiunii voliționale este reglată de circuite neuronale la scară largă, inclusiv cortexul cerebral și ganglionii bazali. Deoarece pregătirea acțiunii voliționale este un proces ascuns, dinamica rețelei unor astfel de circuite neuronale a fost examinată prin neuroimagini și înregistrarea capacităților legate de evenimente. Echipa de cercetare formată din M. Watanabe și colegii săi a examinat dacă astfel de procese ascunse pot fi măsurate prin răspunsurile deschise ale sacadelor (o mișcare rapidă a ochiului între punctele de fixare) și microsacadelor. Aceste rezultate sugerează că sacadele fixative prezic rezultatul acțiunilor voliționale viitoare și pot fi utilizate ca un potențial biomarker pentru a detecta persoanele cu dificultăți în pregătirea acțiunii volitive [197].

P. Liddle și D. Morris menționează că aproape toți pacienții cu leziuni focale ale lobului frontal au un nivel relativ mai bun al comportamentului de voință ca acțiune, decât cel de voință ca planificare. Este de negat faptul că demențele fronto-temporale avansate pot duce la sindroame anergice, apatice și amotivaționale care reduc dramatic nu numai autonomia, ci și comportamentul volitiv în majoritatea domeniilor și condițiilor. Comportamentul voință ca planificare este deosebit de afectat după leziunile focale ale lobului frontal [150].

A. Raine raportează o reducere cu 11% a volumului substanței cenușii corticale prefrontale și o activitate autonomă redusă la 21 de persoane cu tulburare antisocială de personalitate, comparativ cu eșantionul de control. Anorexia nervoasă este o tulburare în care voința devine o problemă centrală în tratament. Într-un mod similar, tratamentele psihologice ale abuzului de alcool, jocurilor de noroc sau tulburării de personalitate borderline includ toate o încercare de a spori autoreglarea. Având în vedere progresele înregistrate acum în neuroștiințe și în domeniul geneticii comportamentale, este cu atât mai important ca psihiatria clinică să fie bine informată despre determinanții biologici ai voinței [136].

În concluzie pentru cele relatate vom consemna că există următoarele deficiențe ale voinței: deficiențe rezultate din excesul de inhibiție, deficiențe rezultate din deficitul de inhibiție, deficiențe rezultate din excesul de impulsivitate și deficiențe rezultate din lipsa de impulsivitate. În tulburările voinței au fost încadrate: ideile fixe sau obsesiile, impulsivitatea și abulia (abulie motorie, intelectuală, constituțională și abulie sistematizate). Totodată vom sublinia și faptul că în anumite tulburări cum ar fi cele de anxietate sau depresive întâlnim dezorganizări și dificultăți ale voinței.

1.5. Particularitățile dezvoltării sferei volitive la preadolescenți

O etapă semnificativă în dezvoltarea voinței și cristalizarea calităților volitive este preadolescența. T. Crețu, D. Papalia, E. Verza, U. Șchiopu, accentuează că în preadolescență probarea capacităților voliționale este importantă pentru dezvoltarea preadolescentului, pentru dobândirea de noi experiențe, pentru reușitele în rezolvarea de probleme, pentru formarea de abilități de decizie și implicare în toate activitățile pe care

copilul le traversează: învățare, creație, muncă. Voința este cea care asigură un anumit nivel al reușitei și mobilizării pentru noi acțiuni [59, 82, 87].

Preadolescența este una din cele mai importante etape în dezvoltarea și formarea individului și este considerată a fi o treaptă intermediară în calea transformării și maturizării copilului către viața adultă [57, 67].

U. Șchiopu, E. Verza și F. Verza prezintă preadolescența ca un substadiu al adolescenței (între 10/11 ani și 14/15 ani), urmată de adolescența propriu-zisă (între 14/15 ani și 18/20 ani) și adolescența prelungită (între 18/20 și 25 de ani) [82, 86].

Conform E. Badea, I. Racu, Iu. Racu, T. Crețu și G. Sion vârsta preadolescență este perioada dintre copilărie și maturitate, ce are un parcurs diferit pentru fiecare și dorința de a obține maturitatea [4, 11, 67, 79]. Această perioadă este considerată a fi cea mai dificilă etapă în ontogeneză. Preadolescența este caracterizată prin continuarea maturizării intense biologice, cognitive și psihologice, precum și prin sporirea autonomiei față de familie și față de școală [11, 61, 79].

Pe parcursul constituirii psihologiei dezvoltării, preadolescența a fost abordată și descrisă diferit în contextul teoriilor și abordărilor explicative ale dezvoltării [59, 61, 67].

După teoria etapizării a lui S. Freud preadolescența corespunde stadiului genital ce începe la 12/14 ani. Modificările hormonale stimulează reapariția libido-ului. Se intensifică interesul pentru plăcerea sexuală și toate pulsunile sexuale anterioare asociate cu regiuni specifice ale corpului se transformă într-un set integrat de atitudini și trăiri sexuale adulte [apud 67].

Potrivit lui J. Piaget, preadolescenții ajung la stadiul operațiilor formale care începe la 12 ani, în care copilul își dezvoltă capacitatea de a gândi abstract, fără a se bizui pe obiecte sau pe evenimente concrete și e capabil de raționament ipotetico-deductiv. Acest tip de raționament e posibil prin intermediul întrebărilor și al strategiilor de învățare ce implică manipularea flexibilă a informațiilor [63]. B. Pillow relatează că metacogniția este capacitatea care apare în preadolescență [167].

L. Kohlberg autorul modelului dezvoltării morale consideră că preadolescenții traversează stadiul moralității convenționale, ce se caracterizează prin nevoia de a menține relații reciproce, de a câștiga aprobarea altora, precum și prin grija și conștiința socială [apud 59, apud 67].

H. Wallon în teoria dezvoltării persoanei face referire și la vârsta preadolescență. H. Wallon evidențiază „criza de originalitate juvenilă” ce se caracterizează printr-un comportament extravagant, exprimare arogantă și dezinvoltă, impunerea ostentativă a propriei voințe și dramatizarea situațiilor [apud 53, apud 76].

Conform teoriei lui E. Erikson, preadolescența începe cu o criză în dezvoltare marcată de confuzia de identitate, iar criza identitară neintegrată poate ajunge la confuzia de identitate sau pierderea identității [120].

Pentru T. Crețu, D. Papalia, E. Verza pubertatea este procesul de maturizare sexuală ce este declanșată de schimbările hormonale, conducând la fertilitate. De obicei, aceasta debutează mai devreme la fete (între 11 – 13 ani) decât la băieți (între 13 – 15 ani). Multitudinea schimbărilor organice influențează și dinamica afectivă, conștiința de sine și imaginea de sine a preadolescenților. T. Crețu, D. Papalia, S. Wendkos Olds, V. Sălăgean și E. Vladislav arată că transformările hormonale din perioada preadolescenței se corelează cu afectivitatea sporită și cu schimbările de dispoziție. La fete se intensifică emoțiile negative precum ostilitatea, suferința și unele simptome ale depresiei [11, 59, 76, 88].

D. Papalia, S. Wendkos Olds și R. Duskin Feldman vorbesc de problemele de somn la această etapă de vârstă, identificate în urma desfășurării mai multor studii, sunt cauzate de schimbările biologice. Melatonina, hormonul ce indică momentul în care creierul este pregătit de somn, este secretat la o oră mai târzie la preadolescenți. Această privare de somn poate cauza reducerea semnificativă a motivației, a voinței, a concentrării, a performanței și în același timp poate provoca stări de iritabilitate [59].

S. Blakemore, S. Burnett, R. Dahl, C. Sisk și D. Foster prezintă rezultatele descoperirilor din studiile de imagistică prin rezonanță magnetică structurale și funcționale care pun în lumină că hormonii pubertari interacționează cu modificările neuroanatomice și neurocognitive observate în timpul pubertății și că unele aspecte ale dezvoltării creierului în preadolescență ar putea fi mai strâns legate de modificările fizice și hormonale ale pubertății decât de vârsta cronologică [99, 186].

Alte studii de neuroimagistică înfăptuite de E. Shulman, P. Smith K. Silva, N. Duell și L. Steinberg arată că în această perioadă au loc schimbări considerabile ale structurilor cerebrale ce au implicații asupra emoțiilor, raționării, organizării comportamentului și autocontrolului. Creierul preadolescenților nu este complet dezvoltat. La nivelul creierului are loc producția intensă de materie cenușie, în special în zona lobilor frontali. De asemenea se produce mielinizarea lobilor frontali, ce duce la dezvoltarea procesării cognitive. Informațiile despre emoții sunt procesate la nivelul amigdalei, ceea ce face ca judecățile elaborate de către preadolescenți să fie mai puțin corecte și raționale. Conform cercetătorului american L. Steinberg, comportamentul de asumare al riscurilor provine din interferența a două rețele cerebrale: rețeaua socio-emoțională, care este sensibilă la stimulii de ordin socio-afectiv, cum ar fi influența semenilor și rețeaua controlului cognitiv, care are rol de reglare a reacțiilor la stimuli. Aceste două rețele nu se dezvoltă concomitent, prima rețea fiind mai activă la pubertate, pe când cea de-a doua se maturizează complet la sfârșitul adolescenței și începutul vârstei adulte [185, 187].

În plan cognitiv se produc schimbări în preadolescență. Trecerea la stadiul operațiilor formale și dezvoltarea nivelului general al gândirii influențează într-un mod deosebit funcționarea tuturor proceselor cognitive [63, apud 119].

T. Crețu menționează că memoria capătă un caracter mult mai activ și voluntar, iar memoria spontană ajunge la un apogeu. Imaginația preadolescentului devine mai bogată și este implicată în elaborarea idealului de viață [11].

D. Papalia și colegii evidențiază faptul că vocabularul preadolescenților se caracterizează printr-o creștere importantă și este influențat de gândirea formală [59].

Preadolescentul traversează o amplificare a structurii personalității. Manifestarea independenței contribuie la formarea unei personalități autonome, capabilă să înfrunte dificultățile și obstacolele vieții. G. Sion și T. Crețu relatează că motivația extrinsecă a preadolescenților se accentuează și că aceștia devin din ce în ce mai preocupați de dorința de a fi acceptați de grupurile de semeni [11, 79].

Potrivit U. Șchiopu și E. Vladislav, în această etapă, se dezvoltă conștiința de sine și cunoașterea de sine [82, 88]. În ceea ce privește dezvoltarea caracterului, după cum menționează T. Crețu, are loc o intensificare a acestuia în structura personalității, iar aspirațiile spre autonomie și independență modifică relațiile cu familia [11].

Voința se dezvoltă în preadolescență sub influența maturării conexiunilor neuronale dintre cortexul prefrontal și sistemul limbic al creierului. Anume conexiunile acestor neuroni joacă un rol substanțial în manifestarea voinței și în procesul de autoreglare, ceea ce permite o mai bună coordonare a emoției și a cunoașterii [33].

Preadolescența este marcată de trecerea la ciclul gimnazial și adaptarea la noile cerințe școlare ce se impun odată cu această schimbare, consideră T. Crețu. În aceste condiții, are loc dezvoltarea unui nou nivel al voinței, care se caracterizează prin capacitatea de a stabili scopuri, de a analiza și a selecta scopul cel mai potrivit [11]. Cercetătorii V. Reyna și F. Farley apreciază că momentul deliberării se distinge prin ierarhizarea motivelor în favoarea realizării unei acțiuni. Totuși, modul de a lua decizii este unul prompt în preadolescență, urmând ca abia mai târziu, în adolescență, să apară o reflectare mai profundă asupra modurilor de realizare a acțiunii și a consecințelor ce derivă din ea. Vorbind despre faza de executare a acțiunii propuse, preadolescentul deseori amână / întârzie realizarea ei [171].

T. Crețu punctează că are loc o creștere a capacității de monitorizare a realizării scopurilor. De exemplu, dacă trebuie să realizeze un proiect la o anumită disciplină, preadolescenții sunt în stare să muncească constant, o perioadă mai lungă de timp. În această perioadă apare așa-numita frână voluntară ce le permite preadolescenților să renunțe la unele activități care îi distrag de la antrenarea în activitățile școlare sau extra-curriculare. Tot T. Crețu subliniază că inițiativa privind preocupările din timpul liber, la fel, este în creștere [11].

S. Lundberg și colegii au examinat factorii determinanți ai puterii de decizie a copiilor și a preadolescenților. Folosind rapoartele de evaluare privind luarea deciziilor și măsurile psihologice și cognitive, cercetătorii au examinat factorii determinanți ai luării deciziilor comune și individuale pe baza unor indici creați din șapte domenii ale activității copiilor și preadolescenților. S. Lundberg a constatat că luarea deciziilor în comun pare a fi o formă de investiție a părinților în dezvoltarea copiilor, mai degrabă decât o simplă etapă a transferului de autoritate. În plus, s-a evidențiat că preferințele și capacitățile copiilor afectează rezultatele autorității sale în luarea deciziilor. Autorii studiului recomandă să se țină cont de cererea copiilor în manifestarea autonomiei, precum și discreția părinților în determinarea acestor rezultate [152].

Cercetările realizate de R. Chambers, J. Taylor, M. Potenza, J. Hull și L. Slone privind luarea deciziilor au condus la ideea că, în ciuda percepției similare a riscului și a cunoștințelor explicite despre consecințele acestuia, deciziile preadolescenților depind de consecințele pe termen scurt, care ar putea provoca probleme de adaptare din cauza apariției unor consecințe negative întârziate. În această perioadă de dezvoltare, modelele anormale de consum de alcool (de exemplu, consumul excesiv de alcool) ar putea avea un impact dăunător asupra funcțiilor executive, crescând astfel riscul de dependență la preadolescenții care nu se pot abține. În plus, J. Hull și L. Slone punctează că, consumul intens de alcool în mod repetat ar putea spori semnificativ dependența de alcool, făcând astfel implicarea în consumul de alcool și mai dificil de controlat [107, 139].

E. Shulman și colegii săi sugerează că la preadolescenți capacitatea de autoreglare este mai dependentă de factorii contextuali, decât la adulți, cum ar fi – dificultatea sarcinii sau perspectiva recompensei și modul în care sunt prezentate recompensele. Capacitatea de autoreglare este încă slabă, iar maturizarea autoreglării poate fi cel mai bine compensată de consistența cu care indivizii demonstrează autocontrol în diferite circumstanțe contextuale [185].

E. Asselmann descrie influența controlului volitiv scăzut asociat cu anumite tulburări în vârsta preadolescență. Autoarea scoate în evidență legătura dintre anxietate și tulburările afective cu modificările pe scară largă ale controlului volitiv (adică o autoreglare diminuată, autoinhibare crescută și inhibiție volitivă), în timp ce tulburările

legate de consumul de substanțe au fost asociate în mod particular cu inhibiția volitivă mărită [93].

Construcția autonomiei are o istorie bogată, deși destul de controversată la preadolescenți și adolescenți. Investigația coordonată de S. Van Petegem a avut ca scop clarificarea semnificației autonomiei și măsurarea autonomiei preadolescenților și adolescenților în familie. S-au găsit dovezi clare pentru o structură bidimensională, prima dimensiune reflectând „voință versus presiune”, adică gradul în care preadolescenții și adolescenții experimentează un sentiment de voință și alegere, spre deosebire de sentimentele de presiune și constrângere în relația părinte-preadolescent. A doua dimensiune reflecta „distanță versus proximitate”, care implică gradul de distanță interpersonală în relația părinte-preadolescent. S. Van Petegem consemnează că voința se referă la o bunăstare mai mare, la un comportament mai puțin problematic și la un stil de atașament sigur, iar distanța a fost asociată în principal cu un comportament mai problematic și cu un stil de atașament evitant. Aceste asocieri nu au fost moderate de vârstă [193]. De aici, concluzionăm că, în formarea voinței la preadolescenți, un factor important îl constituie relația apropiată cu părinții și dezvoltarea unui atașament securizant între aceștia.

În concluzie vom sublinia că în preadolescență voința și calitățile volitive ating un nou nivel al dezvoltării și constituirii. Transformările în ceea ce privește structurile cerebrale contribuie la dezvoltarea intensă a voinței în preadolescență. În acest stadiu, preadolescentul se confruntă frecvent cu dificultăți, pentru că activitățile desfășurate sunt tot mai complexe, ceea ce presupune o mobilizare și orientare a propriilor capacități pentru depășirea obstacolelor. Tot în preadolescență se formează și abilitatea de evaluare a dificultăților și obstacolelor, abilitate importantă în vederea dozării efortului voluntar și deciderii și selectării modalităților de rezolvare a problemelor cu care se confruntă. Activitatea de învățare care presupune stabilirea scopurilor, urmărirea și modificarea lor, atunci când se constată că acestea sunt nepotrivite, echilibrarea efortului voluntar cu motivele activității, toate acestea favorizând dezvoltarea voinței. Dezvoltarea conștiinței de sine reprezintă componenta fundamentală care dimensionează personalitatea în preadolescență și influențează calitățile volitive. Calitățile volitive devin, spre sfârșitul stadiului, tot mai organizate și mai stabile; în mod special vom evidenția creșterea independenței, autonomiei și creșterea competențelor pentru luarea deciziilor în diferite situații.

1.6. Concluzii la capitolul 1

Demersul teoretic include o analiză detaliată și complexă a abordărilor teoretice ale voinței, structurii și etapelor actului volitiv, calităților volitive, tulburărilor și patologiilor voinței precum și a particularităților sferei volitive la preadolescenți și **reprezintă o contribuție proprie la completarea științei psihologice.**

Corespunzător cu cele relatate, putem conchide următoarele pentru acest capitol din monografie:

1. Voința este abordată în mod distinct în psihologie și acest fapt se datorează complexității acestui fenomen. Voința poate fi înțeleasă ca un proces psihic, aptitudine / capacitate și trăsătură de personalitate. Multiple definiții ale voinței au câteva elemente esențiale comune: voința este inclusă în toate procesele psihice precum percepția, memoria, atenția, gândirea, imaginația, afectivitatea și motivația; voința întotdeauna semnifică efort, angajare și străduință organizate pentru atingerea anumitor scopuri / obiective; voința presupune înfrângerea tuturor dificultăților și obstacolelor atât interioare cât și exterioare; silința și efortul depus sunt în strânsă legătură cu obstacolele

și barierele întâlnite pe parcursul atingerii scopului / obiectivelor. Vom trata voința ca o componentă importantă a personalității ce este implicată în desfășurarea tuturor proceselor psihice, acțiunilor și conduitelor pentru atingerea scopurilor. Voința include reflecție, luarea deciziilor și angajare. Insistăm pe această semnificație a voinței întrucât anume așa ea va fi înțeleasă în acest demers experimental.

2. Dimensiuni importante pentru voință sunt structura și etapele acesteia. Etapele componente ale unui act voluntar sunt: definitivarea motivației și formularea unui scop / obiectiv, conceperea planului / proiectului, deliberarea, alegerea deciziei, efectuarea acțiunilor în vederea atingerii planului / proiectului și evaluarea rezultatelor obținute.

3. În temeiul investigațiilor întreprinse cu referire la calitățile volitive evidențiem că acestea sunt prezentate fie în diade, având raporturi reciproce între ele, fie în mod singular, particular. Din modalitățile de manifestare ale calităților volitive vom enumera: calități volitive simple, morale și complexe, calități volitive bazale și sistemice / secundare, calități volitive propriu-zise, emoțional-volitive și moral-volitive. Cele mai semnificative calități volitive sunt: puterea sau forța voinței, curajul, independența, inițiativa, perseverența, fermitatea, promptitudinea luării deciziei, anduranța și autocontrolul. Vom investiga în complexitate capacitatea de atingere a scopului, curajul și capacitatea de a lua decizii, perseverența și fermitatea, independența și inițiativa, anduranța și autocontrolul.

4. Studiul cercetărilor psihologice pune în lumină existența deficiențelor în manifestarea voinței: deficiențe rezultate din excesul de inhibiție, deficiențe rezultate din deficitul de inhibiție, deficiențe rezultate din excesul de impulsivitate și deficiențe rezultate din lipsa de impulsivitate. Dintre cele mai curențe tulburări ale voinței vom enumera: ideile fixe sau obsesiile, impulsivitățile și abulia (abulie motorie, abulie intelectuală, abulie constituțională și abulii sistematizate). De asemenea unele tulburări de anxietate sau tulburări depresive pot condiționa dezorganizarea și deficiențe la nivelul voinței.

5. O etapă importantă în dezvoltarea și constituirea voinței și a calităților volitive este preadolescența. Procesul restructurării structurilor cerebrale contribuie la o mai bună reglare comportamentală și la creșterea potențialului psihic, inclusiv a voinței. Un alt factor care favorizează dezvoltarea voinței este creșterea complexității activităților, dificultăților și obstacolelor în care sunt implicați preadolescenții. Anume acestea accentuează capacitatea de examinare și evaluare a dificultăților și barierelor, cât și echilibrarea efortului voluntar și a resurselor investite. De asemeni activitatea de învățare care solicită formularea scopurilor, obiectivelor și implică un efort voluntar complex și sistematic facilitează dezvoltarea voinței. Dezvoltarea intensă a conștiinței de sine în preadolescență marchează și calitățile volitive. Independența, autonomia și creșterea capacității de luare a deciziilor în diferite situații se amplifică și se cristalizează către finele preadolescenței.

6. Investigațiile literaturii psihologice la compartimentul voinței și a calităților volitive ne oferă încă un domeniu necercetat al acesteia, reprezentând temeiul pentru un demers al voinței și a calităților volitive la preadolescenții contemporani.

2. CERCETAREA EXPERIMENTALĂ A VOINȚEI ȘI A CALITĂȚILOR VOLITIVE LA PREADOLESCENȚI

2.1. Descrierea scopului, obiectivelor, ipotezelor și metodologiei de cercetare

Demersul constatativ prezentat și descris în acest capitol al tezei a fost realizat în perioada septembrie 2019 – ianuarie 2019, într-o instituție de învățământ din Piatra-Neamț, România.

Scopul pentru demersul experimental cu caracter constatativ constă în studiul *particularităților voinței și a calităților volitive la preadolescenți, precum și determinarea trăsăturilor de personalitate caracteristice preadolescenților cu diferite niveluri de dezvoltare ale voinței.*

Scopul lansat permite formularea următoarelor **obiective pentru demersul constatativ:**

1. identificarea diferențelor de gen și de vârstă în manifestarea voinței la preadolescenți;
2. stabilirea modalităților de manifestare a calităților volitive la preadolescenți;
3. evidențierea diferențelor de gen și de vârstă în manifestarea calităților volitive la preadolescenți;
4. reliefa trăsăturilor de personalitate caracteristice preadolescenților cu diferite niveluri de dezvoltare ale voinței.

Scopul și obiectivele expuse au permis avansarea următoarelor **ipoteze pentru demersul constatativ:**

Presupunem că modul de manifestare și nivelurile voinței la preadolescenți sunt condiționate de gen, de vârstă și determină prezența anumitor trăsături de personalitate și au anumite caracteristici pentru această etapă de dezvoltare.

Pornind de la ipoteza generală emitem câteva ipoteze concrete:

1. *Presupunem că există diferențe de gen și de vârstă în manifestarea voinței la preadolescenți.*
2. *Presupunem că există diferențe de gen și de vârstă în manifestarea calităților volitive la preadolescenți.*
3. *Presupunem că preadolescenții cu niveluri ridicate de dezvoltare ale voinței prezintă următoarele trăsături de personalitate: autonomie, conștiinciozitate și stabilitate emoțională.*

Eșantionul demersului constatativ a fost constituit din 239 de preadolescenți cu vârsta cuprinsă între 10 și 15 ani (117 de preadolescenți și 122 de preadolescente), elevi din clasele a V-a, a VII-a și a IX-a. F. Golu, T. Crețu, A. Munteanu, E. Verza, F. Verza și U. Șchiopu afirmă că preadolescența începe la 10/11 ani și se încheie la 14/15 ani. În multiple cercetări această etapă a dezvoltării umane poate fi împărțită în două subetape aflate una în consecutivitatea celeilalte: preadolescența ce include copii între 10 și 12 ani și preadolescența ce cuprinde elevii de 13 – 15 ani [11, 27, 53, 82, 87]. În interiorul acestei etape se desfășoară criza preadolescentină numită și criza de la 13 ani, care timp îndelungat a fost prezentată ca cea mai semnificativă caracteristică a acestei etape de dezvoltare [53, 82, 87]. Fiecare din aceste subetape se distinge prin particularități, caracteristici și trăsături care influențează procesul de dezvoltare a personalității preadolescentului. Anume aceste considerente ne-au determinat să studiem voința și calitățile volitive pe subgrupe de vârstă și anume: preadolescenții de 10 – 12 ani, preadolescenții de 13 ani și preadolescenții de 14 – 15 ani.

Astfel, eşantionul demersului constatativ a cuprins preadolescenți din trei subetape de vârstă: 99 de preadolescenți cu vârsta cuprinsă între 10 – 12 ani, 59 de preadolescenți cu vârsta de 13 ani și 81 de preadolescenți cu vârsta cuprinsă între 14 – 15 ani.

Pentru a investiga voința, calitățile volitive și trăsăturile de personalitate la preadolescenți am ales o serie de teste și chestionare [32].

Chestionarul de autoapreciere a voinței (după E. Pyденский) evaluează puterea voinței și este compus din 15 itemi, care reprezintă câte o situație ipotetică. Preadolescenții vor alege una din variantele de răspuns: „Da”, „Nu știu” sau „Nu”, în

funcție de ce îi caracterizează mai bine. Fiecărei variante de răspuns îi corespunde un număr. Scorul final se calculează prin însumarea cifrelor bifate.

Interpretarea rezultatelor se realizează astfel: între 0 și 12 puncte arată un nivel scăzut al voinței, între 13 și 21 de puncte indică un nivel mediu al voinței și între 22 și 30 de puncte semnaleză un nivel înalt de dezvoltare al voinței.

Scala perseverenței (după A. Duckworth). Această scală examinează nivelul perseverenței la copii și preadolescenți. Scala conține opt itemi, cu cinci variante posibile de răspuns. Preadolescenții vor bifa, varianta de răspuns care li se potrivește cel mai bine dintre următoarele: „Deseori”, „De multe ori”, „Așa și așa”, „De puține ori”, sau „Deloc”.

Interpretarea rezultatelor se realizează în conformitate cu următoarele indicații: pentru enunțurile 2, 4, 7 și 8 se atribuie: 5 puncte – deseori, 4 puncte – de multe ori, 3 puncte – așa și așa, 2 puncte – de puține ori și 1 punct – deloc. Pentru enunțurile 1, 3, 5 și 6 se atribuie următoarele puncte: 1 punct – deseori, 2 puncte – de multe ori, 3 puncte – așa și așa, 4 puncte – de puține ori și 5 puncte – deloc. Suma punctelor obținute se împarte la 8.

Rezultatele sunt interpretate astfel: scorul de la 0 – 2,66 reprezintă un nivel scăzut al perseverenței, scorul cuprins între 2,67 – 5,33 se referă la nivelul mediu al perseverenței și cel între 5,34 – 8 reprezintă nivelul înalt al perseverenței.

Tehnica de studiere a calităților volitive ale personalității (de H. Стамбулова). Această tehnică a fost dezvoltată de H. Стамбулова și examinează modul de manifestare a următoarelor capacități volitive: capacitatea de atingere a scopurilor, curajul și capacitatea de a lua decizii, perseverența și fermitatea, inițiativa și independența, autocontrolul și duranța. Tehnica este alcătuită din cinci seturi de chestionare, a câte 20 de itemi fiecare. Preadolescenții sunt rugați să evalueze nivelul de dezvoltare a propriilor calități volitive.

Preadolescenții vor selecta răspunsul corespunzător din cele cinci opțiuni propuse din protocolul de răspuns. Fiecărei opțiuni de răspuns îi corespunde un număr. Opțiunile pentru răspunsuri sunt: „Nu mi se întâmplă” (-2), „Posibil, rareori” (-1), „Posibil, uneori”(0), „Probabil, deseori” (1), „Cu siguranță” (2). Astfel ei vor răspunde la cele cinci seturi de chestionare până vor completa tot protocolul sintetic de răspuns.

Fiecare chestionar permite diagnosticarea a doi parametri ai calităților volitive: expresivitatea și generalizarea. Termenul de expresivitate se referă la existența și stabilitatea de manifestare a caracteristicilor sale de bază, sub generalizare înțelegem – calitățile extinse, universale, adică, lărgimea de manifestare în diferite situații de viață și tipuri de activități.

Interpretarea rezultatelor se realizează astfel: itemii 1, 6, 8, 9, 11, 12, 16, 17, 18, 20 pun în lumină expresivitatea calităților volitive, iar itemii 2, 3, 4, 5, 7, 10, 13, 14, 15 examinează generalizarea calităților volitive.

Lângă numărul item-ului se va nota un număr de puncte (-2, - 1, 0, + 1, +2), care se acordă pentru fiecare variantă a răspunsului. Aceste estimări sunt înregistrate în protocolul sintetic de răspuns, alături de numărul de răspuns. Apoi, suma algebrică a punctajelor se calculează separat pentru afirmațiile parametrului de expresivitate și parametrului de generalizare pentru fiecare calitate volițională. Pentru a transfera la scara pozitivă a evaluărilor, la scorul total se adaugă 20 de puncte, iar rezultatele finale sunt înregistrate în protocol.

Concluziile privind nivelul de dezvoltare al fiecărei calități volitive se face în funcție de parametrii expresivității și generalizării, luând în considerare următorii

indicatori normativi: între 0 – 19 puncte – nivel scăzut; între 20 – 30 de puncte – nivelul mediu; între 31 – 40 de puncte – nivel ridicat.

Cu scopul investigării trăsăturilor de personalitate am administrat **Chestionarul de personalitate cu 5 factori (CP5F) (după M. Albu)** [1, 222]. Chestionarul CP5F (după M. Albu) este destinat evaluării celor cinci suprafactori ai modelului Big Five (extraversiune, stabilitate emoțională, conștiinciozitate, amabilitate și autonomie). Chestionarul cuprinde șase scale: câte una pentru fiecare suprafactor (al cărui nume coincide cu cel al suprafactorului pe care îl măsoară) și o scală (denumită dezirabilitate socială) pentru identificarea persoanelor ale căror răspunsuri nu sunt conforme realității, fie pentru că acestea doresc să-și creeze o imagine favorabilă, fie pentru că răspund la întâmplare sau vor să pară altfel decât restul oamenilor.

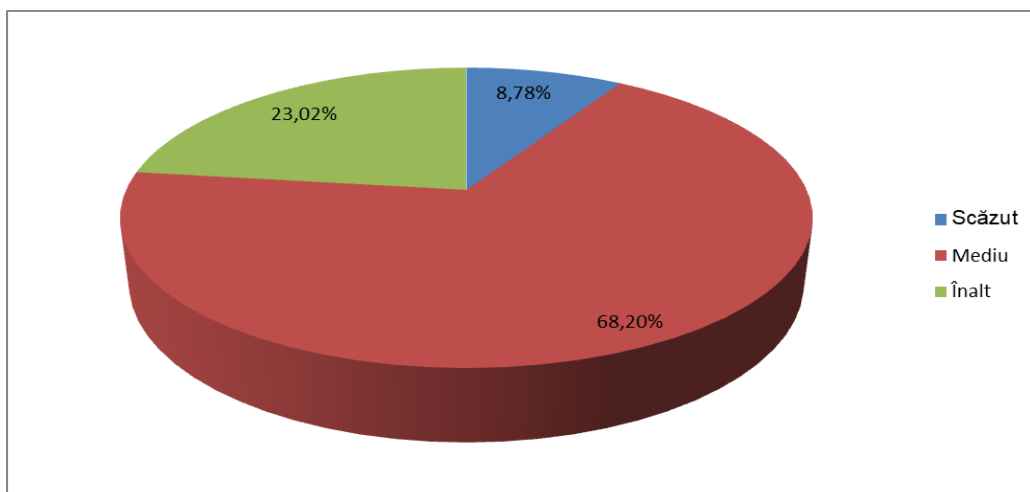
Chestionarul CP5F (după M. Albu) a fost etalonat pe o populație non-clinică, formată din persoane cu vârsta cuprinsă între 14 și 65 de ani. Au fost construite etaloane separate pentru două categorii de condiții de administrare a chestionarului: un etalon valabil pentru evaluarea psihologică periodică obligatorie și selecția profesională (atunci când majoritatea subiecților se străduiesc să-și creeze o imagine favorabilă și răspund în sensul dezirabilității sociale) și unul pentru cazul când administrarea Chestionarului CP5F (după M. Albu) se face în scop de diagnoză a personalității sau intervenție psihologică (atunci când, în general, subiecții răspund sincer). Ambele etaloane sunt calculate pe sexe și pe șase grupe de vârstă (14 – 19 ani, 20 – 25 de ani, 26 – 35 de ani, 36 – 45 de ani, 46 – 55 de ani și 56 – 65 de ani). Ele permit transformarea scorurilor brute ale scalelor în cote T. Sunt propuse interpretări ale scorurilor mici și ale scorurilor mari (cărora le corespund cote T mai mici decât 40, respectiv, mai mari decât 60).

Din cauza faptului că scorurile scalei dezirabilitate socială corelează liniar direct cu scorurile scalelor conștiinciozitate, amabilitate și stabilitate emoțională trebuie manifestată prudență la interpretarea scorurilor acestor scale pentru subiecții care la scala dezirabilitate socială au obținut un scor mare.

Testele, scalele și chestionarele descrise în acest paragraf ne-au permis să studiem în detaliu voința și calitățile volitive la preadolescenți.

2.2. Rezultatele cercetării experimentale a voinței și a calităților volitive la preadolescenți

Am investigat voința pornind de la următoarea ipoteză lansată: *presupunem că există diferențe de gen și de vârstă în manifestarea voinței la preadolescenți*. Voința preadolescenților a fost evaluată prin administrarea *Chestionarului de autoapreciere a voinței (după E. Руденкуй)*. Rezultatele obținute privind autoaprecierea voinței la preadolescenții din lotul experimental sunt prezentate în figura 2.

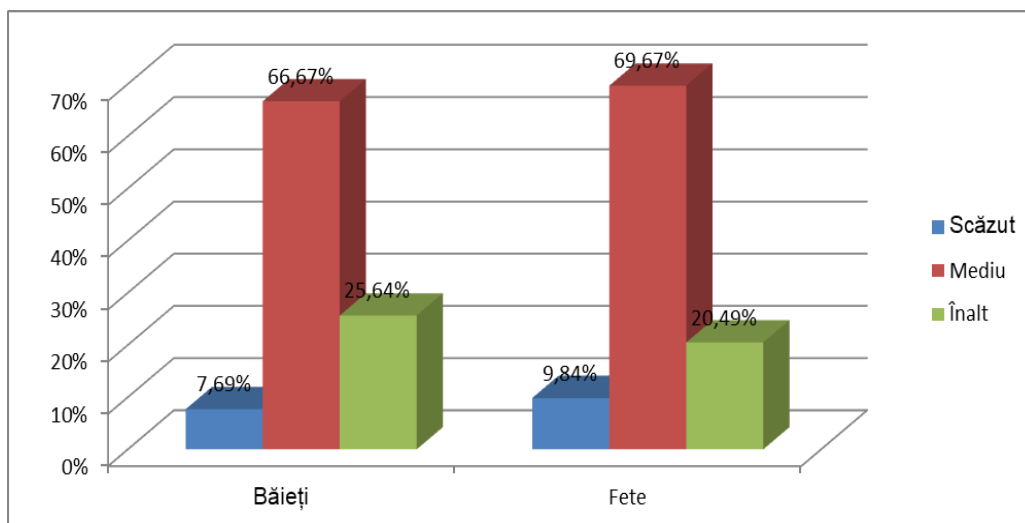
Figura 2. Distribuția rezultatelor privind nivelul autoaprecierii voinței la preadolescenți

Un număr mic de preadolescenți (8,78%) au obținut un scor considerat scăzut privind autoaprecierea voinței. Acești preadolescenți pot fi caracterizați prin faptul că preferă doar activitățile interesante și ușor de realizat, chiar dacă acestea le pot afecta imaginea de sine și performanțele. Este mai curând vorba de o indiferență față de angajamente și obligații. Orice angajament sau sarcină asumată este percepută ca o povară. Ar putea fi vorba și de o manifestare a egoismului. Pentru aceștia ar fi recomandată o modificare a atitudinii față de cei din jur.

Încă o categorie de preadolescenți, și anume peste jumătate dintre ei (68,20%), sunt cei care manifestă un nivel mediu al autoaprecierii voinței. Aceștia se caracterizează prin faptul că vor căuta să depășească dificultățile apărute. Doar dacă nu este posibil acest lucru, vor alege să le evite. Ei depun eforturi pentru a-și onora promisiunile. Chiar dacă există activități care le displac și le rezolvă cu greu, reușesc să le îndeplinească. Nu-și asumă obligații suplimentare din proprie inițiativă. Pentru cei din această categorie se indică exersarea voinței.

Vom menționa că 23,02% din preadolescenți au un nivel înalt al autoaprecierii voinței. Este vorba despre preadolescenți ai căror particularitate este că te poți bizui pe ei. Aceștia vor accepta confruntări și provocări, care i-ar pune în gardă pe unii. Ei ar trebui să fie atenți la gradul înalt de flexibilitate, toleranță și bunăvoință de care dau dovadă.

Demersul constatativ a fost orientat la identificarea diferențelor de gen în manifestarea voinței la preadolescenți. Frecvențele preadolescenților și a preadolescentelor pentru autoaprecierea voinței sunt ilustrate în figura 3.

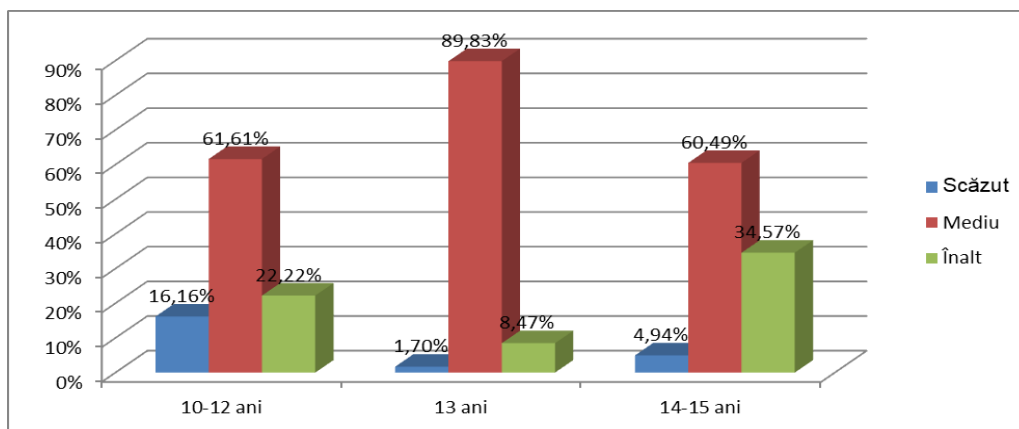

Figura 3. Distribuția rezultatelor privind nivelul autoaprecierii voinței la preadolescenți în funcție de gen

Frecvențele din figura 3 ne permit să realizăm următoarea analiza comparativă: pentru nivelul scăzut de autoapreciere al voinței, cotele cele mai mari sunt obținute de preadolescenți, în valoare de 9,84%, spre deosebire de preadolescenți, ai căror rezultate indică valoarea de 7,69%. Pentru nivelul mediu de autoapreciere al voinței observăm următoarea tendință: 69,67% din preadolescenți manifestă nivel mediu al autoaprecierii voinței, comparativ cu 66,67% din preadolescenți. Pentru nivelul înalt al autoaprecierii voinței, procentajul mai mare este specific preadolescenților, și anume 25,64%, iar rezultatele preadolescentelor ating valoarea de 20,49%.

Statistic după testul T-student identificăm diferențe semnificative pentru autoaprecierea voinței între rezultatele preadolescenților (media=18,8 u.m.) și cele ale preadolescentelor (media=17,7 u.m.) ($T=2,1$, $p \leq 0,05$) cu o medie mai mare în rândul preadolescenților. Preadolescenții prezintă un nivel mai înalt al autoaprecierii voinței. Putem explica această deosebire în autoaprecierea voinței la cele două genuri, pe seama transformărilor biologice, dar și a modului în care se construiește imaginea de sine în perioada aceasta de dezvoltare. Așadar, la preadolescenții de sex masculin aceste schimbări apar mai târziu, pe la 13 și 15 ani, în măsură ce la preadolescenți apar între 11 și 13 ani. Aceste transformări sunt însoțite de o instabilitate afectivă, apariția irascibilității și a explozivității în manifestarea emoțiilor, preadolescenții fiind mai vulnerabili în ceea ce privește controlul voinței. Preadolescenții au o mai bună imagine de sine și astfel modul în care își apreciază capacitatea volitivă este mai crescut. Preadolescentele pot fi influențate de maniera în care sunt văzute și apreciate de cei din jur, astfel factorii sociali prezintă un rol important în autoaprecierea voinței acestora. Totodată, vom lua în considerare și diferențele în educația fetelor, comparativă cu cea a băieților.

Demersul nostru a cuprins evidențierea diferențelor de vârstă în manifestarea voinței la preadolescenți. Frecvențele preadolescenților de 10 – 12 ani, preadolescenților de 13 ani și preadolescenților de 14 – 15 ani pentru autoaprecierea voinței pot fi vizualizate în figura 4.

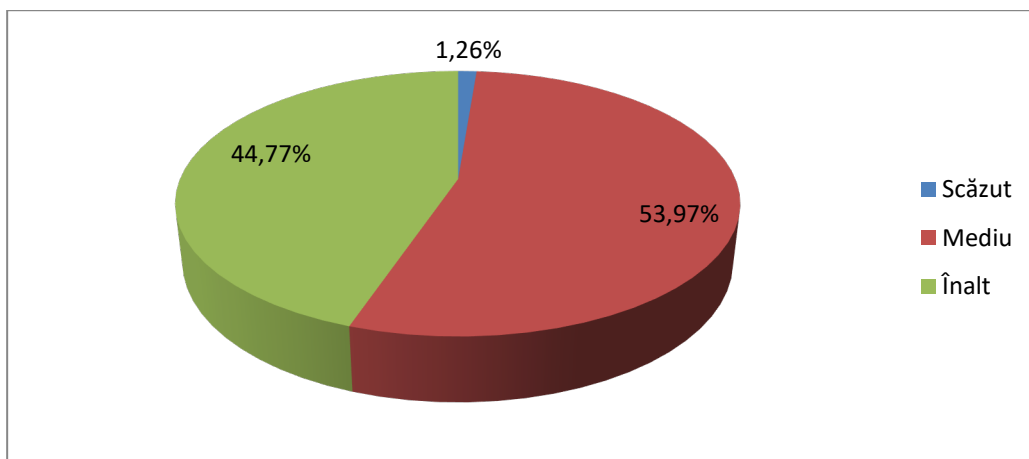
Figura 4. Distribuția rezultatelor privind nivelul autoaprecierii voinței la preadolescenți în funcție de vârstă

Analiza cantitativă a rezultatelor prezentate în figura 4 ne permite să remarcăm că nivelul scăzut de autoapreciere al voinței este specific preadolescenților din toate subgrupele de vârstă după cum urmează: pentru 16,16% din preadolescenții de 10 – 12 ani, 1,70% din preadolescenții de 13 ani și 4,94% din preadolescenții de 14 – 15 ani. Nivelul mediu de autoapreciere al voinței atinge cote mai mari la preadolescenții de 13 ani și anume 89,83%, în comparație cu 61,61% din preadolescenții de 10 – 12 ani și 60,49% din preadolescenții de 14 – 15 ani. Pentru nivelul înalt al autoaprecierii voinței se pot observa următoarele: elevii cu vârsta cuprinsă între 14 – 15 ani au procentul cel mai mare și anume 34,57%, cei cu vârsta cuprinsă între 10 – 12 ani: 22,22%, iar cei de 13 ani: 8,47%.

Studiul statistic după testul T-student a rezultatelor pentru autoaprecierea voinței scoate în lumină diferențe semnificative între rezultatele preadolescenților de 10 – 12 ani (media=17,85 u.m.) și cele ale preadolescenților de 14 – 15 ani (media=19,12 u.m.) ($T=2,1$, $p<0,05$). Media cea mai mare o evidențiem la preadolescenții de 14 – 15 ani, fapt ce ne permite să menționăm că preadolescenții de 14 – 15 ani au un nivel mai dezvoltat al autoaprecierii voinței. Acest fapt se datorează dezvoltării conștiinței de sine și a cunoașterii de sine mai intense la această perioadă de vârstă. Comparativ cu preadolescenții mai mici care au tendința de a imita adulții, preadolescenții mai înaintați în vârstă își dezvoltă capacitatea să reflecteze asupra propriilor acțiuni, astfel reușind să emită judecăți și să adopte comportamente, în funcție de lucrurile pe care le admiră sau le disprețuiesc.

Pentru un demers mai amplu și mai profund al voinței în preadolescență ne-am propus să examinăm perseverența și evoluția acesteia în dependență de vârsta și genul preadolescenților.

În continuare pentru demersul constatativ am lansat următoarea presupunere: *există diferențe de gen și de vârstă în manifestarea calităților volitive la preadolescenți.* Pornind de la această ipoteză, inițial examinăm perseverența și evoluția acesteia în dependență de genul și vârsta preadolescenților. Am evaluat perseverența preadolescenților administrând *Scala perseverenței (după A. Duckworth)*. Frecvențele pentru perseverență la preadolescenți sunt prezentate în figura 5.

Figura 5. Distribuția rezultatelor privind nivelul perseverenței la preadolescenții supuși experimentului

Frecvențele din figura 5 se distribuie după cum urmează: 1,26% dintre preadolescenți au un nivel scăzut al perseverenței. Aceștia se caracterizează prin absența unei structuri coerente a obiectivelor. Chiar dacă sunt capabili să-și formuleze un vis, ei nu sunt apti să-și identifice obiectivele de nivel mediu și imediat, care să-i ajute în atingerea scopului. Ierarhia obiectivelor lor are un obiectiv de vârf, dar fără obiectivele de susținere la nivel mediu și imediat. Ei își fac fantezii despre un viitor pozitiv, fără să definească cum vor ajunge acolo. În unele cazuri se poate întâmpla ca aceștia să aibă mai multe obiective de nivel mediu, care nu corespund unui obiectiv unificat de vârf. Alteori, cei din această categorie, vor avea câteva ierarhii ale obiectivelor, fără legătură între ele și care, pot intra în conflict unele cu altele.

53,97% dintre preadolescenți prezintă nivelul mediu al perseverenței. Pasiunea cu care se angajează aceste persoane în realizarea obiectivelor este de nivel mediu. Acești preadolescenți au carențe în reflectarea asupra obiectivelor concrete și specifice, în reevaluarea sarcinilor de pe lista cu activități de făcut pe termen imediat, pentru a putea atinge obiectivul de vârf. În cazul în care se confruntă cu un eșec, aceștia vor persevera și vor acționa. Însă, dacă apar mai multe eșecuri, aceștia vor fi încurajați să facă ceva diferit, să modifice structura obiectivelor.

Iar 44,77% dintre preadolescenți se caracterizează prin nivel înalt al perseverenței. Aceștia dau dovadă de un fel de angajament susținut, de durată în realizarea obiectivelor propuse. Ceea ce apare mereu în comunicarea lor este ideea consecvenței în timp. Ei sunt capabili să își dedice o mare parte de timp pentru a rezolva diverse probleme. Un refuz îi poate dezamăgi, dar nu pentru mult timp. În scurt timp ei își vor găsi un alt obiectiv de nivel imediat.

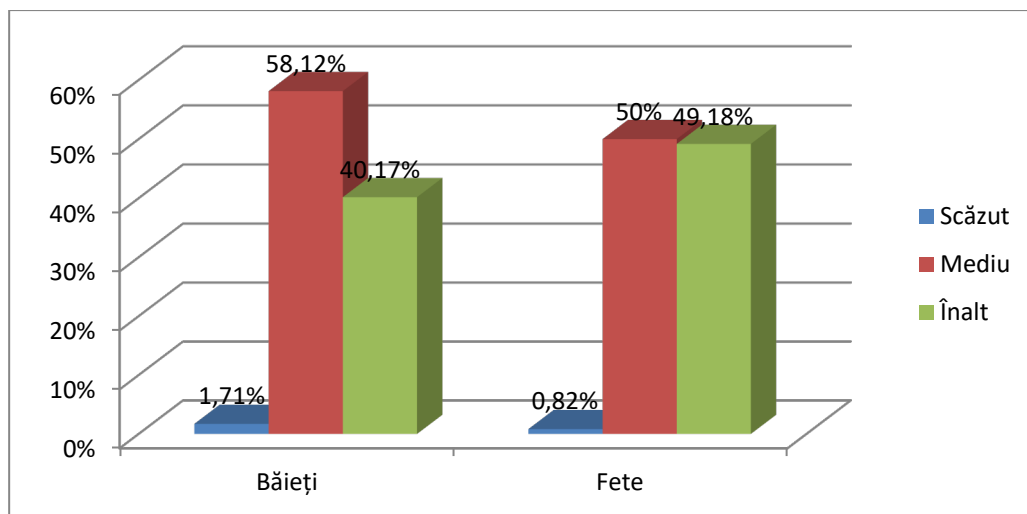
Pentru a stabili existența unei legături între autoaprecierea voinței și perseverenței la preadolescenți am calculat coeficientul de corelație Pearson. Coeficientul de corelație și pragul de semnificație sunt prezentați în tabelul 2.

Tabelul 2. Interrelația între autoaprecierea voinței și perseverență la preadolescenți după Pearson

Variabilele cercetării	Coeficientul de corelație	Pragul de semnificație
Autoaprecierea voinței / Perseverența	0,4699	$p \leq 0,01$

Tabelul 2 ilustrează prezența unei legături între autoaprecierea voinței și perseverența la preadolescenți confirmată prin coeficientul de corelație ($r=0,4699$, $p\leq 0,01$). Vom menționa că preadolescenții cu nivel înalt al autoaprecierii voinței demonstrează și nivel înalt de perseverență.

Demersul investigațional a cuprins evidențierea diferențelor de gen în manifestarea perseverenței. Frecvențele preadolescenților și a preadolescentelor pentru perseverență sunt arătate în figura 6.

Figura 6. Distribuția rezultatelor privind nivelul perseverenței preadolescenților supuși experimentului în funcție de gen

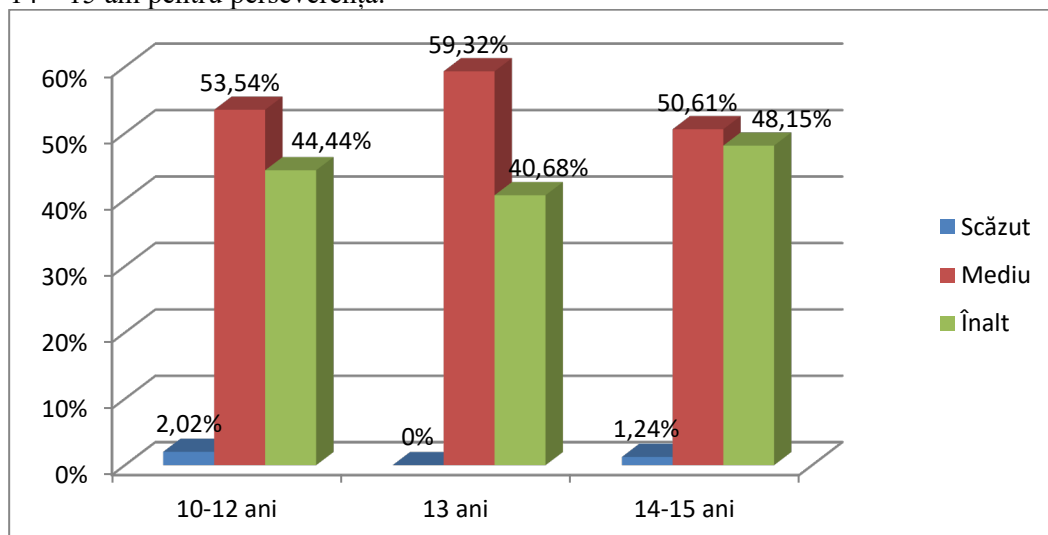
Frecvențele din figura 6 ne permit să punctăm următoarele tendințe: cele mai mici frecvențe sunt caracteristice pentru nivelul scăzut al perseverenței (1,71% preadolescenți și 0,82% preadolescente). Pentru nivelul mediu al perseverenței frecvența cea mai ridicată este caracteristică preadolescenților (58,12%) spre deosebire de preadolescente (50%). O tendință inversă se observă în cazul nivelului înalt al perseverenței. Aici 49,18% din preadolescente și 40,17% din preadolescenți manifestă nivelul înalt de perseverență.

În conformitate cu testul T-student atestăm diferențe semnificative statistic pentru perseverență între rezultatele preadolescenților (media=3,12 u.m.) și cele ale preadolescentelor (media=3,32 u.m.) ($T=2,4$, $p\leq 0,05$) cu o medie mai ridicată caracteristică preadolescentelor. Astfel vom menționa aici că preadolescentele dau dovadă de nivel mai dezvoltat al perseverenței. Faptul acesta ar putea fi atribuit anumitor factori de natură genetică, precum și celor ce țin de experiență. În același timp se suprapun factorii de mediu, cei sociali și culturali, îmbogățind experiența ce ține de depunerea efortului, pasiunii și interesului cu care preadolescentele practică anumite activități cu sens și le finalizează. Preadolescentele care au avut parte de un parenting bazat pe afecțiune, respect și exigență sunt considerate mai independente și obțin rezultate mai bune la școală, fiind în același timp mai puțin tentate în a se implica în activități din zona infracțională [17].

În studiul constatativ ne-am propus să analizăm frecvențele pentru perseverență a preadolescenților de vârste diferite. În continuare vom prezenta frecvențele

preadolescenților de 10 – 12 ani, a preadolescenților de 13 ani și a preadolescenților de 14 – 15 ani pentru perseverență.

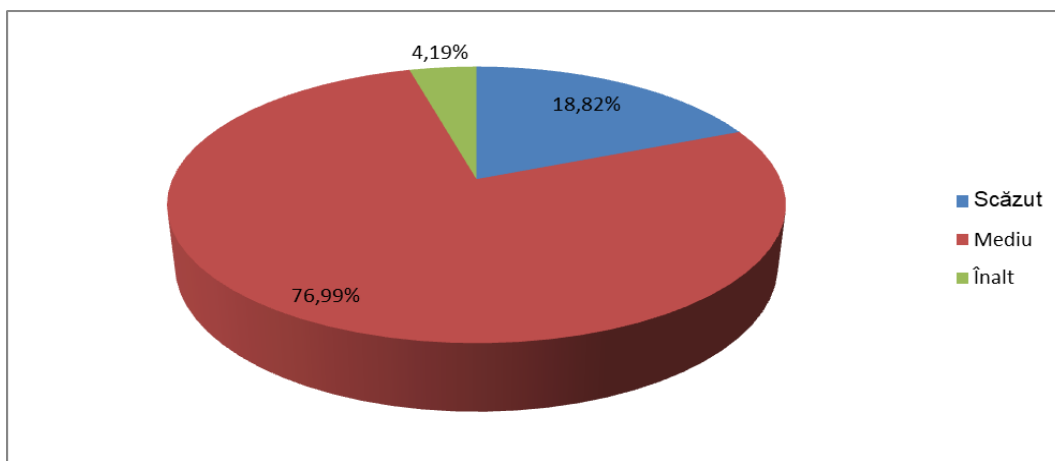
Figura 7. Distribuția rezultatelor privind nivelul perseverenței preadolescenților supuși experimentului în funcție de vârstă

Analiza frecvențelor prezentate în figura 7 ne permite să remarcăm că nivelul scăzut de perseverență este specific preadolescenților din două subgrupe de vârstă și anume: pentru 2,02% din preadolescenții de 10 – 12 ani și 1,24% din preadolescenții de 14 – 15 ani. Nivelul mediu de perseverență are cele mai mari frecvențe în rândul preadolescenților de 13 ani (59,32%) și preadolescenților de 10 – 12 ani (53,54%). 50,61% din preadolescenții de 14 – 15 ani manifestă nivel mediu de perseverență. În cazul nivelului înalt de perseverență evidențiem că frecvența cea mai mare este caracteristică preadolescenților de 14 – 15 ani (48,15%) spre deosebire de preadolescenții de 10 – 12 ani (44,44%) și preadolescenții de 13 ani (40,68%).

Pe lângă perseverență am investigat următoarele calități volitive la preadolescenți: capacitatea de atingere a scopului, curajul și capacitatea de a lua decizii, perseverența și fermitatea, inițiativa și independența, autocontrolul și anduranța. A fost posibil să examinăm calitățile voinței prin aplicarea *Tehnicii de studiere a calităților volitive ale personalității* (de H. Стамбулова).

O calitate importantă a voinței este capacitatea de atingere a scopului. Capacitatea de atingere a scopului cuprinde efortul depus de preadolescent în vederea îndeplinirii obiectivelor propuse. Încordarea voluntară a preadolescentului va fi mai mare în situațiile în care scopul și obiectivele sunt unele valoroase și semnificative pentru preadolescent. Preadolescentul la care capacitatea de atingere a scopului este slab dezvoltată, nu va putea duce la bun sfârșit scopul și obiectivele propuse [53, 87].

În figura 8 prezentăm frecvențele pentru capacitatea de atingere a scopului, factorul expresivitate la preadolescenți.

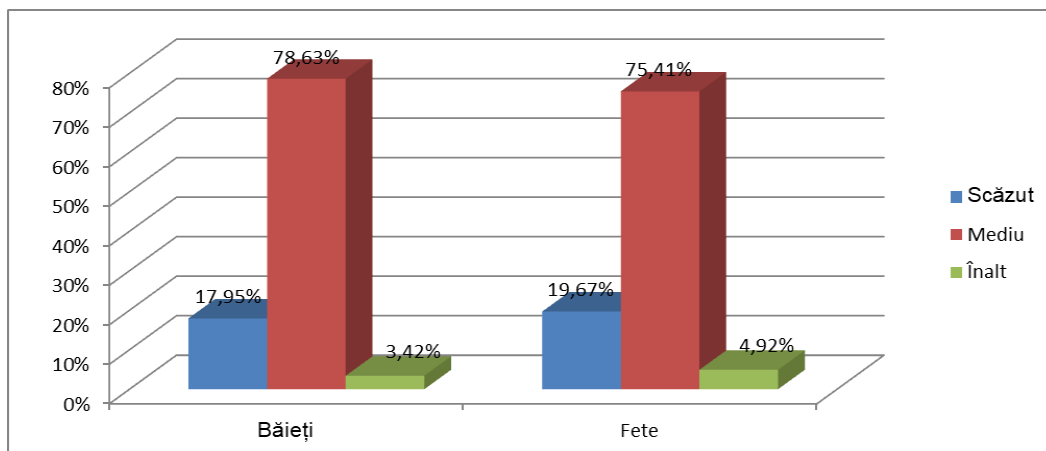
Figura 8. Distribuția rezultatelor privind nivelul capacității de atingere a scopului, factorul expresivitate, la preadolescenții supuși experimentului

18,82% dintre preadolescenți demonstrează un nivel scăzut al capacității de atingere a scopului, legat de factorul expresivitate. Acești preadolescenți au un nivel redus de exprimare și plasticitate a acestei calități volitive. Ei au dificultăți în ceea ce privește alegerea și atingerea scopului. Preadolescenții își risipesc energia în lucruri mărunte. Pentru aceștia scopurile personale sunt lipsite de pregnanță.

Preadolescenții cu nivel mediu de dezvoltare al capacității de atingere a scopului, al factorului expresivitate reprezintă indicele cel mai înalt din distribuția acestor date, și anume 76,99%. Acest lucru ne vorbește despre capacități mediu dezvoltate de exprimare și plasticitate în elaborarea scopului și în atingerea acestuia.

Doar 4,19% din preadolescenții testați manifestă un grad înalt de exprimare și plasticitate în elaborarea scopului și atingerea acestuia. Acești preadolescenți știu sigur pentru ce luptă și încotro se îndreaptă. Ei își exprimă clar scopul și urmăresc în mod evident atingerea acestuia.

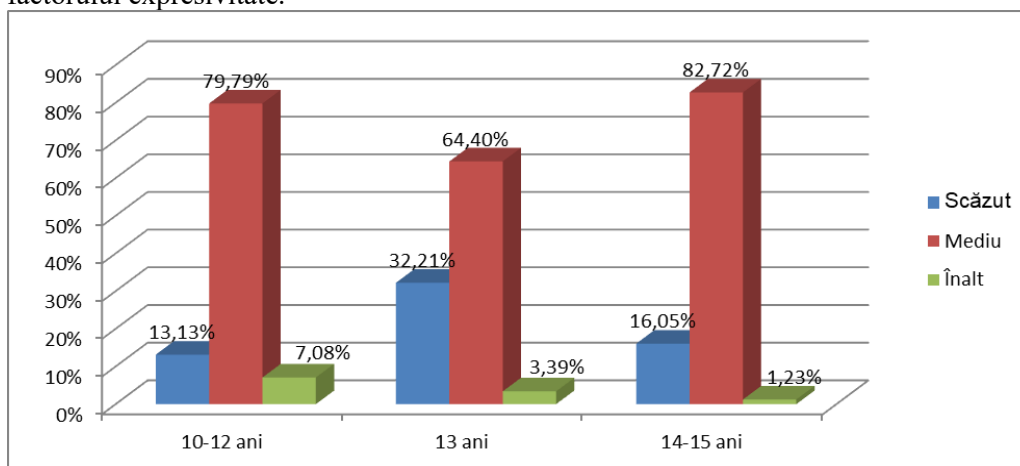
În continuare vom prezenta capacitatea de atingere a scopului, factorul expresivitate la preadolescenți în dependență de gen. Frecvențele la preadolescenți și preadolescente pentru capacitatea de atingere a scopului pot fi vizualizate în figura 9.

Figura 9. Distribuția rezultatelor privind nivelul capacității de atingere a scopului, factorul expresivitate, la preadolescenții supuși experimentului în funcție de gen

Pentru nivelul scăzut și înalt al capacității de atingere a scopului, sub aspectul factorului expresivitate, frecvențele cele mai mari le consemnăm la preadolescențe (19,67% și 4,92%) comparativ cu preadolescenții (17,95% și 3,42%). Nivelul mediu al capacității de atingere a scopului, sub aspectul factorului expresivitate se întâlnește în frecvență mai ridicată la preadolescenți (78,63%) spre deosebire de preadolescențe (75,41%).

Urmează frecvențele la preadolescenții de 10 – 12 ani, preadolescenții de 13 ani și preadolescenții de 14 – 15 ani pentru capacitatea de atingere a scopului, sub aspectul factorului expresivitate.

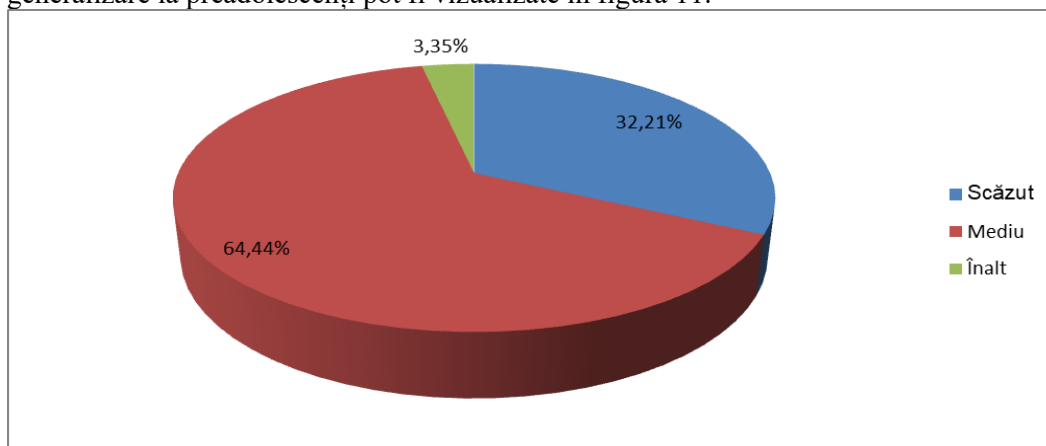
Figura 10. Distribuția rezultatelor privind nivelul capacității de atingere a scopului, factorul expresivitate, la preadolescenții supuși experimentului în funcție de vârstă

Analizând distribuția datelor prezentate în figura de mai sus, observăm că preadolescenții de 13 ani au un indice de 32,21% corespunzător nivelului scăzut al capacității de atingere a scopului, sub aspectul factorului expresivitate, comparativ cu 16,05% din preadolescenții cu vârsta cuprinsă între 14 – 15 ani și 13,13% din preadolescenții cu vârsta cuprinsă între 10 – 12 ani. Frecvența cea mai înaltă a nivelului mediu al capacității de atingere a scopului, sub aspectul factorului expresivitate, îl observăm la preadolescenții de 14 – 15 ani și anume 82,72%, fiind urmați de preadolescenții de 10 – 12 ani cu 79,79% și cei de 13 ani cu 64,40%. Pentru nivelul înalt al capacității de atingere a scopului, sub aspectul factorului expresivitate, remarcăm o descreștere a frecvenței în funcție de vârstă, și anume preadolescenții de 10 – 12 ani prezintă 7,08%, cei de 13 ani: 3,39% și cei de 14 – 15 ani: 1,23 %.

Statistic după testul T-student pentru capacitatea de atingere a scopului, factorul expresivitate se înregistrează diferențe semnificative între rezultatele preadolescenților de 10 – 12 ani (media=23,26) și rezultatele preadolescenților de 13 ani (media=21,6) ($T=2,3$, $p \leq 0,05$) cu media mai mare caracteristică preadolescenților de 10 – 12 ani. Diferențele obținute exprimă faptul că preadolescenții de 10 – 12 ani au un nivel mai dezvoltat al capacității de atingere a scopului, factorul expresivitate. Această diferență se poate explica prin apariția schimbărilor din timpul pubertății în cadrul sistemului socio-emoțional al creierului. Preadolescenții de 10 – 12 ani sunt mai dedicați obiectivului, pentru că le pasă mai mult de atingerea scopului propus, astfel încât își doresc să facă mai multe acțiuni în acest sens.

Demersul nostru constatativ continuă cu investigarea capacității de atingere a scopului, factorul generalizare la preadolescenți. Frecvențele pentru nivelul scăzut,

mediu și înalt de dezvoltare a capacității de atingere a scopului sub aspectul factorului generalizare la preadolescenți pot fi vizualizate în figura 11.

Figura 11. Distribuția rezultatelor privind nivelul capacității de atingere a scopului, factorul generalizare, la preadolescenții supuși experimentului

32,12% dintre preadolescenții manifestă un nivel scăzut al capacității de atingere a scopului, sub aspectul factorului generalizare. Preadolescenți cu nivel scăzut al caracterului general al acestei calități volitive nu prezintă hotărâre și fermitate în vederea atingerii unui anumit scop. Acești preadolescenți nu sunt capabili să-și mobilizeze resursele interioare pentru trasarea și îndeplinirea scopurilor.

64,44% din preadolescenții manifestă nivel mediu de dezvoltare al capacității de atingere a scopului sub aspectul factorului generalizare. Prezența nivelului mediu de dezvoltare al capacității de atingere a scopului sub aspectul factorului generalizare presupune o determinare și dârzenie fragmentare în acțiunile orientate spre atingerea scopului.

3,35% din preadolescenții demonstrează nivel înalt al capacității de atingere a scopului, sub aspectul factorului generalizare. Definitiv pentru acești preadolescenți este că reușesc să-și stabilească obiective și să-și atingă scopul. Această capacitate este extinsă asupra mai multor arii de interes, conferindu-i un caracter general.

Pentru determinarea existenței unei relații între capacitatea de atingere a scopului, sub aspectul factorului expresivitate și a capacității de atingere a scopului, sub aspectul factorului generalizare la preadolescenți am întreprins calculul coeficientului de corelație Pearson. Coeficientul de corelație și pragul de semnificație sunt indicați în tabelul 3.

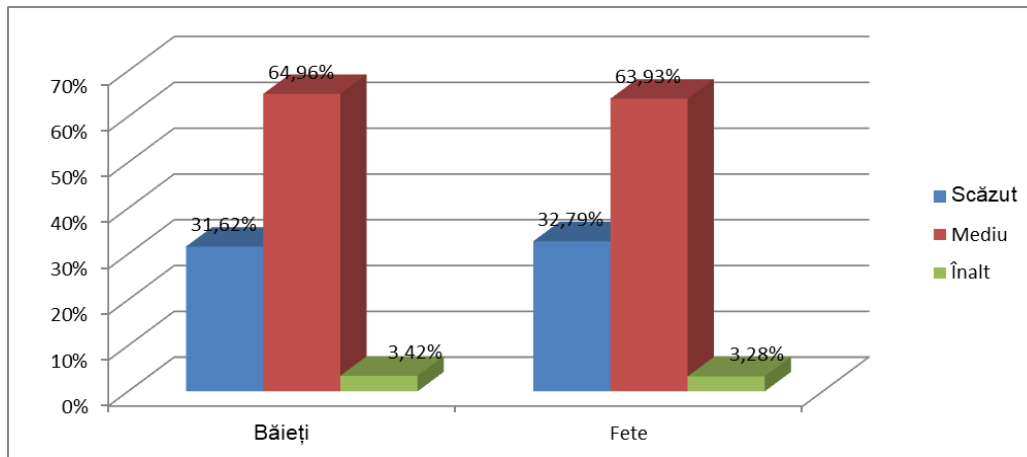
Tabelul 3. Interrelația între capacitatea de atingere a scopului, factorul E și capacitatea de atingere a scopului, factorul G la preadolescenți după Pearson

Variabilele cercetării	Coeficientul de corelație	Pragul de semnificație
Capacitatea de atingere a scopului, factorul E / Capacitatea de atingere a scopului, factorul G	0,3482	$p \leq 0,01$

Tabelul 3 evidențiază prezența interrelației între capacitatea de atingere a scopului, factorul expresivitate și capacitatea de atingere a scopului, factorul generalizare la preadolescenți, care a fost confirmată prin coeficientul de corelație ($r=0,3482$, $p \leq 0,01$). Vom specifica că preadolescenții cu un nivel înalt al capacității de atingere a scopului,

sub aspectul factorului expresivitate, demonstrează și un nivel înalt al capacității de atingere a scopului, sub aspectul factorului generalizare.

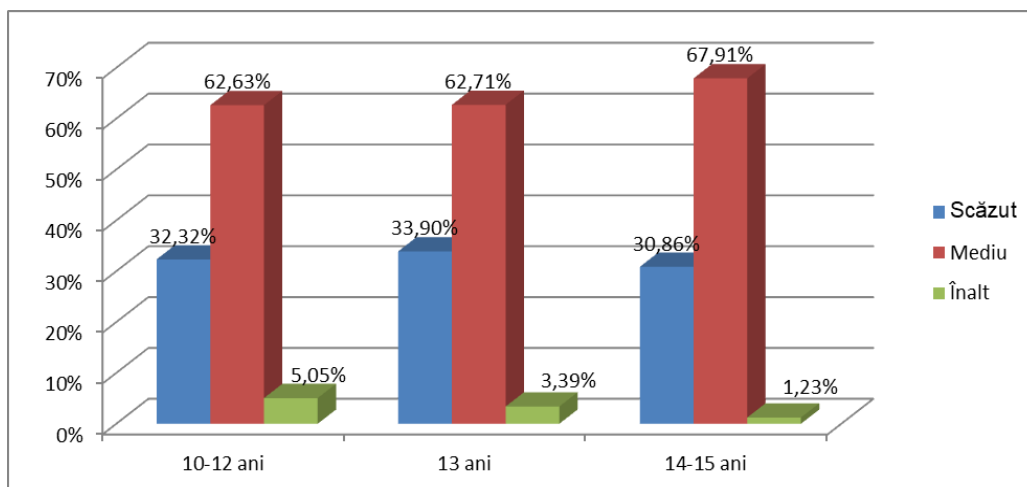
Demersul nostru de constatare continuă cu rezultatele pentru capacitatea de atingere a scopului, factorul generalizare la preadolescenți în dependență de gen. Frecvențele la preadolescenți și preadolescente pentru capacitatea de atingere a scopului, sunt ilustrate în figura 12.

Figura 12. Distribuția rezultatelor privind nivelul capacității de atingere a scopului, factorul generalizare, la preadolescenții supuși experimentului în funcție de gen

Datele prezentate în figura de mai sus, ne permit să remarcăm o mică diferență, nesemnificativă, în distribuția datelor la lotul format din preadolescenți și preadolescente. Așadar, un indice puțin mai înalt de 32,79% din preadolescenții de gen feminin au un nivel scăzut de atingere a scopului, sub aspectul factorului generalizare, comparativ cu 31,62% din preadolescenții de gen masculin. Privitor la nivelul mediu al capacității de atingere a scopului, sub aspectul factorului generalizare, putem să observăm un indice puțin mai înalt la preadolescenți, de 64,96%, comparativ cu cel al preadolescentelor, care e de 63,93%. Constatăm un indice aproape identic de 3,42% la preadolescenți și 3,28% la preadolescente pentru nivelul înalt al capacității de atingere a scopului, sub aspectul factorului generalizare.

Studiul constatativ a cuprins analiza frecvențelor pentru capacitatea de atingere a scopului, factorul generalizare la preadolescenți în dependență de vârstă. Frecvențele la preadolescenții de 10 – 12 ani, preadolescenții de 13 ani și cei de 14 – 15 ani pentru capacitatea de atingere a scopului sunt expuse în figura 13.

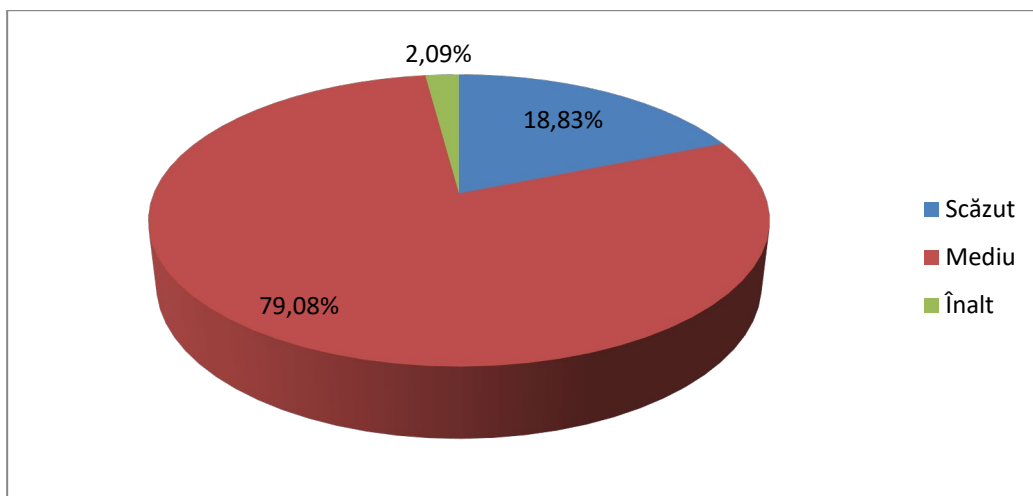

Figura 13. Distribuția rezultatelor privind nivelul capacității de atingere a scopului, factorul generalizare, la preadolescenții supuși experimentului în funcție de vârstă

Analizând distribuția datelor prezentate în figura de mai sus, remarcăm că preadolescenții de 13 ani au cea mai ridicată frecvență (33,90%) ce corespunde nivelului scăzut al capacității de atingere a scopului, sub aspectul factorului generalizare, comparativ cu 32,32% din preadolescenții cu vârsta cuprinsă între 10 – 12 ani și 30,86% din preadolescenții cu vârsta cuprinsă între 14 – 15 ani. Frecvența cea mai înaltă a nivelului mediu al capacității de atingere a scopului, sub aspectul factorului generalizare, îl observăm la preadolescenții de 14 – 15 ani și anume 67,91%, fiind urmați de preadolescenții de 13 ani cu 62,71% și cei de 10 – 12 ani cu 62,63%. Pentru nivelul înalt al capacității de atingere a scopului, sub aspectul factorului generalizare, remarcăm o descreștere a frecvenței în funcție de vârstă, și anume preadolescenții de 10 – 12 ani prezintă: 5,05%, cei de 13 ani: 3,39% și cei de 14 – 15 ani: 1,23%.

O asociere de calități ale voinței sunt curajul și capacitatea de a lua decizii. Curajul semnifică puterea și îndrăzneala cu care preadolescentul înfruntă și depășește dificultățile și obstacolele de orice natură. De asemenea am putea menționa că, curajul este fermitatea pe care o demonstrează preadolescenții în acțiuni. Capacitatea de a lua decizii este un proces de identificare și selectare a opțiunilor în urma examinării de către preadolescent a unei anumite probleme, situații sau circumstanțe. Curajul și capacitatea de luare a deciziilor sunt importante în adaptarea preadolescentului la procesul de învățare și în orice activități întreprinse de acesta, precum și în autorealizare [61, 87].

Rezultatele preadolescenților pentru cele trei niveluri de manifestare ale curajului și a capacității de a lua decizii, asociate factorului de expresivitate sunt înfățișate în figura 14.

Figura 14. Distribuția rezultatelor privind nivelul curajului și a capacității de a lua decizii, factorul expresivitate, la preadolescenții supuși experimentului

Astfel, 18,83% din preadolescenți prezintă nivel scăzut al curajului și a capacității de a lua decizii, sub aspectul factorului expresivitate. Aceștia se caracterizează printr-o slabă exprimare a curajului și oscilează în ceea ce privește luarea deciziilor. De obicei acești preadolescenți ezită, chiar dacă deciziile ar fi utile, iar dacă totuși iau decizii, nu le respectă întocmai.

Cei mai mulți din preadolescenți – 79,08% au un nivel mediu al curajului și a capacității de a lua decizii, sub aspectul factorului expresivitate. Reacțiile de curaj, îndrăzneală și dârzenie sunt fragmentare și situaționale. Deciziile luate de acești preadolescenți sunt respectate în mare parte. Câteodată ei oscilează pentru una dintre alternative și pentru strategia de aplicare a deciziei.

Un procent foarte mic de preadolescenți și anume 2,09%, demonstrează nivel înalt de exprimare a curajului și a capacității de a lua decizii, sub aspectul factorului expresivitate. Ei sunt capabili să manifeste îndrăzneală și vitejie, să fie fermi și hotărâți. În plus la aceste caracteristici vom adăuga și ușurința cu care aceștia iau decizii și promptitudinea în exprimarea clară a deciziilor luate.

În vederea determinării prezenței unei relații între capacitatea de atingere a scopului, sub aspectul factorului expresivitate și a curajului și a capacității de a lua decizii, sub aspectul factorului expresivitate, am calculat coeficientul de corelație Pearson. Coeficientul de corelație și pragul de semnificație sunt incluși în tabelul 4.

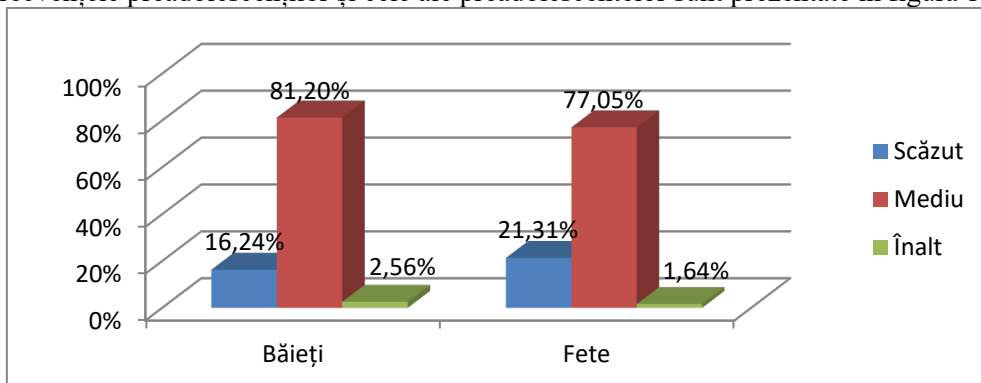
Tabelul 4. Interrelația între capacitatea de atingere a scopului, factorul E și curajul și capacitatea de a lua decizii, factorul E la preadolescenți după Pearson

Variabilele cercetării	Coeficientul de corelație	Pragul de semnificație
Capacitatea de atingere a scopului, factorul E / Curajul și capacitatea de a lua decizii, factorul E	0,3353	$p \leq 0,01$

Tabelul 4 atestă existența unei legături între capacitatea de atingere a scopului, sub aspectul factorului expresivitate și a curajului și capacității de a lua decizii, sub aspectul factorului expresivitate, care se confirmă prin coeficientul de corelație ($r=0,3353$, $p \leq 0,01$). Menționăm că preadolescenții cu nivelul înalt al capacității de atingere a

scopului, sub aspectul factorului expresivitate manifestă și un nivel înalt al curajului și a capacității de a lua decizii, sub aspectul factorului expresivitate.

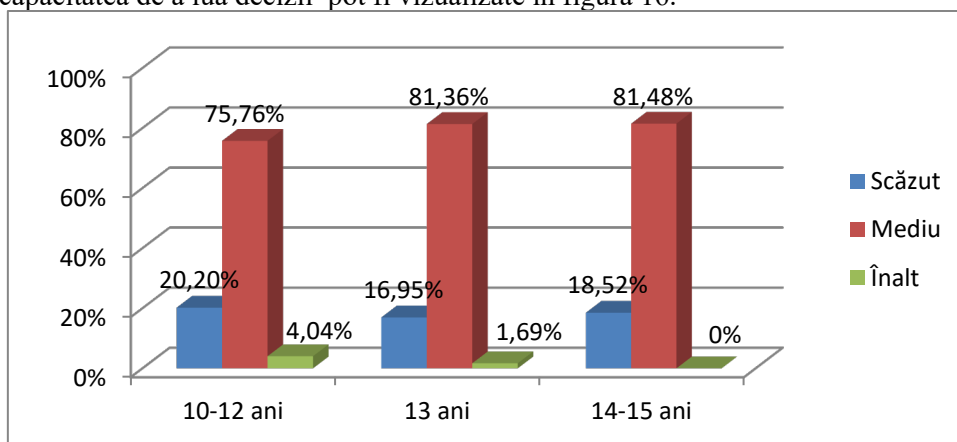
Demersul constatativ a continuat cu examinarea frecvențelor pentru curaj și capacitate de a lua decizii, factorul expresivitate la preadolescenții în dependență de gen. Frecvențele preadolescenților și cele ale preadolescentelor sunt prezentate în figura 15.

Figura 15. Distribuția rezultatelor privind nivelul curajului și a capacității de a lua decizii, factorul expresivitate, la preadolescenții supuși experimentului în funcție de gen

Frecvențele din figura 15 ne indică prezența diferențelor între preadolescenți și preadolescente. Vom menționa că nivelul scăzut al curajului și a capacității de a lua decizii, factorul expresivitate se întâlnește în frecvență mai ridicată la preadolescente comparativ cu preadolescenții (21,31% și 16,24%). O tendință inversă se atestă la nivelul mediu al curajului și a capacității de a lua decizii, factorul expresivitate: 81,20% din preadolescenți și 77,05% din preadolescente demonstrează acest nivel. Un număr foarte mic de preadolescenți și preadolescente prezintă nivelul înalt al curajului și a capacității de a lua decizii, factorul expresivitate (2,56% din preadolescenți și 1,64% din preadolescente).

Investigațiile noastre au evidențiat frecvențele pentru curaj și capacitate de a lua decizii, factorul expresivitate la preadolescenți în dependență de vârstă. Frecvențele la preadolescenții de 10 – 12 ani, preadolescenții de 13 ani și cei de 14 – 15 ani pentru curaj și capacitatea de a lua decizii pot fi vizualizate în figura 16.

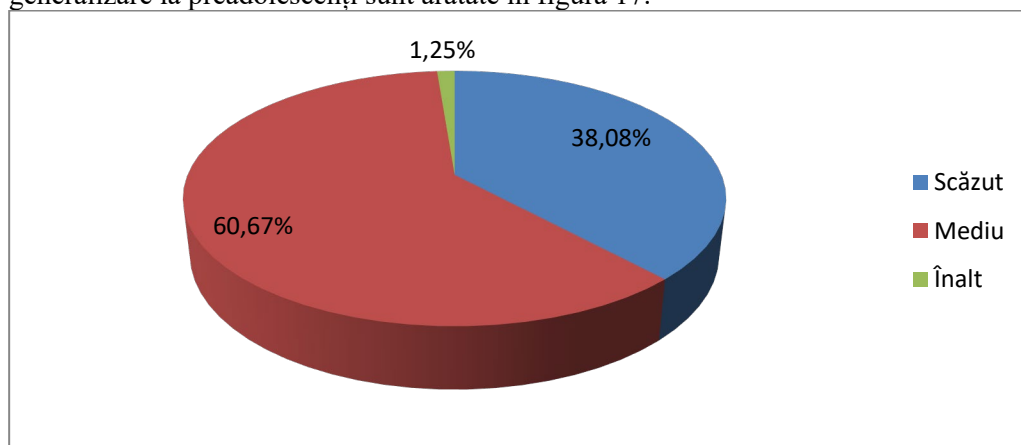

Figura 16. Distribuția rezultatelor privind nivelul curajului și a capacității de a lua decizii, factorul expresivitate, la preadolescenții supuși experimentului în funcție de vârstă

Analizând distribuția frecvențelor prezentate în figura de mai sus, observăm că preadolescenții de 10 – 12 ani au un indice de 20,20% ce corespunde nivelului scăzut al curajului și a capacității de luare a deciziilor, sub aspectul factorului expresivitate, comparativ cu 18,52% din preadolescenții cu vârsta cuprinsă între 14 – 15 ani și 16,95% din preadolescenții cu vârsta de 13 ani. Pentru nivelul mediu al curajului și a capacității de a lua decizii, factorul expresivitate atestăm o creștere a frecvențelor de la începutul vârstei spre sfârșitul vârstei preadolescente (preadolescenții de 10 – 12 ani: 75,76%, preadolescenții de 13 ani: 81,36% și preadolescenții de 14 – 15 ani: 81,48%). Nivelul înalt al curajului și a capacității de a lua decizii, cu factorul expresivitate îl observăm în frecvențe deosebit de mici doar la preadolescenții de 10 – 12 ani și cei de 13 ani (4,04% și 1,69%).

Am investigat calitățile curajului și capacitatea de a lua decizii sub aspectul factorului generalizare. Rezultatele pentru curajul și capacitatea de a lua decizii, factorul generalizare la preadolescenți sunt arătate în figura 17.

Figura 17. Distribuția rezultatelor privind nivelul curajului și a capacității de a lua decizii, factorul generalizare, la preadolescenții supuși experimentului

38,08% din preadolescenți manifestă nivel scăzut al curajului și a capacității de a lua decizii, sub aspectul factorului generalizare. Aceștia se caracterizează printr-o slabă extindere a curajului și a capacității de a lua decizii în mai multe aspecte ale vieții și activității preadolescenților, ce necesită folosirea acestor calități. Preadolescenții din această categorie sunt indeciși și nu își manifestă curajul la modul general. Respectarea deciziilor luate cu privire la o varietate de probleme apărute în decursul dezvoltării acestor preadolescenți are de suferit.

Peste jumătate din preadolescenți (60,67%) se caracterizează prin nivel mediu al curajului și a capacității de a lua decizii, sub aspectul factorului generalizare. Preadolescenții cu nivel mediu de extindere al curajului și a capacității de a lua decizii, se caracterizează prin capacitatea de a lua decizii și de a respecta, în mare măsură, deciziile luate, la modul general. Câteodată, aceștia fluctuează pentru una din alternative și pentru alegerea metodei de implementare a deciziei, ce ține de o varietate de aspecte ale vieții lor.

Consemnăm că doar 1,25% din preadolescenți prezintă nivel înalt al curajului și a capacității de a lua decizii, sub aspectul factorului generalizare. Făcând referire la acești preadolescenți evidențiem că ei sunt operativi în luarea deciziilor legate de o varietate de subiecte și dau dovadă de dârzenie la modul general.

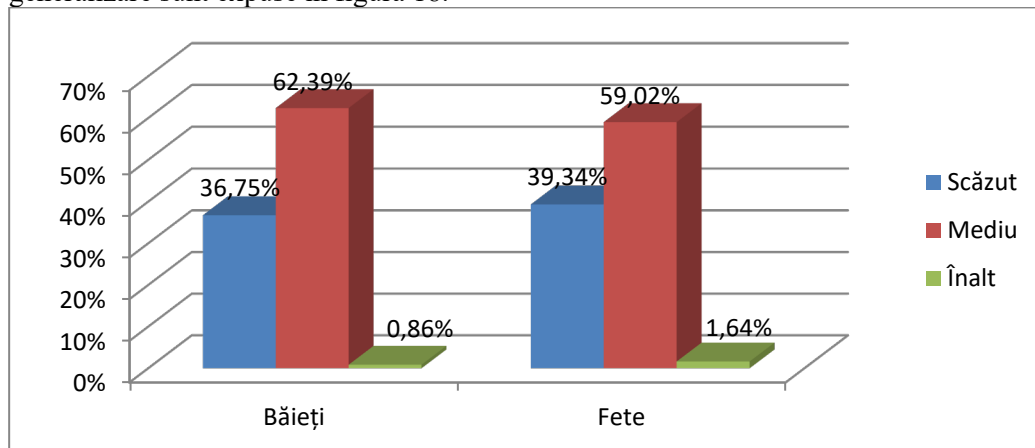
Cu scopul identificării interrelației între calitățile volitive de curaj și capacitatea de a lua decizii, sub aspectul factorului expresivitate și a curajului și a capacității de a lua decizii, sub aspectul factorului generalizare, am realizat calculul coeficientului de corelație Pearson. Coeficientul de corelație și pragul de semnificație sunt prezentați în tabelul 5.

Tabelul 5. Interrelația între curaj și capacitatea de a lua decizii factorul E și curajul și capacitatea de a lua decizii, factorul G la preadolescenții după Pearson

Variabilele cercetării	Coeficientul de corelație	Pragul de semnificație
Curaj și capacitatea de a lua decizii factorul E / Curajul și capacitatea de a lua decizii, factorul G	$r=0,2681$	$p\leq 0,01$

Tabelul 5 indică prezența interrelației între curaj și capacitatea de a lua decizii sub aspectul factorului expresivitate și a curajului și capacității de a lua decizii, sub aspectul factorului generalizare, confirmată prin coeficientul de corelație ($r=0,2681$, $p\leq 0,01$). Remarcăm faptul că preadolescenții cu un nivel înalt al curajului și a capacității de a lua decizii, sub aspectul factorului expresivitate au un nivel înalt al curajului și a capacității de a lua decizii, sub aspectul factorului generalizare.

În continuare demersul experimental s-a oprit la evidențierea frecvențelor pentru curajul și capacitatea de a lua decizii, factorul generalizare la preadolescenții în dependență de gen. Frecvențele pentru curajul și capacitatea de a lua decizii, factorul generalizare sunt expuse în figura 18.

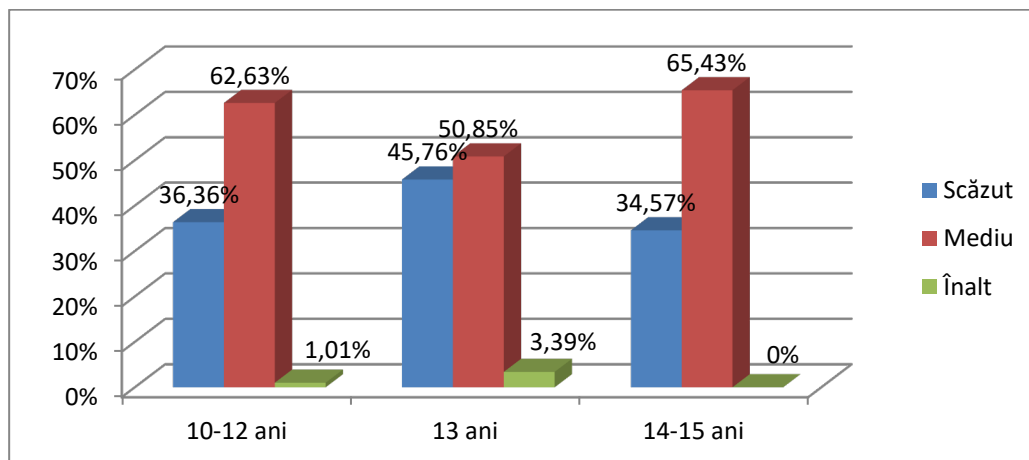

Figura 18. Distribuția rezultatelor privind nivelul curajului și a capacității de a lua decizii, factorul generalizare, la preadolescenții supuși experimentului în funcție de gen

Urmărind și analizând frecvențele preadolescenților și cele ale preadolescentelor pentru curajul și a capacitatea de a lua decizii, factorul generalizare atestăm că pentru nivelul scăzut și înalt, frecvențele mai ridicate se înregistrează la preadolescente (39,34% și 1,64%) spre deosebire de preadolescenți (62,39% și 0,86%). În cazul nivelului mediu al curajului și a capacității de a lua decizii, factorul generalizare evidențiem o frecvență mai ridicată la preadolescenți comparativ cu cea a preadolescentelor (62,39% și 59,02%).

Demersul întreprins cuprinde rezultatele pentru curajul și capacitatea de a lua decizii, factorul generalizare la preadolescenții în dependență de vârstă. Frecvențele

pentru curajul și capacitatea de a lua decizii la preadolescenții 10 – 12 ani, preadolescenții de 13 ani și preadolescenții de 14 – 15 ani pot fi vizualizate în figura 19.

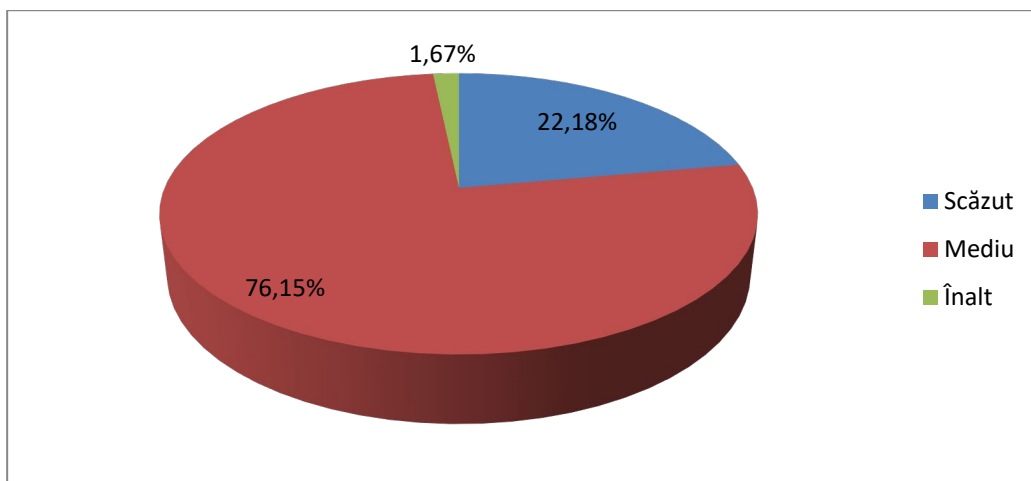

Figura 19. Distribuția rezultatelor privind nivelul curajului și a capacității de a lua decizii, factorul generalizare, la preadolescenții supuși experimentului în funcție de vârstă

Frecvențele pentru nivelul scăzut al curajului și a capacitatea de a lua decizii, factorul generalizare cresc de la preadolescenții de 10 – 12 ani (36,36%) spre preadolescenții de 13 ani (45,76%) și descresc către sfârșitul vârstei preadolescentine (preadolescenții de 14 – 15 ani) (34,57%). În ceea ce privește nivelul mediu al curajului și a capacității de a lua decizii, factorul generalizare frecvențele cele mai mari le atestăm la preadolescenții de 14 – 15 ani (64,53%) și preadolescenții de 10 – 12 ani (62,63%) spre deosebire de preadolescenții de 13 ani (50,85%). Pentru nivelul ridicat al curajului și a capacității de a lua decizii, factorul generalizare sunt caracteristice frecvențe extrem de mici la preadolescenții de 10 – 12 ani (1,01%) și preadolescenții de 13 ani (3,39%).

Perseverența și fermitatea reprezintă încă o îmbinare a calităților volitive. Perseverența poate fi definită prin continuarea îndeplinirii unei acțiuni în ciuda tuturor obstacolelor întimpinate. Perseverența la preadolescenți cuprinde consecvența și stăruința cu răbdare și convingerea într-o anumită acțiune. Fermitatea ca și calitate a voinței la preadolescenți se exprimă în consecvență și linearitate în conduită. Fermitatea presupune o anumită poziție morală și aplicarea acesteia cu consecvență în ciuda oricăror influențe și dificultăți care ar putea să apară [11, 81].

Continuăm cu expunerea rezultatelor pentru perseverență și fermitate, factorul expresivitate la preadolescenți. Rezultatele pentru perseverență și fermitate la preadolescenți sunt prezentate în figura 20.

Figura 20. Distribuția rezultatelor privind nivelul perseverenței și a fermității, factorul expresivitate, la preadolescenții supuși experimentului

22,18% dintre preadolescenți prezintă nivel scăzut al perseverenței și fermității, sub aspectul factorului expresivitate. Acești preadolescenți sunt caracterizați prin faptul că piedicile și obstacolele apărute sunt de nedepășit, de aceea nu consideră că ar trebui să depună mai mult efort. Ei nu înțeleg pe deplin care este importanța și consecințele deciziilor, pe care ar trebui să le ia. Le este frică de urmările deciziilor și de rezultatele lor. Nu au suficiente forțe pentru a învinge gândurile și sentimentele contradictorii, nu manifestă statornicie și stabilitate.

Majoritatea preadolescenților (76,15%) au nivel mediu de dezvoltare al perseverenței și fermității, sub aspectul factorului expresivitate. Preadolescenții prezintă capacitate mediu dezvoltată în urmărirea consecventă a scopului stabilit și a depășirii dificultăților apărute. Uneori sunt ezitanți în luarea deciziilor necesare pentru a urma un scop anume. În plus evidențiem că ei dau dovadă de intransigență, instabilitate, nesiguranță și îndoială în multiple situații și circumstanțe.

În ceea ce privește nivelul înalt al perseverenței și fermității, sub aspectul expresivității, observăm că un procent destul de mic (1,67%) dintre preadolescenți, manifestă acest nivel. Aceștia nu se opresc în fața obstacolelor sau a insucceselor, nu cedează în fața sentimentelor de ezitare și a împotrivirii din partea altor persoane. Statornicia, consecvența și invariabilitatea în acțiunile întreprinse, precum și în comportament sunt caracteristici importante de care acești preadolescenți dau dovadă.

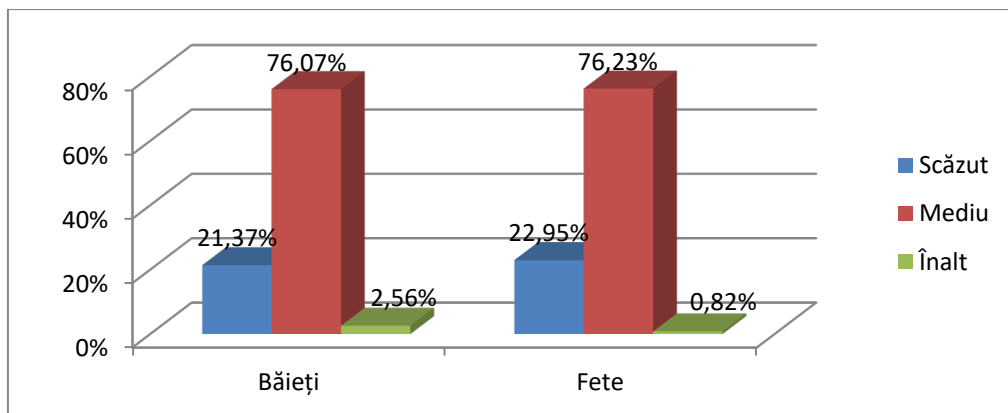
Pentru determinarea existența unei relații între capacitatea de atingere a scopului, sub aspectul factorului expresivitate și a perseverenței și fermității, sub aspectul factorului expresivitate la preadolescenți, am recurs la calculul coeficientului de corelație Pearson. Coeficientul de corelație și pragul de semnificație sunt expuși în tabelul 6.

Tabelul 6. Interrelația între capacitatea de atingere a scopului, factorul E și perseverența și fermitatea, factorul E la preadolescenți după Pearson

Variabilele cercetării	Coeficientul de corelație	Pragul de semnificație
Capacitatea de atingere a scopului, factorul E / Perseverența și fermitatea, factorul E	$r=0,3049$	$p \leq 0,01$

Tabelul 6 evidențiază prezența unei relații între capacitatea de atingere a scopului, sub aspectul factorului expresivitate și a perseverenței și fermității, sub aspectul factorului expresivitate, care este probată prin coeficientul de corelație ($r=0,3049$, $p\leq 0,01$). Precizăm că preadolescenții cu un nivel înalt al capacității de atingere a scopului, sub aspectul factorului expresivitate dețin și un nivel înalt al perseverenței și fermității, sub aspectul factorului expresivitate.

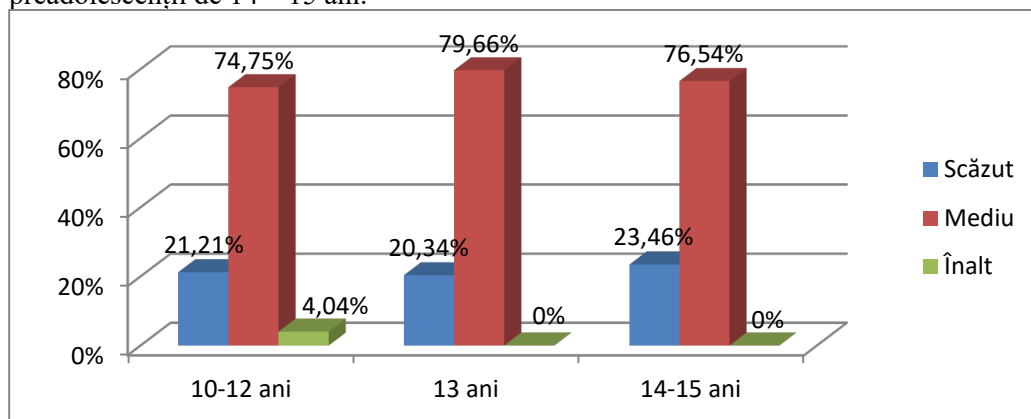
Figura 21 conține frecvențele pentru perseverență și fermitate, factorul expresivitate la preadolescenții și preadolescente.

Figura 21. Distribuția rezultatelor privind nivelul perseverenței și a fermității, factorul expresivitate, la preadolescenții supuși experimentului în funcție de gen

Frecvența cea mai ridicată la nivelul scăzut al perseverenței și fermității, factorul expresivitate este caracteristică preadolescentelor (22,95%), o frecvență apropiată este și cea a preadolescenților (21,37%). Similare sunt și frecvențele preadolescenților cu cele ale preadolescentelor pentru nivelul mediu al perseverenței și fermității, factorul expresivitate (76,06% și 76,23%). La nivelul înalt al perseverenței și fermității, factorul expresivitate o frecvență mai mare atestăm la preadolescenți (2,56%) spre deosebire de preadolescente (0,82%).

În continuare în figura 22 vom expune frecvențele pentru perseverență și fermitate, factorul expresivitate la preadolescenții de 10 – 12 ani, preadolescenții de 13 ani și preadolescenții de 14 – 15 ani.

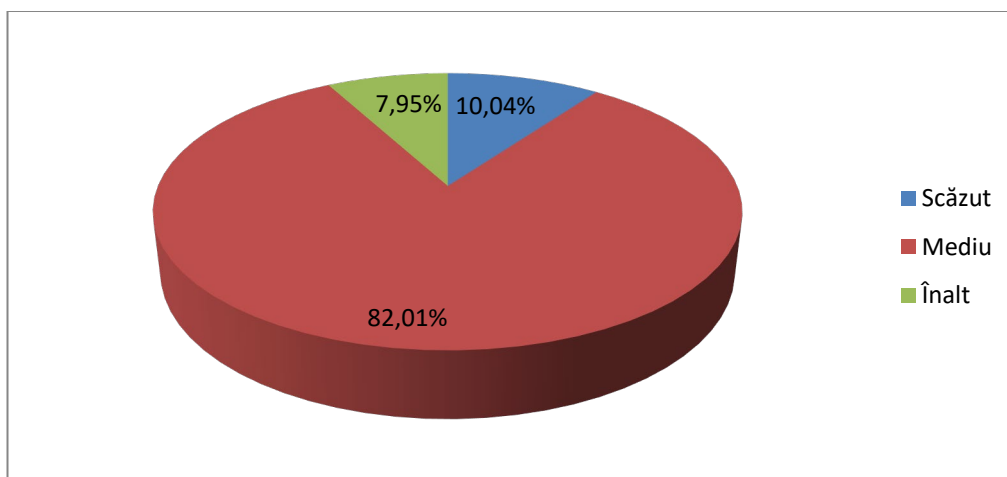

Figura 22. Distribuția rezultatelor privind nivelul perseverenței și a fermității, factorul expresivitate, la preadolescenții supuși experimentului în funcție de vârstă

Frecvențele din figura 22 ne permite să observăm că preadolescenții de 14 – 15 ani au un indice de 23,46% ce corespunde nivelului scăzut al perseverenței și fermității, sub aspectul factorului expresivitate, comparativ cu 21,21% dintre preadolescenții cu vârsta cuprinsă între 10 – 12 ani și 20,34% dintre preadolescenții cu vârsta de 13 ani. Frecvența cea mai înaltă a nivelului mediu al perseverenței și fermității, sub aspectul factorului expresivitate, o atestăm la preadolescenții de 13 ani și anume 79,66%, fiind urmați de preadolescenții de 14 – 15 ani cu 76,54% și cei de 10 – 12 ani cu 74,75%. Pentru nivelul înalt al perseverenței și fermității, sub aspectul factorului de expresivitate, remarcăm că doar preadolescenții de 10 – 12 ani se integrează în această categorie, prezentând 4,04%.

Pentru perseverență și fermitate, factorul expresivitate, după testul T-student se atestă diferențe semnificative statistic între rezultatele preadolescenților de 10 – 12 ani (media=22,81 u.m.) și cele ale preadolescenților de 13 ani (media=21,51 u.m.) ($T=2,1$, $p \leq 0,05$), cu media mai mare la preadolescenții de 10 – 12 ani. Vom menționa că preadolescenții de 10 – 12 ani se caracterizează prin perseverență și fermitate mai dezvoltate comparativ cu preadolescenții de 13 ani. Această diferență poate fi explicată prin faptul că preadolescenții de 10 – 12 ani depun mai mult efort în realizarea scopurilor propuse, comparativ cu cei de 13 ani. Ei sunt mai consecvenți și tenace, astfel reușesc să-și îmbunătățească abilitățile, devenind în același timp mai productivi. Adicional, menționăm faptul că preadolescenții de 13 ani parcurg o etapă marcată de criză, ce este însoțită de anumite schimbări emoționale și comportamentale precum dezechilibrul emoțional, anxietatea, rigiditatea, provocarea situațiilor de conflict, nerespectarea regulilor sau a obligațiilor. Așadar, astfel poate fi explicat motivul pentru care preadolescenții de 13 ani au un nivel mai scăzut al perseverenței și fermității.

Rezultatele din figura 23 evidențiază prezența perseverenței și a fermității, sub aspectul factorului generalizare la toți preadolescenții supuși experimentului

Figura 23. Distribuția rezultatelor privind nivelul perseverenței și a fermității, factorul generalizare, la preadolescenții supuși experimentului

10,04% dintre preadolescenți manifestă un nivel scăzut al perseverenței și fermității, sub aspectul factorului generalizare. Preadolescenții cu nivel scăzut al perseverenței și fermității, factorul generalizare se caracterizează prin faptul că abandonează cu ușurință scopurile propuse într-o multitudine de aspecte ale vieții și

activității lor. Ei sunt absorbiți de sentimente contradictorii, care îi împiedică să avanseze. Nu au suficiente forțe pentru a persevera și a învinge temerile și obstacolele apărute în calea realizării proiectelor propuse în toate domeniile de dezvoltare și de activitate.

82,01% din preadolescenți, ceea ce reprezintă frecvența cea mai înaltă din distribuția acestor date, și anume prezintă nivel mediu de dezvoltare al perseverenței și fermității, sub aspectul factorului generalizare. Preadolescenților din această categorie, le este greu să depășească eșecurile și dificultățile apărute în realizarea obiectivelor lansate în mai multe arii de dezvoltare și de activitate. Uneori ezită în luarea deciziilor necesare îndeplinirii scopurilor și sunt nevoiți să renunțe la obiectivele date.

În ceea ce privește nivelul înalt al perseverenței și fermității, sub aspectul factorului generalizare, observăm că un procent de 7,95% dintre preadolescenți manifestă un grad înalt al perseverenței și fermității, sub aspectul factorului de generalizare. Aceștia sunt foarte persistenți în executarea oricăror scopuri propuse, în toate aspectele vieții sau activității lor. Ei sunt fermi și depășesc cu ușurință obstacolele pentru a-și realiza scopurile propuse, la modul general.

În continuare ne-am propus să evidențiem dacă există o relație între capacitatea de atingere a scopului, sub aspectul factorului expresivitate și a perseverenței și fermității, sub aspectul factorului generalizate, între curajul și capacitatea de a lua decizii, sub aspectul factorului expresivitate și a perseverenței și fermității, sub aspectul factorului generalizare, între perseverență și fermitate, sub aspectul factorului expresivitate și a perseverenței și fermității, sub aspectul factorului generalizare, am identificat coeficienții de corelație Pearson. Coeficienții de corelație și pragurile de semnificație sunt ilustrați în tabelul 7.

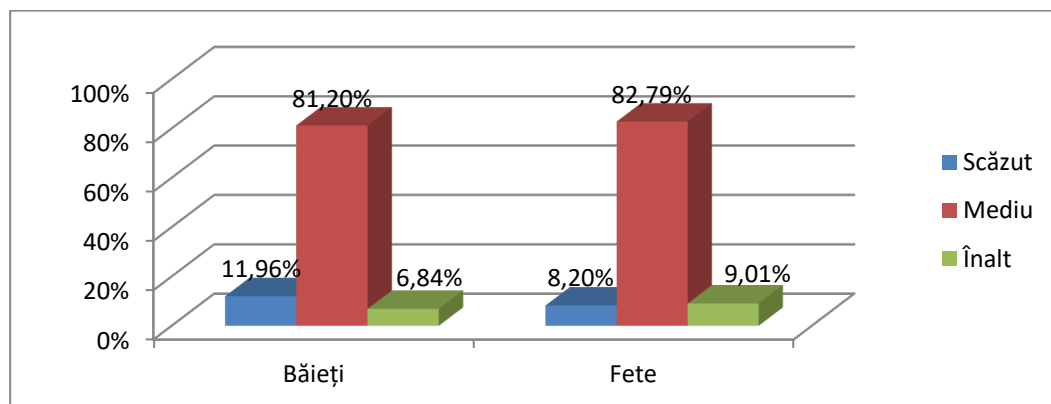
Tabelul 7. *Interrelația între capacitatea de atingere a scopului, factorul E și perseverența și fermitatea, factorul G, curajul și capacitatea de a lua decizii, factorul E și perseverența și fermitatea, factorul G, și perseverența și fermitatea, factorul E și perseverența și fermitatea, factorul G la preadolescenți după Pearson*

<i>Variabilele cercetării</i>	<i>Coeficientul de corelație</i>	<i>Pragul de semnificație</i>
Capacitatea de atingere a scopului, factorul E / Perseverența și fermitatea, factorul G	r=0,2630	p≤0,01
Curaj și capacitatea de a lua decizii, factorul E / Perseverența și fermitatea, factorul G	r=0,2778	p≤0,01
Perseverența și fermitatea, factorul E / Perseverența și fermitatea, factorul G	r=0,3217	p≤0,01

În tabelul de mai sus identificăm interrelații între capacitatea de atingere a scopului, sub aspectul factorului expresivitate și a perseverenței și fermității, sub aspectul factorului generalizare, (r=0,2630, p≤0,01); între curajul și capacitatea de a lua decizii, sub aspectul factorului expresivitate și perseverența și fermitatea, sub aspectul factorului generalizare (r=0,2778, p≤0,01) și între perseverență și fermitate, sub aspectul factorului expresivitate și perseverența și fermitatea, sub aspectul factorului generalizare (r=0,3217,

$p \leq 0,01$). Interrelațiile stabilite ne permit să menționăm că preadolescenții cu un nivel înalt al capacității de atingere a scopului, sub aspectul factorului expresivitate demonstrează un nivel înalt al perseverenței și fermității, sub aspectul factorului generalizate. Preadolescenții cu un nivel înalt a curajului și capacității de a lua decizii, sub aspectul factorului expresivității au un nivel înalt al perseverenței și fermității, sub aspectul factorului generalizare. Și preadolescenții cu un nivel înalt al perseverenței și fermității, sub aspectul factorului expresivitate demonstrează nivel înalt al perseverenței și fermității, sub aspectul factorului generalizare.

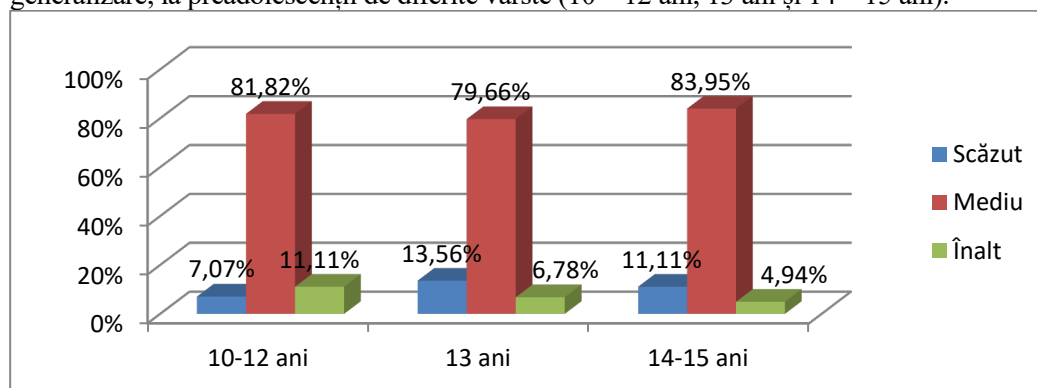
Frecvențele pentru nivelurile perseverenței și a fermității, factorul generalizare la preadolescenții și preadolescente sunt ilustrate în figura 24.

Figura 24. Distribuția rezultatelor privind nivelul perseverenței și a fermității, factorul generalizare, la preadolescenții supuși experimentului în funcție de gen

Analiza comparativă a frecvențelor pentru nivelurile perseverenței și a fermității, factorul generalizare ne permite să punctăm că nivelul scăzut este preponderent caracteristic preadolescenților (11,96%) spre deosebire de preadolescente (8,20%). Pentru nivelurile mediu și înalt al perseverenței și a fermității, factorul generalizare, frecvențe ridicate atestăm în rândul preadolescentelor (82,79% și 9,01%) comparativ cu preadolescenții (81,20% și 6,84%).

Figura 25 prezintă rezultatele pentru nivelurile perseverenței și a fermității, la factorul generalizare, la preadolescenții de diferite vârste (10 – 12 ani, 13 ani și 14 – 15 ani).

Figura 25. Distribuția rezultatelor privind nivelul perseverenței și a fermității, factorul generalizare, la preadolescenții supuși experimentului în funcție de vârstă

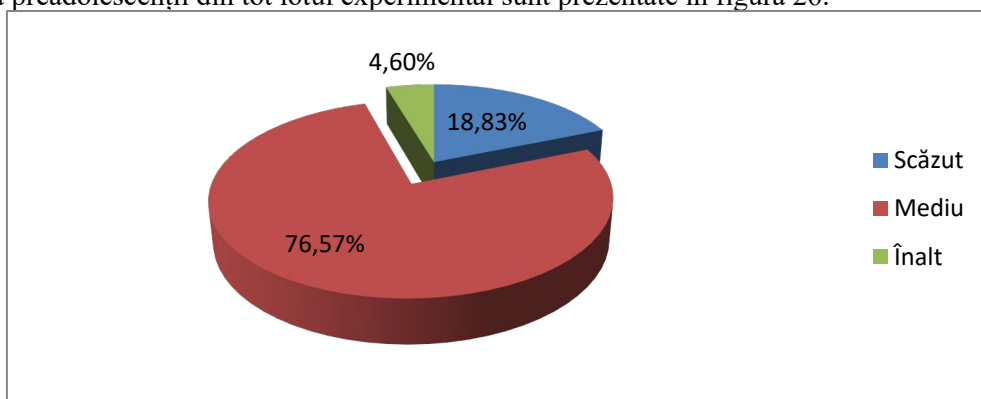

Analizând frecvențele din figura 25 vom menționa că pentru nivelurile scăzut și înalt al perseverenței și al fermității, factorul generalizare se înregistrează frecvențe foarte mici. Nivelul scăzut al perseverenței și al fermității, factorul generalizare, are frecvențe mai mari la preadolescenții de 13 ani (13,56%) și preadolescenții de 14 – 15 ani (11,11%). O descreștere a frecvenței o atestăm la preadolescenții de 10 – 12 ani (7,07%). În ceea ce privește nivelul mediu al perseverenței și al fermității, factorul generalizare, se înregistrează o descreștere a frecvenței de la 10 – 12 ani spre preadolescenții de 13 ani (81,22% și 79,66%) și o creștere a acestora în rândul preadolescenților de 14 – 15 ani (83,95%). În cazul nivelului înalt al perseverenței și al fermității, factorul generalizare, frecvențele preadolescenților descresc o dată cu vârsta de la 10 – 12 ani spre sfârșitul vârstei preadolescente (11,11%, 6,78% și 4,94%).

Statistic, după testul T-student pentru perseverență și fermitate, factorul generalizare, atestăm diferențe semnificative între rezultatele preadolescenților de 10 – 12 ani (media=25,01 u.m.) și cei de 13 ani (media=23,47 u.m.) ($T=2,3$, $p \leq 0,05$) cu media mai înaltă la preadolescenții de 10 – 12 ani. Consemnăm că preadolescenții de 10 – 12 ani manifestă perseverență și fermitate mai accentuate. Diferența consemnată sprijină legitatea evidențiată anterior, conform căreia calitățile voinței perseverența și fermitatea, sub aspectul factorul expresivitate, sunt mai dezvoltate la preadolescenții de 10 – 12 ani.

Alte două dimensiuni asociate investigate de noi în demersul constatativ este inițiativa și independența, sub aspectul celor doi factori: expresivitate și generalizare. Inițiativa reprezintă capacitatea de a direcționa atenția și efortul spre un anumit scop și implică dezvoltarea abilităților specifice pentru a susține această capacitate. Inițiativa cuprinde faptul de a propune, organiza sau de a începe o acțiune, antrenând după sine și pe cei din jur. Inițiativa reprezintă una dintre principalele direcții de dezvoltare în perioada preadolescenței și cunoaște o dezvoltare semnificativă începând cu vârsta preadolescentină [11, 87, 122]. Independența este calitatea voinței ce permite organizarea proprie a timpului, activităților, satisfacerii dorințelor și dezideratelor, obligațiilor și responsabilităților. Dezvoltarea independenței constituie un fundament pe care se axează întreaga dezvoltare a preadolescentului [53, 61, 79, 81].

Frecvențele pentru inițiativa și independența, sub aspectul factorului expresivitate la preadolescenții din tot lotul experimental sunt prezentate în figura 26.

Figura 26. Distribuția rezultatelor privind nivelul inițiativei și independenței, factorul expresivitate, la preadolescenții supuși experimentului

18,83% dintre preadolescenți au un nivel scăzut al inițiativei și independenței, sub aspectul factorului expresivitate. Vom menționa următoarele caracteristici ale acestor

preadolescenței: sugestibilitatea și dificultățile în inițierea, organizarea, realizarea și finisarea unei acțiuni volitive. Ei se lasă cu ușurință influențați în luarea unor decizii mai mult sau mai puțin dificile. Gândurile și faptele altora li se par mai juste, iar propriile gânduri sunt tratate cu neîncredere.

76,57% din preadolescenții dau dovadă de nivel mediu de dezvoltare al inițiativei și independenței, sub aspectul factorului expresivitate. Pentru acești elevi este definitorie capacitatea de a se consulta cu cei din exterior, în vederea inițierii unei activități, precum și necesitatea de a primi sfaturi în luarea deciziilor și în îndeplinirea și realizarea scopurilor personale. Totodată vom menționa că ei au capacitatea să cântărească sugestiile oferite de cei din jur și deciziile finale au propria lor amprentă.

Un număr foarte mic de preadolescenți (4,60%) demonstrează nivel înalt al independenței și inițiativei, sub aspectul factorului de expresivitate. Preadolescenții își schițează și inițiază activități și au abilitatea de a lansa în mod independent scopuri. Ei demonstrează o capacitate înaltă de a-și orienta toată atenția și efortul spre atingerea scopurilor. Pot depăși toate obstacolele și dificultățile care apar în procesul de realizare al scopurilor, fără a avea nevoie de indicații și sugestii din partea celor din jur.

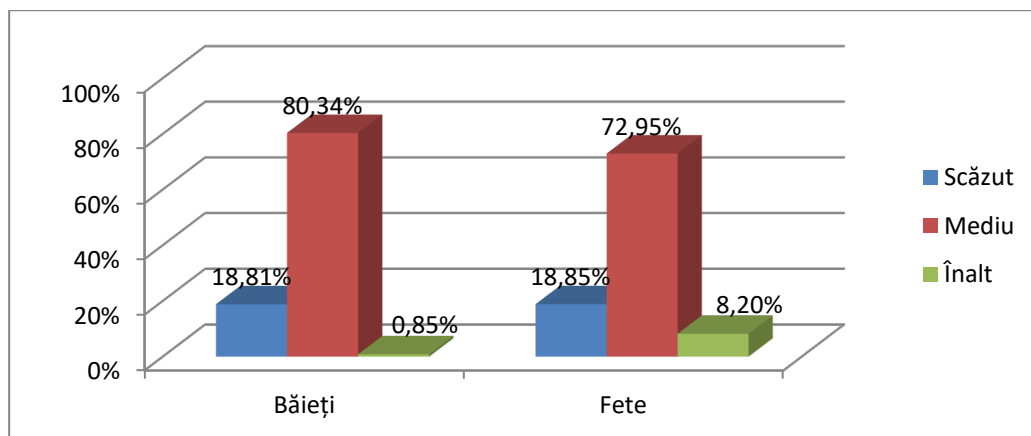
Cu scopul de a stabili prezența unor legături între capacitatea de atingere a scopului, sub aspectul factorului expresivitate și a inițiativei și independenței, sub aspectul factorului expresivitate și între perseverență și fermitate, sub aspectul factorului expresivitate și a inițiativei și independenței, sub aspectul factorului expresivitate, am utilizat coeficientul de corelație Pearson. Coeficienții de corelație și pragurile de semnificație sunt indicați în tabelul de mai jos.

Tabelul 8. *Interrelația între capacitatea de atingere a scopului, factorul E și inițiativă și independență factorul E, perseverență și fermitate, factorul E și inițiativă și independență, factorul E la preadolescenți după Pearson*

<i>Variabilele cercetării</i>	<i>Coeficientul de corelație</i>	<i>Pragul de semnificație</i>
Capacitatea de atingere a scopului, factorul E / Inițiativa și independența, factorul E	$r=0,2878$	$p\leq 0,01$
Perseverență și fermitate, factorul E / Inițiativa și independența, factorul E	$r=0,3869$	$p\leq 0,01$

Tabelul 8 indică prezența interrelațiilor între: capacitatea de atingere a scopului, sub aspectul factorului expresivitate și a inițiativei și independenței, sub aspectul factorului expresivitate, ($r=0,2878$, $p\leq 0,01$); perseverență și fermitate, sub aspectul factorului expresivitate și inițiativă și independență, sub aspectul factorului expresivitate ($r=0,3869$, $p\leq 0,01$). În conformitate cu coeficienții de corelației atestați, preadolescenții cu un nivel înalt al capacității de atingere a scopului, sub aspectul factorului expresivitate, demonstrează un nivel înalt al inițiativei și independenței, sub aspectul factorului expresivitate. Preadolescenții cu un nivel înalt a perseverenței și fermității, sub aspectul factorului expresivitate manifestă un nivel înalt a inițiativei și independenței, sub aspectul factorului expresivitate.

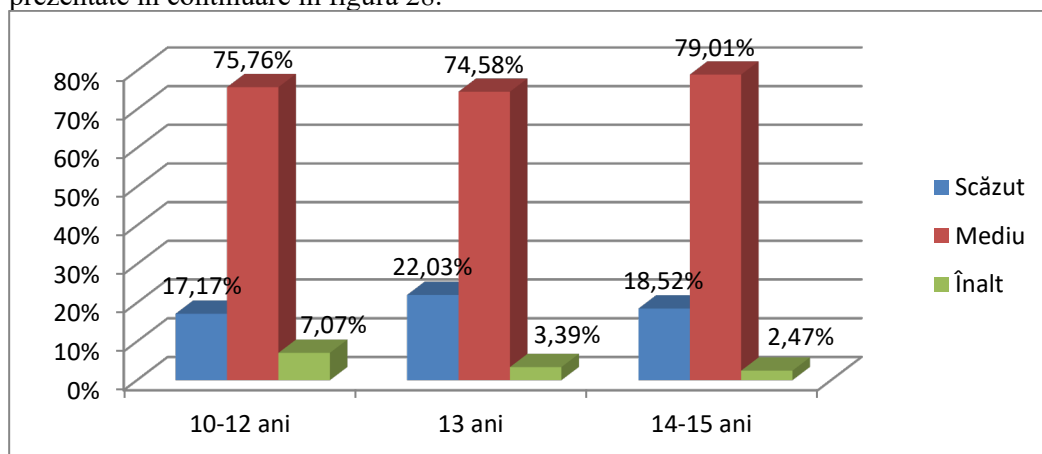
Inițiativa și independența, sub aspectul factorului expresivitate, au fost investigate în dependență de genul preadolescenților. Frecvențele pentru inițiativă și independență la preadolescenți și preadolescente pot fi vizualizate în figura 27.

Figura 27. Distribuția rezultatelor privind nivelul inițiativei și independenței, factorul Expresivitate, la preadolescenții supuși experimentului în funcție de gen

Examinarea frecvențelor pentru nivelurile inițiativei și independenței, factorul expresivitate ne permite să evidențiem următoarele tendințe: nivelul scăzut se regăsește în frecvențe similare la preadolescenți și preadolescente (18,81% și 18,85%). La nivelul mediu al inițiativei și independenței, factorul expresivitate, cea mai înaltă frecvență este caracteristică preadolescenților (80,34%) comparativ cu preadolescentele (72,95%). Un tablou invers de distribuție al frecvențelor se înregistrează pentru nivelul înalt al inițiativei și independenței, factorul expresivitate, astfel vom menționa că 8,20% din preadolescente și doar 0,85% din preadolescenți manifestă acest nivel.

Distribuția frecvențelor pentru nivelurile inițiativei și independenței, factorul expresivitate la preadolescenții de 10 – 12 ani, cei de 13 ani și cei de 14 – 15 ani sunt prezentate în continuare în figura 28.

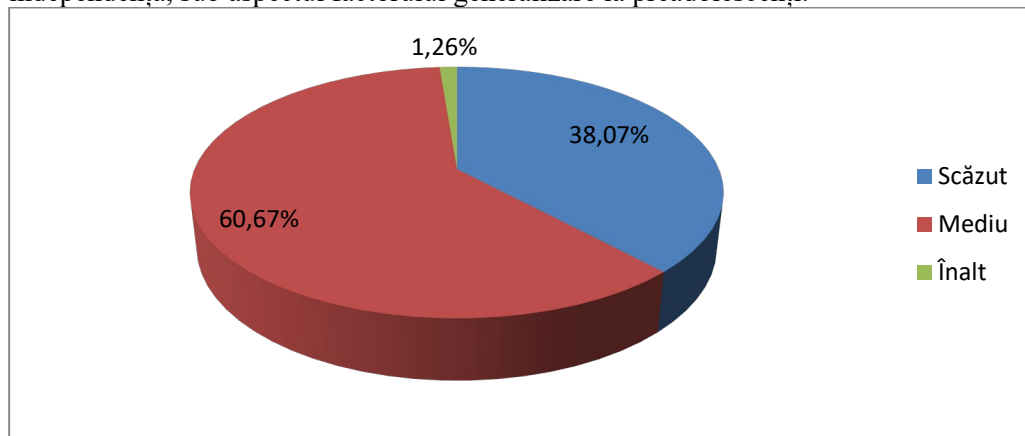
Figura 28. Distribuția rezultatelor privind nivelul inițiativei și independenței, factorul Expresivitate, la preadolescenții supuși experimentului în funcție de vârstă

Analiza distribuției datelor din figura de mai sus ne indică faptul că preadolescenții care se integrează în grupul cu un nivel scăzut al inițiativei și independenței, sub aspectul factorului expresivitate sunt următorii: cei de 13 ani au indicele de 22,03% comparativ cu preadolescenții de 14 – 15 ani, care au 18,52% și cei de 10 – 12 ani cu 17,17%. Frecvența cea mai înaltă a nivelului mediu al inițiativei și independenței, sub aspectul

factorului expresivitate, îl atestăm la preadolescenții de 14 – 15 ani, cu 79,01%, fiind urmați de preadolescenții 10 – 12 ani cu 75,76% și cei de 13 ani cu 73%. Pentru nivelul înalt al independenței și inițiativei, sub aspectul factorului expresivitate, remarcăm o descreștere în distribuția datelor, și anume cei de 10 – 12 ani au 7,07%, cei de 13 ani 3,39%, iar cei de 14 – 15 au 2,47%.

După testul T-student evidențiem diferențe statistic semnificative pentru inițiativă și independență, factorul expresivitate, între rezultatele preadolescenților de 10 – 12 ani (media=24,12 u.m.) și rezultatele preadolescenților de 13 ani (media=22,73 u.m.), ($T=2$, $p \leq 0,05$), și între rezultatele preadolescenților de 10 – 12 ani (24,12 u.m.) și cele ale preadolescenților de 14 – 15 ani (22,62 u.m.) ($T=2,4$, $p \leq 0,05$) cu medii mai mari în rândul preadolescenților de 10 – 12 ani. Rezultatele obținute ne indică că preadolescenții de 10 – 12 ani dau dovadă de nivel mai înalt de inițiativă și independență decât cei cu vârsta de 13 ani și cei de 14 – 15 ani. Acest lucru poate fi explicat prin contextul socio-emoțional și stilul de parenting folosit. Preadolescenții de 10 – 12 ani au parte de o abordare parentală bazată pe afecțiune, respect și exigență, iar mesajele încurajatoare primite din partea părinților determină un grad mai înalt de independență și inițiativă în exprimare [17].

Demersul constatativ continuă cu evaluarea nivelurilor pentru inițiativa și independența, sub aspectul factorului generalizare la preadolescenți.

Figura 29. Distribuția rezultatelor privind nivelul inițiativei și independenței, factorul generalizare, la preadolescenții supuși experimentului

La 38,07% dintre preadolescenți se înregistrează nivelul scăzut al inițiativei și independenței, sub aspectul factorului generalizare. Putem distinge faptul că acești preadolescenți sunt influențabili și întâmpină dificultăți în punerea în acțiune a propriilor dorințe și scopuri. Ei au o mare nevoie de sugestiile și îndrumările persoanelor importante din viața lor pentru luarea deciziilor de orice fel. Ei manifestă lipsă de interes în exprimarea opiniilor în orice arie de dezvoltare și de activitate și lipsă de inițiativă în transformarea propriilor gânduri în fapte.

Preadolescenții cu un nivel mediu de dezvoltare al inițiativei și independenței, sub aspectul factorului generalizare, prezintă indicele cel mai înalt din distribuția acestor date, și anume 60,67%. Acești preadolescenți sunt capabili să facă schimb de opinii cu persoanele importante din viața lor, în privința luării deciziilor și a atingerii obiectivelor propuse. Totodată, aceștia au abilitatea de a aprecia recomandările venite din partea celor din jur și reușesc să întreprindă diverse acțiuni din proprie inițiativă.

Un procent foarte mic, în valoare de 1,26% din preadolescenții manifestă nivel înalt al inițiativei și independenței, sub aspectul factorului generalizare. Preadolescenții din această categorie își organizează singuri planurile și întreprind diverse acțiuni legate de orice domeniu de activitate sau dezvoltare, antrenându-i și pe alții în aceste activități. Adesea, aceștia explorează lumea în mod independent și cer mai multă libertate din partea părinților. Ei manifestă responsabilitate în alegerile personale și reușesc să îndeplinească în mod independent propriile decizii.

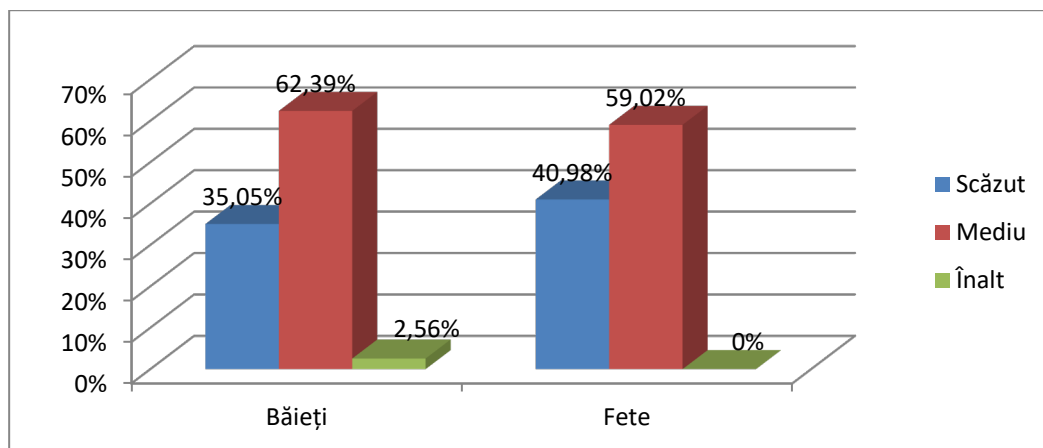
Pentru a determina existența unor legături între perseverență și fermitate, sub aspectul factorului expresivitate și inițiativă și independență, sub aspectul factorului generalizare și între inițiativă și independență, sub aspectul factorului expresivitate și inițiativă și independență, sub aspectul factorului generalizare, am realizat calculul coeficienților de corelație Pearson. Tabelul 9 conține coeficienții de corelație și pragurile de semnificație obținute.

Tabelul 9. *Interrelația între perseverență și fermitate, factorul E și inițiativă și independență, factorul G, și inițiativă și independență, factorul E și inițiativă și independență, factorul G la preadolescenți după Pearson*

<i>Variabilele cercetării</i>	<i>Coeficientul de corelație</i>	<i>Pragul de semnificație</i>
Perseverență și fermitate, factorul E / Inițiativa și independența, factorul G	r=0,2608	p≤0,01
Inițiativă și independență, factorul E / Inițiativa și independența, factorul G	r=0,3099	p≤0,01

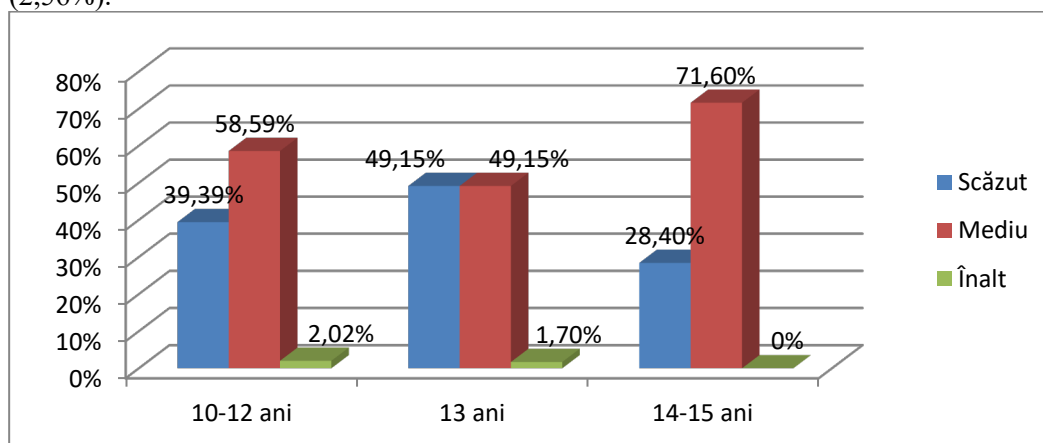
Tabelul 9 arată existența relațiilor între: perseverență și fermitate, sub aspectul factorului expresivitate și inițiativă și independență, sub aspectul factorului generalizare (r=0,2608, p≤0,01); inițiativă și independență, sub aspectul factorului expresivitate și inițiativă și independență, sub aspectul factorului generalizare (r=0,3099, p≤0,01). Coeficienții obținuți ne permit să evidențiem că preadolescenții cu un nivel înalt al perseverenței și fermității, sub aspectul factorului expresivitate manifestă un nivel înalt al inițiativei și independenței, sub aspectul factorului generalizare. De asemenea, preadolescenții cu un nivel înalt al inițiativei și independenței, sub aspectul factorului expresivitate se caracterizează și printr-un nivel înalt al inițiativei și independenței sub aspectul factorului generalizare.

Studiul inițiativei și independenței la factorul generalizare a cuprins și investigarea frecvențelor preadolescenților în dependență de gen și de vârstă. Frecvențele pentru inițiativă și independență, factorul generalizare la preadolescenți și preadolescente, precum și la preadolescenții de 10 – 12 ani, preadolescenții de 13 ani și cei de 14 – 15 ani sunt prezentate în continuare în figura 30 și 31.

Figura 30. Distribuția rezultatelor privind nivelul inițiativei și independenței, factorul generalizare, la preadolescenții supuși experimentului în funcție de gen

Frecvențele preadolescenților pentru inițiativă și independență, factorul generalizare se repartizează după cum urmează: nivelul scăzut se întâlnește în frecvențe mai mari la preadolescente spre deosebire de preadolescenți (40,98% și 35,05%). Nivel mediu al inițiativei și independenței, factorul generalizare se atestă preponderent la preadolescenți (62,39%) comparativ cu preadolescentele (59,02%). Nivelul înalt al inițiativei și independenței, factorul generalizare, îl observăm doar la preadolescenți (2,56%).

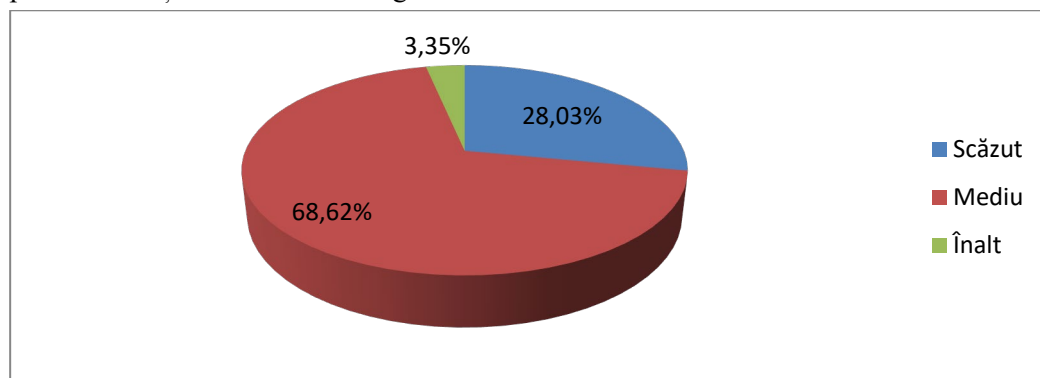
Figura 31. Distribuția rezultatelor privind nivelul inițiativei și independenței, factorul generalizare, la preadolescenții supuși experimentului în funcție de vârstă

Pentru nivelul scăzut al inițiativei și independenței, factorul generalizare observăm frecvența cea mai ridicată în rândul preadolescenților de 13 ani (49,15%), o descreștere a frecvențelor atestăm la preadolescenții de 10 – 12 ani (39,39%) și preadolescenții de 14 – 15 ani (28,40%). Nivelul mediu al inițiativei și independenței, factorul generalizare prevalează la preadolescenții de 14 – 15 ani, fiind urmați de preadolescenții de 10 – 12 ani și cei de 13 ani (71,60%, 58,59% și 49,15%). Nivelul înalt al inițiativei și independenței, factorul generalizare îl întâlnim doar la preadolescenții de 10 – 12 ani (2,02%) și cei de 13 ani (1,70%).

În conformitate cu testul T-student evidențiem pentru inițiativă și independență, factorul generalizare diferențe semnificative statistic între rezultatele preadolescenților de 13 ani (media=19,49 u.m.) și cele ale preadolescenților de 14 – 15 ani (media=2,6 u.m.) ($T=2,6$, $p \leq 0,05$), cu o medie mai mare la preadolescenții de 14 – 15 ani. Astfel menționăm că preadolescenții de 14 – 15 ani demonstrează nivel mai înalt de inițiativă și independență, factorul generalizare. Aceste diferențe sunt cauzate de schimbările sistemului de control cognitiv al creierului. Maturarea legăturilor neuronale dintre cortexul prefrontal și sistemul limbic permite o mai bună coordonare a emoției și a cunoașterii, a controlului impulsurilor și a dezvoltării calităților de inițiativă și independență. Conform cercetătorilor, preadolescenții traversează perioada vârstei de 13 ani făcând trecerea de dezvoltare de la dependență la independență, iar o dată cu înaintarea în vârstă învață și exersează inițierea și implementarea propriilor decizii și acționează în conformitate cu acestea, asumându-și responsabilitatea pentru consecințele apărute. Așadar ei devin mai independenți și își gestionează singuri propriile alegeri [185, 186].

Încă două calități volitive investigate de noi sunt: autocontrolul și anduranța. Autocontrolul reprezintă calitatea de a controla și regla conduita și comportamentul, propriile acțiuni, posibilități, atitudini, opinii, decizii, roluri și statute sociale, precum și responsabilitățile legate de acestea [81]. Preadolescența este o vârstă importantă în care autocontrolul se dezvoltă și se cristalizează în structura personalității. Experiențele din preșcolaritate și școlaritatea mică, educația și condițiile stimulatoare în care își desfășoară preadolescentul activitatea influențează dezvoltarea autocontrolului [87]. Anduranța este calitatea volitivă ce semnifică capacitatea de a rezista la eforturi fizice și psihice sau la desfășurarea unui efort prelungit, de intensitate mică sau medie, fără a produce modificări semnificative la nivelul funcțiilor fiziologice. În anduranță este foarte importantă răbdarea. Anduranța ca și calitate volitivă se clădește anume în preadolescență. Începând cu această vârstă preadolescenții ajung să fie mai rezistenți și să nu renunțe, atunci când corpul sau mintea ating anumite limite pe care nu le pot tolera [11, 61, 79, 87].

Rezultatele pentru autocontrol și anduranță, cu factorul de expresivitate la preadolescenți sunt ilustrate în figura 32.

Figura 32. Distribuția rezultatelor privind nivelul autocontrolului și anduranței, factorul expresivitate, la preadolescenții supuși experimentului

28,03% dintre preadolescenții se caracterizează prin nivel scăzut al autocontrolului și anduranței, sub aspectul factorului expresivitate. Preadolescenții manifestă o capacitate scăzută de a-și reține emoțiile, gândurile, reacțiile verbale și fizice. De obicei, acești preadolescenți își pun în pericol sănătatea și uneori viața. Ei au o toleranță scăzută la

frustrare și la efort. Ele au nevoie de îndrumarea și supravegherea mai accentuată din partea adulților.

Mai mult peste jumătate din preadolescenți (68,62%) au nivel mediu de dezvoltare al autocontrolului și anduranței, sub aspectul factorului expresivitate. Preadolescenții își aleg un nivel ponderat al activismului, în concordanță cu resursele personale. Ei sunt cumpătați și stăpâni pe sine. Au o rezistență medie la efortul fizic și la cel intelectual.

Foarte puțini preadolescenți (3,35%) dau dovadă de nivel înalt al autocontrolului și anduranței, sub aspectul factorului expresivitate. Evidențiem la acești preadolescenți o stăpânire de sine excepțională. Ei sunt capabili să acționeze în condiții dificile, cum ar fi, într-o atmosferă ce poate amenința sănătatea sau demnitatea. Ei se pot abține de a răspunde la ofense și au o rezistență înaltă la efort.

Pentru a identifica dacă există relații între capacitatea de atingere a scopului, sub aspectul factorului expresivitate și autocontrol și anduranță, factorul expresivitate, de asemenea între capacitatea de atingere a scopului, factorul generalizare și autocontrol și anduranță, factorul expresivitate și între perseverență și fermitate, factorul generalizare și autocontrol și anduranță, factorul expresivitate, am investigat coeficienții de corelație Pearson. Coeficienții de corelație și pragurile de semnificație sunt expuși în tabelul 10.

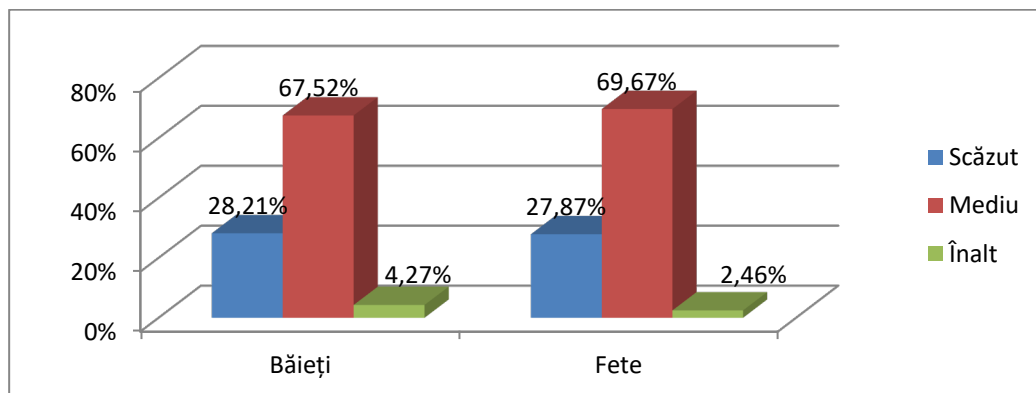
Tabelul 10. *Interrelațiile între capacitatea de atingere a scopului, factorul E și autocontrol și anduranță, factorul E, capacitatea de atingere a scopului, factorul G și autocontrol și anduranță, factorul E, perseverență și fermitate, factorul G și autocontrol și anduranță, factorul E la preadolescenți după Pearson*

<i>Variabilele cercetării</i>	<i>Coeficientul de corelație</i>	<i>Pragul de semnificație</i>
Capacitatea de atingere a scopului, factorul E / Autocontrol și anduranță, factorul E	r=0,2523	p≤0,01
Capacitatea de atingere a scopului, factorul G / Autocontrol și anduranță, factorul E	r=0,2687	p≤0,01
Perseverență și fermitate, factorul G / Autocontrol și anduranță, factorul E	r=0,2545	p≤0,01

Tabelul 10 conține coeficienții de corelație care susțin existența interrelațiilor între: capacitatea de atingere a scopului, sub aspectul factorului expresivitate și autocontrol și anduranță, sub aspectul factorului expresivitate (r=0,2523, p≤0,01); capacitatea de atingere a scopului, factorul generalizare și autocontrol și anduranță, factorul expresivitate (r=0,2687, p≤0,01); între perseverență și fermitate, sub aspectul factorului generalizare și autocontrol și anduranță, sub aspectul factorului expresivitate (r=0,2545, p≤0,01). Vom menționa că preadolescenții cu un nivel înalt al capacității de atingere a scopului, sub aspectul factorului expresivitate demonstrează un nivel înalt al autocontrolului și anduranței, sub aspectul factorului expresivitate. Preadolescenții cu un nivel înalt al capacității de atingere a scopului, sub aspectul factorului generalizare, demonstrează un nivel înalt al autocontrolului și anduranței, sub aspectul factorului expresivitate. Iar preadolescenții cu un nivel înalt al perseverenței și fermității, sub aspectul factorului generalizare manifestă un nivel înalt al autocontrolului și anduranței, sub aspectul factorului expresivitate.

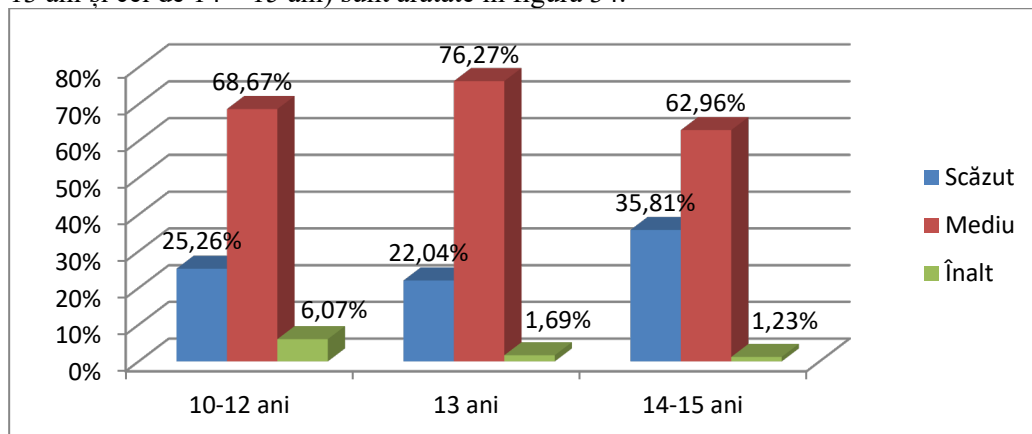
Frecvențele pentru nivelurile autocontrolului și anduranței, sub aspectul factorul expresivitate la preadolescenții și preadolescente, sunt ilustrate în figura 33.

Figura 33. Distribuția rezultatelor privind nivelul autocontrolului și anduranței, factorul expresivitate, la preadolescenții supuși experimentului în funcție de gen

Frecvențele preadolescenților sunt apropiate de cele ale preadolescentelor. Astfel vom menționa că 28,21% din preadolescenți și 27,87% din preadolescente manifestă nivel scăzut al autocontrolului și anduranței, factorul expresivitate. Nivelul mediu al autocontrolului și anduranței, factorul expresivitate are o frecvență puțin mai ridicată în rândul preadolescentelor (69,67%) spre deosebire de preadolescenți (67,53%). Nivelul înalt al autocontrolului și anduranței, factorul expresivitate, are o expresie în frecvențe mai ridicată la preadolescenți, spre deosebire de preadolescente (4,27% și 2,46%).

Rezultatele pentru nivelurile autocontrolului și anduranței, factorul expresivitate la preadolescenți în dependență de vârstă (preadolescenți de 10 – 12 ani, preadolescenți de 13 ani și cei de 14 – 15 ani) sunt arătate în figura 34.

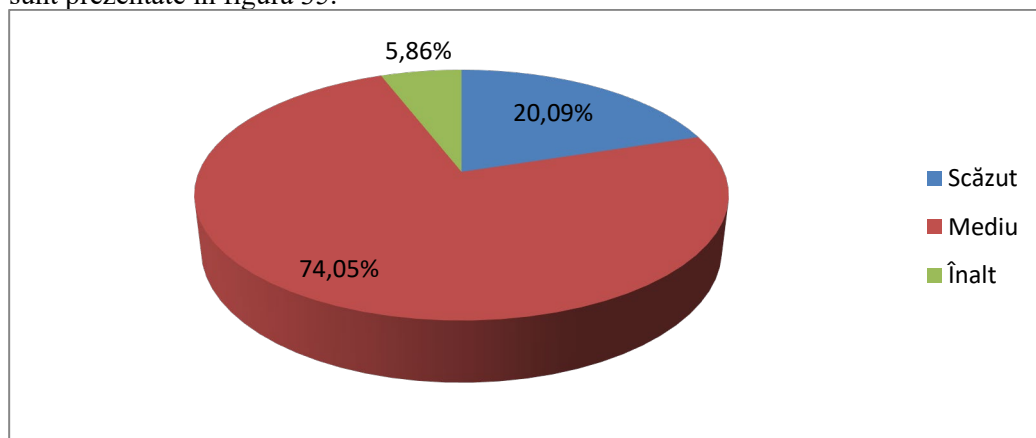
Figura 34. Distribuția rezultatelor privind nivelul autocontrolului și anduranței, factorul expresivitate, la preadolescenții supuși experimentului în funcție de vârstă

Distribuția frecvențelor pentru autocontrol și anduranță, factorul expresivitate oscilează în jurul nivelului mediu. Frecvențele pentru nivelul scăzut al autocontrolului și anduranței, sub aspectul factorului expresivitate descresc de la preadolescenții de 10 – 12 ani, spre preadolescenții de 13 ani și cresc spre preadolescenții de 14 – 15 ani (25,26%,

22,04% și 35,81%). Frecvențele pentru nivelul înalt al autocontrolului și anduranței, sub aspectul factorului expresivitate descresc o dată cu vârsta (6,07%, 1,69% și 1,23%).

Testul T-student pune în lumina existența diferențelor semnificative statistic pentru autocontrol și anduranță, factorul expresivitate, între rezultatele preadolescenților de 10 – 12 ani (media=22,93 u.m.) și rezultatele celor de 14 – 15 ani (media=20,88 u.m.) ($T=3,4$, $p \leq 0,01$), precum și între rezultatele preadolescenților de 13 ani (media=22,08 u.m.) și rezultatele celor de 14 – 15 ani (media=20,72 u.m.) ($T=2,1$, $p \leq 0,05$) cu medii mai mari în rândul preadolescenților de 10 – 12 ani și cei de 13 ani. Astfel, potrivit celor expuse, putem menționa că preadolescenții de 10 – 12 ani și cei de 13 ani prezintă un nivel mai înalt de dezvoltare al autocontrolului și anduranței, sub aspectul factorului expresivitate. Presupunem că aceste diferențe se datorează schimbărilor ce survin în interiorul cortexului prefrontal, zonă a creierului responsabilă pentru autocontrol. Ceea ce se schimbă la preadolescenții de 14 – 15, comparativ cu cei de 10 – 12 și 13 ani, este puterea conexiunilor din circuitele prefrontale, pe măsură ce învățăm să ne adaptăm cerințelor de mediu în schimbare. Această dezvoltare reflectă o combinație a constrângerilor biologice și a istoricului experiențial, care interacționează pentru a modela creierul și comportamentul. Dovezile empirice mai indică și faptul că autocontrolul este asociat în mod semnificativ cu adaptarea emoțională și comportamentală a preadolescenților. Personalitatea preadolescenților de 14 – 15 ani este marcată de o instabilitate a competențelor de autocontrol și anduranță, necesare pentru a-și retrage și a-și inhiba impulsurile inacceptabile din punct de vedere social și pentru a-și regla comportamentele, gândurile și emoțiile [56].

Rezultatele pentru autocontrol și anduranță, factorul generalizare la preadolescenții sunt prezentate în figura 35.

Figura 35. Distribuția rezultatelor privind nivelul autocontrolului și anduranței, factorul generalizare, la preadolescenții supuși experimentului

Așadar, 20,09% dintre preadolescenți prezintă nivel scăzut al autocontrolului și anduranței, sub aspectul factorului generalizare. Preadolescenții din această categorie au dificultăți de gestionare a emoțiilor și devin copleșiți de ele. Prin urmare, capacitățile cognitive ale acestora se blochează și pot ajunge să spună și să facă lucruri iraționale. Ei necesită o monitorizare mai atentă din partea adulților.

Peste jumătate din preadolescenți (74,05%) dau dovadă de nivel mediu de dezvoltare al autocontrolului și anduranței, sub aspectul factorului generalizare. Preadolescenții din această categorie învață să-și recunoască și să-și gestioneze emoțiile

și gândurile. De asemenea ei învață să-și crească toleranța la efortul fizic, emoțional și cognitiv. Uneori, însă, sunt afectați de intensitatea emoțiilor și dau curs reacțiilor verbale și fizice impulsive în mai multe situații de viață.

În privința preadolescenților cu un nivel înalt al autocontrolului și anduranței, sub aspectul factorului de generalizare, putem deduce că formează un procent destul de mic, de 5,86%. Acești preadolescenți dau dovadă de un control foarte bun al impulsurilor, la modul general. Ei se remarcă printr-o bună gestionare a situațiilor stresante, sunt echilibrați și cumpătați în plan fizic, emoțional și cognitiv.

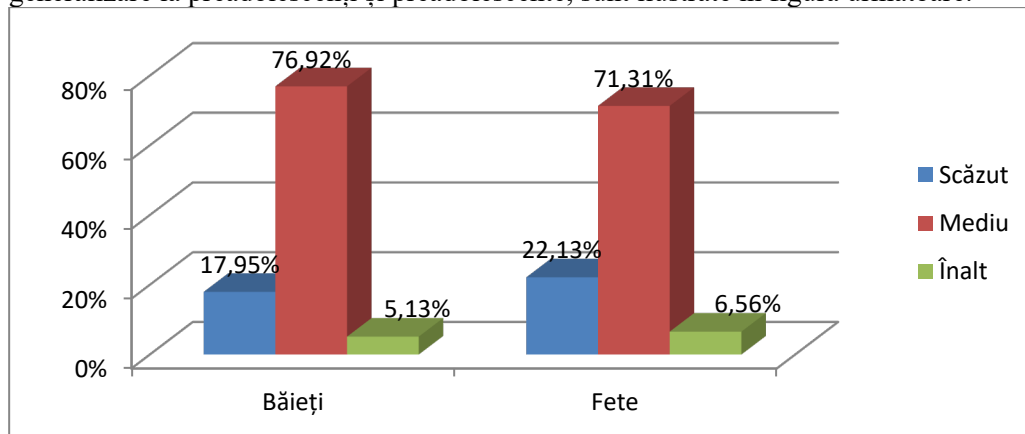
Între capacitatea de atingere a scopului, sub aspectul factorului expresivitate / generalizare și autocontrol și anduranță, factorul generalizare, între curaj și capacitatea de a lua decizii, factorul expresivitate și autocontrol și anduranță, factorul generalizare, între perseverență și fermitate, factorul expresivitate / generalizare și autocontrol și anduranță, factorul generalizare, între inițiativă și independență, factorul expresivitate și autocontrol și anduranță, factorul generalizare și între autocontrol și anduranță, factorul expresivitate și autocontrol și anduranță, factorul generalizare am calculat și identificat coeficienții de corelație Pearson. Coeficienții de corelație și pragurile de semnificație sunt prezentați în tabelul 11.

Tabelul 11. *Interrelațiile între capacitatea de atingere a scopului, factorul E / G și autocontrol și anduranță, factorul G, curaj și capacitatea de a lua decizii, factorul E și autocontrol și anduranță, factorul G, perseverența și fermitatea, factorul E / G și autocontrol și anduranță, factorul G, și autocontrol și anduranță, factorul G și autocontrol și anduranță, factorul E și autocontrol și anduranță, factorul G la preadolescenți după Pearson*

<i>Variabilele cercetării</i>	<i>Coeficientul de corelație</i>	<i>Pragul de semnificație</i>
Capacitatea de atingere a scopului, factorul E / Autocontrol și anduranță, factorul G	r=0,3189	p≤0,01
Capacitatea de atingere a scopului, factorul G / Autocontrol și anduranță, factorul G	r=0,2612	p≤0,01
Curaj și capacitatea de a lua decizii, factorul E/ Autocontrol și anduranță, factorul G	r=0,3182	p≤0,01
Perseverență și fermitate, factorul E / Autocontrol și anduranță, factorul G	r=0,3155	p≤0,01
Perseverență și fermitate, factorul G / Autocontrol și anduranță, factorul G	r=0,3269	p≤0,01
Inițiativă și independență, factorul E / Autocontrol și anduranță, factorul G	r=0,2971	p≤0,01
Autocontrol și anduranță, factorul E / Autocontrol și anduranță, factorul G	r=0,4960	p≤0,01

Conform tabelului de mai sus atestăm coeficienți de corelație între capacitatea de atingere a scopului, sub aspectul factorului expresivitate / generalizare și autocontrol și anduranță, sub aspectul factorului generalizare ($r=0,3189$, $p\leq 0,01$) ($r=0,2612$, $p\leq 0,01$); între curaj și capacitatea de a lua decizii, factorul expresivitate și autocontrol și anduranță, factorul generalizare ($r=0,3182$, $p\leq 0,01$); între perseverență și fermitate, factorul expresivitate / generalizare și autocontrol și anduranță, factorul generalizare ($r=0,3155$, $p\leq 0,01$); ($r=0,3269$, $p\leq 0,01$); între inițiativă și independență, factorul expresivitate și autocontrol și anduranță, factorul generalizare, ($r=0,2971$, $p\leq 0,01$); între autocontrol și anduranță, factorul expresivitate și autocontrol și anduranță, factorul generalizare ($r=0,4960$, $p\leq 0,01$). Menționăm că preadolescenții cu un nivel înalt al capacității de atingere a scopului, sub aspectul factorului expresivitate / generalizare manifestă un nivel înalt al autocontrolului și anduranței, sub aspectul factorului generalizare. Preadolescenții cu un nivel înalt al curajului și capacității de a lua decizii, factorul expresivitate au un nivel înalt al autocontrolului și anduranței, factorul generalizare. Mai putem preciza faptul că preadolescenții cu un nivel înalt al perseverenței și fermității, sub aspectul factorului expresivitate / generalizare demonstrează un nivel înalt al autocontrolului și anduranței, sub aspectul factorului generalizare. Totodată preadolescenții cu un nivel înalt al inițiativei și independenței, factorul expresivitate / generalizare demonstrează un nivel înalt al autocontrolului și anduranței, factorul generalizare. Preadolescenții ce se caracterizează printr-un nivel înalt al autocontrolului și anduranței, factorul expresivitate demonstrează și nivel înalt al autocontrolului și anduranței, factorul generalizare.

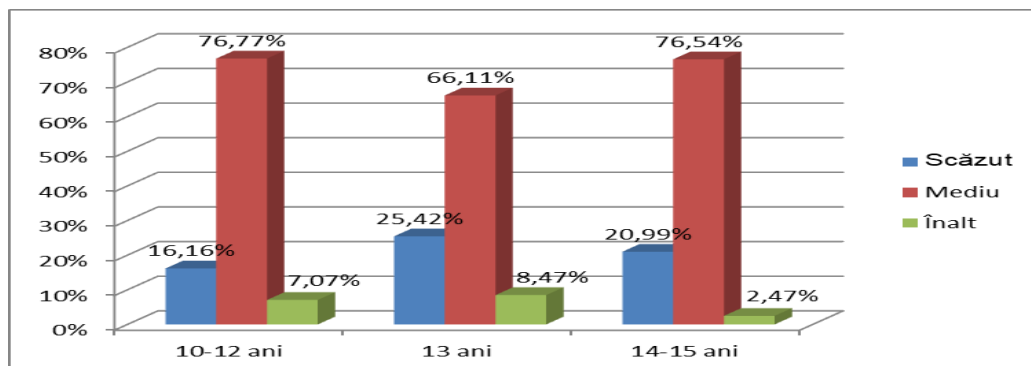
Analiza comparativă a frecvențelor pentru autocontrol și anduranță, factorul generalizare la preadolescenți și preadolescente, sunt ilustrate în figura următoare.

Figura 36. Distribuția rezultatelor privind nivelul autocontrolului și anduranței, factorul generalizare, la preadolescenții suși experimentului în funcție de gen

Nivelurile scăzut și înalt al anduranței și autocontrolului, sub aspectul factorului generalizare se întâlnesc preponderent la preadolescente (22,13% și 6,56%) comparativ cu preadolescenții (17,95% și 5,13%). O tendință inversă se atestă pentru nivelul mediu al anduranței și autocontrolului, sub aspectul factorului generalizare, aici preadolescenții au o frecvență mai mare (76,92%) comparativ cu preadolescentele (71,31%).

Autocontrolul și anduranța la preadolescenții de 10 – 12 ani, preadolescenții de 13 ani și cei de 14 – 15 ani, sub aspectul factorului generalizare, sunt prezentate în figura 37.

Figura 37. Distribuția rezultatelor privind nivelul autocontrolului și anduranței, factorul generalizare, la preadolescenții supuși experimentului în funcție de vârstă

Pentru calitățile voinței, autocontrolul și anduranța, factorul generalizare cei mai mulți preadolescenți de 10 – 12 ani, de 13 ani și cei de 14 – 15 ani dau dovadă de nivel mediu (76,77%, 66,11% și 76,54%). Pentru nivelurile scăzut și cel înalt al autocontrolului și anduranței, factorul generalizare, frecvențele cele mai ridicate sunt observate în rândul preadolescenților de 13 ani (25,42% și 8,47%). Nivelul scăzut al autocontrolului și anduranței, factorul generalizare prevalează la preadolescenții de 14 – 15 ani (20,99%) spre deosebire de preadolescenții de 10 – 12 ani (16,16%). Pentru nivelul înalt al autocontrolului și anduranței, factorul generalizare se observă o tendință inversă: 7,07% din preadolescenții de 10 – 12 ani și 2,47% din preadolescenții de 14 – 15 ani prezintă acest nivel.

După testul statistic T-student pentru autocontrol și anduranță, factorul generalizare obținem diferențe semnificative între rezultatele preadolescenților de 10 – 12 ani (media=24,05 u.m.) și rezultatele preadolescenților de 14 – 15 ani (media=22,36 u.m.) ($T=2,8$, $p \leq 0,05$) cu rezultate mai mari pentru preadolescenții de 10 – 12 ani. La preadolescenții de 10 – 12 ani se evidențiază un nivel mai înalt al autocontrolului și anduranței, factorul generalizare. Aceste diferențe pot fi explicate, după cum relatează cercetătorii, de schimbările ce apar în zonele responsabile de autocontrol [187]. La preadolescenții de 14 – 15 ani apare un dezechilibru de dezvoltare, ce are ca rezultat o dependență relativ mai mare de regiunile motivaționale subcorticale față de regiunile prefrontale comparativ cu vârsta adultă, atunci când acest circuit este complet matur și, de asemenea, în comparație cu preadolescenții de 10 – 12 ani, când acest circuit este încă în curs de dezvoltare. Așadar, intrarea în perioada adolescenței este marcată de modificările care apar la preadolescenții de 14 – 15 ani ce determină scăderea autocontrolului și anduranței la aceștia. Însă, o dată cu vârsta și experiența, conectivitatea dintre regiunile menționate anterior este consolidată și oferă un mecanism de modulare de sus în jos a comportamentului emoțional condus subcortical care crește capacitatea de autocontrol și anduranță.

În concluzie pentru cele investigate vom formula următoarele legități care pe deplin explică voința și calitățile voinței în preadolescență:

Preadolescenții din lotul experimental se caracterizează prin toate cele trei niveluri posibile ale autoaprecierii voinței. La 23,01% din preadolescenți evidențiem nivelul înalt

al autoaprecierii voinței. Vom menționa că preadolescenții cu nivel înalt al autoaprecierii voinței demonstrează o capacitate ridicată de organizare și orientare a efortului și străduinței în vederea atingerii scopurilor lansate sau a rezolvării anumitor probleme cu care se confruntă. Acești preadolescenți sunt responsabili, disciplinați, chibzuiți, echilibrați și dau dovadă de un nivel ridicat de autocontrol și autoreglaj.

Preadolescenții și preadolescentele prezintă incidență diferită pentru autoaprecierea voinței, în rândul preadolescenților atestăm o autoapreciere a voinței mai accentuată. O asemenea constatare ține de transformările biologice și de influențele sociale și cele culturale.

Pe parcursul vârstei preadolescente, tinerii de diferită vârstă înregistrează frecvențe distincte pentru autoaprecierea voinței. La preadolescenții de 14 – 15 ani, odată cu maturizarea cognitivă și psihosocială se produc schimbări și în autoaprecierea voinței, aceasta ajungând să fie mai proeminentă comparativ cu preadolescenții de 10 – 12 ani și cei de 13 ani.

Generalizând rezultatele pentru calitatea voinței, perseverență, observăm că 44,77% din preadolescenți prezintă nivel înalt de dezvoltare al perseverenței. Vom afirma că preadolescenții cu nivel înalt al perseverenței demonstrează capacitate de a orienta și canaliza întreaga silință, osteneală, forță și acțiuni în vederea realizării scopului sau dorințelor, precum și depășirea cu succes a tuturor dificultăților întâlnite.

Preadolescentele prezintă un nivel mai înalt al perseverenței. Putem interpreta și explica perseverența mai evidentă la preadolescente prin maturizarea și dezvoltarea mai avansată și mai precoce a acestora comparativ cu preadolescenții. Și pentru perseverență vom consemna prevalența acesteia la preadolescenții de 14 – 15 ani. Cadrul explicativ reiese din schimbările de vârstă. Vom consemna și existența interrelației dintre cele două dimensiuni investigate: autoaprecierea voinței și a perseverenței. Preadolescenții ce manifestă nivel înalt al autoaprecierii voinței se caracterizează și prin nivel înalt de dezvoltare a perseverenței.

Perioada preadolescenței prezintă și importante schimbări în calitățile voinței: capacitatea de atingere a scopului, curajul și capacitatea de a lua decizii, perseverența și fermitatea, inițiativa și independența, autocontrolul și anduranța. Cele mai dezvoltate calități volitive, legate de factorul expresivitate la preadolescenți sunt: inițiativa și independența, capacitatea de atingere a scopului, precum și autocontrolul și anduranța. În ceea ce privește calitățile volitive sub aspectul factorului generalizare mai dezvoltate sunt: perseverența și fermitatea, autocontrolul și anduranța și capacitatea de atingere a scopului. Amplificarea anume a calităților volitive enumerate reiese din dezvoltarea personalității în această etapă. Evoluția și dezvoltarea psihică, creșterea aspirațiilor de independență, de autonomie și a exigențelor sociale favorizează constituirea și cristalizarea inițiativei și independenței, capacității de atingere a scopului, autocontrolului și anduranței și a perseverenței și fermității.

Preadolescenții și preadolescentele nu diferă în ceea ce privește manifestarea calităților volitive atât sub aspectul factorului expresivitate cât și a celui de generalizare. La preadolescenți sunt mai proeminente următoarele calități volitive: (factorul expresivitate) inițiativă și independență, autocontrol și anduranță și capacitatea de atingere a scopului (factorul generalizare) perseverență și fermitate, autocontrol și anduranță și capacitatea de atingere a scopului. Pentru preadolescente sunt particulare sub aspectul factorului expresivitate: inițiativa și independența, capacitatea de atingere a scopului și autocontrolul și anduranța. Calitățile volitive, factorul generalizare, mai

proeminente la preadolescențe sunt: perseverența și fermitatea, autocontrolul și anduranța și capacitatea de atingere a scopului.

La preadolescenții de 10 – 12 ani, mai preponderent, sunt dezvoltate calitățile volitive (factorul expresivitate): capacitatea de atingere a scopului, inițiativa și independența și autocontrolul și anduranța; (factorul generalizare) perseverența și fermitatea, autocontrolul și anduranța și capacitatea de atingere a scopului. La preadolescenții de 13 ani evidențiem preponderent capacitatea de atingere a scopului și inițiativa și independența (factorul expresivitate), autocontrolul și anduranța precum și perseverența și fermitatea (factorul generalizare). La preadolescenții de 14 – 15 ani atestăm prezența inițiativei și independenței (factorul expresivitate) și perseverența și fermitatea (factorul generalizare) mai proeminente.

Tabloul manifestării calităților volitive la preadolescenți este conturat și completat și prin stabilirea interrelațiilor dintre acestea. Vom puncta aici că preadolescenții ce prezintă nivel înalt de dezvoltare a unei calități volitive se caracterizează și prin nivel înalt a altei calități volitive.

Constatările descrise vin să confirme ipotezele demersului experimental: *presupunem că există diferențe de gen și de vârstă în manifestarea voinței la preadolescenți și presupunem că există diferențe de gen și de vârstă în manifestarea calităților volitive la preadolescenți.*

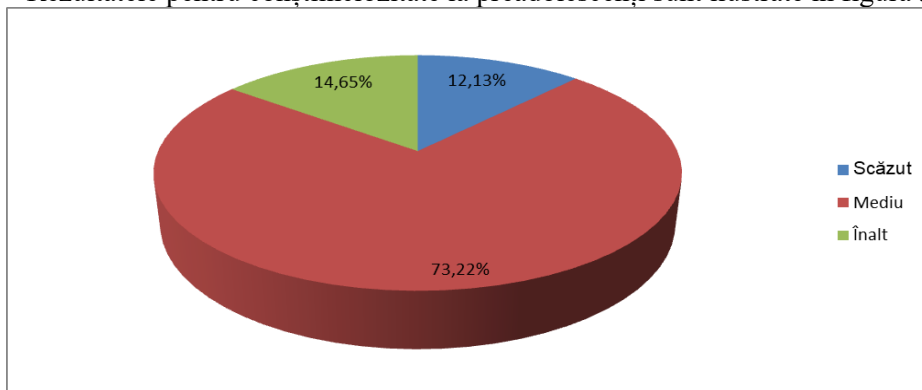
2.3. Profilul psihologic al preadolescenților cu diferite niveluri de dezvoltare a voinței

Voința este în strânsă legătură cu trăsăturile de personalitate și le poate influența condiționând schimbări în acestea. Pentru acest compartiment al demersului experimental am formulat ipoteza: *presupunem că preadolescenții cu niveluri ridicate de dezvoltare a voinței prezintă următoarele trăsături de personalitate: autonomie, conștiinciozitate și stabilitate emoțională.*

Pentru a investiga trăsăturile de personalitate (extraversiune, stabilitate emoțională, conștiinciozitate, amabilitate și autonomie) la preadolescenți am administrat *Chestionarul de personalitate cu 5 factori (CP5F) (după M. Albu).*

Considerăm că trei din cei cinci factori și anume: conștiinciozitatea, stabilitate emoțională și autonomia au o relevanță deosebită pentru demersul nostru experimental, astfel din aceste considerente le vom acorda o atenție sporită în continuare.

Rezultatele pentru conștiinciozitate la preadolescenți sunt ilustrate în figura 38.

Figura 38. Distribuția rezultatelor privind nivelul conștiinciozității la preadolescenții din lotul experimental

12,13% dintre preadolescenții testați demonstrează un nivel scăzut al conștiinciozității. Ei sunt caracterizați prin faptul că încep acțiuni fără să gândească la ce servesc acestea și cum se pot termina. Ei nu au capacitatea de a se încadra în termenele limită, fixate anterior.

Preadolescenții cu un nivel mediu de dezvoltare al conștiinciozității, prezintă indicele cel mai înalt din distribuția acestor date, și anume 73,22%. De regulă, aceștia cântăresc acțiunile inițiate și sunt capabili să le ducă la bun sfârșit.

14,65% din preadolescenți manifestă nivel înalt de dezvoltare al conștiinciozității. Ei sunt capabili să respecte normele și regulile. Sunt persoane ordonate, care își planifică acțiunile destul de bine. Preadolescenții se străduiesc să facă totul bine și sunt persoane de încredere.

Studiul nostru a continuat cu stabilirea relațiilor între calitățile volitive (capacitatea de atingere a scopului, factorul expresivitate și factorul generalizare și autocontrol și anduranță, factorul expresivitate și factorul generalizare) și conștiinciozitate. Punerea în lumină a interrelațiilor a fost posibilă prin calculul coeficienților de corelație după Pearson.

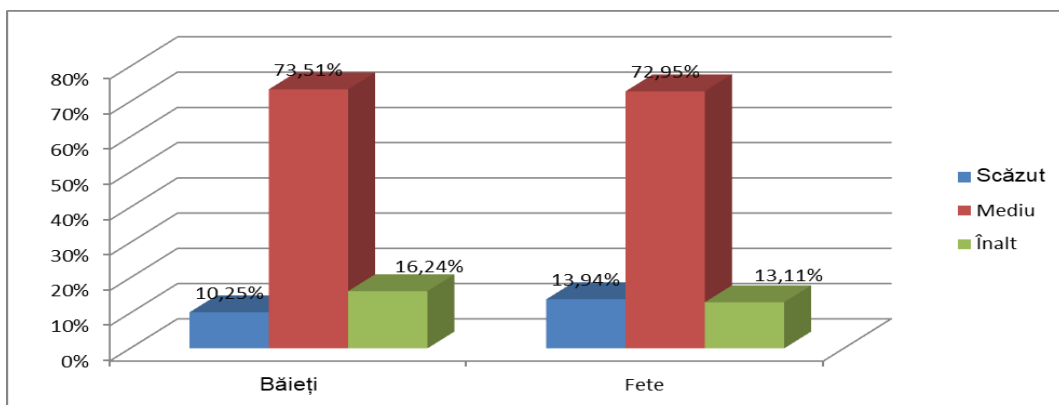
Tabelul 12. *Interrelațiile între capacitatea de atingere a scopului, factorul E / factorul G și conștiinciozitate și între conștiinciozitate și autocontrol și anduranță, factorul E / factorul G și conștiinciozitate la preadolescenți după Pearson*

<i>Variabilele cercetării</i>	<i>Coeficientul de corelație</i>	<i>Pragul de semnificație</i>
Capacitatea de atingere a scopului, factorul E / Conștiinciozitate	r=0,5963	p≤0,01
Capacitatea de atingere a scopului, factorul E / Conștiinciozitate	r=0,6178	p≤0,01
Autocontrol și anduranță, factorul E / Conștiinciozitate	r=0,4128	p≤0,01
Autocontrol și anduranță, factorul G / Conștiinciozitate	r=0,5725	p≤0,01

Tabelul 12 confirmă existența interrelațiilor între capacitatea de atingere a scopului, factorul expresivitate și factorul generalizare și conștiinciozitate (r=0,5963, p≤0,01, r=0,6178, p≤0,01) precum și între autocontrolul și anduranță, factorul expresivitate și factorul generalizare și conștiinciozitate. Interrelațiile stabilite permit să menționăm că preadolescenții cu nivel înalt de manifestare a capacității de atingere a scopului atât sub expresia factorului expresivitate și factorului generalizare demonstrează și nivel înalt de conștiinciozitate. Preadolescenții cu nivel înalt autocontrol și anduranță, factorul expresivitate și factorul generalizare au și nivel înalt de conștiinciozitate.

Am investigat particularitățile conștiinciozității la preadolescenți și preadolescente. Frecvențele pentru conștiinciozitate la preadolescenți în dependență de gen sunt prezentate în figura 39.

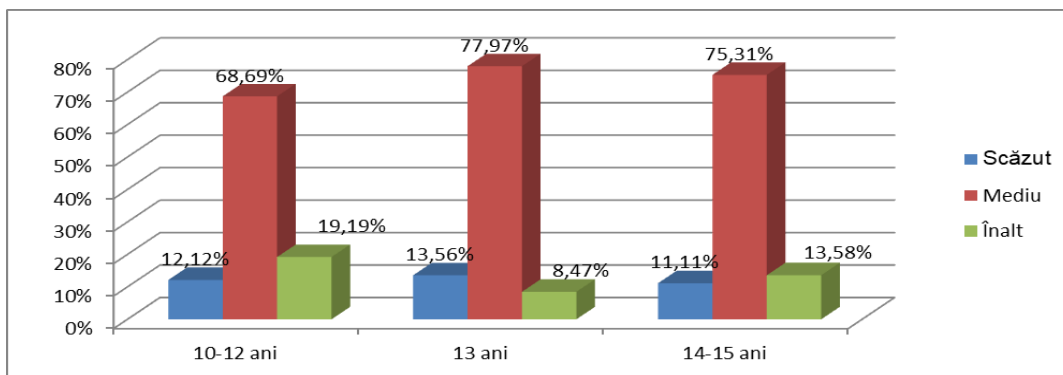

Figura 39. Distribuția rezultatelor privind nivelul conștiințiozității la preadolescenții din lotul experimental în funcție de gen

Doar nivelul scăzut al conștiințiozității prevalează la preadolescente (13,94%) comparativ cu preadolescenții (10,25%). Nivelul mediu și cel înalt de dezvoltare al conștiințiozității predomină la preadolescenți (73,51% și 16,24%) spre deosebire de preadolescente (72,95% și 13,11%).

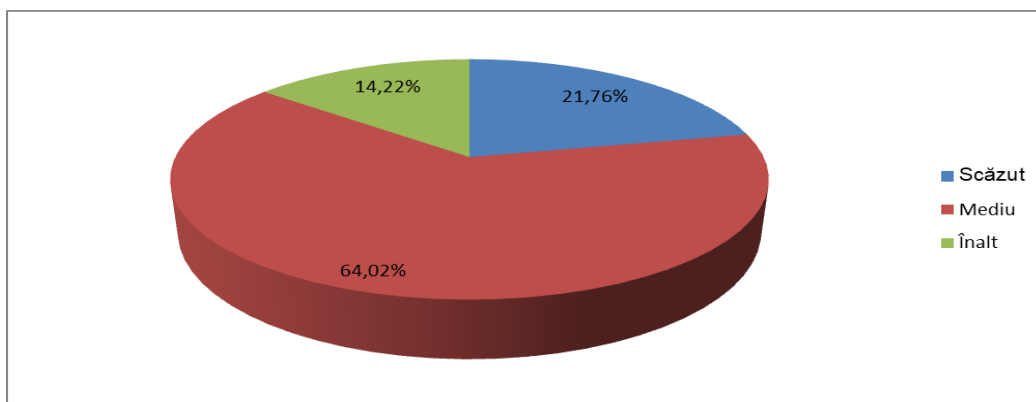
Studiul nostru a cuprins evidențierea diferențelor în nivelurile conștiințiozității la preadolescenții de 10 – 12 ani, cei de 13 ani și 14 – 15 ani. Frecvențele pentru conștiințiozitate la preadolescenți sunt arătate în figura 40.

Figura 40. Distribuția rezultatelor privind nivelul conștiințiozității la preadolescenții din lotul experimental în funcție de vârstă

Investigarea comparativă a frecvențelor pentru nivelurile conștiințiozității pune în evidență următoarele tendințe: nivelul scăzut al conștiințiozității are frecvențe apropiate în rândul celor trei categorii de preadolescenți: 13,56% din preadolescenții de 13 ani, 12,12% din preadolescenții de 10 – 12 ani și 11,11% din preadolescenții de 14 – 15 ani. Nivelul mediu de dezvoltare al conștiințiozității se manifestă cel mai intens la preadolescenții de 13 ani (77,97%), fiind urmați de preadolescenții de 14 – 15 ani (75,31%) și cei de 10 – 12 ani (68,69%). Frecvențele cele mai ridicate pentru nivelul înalt al conștiințiozității sunt caracteristice preadolescenților de 10 – 12 ani (19,19%), în timp ce doar 13,58% din preadolescenții de 14 – 15 ani și 8,47% din preadolescenții de 13 ani prezintă acest nivel de dezvoltare al conștiințiozității.

O altă trăsătură a personalității investigată este stabilitatea emoțională. Rezultatele pentru stabilitatea emoțională la preadolescenți pot fi urmărite în figura 41.

Figura 41. Distribuția rezultatelor privind nivelul stabilității emoționale la preadolescenții din lotul experimental

21,76% dintre preadolescenții supuși studiului prezintă un nivel scăzut al stabilității emoționale. Caracteristic pentru acești preadolescenți este faptul că își fac griji pentru orice și sunt mereu neliniștiți.

Mai mult peste jumătate din preadolescenți (64,02%) dau dovadă de nivel mediu de dezvoltare al stabilității emoționale. De regulă, aceștia sunt calmi și se implică cu o doză de optimism în activități și în relațiile cu cei din jur.

Un număr mic de preadolescenți ce au format lotul experimental și anume 14,22%, demonstrează nivel înalt al stabilității emoționale. Pentru acești preadolescenți este definitoriu să gândească pozitiv în situații complicate. Sunt optimiști și au încredere în propriile forțe. Sunt capabili să-și controleze emoțiile.

Pentru a evidenția prezența unei legături între calitățile voinței (perseverență și fermitate, factorul generalizare, autocontrol și anduranță, factorul generalizare) și stabilitatea emoțională și între conștiinciozitate și stabilitatea emoțională am calculat coeficientul de corelație Pearson. Coeficientul de corelație și pragul de semnificație care confirmă interrelația dintre conștiinciozitate și stabilitatea emoțională sunt prezentați în tabelul 13.

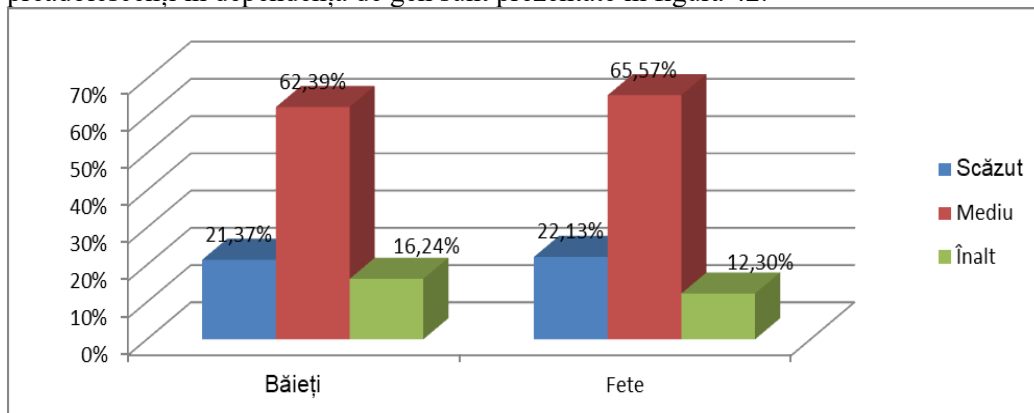
Tabelul 13. Interrelația între perseverență și fermitate, factorul G și stabilitatea emoțională și între autocontrol și anduranță, factorul G și stabilitatea emoțională și între conștiinciozitate și stabilitatea emoțională la preadolescenți după Pearson

Variabilele cercetării	Coeficientul de corelație	Pragul de semnificație
Perseverență și fermitate, factorul G / Stabilitate emoțională	$r=0,5735$	$p \leq 0,01$
Autocontrol și anduranță, factorul G / Stabilitate emoțională	$r=0,3523$	$p \leq 0,01$
Conștiinciozitate / Stabilitate emoțională	$r=0,4258$	$p \leq 0,01$

Prezența interrelațiilor între perseverență și fermitate, factorul generalizare ($r=0,5735$, $p \leq 0,01$) și stabilitatea emoțională și între autocontrol și anduranță, factorul generalizare și stabilitatea emoțională ($r=0,3523$, $p \leq 0,01$). Coeficienții de corelație pun în lumină că preadolescenții cu nivel înalt de dezvoltare a perseverenței și fermității, factorul generalizare și autocontrol și anduranță, factorul generalizare se caracterizează

prin nivel înalt al stabilității emoționale. Coeficientul de corelație între conștiinciozitate și stabilitatea emoțională ($r=0,4258$, $p\leq 0,01$), ne permite să menționăm că preadolescenții cu un nivel înalt al conștiinciozității se caracterizează și prin nivel ridicat de stabilitate emoțională.

Cercetarea stabilității emoționale a continuat cu investigarea acesteia la preadolescenți și preadolescente. Frecvențele pentru nivelurile stabilității emoționale la preadolescenți în dependență de gen sunt prezentate în figura 42.

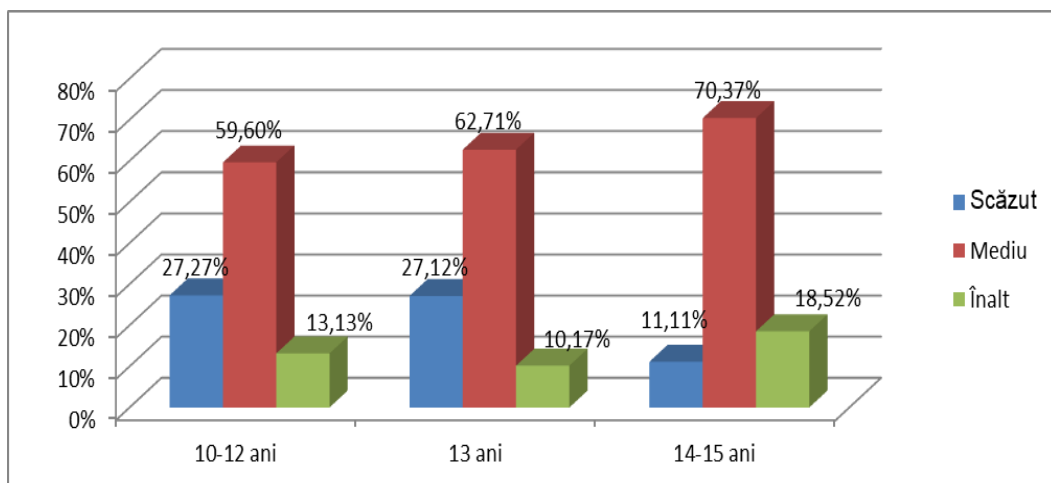

Figura 42. Distribuția rezultatelor privind nivelul stabilității emoționale la preadolescenții din lotul experimental în funcție de gen

Analiza ilustrării grafice de mai sus ne permite să sesizăm frecvențe apropiate pentru nivelul scăzut al stabilității emoționale la preadolescenți (21,37%) și preadolescente (22,13%). Privitor la nivelul mediu al stabilității emoționale, putem să remarcăm o prevalență a acestui nivel în rândul preadolescentelor (65,57%), spre deosebire de cel al preadolescenților (62,39%). Remarcăm o frecvență mai ridicată pentru nivelul înalt al stabilității emoționale la preadolescenți (16,24%) comparativ cu preadolescentele (12,30%).

Pentru stabilitatea emoțională evidențiem diferențe semnificative statistic după testul T-student între rezultatele preadolescenților (49,51 u.m.) și cele ale preadolescentelor (46,18 u.m.) ($T=2,2$, $p\leq 0,05$), cu o medie mai ridicată la preadolescenți. Astfel preadolescenții demonstrează o stabilitate emoțională mai accentuată. Vom explica această diferență printr-o vulnerabilitate mai mare a preadolescentelor față de modificările biofiziologice, schimbările și avansul capacităților cognitive, precum și trăiri afective instabile manifestate în mediul familial, școlar și în relațiile cu semenii.

Pentru stabilitatea emoțională am realizat examinarea frecvențelor la preadolescenții de 10 – 12 ani, preadolescenții de 13 ani și preadolescenții de 14 – 15 ani. Repartiția rezultatelor poate fi vizualizată în continuare.

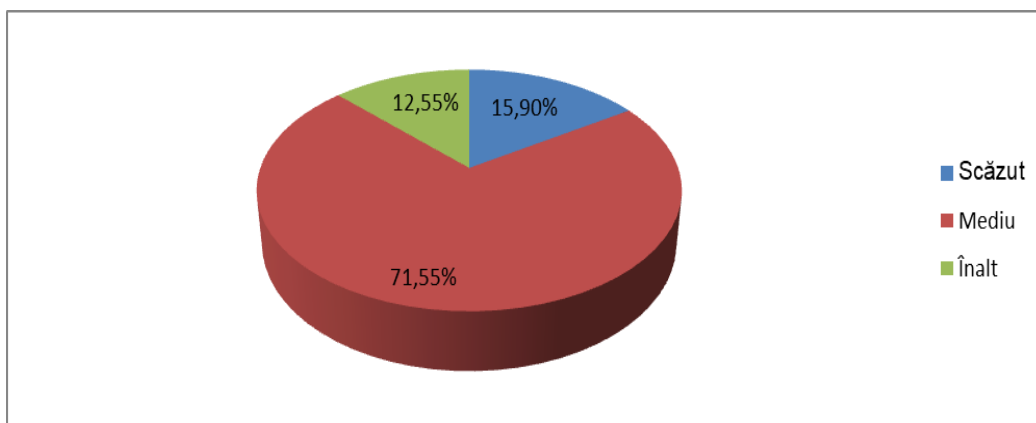

Figura 43. Distribuția rezultatelor privind nivelul stabilității emoționale la preadolescenții din lotul experimental în funcție de vârstă

Analiza distribuției datelor din figura de mai sus ne arată faptul că preadolescenții care au un nivel scăzut al stabilității emoționale sunt cei de 10 – 12 ani cu 27,27%, indice aproape similar cu cel al preadolescenților de 13 ani, care au 27,12%, fiind urmați de cei de 14 – 15 ani cu 11,11%. Frecvența cea mai înaltă a nivelului mediu al stabilității emoționale poate fi observată la preadolescenții de 14 – 15 ani și anume 70,37%, urmați de preadolescenții de 13 ani cu 62,71% și cei de 10 – 12 ani cu 59,60%. Pentru nivelul înalt al stabilității emoționale, remarcăm următoarea distribuție a datelor: 18,52% din preadolescenții de 14 – 15 ani, 13,13% din preadolescenții de 10 – 12 ani și 10,17% din preadolescenții de 13 ani dau dovadă de acest nivel al stabilității emoționale.

După testul T-student, pentru stabilitatea emoțională identificăm diferențe semnificative statistic între rezultatele preadolescenților de 10 – 12 ani (media=46,81 u.m.) și cei de 14 – 15 ani (50,75 u.m.) ($T=2,2$ $p\leq 0,05$) și între rezultatele preadolescenților de 13 ani (media=45,83 u.m.) și cei de 14 – 15 ani (50,75 u.m.) ($T=2,4$, $p\leq 0,05$), cu rezultate mai mari la preadolescenții de 14 – 15 ani. Astfel preadolescenții de 14 – 15 ani se caracterizează prin nivel mai înalt al stabilității emoționale. Aceste diferențe pot fi clarificate prin faptul că pubertatea este asociată cu modificările hormonale semnificative care dau naștere maturizării fizice și influențează o varietate de comportamente, inclusiv cele asociate cu instabilitatea emoțională. Cortexul prefrontal al creierului suferă schimbări și creșteri prin mielinizare și procesul de ramificație sinaptică. Începând cu preadolescența timpurie, gândirea operațională formală începe să înlocuiască operațiile concrete, permițând dezvoltarea gândirii mai complexe, procesarea informațiilor și dezvoltarea raționamentelor. Astfel, stabilitatea emoțională mai ridicată la preadolescenții de 14 – 15 ani este influențată de o mai bună procesare și raționalizare a experiențelor trăite.

O altă trăsătură de personalitate ce o vom prezenta este autonomia. Rezultatele preadolescenților pentru autonomie sunt prezentate în figura 44.

Figura 44. Distribuția rezultatelor privind nivelul autonomiei la preadolescenții din lotul experimental

15,90% dintre preadolescenții manifestă un nivel scăzut al autonomiei. La acești preadolescenți evidențiem faptul că nu au păreri proprii. Ei acceptă cu ușurință orice li se spune și pot fi manipulați cu ușurință.

Preadolescenții cu un nivel mediu de dezvoltare al autonomiei, prezintă indicele cel mai înalt din distribuția acestor date și anume 71,55%. De regulă, aceștia se conduc după propriile păreri și sunt capabili să se administreze singuri.

Un număr mult mai mic de preadolescenți – 12,55% se caracterizează prin nivel înalt al autonomiei. Preadolescenții cu nivel înalt al autonomiei sunt capabili să acționeze altfel decât ceilalți. Ei sunt creativi și nu se lasă conduși de alții. Din contră, acești preadolescenți sunt capabili să-i conducă pe alții.

Am stabilit legătura între calitățile voinței (curaj și capacitate de a lua decizii, factorul expresivitate și inițiativă și independență, factorul expresivitate și factorul generalizare) și autonomie prin calculul coeficienților de corelație Pearson. Coeficienții de corelație și pragurile de semnificație sunt ilustrate în tabelul 14.

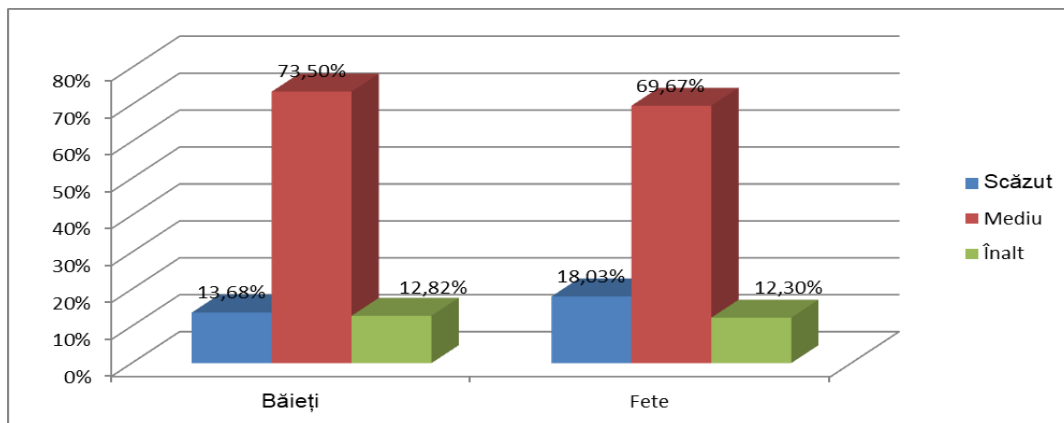
Tabelul 14. Interrelația între curaj și capacitate de a lua decizii, factorul E și autonomie, între inițiativă și independență, factorul E / G și autonomie la preadolescenții după Pearson

Variabilele cercetării	Coeficientul de corelație	Pragul de semnificație
Curaj și capacitate de a lua decizii, factorul E / Autonomie	$r=0,2581$	$p\leq 0,01$
Inițiativă și independență, factorul E / Autonomie	$r=0,4740$	$p\leq 0,01$
Inițiativă și independență, factorul E / Autonomie	$r=0,3876$	$p\leq 0,01$

Coeficienții de corelație și pragurile de semnificație indică existența legăturilor între curaj și capacitate de a lua decizii, factorul expresivitate ($r=0,2581$, $p\leq 0,01$), între inițiativă și independență, factorul expresivitate și autonomie ($r=0,4740$, $p\leq 0,01$) și între inițiativă și independență, factorul generalizare și autonomie ($r=0,3876$, $p\leq 0,01$). Preadolescenții cu nivel înalt de dezvoltare a curajului și capacității de a lua decizii, factorul expresivitate au nivel înalt de autonomie. Preadolescenții ce se caracterizează

prin nivel înalt de dezvoltare a inițiativei și independenței (factorul expresivitate, factorul generalizare) manifestă și nivel înalt de autonomie.

Demersul de constatare a urmat cu analiza nivelurilor de manifestare ale autonomiei la preadolescenți în dependență de gen. Rezultatele pentru diferențele de gen în autonomie pot fi vizualizate în figura 45.

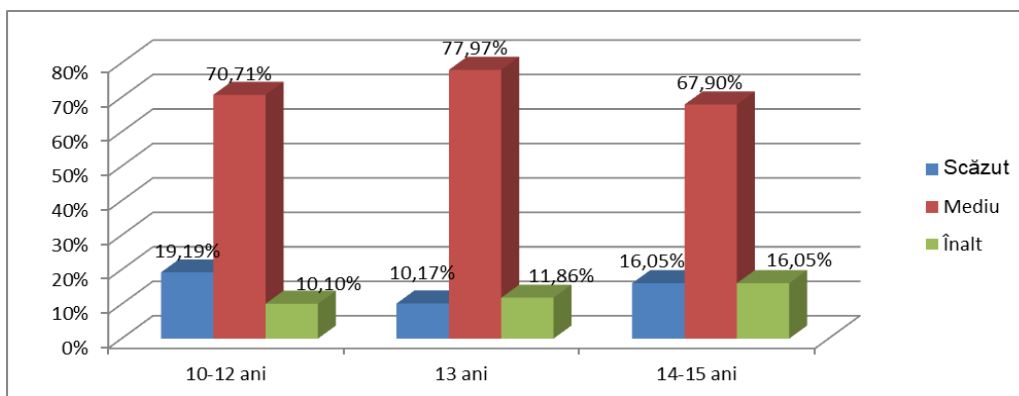

Figura 45. Distribuția rezultatelor privind nivelul autonomiei la preadolescenții din lotul experimental în funcție de gen

Pentru nivelul scăzut al autonomiei frecvența cea mai înaltă o atestăm la preadolescențe (18,03%) comparativ cu preadolescenții (13,68%). Deosebite sunt frecvențele pentru nivelul mediu al autonomiei, astfel 73,50% din preadolescenți și 69,67% din preadolescențe dau dovadă de acest nivel. Pentru nivelul înalt al autonomiei sesizăm frecvențe similare în rândul preadolescenților și a preadolescentelor (12,82% și 12,30%).

După testul T-student din nou consemnăm diferențe semnificative statistic pentru autonomie între rezultatele preadolescenților și rezultatele preadolescentelor (mediile preadolescenților 50,28 u.m. și mediile preadolescentelor 47,52 u.m.) ($T=2$, $p \leq 0,05$) cu o medie mai ridicată în cazul preadolescenților. Astfel concluzionăm aici că preadolescenții de sex masculin se caracterizează prin nivel mai înalt al autonomiei comparativ cu preadolescențele. Diferențele evidențiate pot fi explicate prin faptul că autonomia la preadolescenți este influențată de mai mulți factori, printre care: ereditatea, părinții, educația, sistemul de învățământ și sistemele de viață în cadrul comunității, regulile de acțiune sau regulile impuse de către o autoritate și angajamentul față de grup. Încă din copilăria mică, băieții sunt încurajați și orientați de familie, comunitate și societate să fie independenți, autonomi și liberi și desinestătători în luarea deciziilor. Această diferență se accentuează și se menține în etapele ulterioare de dezvoltare: școlaritatea mică, preadolescența și adolescența.

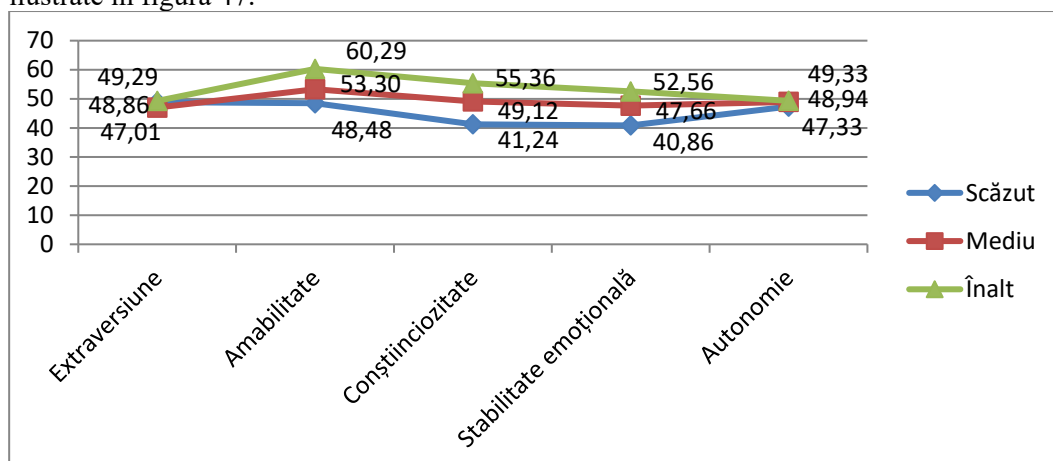
Urmează prezentarea modului de manifestare al autonomiei la preadolescenții de 10 – 12 ani, preadolescenții de 13 ani și cei de 14 – 15 ani.

Figura 46. Distribuția rezultatelor privind nivelul autonomiei la preadolescenții din lotul experimental în funcție de vârstă

Pentru nivelul scăzut al autonomiei consemnăm frecvențe ridicate în rândul preadolescenților de 10 – 12 ani (19,19%) și cei de 14 – 15 ani (16,05%), în timp ce doar 10,17% din preadolescenți prezintă acest nivel. Cei mai mulți dintre preadolescenții din lotul experimental prezintă nivel mediu de dezvoltare al autonomiei. Astfel evidențiem că 77,97% din preadolescenții de 13 ani, 70,71% din preadolescenții de 10 – 12 ani și 67,90% din preadolescenții de 14 – 15 ani au nivel mediu al autonomiei. În cazul nivelului înalt al autonomiei se observă o creștere a frecvențelor odată cu înaintarea în vârstă a preadolescenților (preadolescenții de 10 – 12 ani: 10,10%, preadolescenții de 13 ani: 11,86% și preadolescenții de 14 – 15 ani: 16,05%).

În continuare ne-am propus să investigăm profilul de personalitate la preadolescenții cu diferite niveluri ale autoaprecierii voinței. Mediile preadolescenților cu diferite niveluri ale autoaprecierii voinței pentru trăsăturile de personalitate (extraversiune, amabilitate, conștiinciozitate, stabilitate emoțională și autonomie) sunt ilustrate în figura 47.

Figura 47. Profilul personalității la preadolescenți în funcție de nivelul de autoapreciere al voinței

Vizualizând mediile din figura 47 evidențiem că preadolescenții cu diferite niveluri de autoapreciere a voinței demonstrează medii distincte pentru cele cinci dimensiuni ale personalității.

Pentru extraversiune cea mai mare medie se regăsește la preadolescenții cu nivel înalt de autoapreciere al voinței (49,29 u.m.), o medie apropiată este cea a preadolescenților cu nivel scăzut de autoapreciere al voinței (48,86 u.m.). O medie mai mică se înregistrează la preadolescenții cu nivel mediu de autoapreciere al voinței (47,01 u.m.).

Medii distincte observăm la amabilitate. Astfel cea mai mare medie (60,29 u.m.) o atestăm la preadolescenții cu nivel înalt de autoapreciere a voinței. La preadolescenții cu nivel scăzut și mediu de autoapreciere al voinței mediile sunt: 48,48 (u.m.) și 53,30 (u.m.)

În cazul conștiinciozității preadolescenții prezintă următoarele medii: 41,24 (u.m.) la preadolescenții cu nivel scăzut de autoapreciere al voinței; 49,12 (u.m.) la preadolescenții cu nivel mediu de autoapreciere al voinței și 55,36 (u.m.) la preadolescenții cu nivel înalt de autoapreciere al voinței.

Și pentru stabilitatea emoțională se păstrează aceeași tendință: mediile cele mai mari se regăsesc la preadolescenții cu nivel înalt și mediu de autoapreciere al voinței (52,55 u.m. și 47,46 u.m.), în timp ce preadolescenții cu nivel scăzut de autoapreciere al voinței se caracterizează prin media: 40,86 u.m.

Pentru autonomie mediile preadolescenților cu nivel înalt și mediu de autoapreciere al voinței sunt apropiate și constituie 49,33 (u.m.) și 48,94 (u.m.). La preadolescenții cu nivel scăzut de autoapreciere al voinței atestăm media de 47,33 (u.m.).

Pentru a stabili existența interrelațiilor între autoaprecierea voinței și trăsăturile de personalitate (amabilitate, conștiinciozitate și stabilitate emoțională) am calculat coeficientul de corelație Pearson. Coeficienții de corelație și pragurile de semnificație sunt prezentați în tabelul 15.

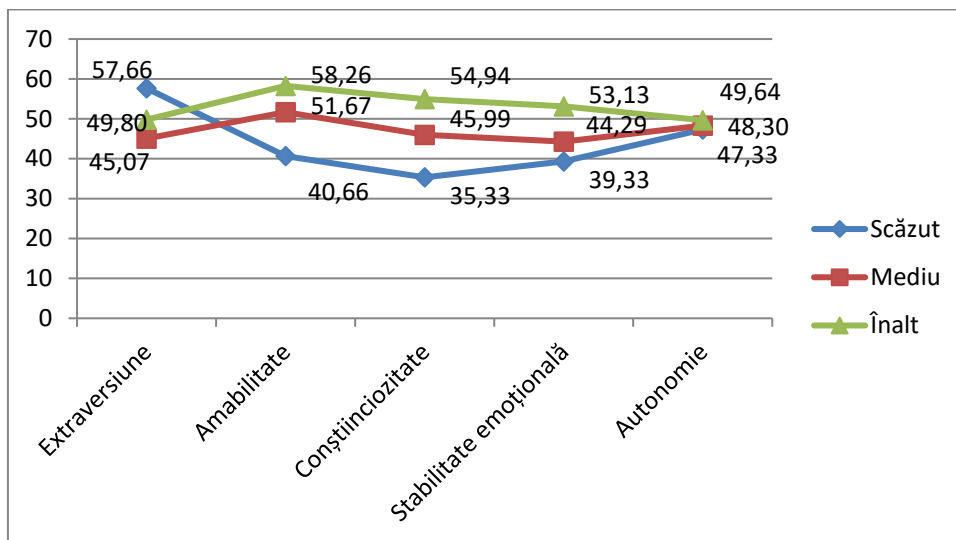
Tabelul 15. *Interrelațiile între autoaprecierea voinței și trăsăturile de personalitate la preadolescenți după Pearson*

<i>Variabilele cercetării</i>	<i>Coeficientul de corelație</i>	<i>Pragul de semnificație</i>
Autoaprecierea voinței / Amabilitate	0,4297	$p \leq 0,01$
Autoaprecierea voinței / Conștiinciozitate	0,4636	$p \leq 0,01$
Autoaprecierea voinței / Stabilitate emoțională	0,3209	$p \leq 0,01$

Conform tabelului de mai sus atestăm coeficienți de corelație între autoaprecierea voinței și amabilitate ($r=0,4297$, $p \leq 0,01$), autoaprecierea voinței și conștiinciozitate ($r=0,4636$, $p \leq 0,01$) și autoaprecierea voinței și stabilitate emoțională ($r=0,3209$, $p \leq 0,01$). Coeficienții de corelație ne permit să menționăm că preadolescenții cu nivel înalt al autoaprecierii voinței se caracterizează prin nivel ridicat de amabilitate, conștiinciozitate și stabilitate emoțională. Astfel, pentru preadolescenții cu nivel înalt al autoaprecierii voinței sunt definitorii: interesul pentru cei din jur, respectul pentru părerile și drepturile celorlalți, încercarea de a se afla în relații bune cu ceilalți, respectul pentru norme și reguli, ordonarea, planificarea acțiunilor, străduința de a face totul bine și de a fi persoane de încredere. Totodată acești preadolescenți gândesc pozitiv, sunt optimiști, își controlează emoțiile și au încredere în forțele proprii.

În continuare vom prezenta mediile pentru trăsăturile de personalitate (extraversiune, amabilitate, conștiinciozitate, stabilitate emoțională și autonomie) la preadolescenții cu diferite niveluri de dezvoltare ale perseverenței.

Figura 48. Profilul personalității la preadolescenții în funcție de nivelul perseverenței

Datele din figura 48 ne oferă posibilitatea de a observa faptul că preadolescenții cu diferite niveluri de dezvoltare ale perseverenței înregistrează medii diferite pentru cele cinci trăsături ale personalității.

În ceea ce privește extraversiunea cea mai mare medie se poate vizualiza la preadolescenții cu nivel scăzut de dezvoltare al perseverenței (57,66 u.m.), o medie mai scăzută este cea întâlnită la preadolescenții cu nivel înalt de dezvoltare al perseverenței (49,80 u.m.), iar o medie și mai mică se observă la preadolescenții cu nivel mediu de dezvoltare al perseverenței (45,07 u.m.).

La amabilitate se pot observa medii la fel de distincte. Media cea mai mare (58,26 u.m.) o remarcăm la preadolescenții cu nivel înalt de dezvoltare al perseverenței. La preadolescenții cu un nivel mediu de dezvoltare al perseverenței – 45,99 (u.m.) și la cei cu un nivel scăzut de dezvoltare al perseverenței – 35,33 (u.m.)

Raportându-ne la conștiinciozitate preadolescenții înregistrează următoarele medii: 54,94 (u.m.) la preadolescenții cu nivel înalt de dezvoltare al perseverenței, la preadolescenții cu nivel mediu de dezvoltare al perseverenței – 45,99 (u.m.), iar 35,33 (u.m.) la preadolescenții cu nivel scăzut de dezvoltare al perseverenței.

Și în cazul stabilității emoționale se menține aceeași tendință: media cea mai mare se întâlnește la preadolescenții cu nivel înalt de dezvoltare al perseverenței și anume 53,13 (u.m.); la cei cu un nivel mediu de dezvoltare al perseverenței – 44,29 (u.m.), iar la preadolescenții cu nivel scăzut de dezvoltare al perseverenței se observă media de 39,33 (u.m.).

Medii destul de apropiate se evidențiază și pentru autonomie: la preadolescenții cu nivel înalt de dezvoltare al perseverenței – 49,64 (u.m.), la cei cu nivel mediu de dezvoltare al perseverenței 48,30 (u.m.) și 47,33 (u.m.) pentru cei cu nivel scăzut de dezvoltare al perseverenței.

Pentru a evidenția interrelațiile între perseverență și trăsăturile de personalitate (conștiinciozitate, stabilitate emoțională și autonomie) am efectuat calculul coeficientului de corelație Pearson. Coeficienții de corelație și pragurile de semnificație sunt prezentate în tabelul 16.

Tabelul 16. *Interrelațiile între perseverență și trăsăturile de personalitate la preadolescenți după Pearson*

<i>Variabilele cercetării</i>	<i>Coeficientul de corelație</i>	<i>Pragul de semnificație</i>
Perseverență / Conștiinciozitate	0,6068	$p \leq 0,01$
Perseverență / Stabilitate emoțională	0,4493	$p \leq 0,01$
Perseverență / Autonomie	0,3637	$p \leq 0,01$

Potrivit datelor din acest tabel remarcăm existența următorilor coeficienți de corelație între: perseverență și conștiinciozitate ($r=0,6068$, $p \leq 0,01$), perseverență și stabilitate emoțională ($r=0,4493$, $p \leq 0,01$) și perseverență și autonomie ($r=0,3637$, $p \leq 0,01$). Conform acestor coeficienți de corelație rezultă că preadolescenții cu nivel înalt de dezvoltare al perseverenței demonstrează un nivel crescut de conștiinciozitate, stabilitate emoțională și autonomie. Preadolescenții cu nivel înalt al perseverenței manifestă aceleași caracteristici ca și preadolescenții cu nivel înalt al voinței. În plus ei mai prezintă și creativitate, acționând altfel decât ceilalți și nu se lasă conduși de alții.

Cercetarea experimentală realizată ne permite să elaborăm portretul psihologic al preadolescentului cu nivel înalt de dezvoltare al voinței.

Preadolescent cu nivel înalt de dezvoltare al voinței

Calități volitive

Capacitate de atingere a scopului

Angajament și efort consecvent și de durată în parcursul său spre îndeplinirea obiectivelor

Curajul și capacitatea de a lua decizii

Forță și îndrăzneală în învingerea dificultăților, fermitate în comportament și acțiuni, alegerea opțiunilor potrivite

Perseverență și fermitate

Stabilitate și statornicie, poziție liniară și consecventă în cazul apariției obstacolelor în parcursul spre scop

Inițiativă și independență

Activism și îndrăzneală în acțiuni, organizarea independentă a timpului, comportamentului, dorințelor și scopurilor

Autocontrol și anduranță

Controlul și reglarea propriilor acțiuni și comportamente, rezistență, tenacitate și robustețe

Trăsături de personalitate

Amabilitate

Interes pentru cei din jur, respectă părerile și drepturile celor din jur, tinde să aibă relații bune cu cei din jur

Conștiinciozitate

Are o considerație aparte pentru norme și reguli, este ordonat, își sistematizează și pregătește acțiunile, depune efort și străduință să facă totul bine, este de încredere

Stabilitate emoțională

Gândește pozitiv, dă dovadă de optimism, își stăpânește emoțiile, are încredere în forțele proprii

Autonomie

Acționează diferit de ceilalți, manifestă creativitate și nu acceptă constrângeri

Investigațiile trăsăturilor de personalitate și evidențierea profilului de personalitate la preadolescenții cu diferite niveluri de autoapreciere a voinței cât și a perseverenței **ne permit să consemnăm următoarele concluzii care completează cu idei noi știința psihologică:**

Trăsăturile de personalitate întâlnite la preadolescenții cu nivel înalt al autoaprecierii voinței sunt: amabilitatea, conștiinciozitatea și stabilitatea emoțională. La preadolescenții cu nivel înalt de dezvoltare al perseverenței alături de conștiinciozitate și stabilitate emoțională se regăsește și autonomia.

Trăsăturile de personalitate stabilite contribuie la reliefaarea portretului psihologic al preadolescentului cu nivel înalt al autoaprecierii voinței și completează cu idei noi abordarea dezvoltării personalității în preadolescență.

Conceptualizarea voinței în preadolescență a fost posibilă prin elaborarea portretului psihologic al preadolescentului cu nivel înalt de dezvoltare al voinței, ce înglobează descrierea calităților volitive și a trăsăturilor de personalitate caracteristice acestuia.

Portretul psihologic al preadolescentului cu nivel înalt al voinței ne-a permis să fundamentăm un model nou de intervenții psihologice orientat la dezvoltarea și optimizarea voinței și a calităților volitive la această vârstă.

Corespunzător cu concluziile și interpretările evidențiate mai sus *presupunerea că preadolescenții cu niveluri ridicate de dezvoltare ale voinței prezintă următoarele trăsături de personalitate: autonomie, conștiinciozitate și stabilitate emoțională se adevărește parțial.*

2.4. Concluziile la capitolul 2

Studiul asupra voinței și calităților volitive la preadolescenți **reliefează următoarele concluzii de ordin inovativ și stabilesc o serie de caracteristici ale voinței** pentru această etapă de vârstă:

1. Un număr mic din preadolescenți manifestă nivel înalt al autoaprecierii voinței. Nivelul înalt al autoaprecierii voinței prevalează la preadolescenții de gen masculin. Evoluția modului de autoapreciere a voinței ne permite să menționăm că preadolescenții de 14 – 15 ani demonstrează un nivel mai înalt al acesteia.
2. Preadolescenții incluși în demersul constativ prezintă și o anumită specificitate a perseverenței. Un număr mare din preadolescenți se caracterizează prin nivel înalt de dezvoltare a perseverenței. Cel mai accentuat nivel al perseverenței îl întâlnim la preadolescenți. Preadolescenții de 14 – 15 ani demonstrează o perseverență mai dezvoltată comparativ cu preadolescenții mai mici și anume cei de 10 – 12 ani și cei de 13 ani.
3. Împreună cu autoaprecierea voinței și perseverența, preadolescenții dau dovadă și de următoarele calități volitive legate de factorul expresivitate: inițiativa și independența, capacitatea de atingere a scopului, precum și autocontrolul și anduranța; cele legate de factorul generalizare: perseverența și fermitatea, autocontrolul și anduranța și capacitatea de atingere a scopului. Atât preadolescenții cât și preadolescentele manifestă aceleași calități volitive (sub aspectul factorului expresivitate cât și a celui de generalizare). Pentru preadolescenți sunt mai caracteristice inițiativa și independența, autocontrolul și anduranța și capacitatea de atingere a scopului (factorul expresivitate) și perseverența și fermitatea,

autocontrolul și anduranța și capacitatea de atingere a scopului (factorul generalizate). La preadolescente evidențiem sub aspectul factorului expresivitate: inițiativă și independență, capacitate de atingere a scopului și autocontrol și anduranță. Din calitățile volitive, factorul generalizare la preadolescente vom enumera: perseverența și fermitatea, autocontrolul și anduranța și capacitatea de atingere a scopului. Cele mai dezvoltate calități volitive (factorul expresivitate) la preadolescenții de 10 – 12 ani sunt: capacitatea de atingere a scopului, inițiativa și independența și autocontrolul și anduranța; (factorul generalizare) perseverența și fermitatea, autocontrolul și anduranța și capacitatea de atingere a scopului. Odată cu înaintarea în vârstă, la preadolescenții de 13 ani constatăm capacitatea de atingere a scopului și inițiativa și independența (factorul expresivitate), autocontrolul și anduranța precum și perseverența și fermitatea și (factorul generalizare). Preadolescenții de 14 – 15 ani manifestă inițiativă și independență (factorul expresivitate) și perseverență și fermitate (factorul generalizare).

4. Totodată, cu cele expuse anterior, atestăm un număr mare de preadolescenți cu nivel scăzut și mediu al autoaprecierii voinței și a perseverenței. Pentru preadolescenții investigați sunt caracteristice și nivelurile scăzut și mediu a tuturor calităților volitive (capacitatea de atingere a scopurilor, curajul și capacitatea de a lua decizii, perseverența și fermitatea, inițiativa și independența, autocontrolul și anduranța).
5. Preadolescenții cu nivel înalt al autoaprecierii voinței se caracterizează prin trăsături de personalitate specifice dintre care vom enumera: amabilitatea, conștiinciozitatea și stabilitatea emoțională. Preadolescenții cu nivel înalt de dezvoltare a perseverenței, pe lângă conștiinciozitate și stabilitate emoțională, prezintă și autonomie.
6. Analiza rezultatelor demersului experimental și fundamentarea portretului psihologic al preadolescentului cu nivel înalt de dezvoltare al voinței constituie temeiul în elaborarea și implementarea intervențiilor psihologice în vederea dezvoltării voinței și a calităților volitive pentru a minimaliza efectele unei voințe și a calităților volitive slab dezvoltate precum și a diminua consecințele și riscurile asupra dezvoltării sferei afective, reglatorii și a personalității. Doar o intervenție psihologică imediată poate contribui la păstrarea sănătății mintale și a stării de bine a preadolescenților cât și la dezvoltarea armonioasă ulterioară a acestora.

3. DEZVOLTAREA CALITĂȚILOR VOLITIVE LA PREADOLESCENȚI

3.1. Metodologia și conținutul demersului formativ

Demersul constatativ, rezultatele obținute și concluziile formulate ne-au permis să evidențiem existența unui număr mare de preadolescenți cu nivel scăzut și mediu de dezvoltare al autoaprecierii voinței, perseverenței și a calităților volitive (capacitatea de atingere a scopului, curajul și capacitatea de a lua decizii, perseverența și fermitatea, inițiativă și independență, autocontrol și anduranță), precum și al trăsăturilor de personalitate conexe (conștiinciozitatea, stabilitatea emoțională și autonomie).

Acești preadolescenți se caracterizează prin incapacitatea de a lua decizii sau ezitarea luării deciziilor, irosirea forțelor, atunci când se ciocnesc cu dificultăți și obstacole, preferința de a renunța la luptă, neajungând să atingă scopurile sau obiectivele proprii. Consecințele pe termen lung ale voinței și a calităților volitive slabe se reflectă în toate activitățile întreprinse, în calitatea vieții, în realizarea cu succes a sarcinilor și în performanțele atinse.

Din cele expuse mai sus, considerăm că este absolut necesar de a elabora și implementa un program de intervenție psihologică orientat la dezvoltarea voinței și a calităților volitive la preadolescenți.

În conformitate cu cele enunțate formulăm următorul **scop pentru demersul formativ**: *elaborarea și implementarea unui model nou de intervenții psihologice în vederea dezvoltării voinței și a calităților volitive.*

De la scopul cercetării am lansat **următoarea ipoteză**: *presupunem că intervențiile psihologice special organizate pot să influențeze pozitiv dezvoltarea voinței și a calităților volitive la preadolescenți și prin aceasta să contribuie la dezvoltarea personalității.*

În corespundere cu scopul și ipoteza lansată pentru demersul formativ, programul de intervenții psihologice presupune următoarele obiective:

1. *Creșterea nivelului voinței, prin optimizarea expresivității și a susținerii acesteia;*
2. *Creșterea capacității de stabilire a scopului, a curajului și capacității de a lua decizii, a perseverenței și fermității, a inițiativei și independenței, a autocontrolului și anduranței.*

Programul de intervenții psihologice orientat la dezvoltarea voinței și a calităților volitive este fundamentat pe următoarele principii:

1. **Promovarea coeziunii de grup.** Acest principiu invocă sentimentele de încredere, apartenență și acceptare. Coeziunea se realizează prin desfășurarea activităților de pregătire a grupului, identificând așteptările preadolescenților, definind regulile grupului și instruind membrii cu privire la rolurile acestora; stabilirea clarității cu privire la procesele și normele de grup în sesiunile timpurii; transmiterea feedback-ului ar trebui să fie ghidat de scopul de a facilita construirea de relații; stabilirea și menținerea unui climat emoțional specific. Stabilirea unui echilibru între nivelul de anxietate și expresivitatea emoțională pentru a optimiza explorarea psihologică și creșterea; managementul psihoterapeutului asupra prezenței sale emoționale pentru a servi drept model pentru grup ca întreg; concentrarea principală pe facilitarea exprimării emoționale a membrilor grupului, capacitatea de reacție a celorlalți la acea expresie și sensul comun derivat din această expresie [144].
2. Conform *teoriei rogersiene* centrate pe persoană, elementul cheie al procesului psihoterapeutic constă în **autenticitatea** psihoterapeutului. Autenticitatea se referă la reprezentarea corectă a experienței imediate în conștiința psihoterapeutului, cu alte cuvinte toate sentimentele trăite de psihoterapeut să fie disponibile conștiinței acestuia, să fie capabil să fie el – însuși, indiferent de natura sentimentelor și atitudinilor sale [50].
3. **Egalitate și unicitate.** Fiecare preadolescent va învăța treptat, își va exersa încrederea, va avea posibilitatea să fie recunoscut și acceptat de către ceilalți cu toate aspectele sale importante și mai puțin importante [88].
4. Relația terapeutică se bazează pe **securitatea** primară – psihoterapeutul are rolul de a-i încuraja, sprijini, ghida pe preadolescenții din grupul de formare. Această relație deblochează preadolescenții și le oferă posibilitatea de a aborda fricile, dificultățile și unele aspecte respinse ale sinelui [88].
5. În grupul de preadolescenți terapeutul este purtătorul proiecțiilor parentale. Acesta nu este întotdeauna un avantaj, mulți având relații nesatisfăcătoare cu proprii părinți, pe care le transferă în relația cu terapeutul. Mai ales la preadolescenții cu probleme de comportament este prezentă neîncrederea în adulți ca rezultat al introiecției unor

figuri parentale insecurizante. Cu ei, psihoterapeutul trebuie să aibă abilitatea de a le câștiga încrederea. El nu se circumscrie rolului de figură parentală recuperatorie, ci aceluia de **figură de atașament nouă**, care-i oferă preadolescentului un nou mod de a relaționa. Are rol de recunoaștere și acceptare necondiționată a preadolescenților, astfel facilitându-le creșterea stimei de sine [88, p. 116].

6. **Universalitate.** Acest principiu presupune recunoașterea faptului că alții din grup împărtășesc sentimente, gânduri și probleme similare.
7. **Altruism.** Principiul altruismului reprezintă extinderea ajutorului către alți membri ai grupului cu sprijin, înțelegere sau îndrumare.
8. **Încurajarea speranței.** Principiul încurajării speranței se realizează prin intervenții constructive între preadolescenții din grup, optimism sporit pentru propria îmbunătățire, asistând la succesele altora din grup.
9. **Furnizarea de informații.** Este posibilă respectarea acestui principiu prin primirea de noi înțelegeri, educație sau sfaturi de la psihoterapeut sau de la alți preadolescenți din grup.
10. **Dezvoltarea tehnicilor de socializare.** Programul de intervenții psihologice a presupus practicarea și primirea de feedback cu privire la comunicare și stilurile relaționale.
11. **Comportament imitativ.** Pe tot parcursul intervențiilor psihologice modelarea autoexplorării, activității și dezvoltării personale a altor preadolescenți.
12. **Factori existențiali.** Eficiența intervențiilor psihologice depinde de acceptarea deciziilor de viață, precum și explorarea unei game de teme existențiale.
13. **Catharsis.** Programul de intervenții psihologice elaborat și implementat a fost centrat pe degajare și eliberare de sentimente puternice cu privire la experiențele trecute sau prezente. Psihoterapia de grup este un loc în care preadolescenții își vor elibera stresul acumulat, vinovăția, durerea și tristețea. Membrii grupului vor fi acolo unul pentru celălalt, iar psihoterapeutul va fi acolo pentru a-i ghida pe toți în condiții de siguranță.
14. **Învățare interpersonală.** Respectarea acestui principiu a fost posibilă prin obținerea de informații despre impactul cuiva asupra celorlalți prin feedback-ul oferit de alți preadolescenți; oportunități de a învăța cum să oferi feedback interpersonal în moduri adaptive și constructive. Preadolescenții vor avea ocazia să învețe din poveștile altora. Nu este întotdeauna ușor să observi ce faci greșit, dar poate fi mai ușor să vezi unde greșesc alții. Abilitatea de a relaționa cu ceilalți din grup îl va ajuta pe preadolescent să conștientizeze anumite lucruri despre comportamentele sale. Preadolescentul poate ajunge la o descoperire, pur și simplu, datorită observării celorlalți din grup sau a auzirii poveștilor lor.
15. **Înțelegere de sine.** Conform acestui principiu, este necesară obținerea unei perspective asupra motivațiilor psihologice care stau la baza comportamentului și reacțiilor emoționale ale preadolescenților [203, 204].

Programul de intervenții psihologice conține tehnici din teoria și metodologia psihoterapiei experiențiale a unificării (metoda PEU). Metoda PEU este o strategie de facilitare, deblocare, vindecare și dezvoltare a conștiinței de sine, de alții și de mediu și presupune un proces structural și creativ de transformare al Eului prin reintegrarea Sinelui. PEU este o terapie holistă, interesată de funcționarea sănătoasă a întregului organism – simțuri, corp, emoții, intelect; este o abordare potrivită prin prisma căreia se poate concepe și dezvolta un model de dezvoltare și optimizare a calităților volitive. „Instrumentele și tehnicile psihoterapeutice sunt mai curând „vehicule”, exerciții, situații

și scenarii simbolice provocative, de o mare diversitate și creativitate, în întâmpinarea nevoilor complexe și unicității fiecărei persoane, de la cele centrate pe comunicare simbolică de tip corporal, la cele axate pe comunicare verbală (prin joc de rol), de la improvizație meloritmă (vocală și instrumentală), la improvizație prin dans și mișcare simbolică, de la modelaj și expresie plastică – la dramaterapie și metaforă transformativă, de la experimentarea contactului empatic revelatoriu – la meditația creativă individuală și de grup” [49, p. 287].

Tehnicile utilizate sunt specifice abordării experiențial-unificatoare și se împletesc în metoda propusă, astfel încât să susțină obiectivul principal, acela al dezvoltării voinței și a calităților volitive. Printre acestea enumerăm:

Exercițiile expresiv-creative cu suport artistic individuale și de grup: „Analiza așteptărilor și fricilor”; „Exercițiu de cunoaștere”; „Corul”; „Metoda Photolangage – Ce mi-aș dori să fiu și ce nu mi-aș dori să fiu”; „Colajul”; „Sunt viu atunci când”; „Citate amestecate”; „Să scriem frumos”; „Explorarea beneficiilor”; „Sărbătorirea și mulțumirea”.

Tehnici de mișcare corporală: „Pizza”; „Pisicuța”; „Baloanele”; „Dă-te înapoi”; „Jocul numelui”; „Jocul statuilor”; „Încurcat în noduri”; „Atomi și molecule”; „1,2,3”; „Degetele”; „Dentistul”.

Jocurile de rol: „Concentrează-te”; „Joc de salut”; „Cine este câștigătorul?”.

Jocuri psihodramatice: „Gestul”; „Repetiția lineară”; „Ce faci dacă...?”.

Jocuri creative: „Sunt ca...”; „Căpitanul jocului este...”.

Scrierea de poezii: „Visul”.

Narațiunea: „Căutătorul de riscuri”; „Am o problemă”; „Povestea terapeutică”; „Modele de perseverență”; „O lume trăsnită”.

Exerciții de relaxare și meditație: „Harta drumului”; „Joc de respirație”; „Meditația”; „Exercițiu de relaxare și meditație”.

În același timp am făcut uz și de tehnici de tip cognitiv-comportamental pentru a facilita autoconstruirea deprinderilor analitice și decizionale [24, 28]. Conform teoriei cognitiv-comportamentale, scopul psihoterapeutului este de a-l ajuta pe preadolescent să deslușească felul în care acesta își reprezintă și își creează realitatea personală. „Într-o manieră de tipul rezolvării de probleme, psihoterapia cognitiv-comportamentală explorează ce anume ar putea întreprinde pacienții în vederea modificării propriilor lor convingeri iraționale și comportamente dezadaptative” [24, p. 139].

Strategii de tip cognitiv-comportamental: „Stabilirea regulilor”; „Prezentarea obiectivelor”; „Ce vreau?”; „O zi din viață”; „Activități extra-curriculare”; „Expresii care încântă, expresii care rănesc”; „Care este amenințarea?”; „Planificarea petrecerii”; „Sunt un copil puternic, pentru că...”.

Ținem să menționăm că o parte din tehnici au fost preluate și adaptate conform obiectivelor programului de intervenții psihologice, iar altele au fost create și adaptate în același scop.

În continuare vom face referire la intervențiile psihologice pe care le-am elaborat și realizat.

În experimentul formativ au fost incluși 24 de preadolescenți a câte 12 în grupul experimental și 12 în grupul de control. Pentru grupul experimental și grupul de control am selectat preadolescenți care prezintă nivel scăzut și mediu al autoaprecierii voinței la *Chestionarul de autoapreciere a voinței (după E. Руденский)*, al perseverenței la *Scala perseverenței (după A. Duckworth)* și a calităților volitive la *Tehnica de studiere a calităților volitive ale personalității (de H. Стамбулова)*. Rezultatele grupului

experimental sunt omogene cu cele ale grupului de control, astfel încât nu am stabilit diferențe semnificative statistic între rezultatele preadolescenților.

Intervențiile psihologice au fost realizate cu o frecvență de o dată pe săptămână, în decurs de trei luni (februarie – aprilie 2019), astfel numărul total a constituit 12 activități. Durata unei activități a oscilat între 100 și 120 de minute.

Alături de principiile și tehnicile aplicate vom descrie și structura metodologică a programului de intervenții psihologice. Astfel programul a cuprins trei părți importante:

Partea introductivă a fost orientată la pregătirea preadolescenților pentru activitatea formativă de grup, inițierea cunoașterii și interacțiunii interpersonale, stabilirea regulilor și obiectivelor programului de intervenții psihologice, identificarea așteptărilor și fricilor personale, crearea unui cadru propice pentru parcurgerea întregului program. Tot aici au fost incluse activități și jocuri de spargere a gheții și jocuri pentru dezvoltarea coeziunii de grup. Primele două ședințe din programul de intervenții psihologice au fost introductive.

În continuare vom exemplifica secvențele din prima ședință a programului de intervenții psihologice.

ȘEDINȚA 1

Exercițiul de prezentare a numelui

Timp: 15 min.

Scop: stabilirea contactului inițial, stimularea cunoașterii interpersonale.

Preadolescenții vor sta în cerc și vor spune pe rând numele pronunțând doar vocalele. Elevul care urmează va repeta numele colegului, apoi îl va spune pe al său. Jocul va continua, spunând numele doar cu ajutorul consoanelor.

Exercițiul de cunoaștere

Timp: 20 min.

Scop: stimularea cunoașterii interpersonale, identificarea aspectelor personale forte vs. slabe

Materiale: 15 hârtii cartonate, folie de staniol, carioci, bandă adezivă.

Preadolescenții vor primi câte o foaie cartonată, folie de staniol și carioci. Vor lipi folia pe foaia de carton și vor desena portretul lor pe mijloc și își vor scrie numele lor în interior. În partea stângă de sus vor scrie la ce sunt buni. În partea dreaptă de sus vor nota ce experiențe deosebite au trăit. În partea stângă de jos vor scrie cu ce se confruntă sau ce le dă bătăi de cap. Iar în partea dreaptă de jos vor scrie ce vise au. După completarea acestor cartonașe elevii se vor plimba prin sală și vor discuta în grupuri de câte doi cele 4 aspecte de pe cartonașele lor. La final vor lipi cartonașele pe peretele sălii.

Analiza așteptărilor și a fricilor. Stabilirea regulilor

Timp: 20 min.

Scop: analiza așteptărilor, identificarea temerilor și obstacolelor, stabilirea regulilor.

Materiale: două coli de hârtie A1, post-ituri, hârtie cartonată galbenă, foarfece, markere, lipici, bandă adezivă.

Se vor lipi orizontal două coli de hârtie A1 pe perete și elevii vor fi invitați să creeze o grădină. Mai întâi vor trebui să pună semințe în sol. Ei vor nota pe niște post-ituri sub forma unor semințe ce așteptări au și le vor lipi pe partea de jos a colii. Apoi pe alte post-ituri sub formă de pietre vor scrie care sunt fricile lor. Acestea vor fi lipite printre semințe. Elevii vor fi întrebați de ce este nevoie ca aceste semințe să crească. Astfel vom propune să creăm un soare, iar pe razele acestuia vom nota câteva reguli de urmat în cadrul activităților acestui program.

Prezentarea obiectivelor

Timp: 15 min.

Scop: conștientizarea beneficiilor formării și dezvoltării abilităților din programul propus

Materiale: coli A4 cu obiectivele, bandă adezivă.

Vom analiza ce ne dorim să obținem, în urma participării la activitățile din acest program.

Vom întreba copiii „De ce credeți că e important să ne dezvoltăm voința? Cu ce ne ajută acest lucru?” Astfel, obiectivele vor fi notate pe niște coli A4 de hârtie sub forma unor tălpi. Acestea vor fi așezate pe jos. Vom ruga elevii să se plimbe prin sală și să citească obiectivele propuse. Apoi vor identifica care dintre obiectivele propuse sunt importante pentru ei. Apoi vom crea o cărare imaginară spre grădina cu așteptări și vom lipi tălpile cu obiectivele date.

Stabilirea regulilor

Preadolescenții vor fi rugați să enumere câteva reguli pentru o bună desfășurare a activității de grup. Li se pot oferi două exemple, care vor fi scrise pe o coală de hârtie. Ei vor fi încurajați să continue să scrie lista de reguli și pedepse, în cazul în care regulile nu vor fi respectate.

Prezentare scurtă despre voință și calitățile volitive

Timp: 10 min.

Scop: informarea cu privire la tema programului de intervenții psihologice.

Materiale: prezentare Power Point cu câteva informații de bază legate de voință.

Psihologul va vorbi despre ce înseamnă voința și calitățile volitive.

Încheiere

Timp: 8 min.

Scop: stimularea exprimării verbale.

Preadolescenții vor fi rugați să facă câteva comentarii referitoare la activitate sau la ședință.

Pot spune ceva ce au nevoie să spună cuiva din sală, oricărei persoane, să spună cum se simt în momentul prezent și să dea glas oricărui aprecieri, resentimente sau dorințe.

Anunțarea posibilității de desfășurare a unui joc la alegere „Căpitanul jocului este...?”

Timp: 2 min

Scop: stimularea inițiativei, stimularea abilităților de vorbire în public.

Fiecare preadolescent va avea posibilitatea să propună câte un joc pe toată desfășurarea programului. Astfel că toți copiii vor trebui să se gândească la un joc preferat sau la unul nou, pe care să-l explice participanților și apoi să-l joace împreună. Ei vor putea consulta cărțile cu jocuri puse la dispoziție. La consemnul „Căpitanul jocului este...?” cel care dorește să propună un joc va spune numele său.

Partea fundamentală a fost orientată la formarea și dezvoltarea voinței și calităților volitive, la îmbunătățirea coeziunii grupului, la stimularea conștientizării propriilor resurse, la formarea autoanalizei clarificatoare, la rezolvare de probleme și oferirea feedback-ului. Programul de intervenții psihologice a cuprins șapte ședințe de acest fel.

Vom ilustra, în cele ce urmează, secvențe dintr-o astfel de ședință din partea fundamentală a programului de intervenții psihologice.

ȘEDINȚA 7

Încurcat în noduri

Timp: 5–10 min.

Scop: dezvoltarea abilității de rezolvare de probleme.

Acest joc este o metodă distractivă pentru a introduce tipul de gândire secvențială care ajută la rezolvarea problemelor. O persoană va sta cu spatele și va aștepta să se prindă

toți participații de mâini. Ceilalți se vor ține de mâini, într-un cerc și vor începe să se lege, răsucindu-se, întorcându-se sau strecurându-se pe sub brațe. Singura regulă este că nimeni nu trebuie să dea drumul mâinii celeilalte persoane. Se pot folosi și picioarele pentru a face bucle, dacă este o poziție stabilă. La sfârșit, persoana rămasă în afară trebuie să încerce să îi dezlege, căutând să găsească ordinea mișcărilor pentru a desface nodul.

Am o problemă

Timp: 15 min.

Scop: dezvoltarea capacității de a lua decizii, stimularea gândirii creative.

Primul pas în luarea unei decizii bune este să analizezi toate opțiunile. Acest joc încurajează preadolescenții să facă numai acest lucru.

Preadolescenții vor fi împărțiți în 3 grupuri. Un jucător din fiecare grup se gândește la o situație-problemă, care ar putea fi serioasă sau comică – de exemplu, nu mai poți cobori dintr-un copac sau te-ai certat cu cel mai bun prieten. Apoi fiecare va oferi cât mai multe soluții. La sfârșit, fiecare persoană trebuie să aleagă ideea cea mai amuzantă la situația-problemă expusă, cea pe care a considerat-o cea mai inedită și cea mai rațională.

Sunt viu atunci când...

Timp: 20 min.

Scop: stimularea autoanalizei, activarea resurselor personale.

Materiale: coli de hârtie, creioane, carioci, markere.

Acest exercițiu este eficient în special cu preadolescenții care poate au nevoie să identifice și să intre în contact cu acel sentiment de a fi viu.

Preadolescenții își vor imagina un moment din viață în care s-au simțit foarte vii, puternici sau extrem de fericiți. Apoi vor realiza un desen al propriei lor persoane, în care vor reprezenta părțile lor puternice, pline de viață. Îi vom încuraja pe copii să retrăiască acel moment și să-și amintească sentimentele, ce făceau și cum se simțeau corpurile lor. Apoi copiii vor fi rugați să se ridice și să se miște în orice fel doresc, pentru a exprima sentimentele pe care le au în acel moment.

Ce vreau?

Timp: 10-15 min.

Scop: dezvoltarea capacității de a stabili scopuri.

Materiale: coli de hârtie, markere

Copii vor fi rugați să își stabilească singuri scopuri anuale, folosind următoarele întrebări care să îi ajute să le specifice:

1. Patru lucruri pe care vreau să le fac singur anul viitor?
2. Patru lucruri pe care le doresc pentru familia mea?
3. Patru lucruri pe care le doresc pentru lume?

Ce vreau?

Stabiliți câte 4 scopuri anuale:

4 lucruri pe care vreau să le fac singur anul viitor	4 lucruri pe care le doresc pentru familia mea	4 lucruri pe care le doresc pentru lume

Pentru ultimele două categorii, încurajați copiii să recunoască propria lor putere de a schimba lucrurile. Sunt câteva lucruri mici în aparență pe care ar putea să le facă pentru a ajuta la îndeplinirea acestor scopuri.

Câteva informații despre scopurile bune:

Specifice – să explice foarte clar ceea ce dorește să obțină.

Ușor de organizat – împărțite în pași mici care pot fi făcuți.

Scrise – asta le face mai reale.

Flexibile – uneori scopul s-ar putea să fie adaptat în lumina lucrurilor care se întâmplă.

Stabiliți o perioadă de încheiere – cu o dată-limită care să aibă rolul de stimulent pentru a le îndeplini.

Sunt un proces pe toată durata vieții.

„Nu ești prea bătrân pentru a stabili încă un țel sau pentru a visa un nou vis.” (C. Lewis).

O lume trăsnită

Timp: 10 min.

Scop: stimularea abilităților de ascultare concentrată, dezvoltarea coeziunii de grup, îmbunătățirea memoriei.

Primul jucător începe cu „În lumea mea trăsnită...”, după care adaugă un fapt simplu cum ar fi „cerul este verde ca jadul”. Următorul repetă acest lucru, după care adaugă o a doua descriere, să zicem „În lumea mea trăsnită cerul este verde ca jadul și pisicile stăpânesc toate supermarketurile”. Continuați până când, în cele din urmă, un jucător renunță.

Poveste terapeutică – narațiunea

Timp: 15 min.

Scop: conștientizarea propriilor resurse, dezvoltarea capacității de a lua decizii, stimularea curajului și a inițiativei, stimularea abilităților de rezolvare a unei situații problemă, exersarea autocontrolului.

Materiale: povestea „A învinge un bătaș”, din cartea „101 de povești vindecătoare pentru copii și adolescenți” [9, p. 392 – 396].

Sau „Povestea lui Ulysse” fără sfârșit dat, adaptare după M. Pașca [60, p. 247 – 248].

Povestea lui Ulysse

„De mai mult timp, Ulysse se pregătea să plece într-o călătorie care să-i schimbe viața. El a studiat mai multe limbi străine, precum și hărți care să-i arate diferite zone ale lumii. Locul de destinație era mai puțin important, ceea ce-l interesa cu adevărat, era să plece.

Dificultățile au început să apară în momentul în care s-a prezentat la o agenție de turism pentru a-și rezerva un bilet de avion. Bărbatul de la ghișeu i-a pus mai multe întrebări obișnuite pentru a afla locul și momentul când vrea să plece.

- Eu nu vreau să merg în Mexic, în Grecia sau în Italia.

- Unde vreți atunci să mergeți? l-a întrebat funcționarul de la ghișeu.

- În mod sigur, nu vreau să merg în Anglia, în Australia și nici în Germania.

- Pe mine nu mă interesează unde nu vreți să mergeți, zise funcționarul din ce în ce mai nerăbdător.

- Pe noi ne interesează unde ați vrea să plecați în călătorie.

- Nu mă interesează nici Spania sau Portugalia, nici India sau Rusia, zise Ulysse.

În acel moment își dădu seama de impasul său și se întoarse acasă. În acea noapte a avut un vis; se făcea că se afla într-un aeroport și privea plecarea mai multor avioane. Deodată îi apărură în fața ochilor marele Lindberg, primul pilot care a traversat oceanul Atlantic în 1927 și care îi adresă următoarele cuvinte: „Avioanele sunt pregătite să zboare, nu contează unde. Pilotul este acela care decide locul unde va ateriza aparatul”.

Teme:

Citește cu atenție povestea.

Compune sfârșitul poveștii, alegând o țară de destinație pentru Ulysse. Scrie minim 5 rânduri.

Încheiere și rămas-bun

Partea finală, de feedback, a fost alcătuită din exerciții de activare a resurselor personale, de formare a abilităților de planificare, organizare și relaxare, de conștientizare a beneficiilor programului psihoterapeutic parcurs, de oferire a aprecierilor reciproce și stimularea recunoștinței. S-au organizat trei ședințe finale.

Mai jos vom prezenta ședința finală din cadrul programului de intervenții psihologice.

ȘEDINȚA 12**Căpitanul jocului este...**

Timp: 10 min.

Scop: stimularea inițiativei, stimularea abilităților de vorbire în public

Explorarea beneficiilor

Timp: 15 min.

Scop: evaluarea abilităților formate și dezvoltate, analiza beneficiilor acestor abilități

Materiale: post-ituri sub formă de flori, markere.

Elevii vor fi rugați să se gândească la abilitățile sau calitățile pe care le-au dezvoltat în urma participării la acest program. Ei vor analiza de ce sunt utile anumite abilități. Conștientizarea beneficiilor unei abilități este o sursă de motivație importantă. Printre avantajele care au sens semnificativ pentru copii, pot fi cele legate de crearea unor relații noi, unii pot deveni mai populari printre prieteni, unii sunt lăudați mai des de părinți că realizează mai bine anumite responsabilități sau bucuria de a practica activitățile preferate. Toate beneficiile și abilitățile formate se vor nota pe post-ituri și se vor lipi pe „Grădina” de pe perete, lipită în prima ședință, care, între timp, a dat roade. Ei vor desena plantele și vor lipi post-iturile în partea de sus a colii de pe perete. Dacă consideră că au dispărut anumite obstacole din viața lor, ei vor fi rugați să îndepărteze pietrele din partea de jos a colii.

Dentistul

Timp: 10 min.

Scop: joc de energizare.

Preadolescenții stau jos, în cerc și se țin de brațe. Un copil va fi dentistul și va sta în afara cercului. El trebuie să se plimbe în jurul cercului și se încerce să scoată „un dinte”. Cine a fost scos va fi eliminat din joc. Copilul care nu a fost scos, va deveni dentist și va continua jocul. Vor câștiga ultimii trei participanți care rămân în joc.

Exercițiu de relaxare și respirație

Timp: 10 – 15 min.

Scop: formarea abilităților de relaxare și stimularea abilităților de ascultare activă.

Copiii, la fel de mult ca și adulții, au nevoie de ajutor în a exersa cum să se relaxeze. Copiii își încordează mușchii, devin tensionați, suferă de dureri de cap și de stomac, se simt obosiți și copleșiți de programul încărcat pe care îl au. Tensiunea fizică și emoțională este uneori exprimată printr-un comportament care, la suprafață, pare irațional. Faptul de a-i ajuta pe copii să se relaxeze le poate ușura tensiunea și adesea îi ajută să exprime sursa tensiunii.

Preadolescenții se vor așeza confortabil și vor asculta următoarele indicații:
„Haideți să închidem ochii. Acum, încordați-vă toți mușchii din corp în același timp. Picioare, brațe, maxilare, pumni față, umeri, stomac. Țineți-le strânse. Acum relaxați-vă și simțiți tensiunea cum curge în afara corpului și minții voastre...cum se înlocuiește tensiunea cu energie calmă, pașnică...lăsând fiecare inspirație să aducă liniște și relaxare...”.

Sărbătoarea și mulțumirea

Timp: 40 min.

Scop: valorizarea și confirmarea rezultatelor obținute în cadrul programului și exersarea abilității de mulțumire.

Materiale: coli de hârtie, markere, farfurii, pahare, băuturi răcoritoare și dulciuri.

Vom organiza o mică petrecere la finalul activității. Elevii vor fi invitați să scrie mici declarații de mulțumire. Ei pot fi ajutați de întrebările: „Cine sau ce te-a ajutat să înveți o anumită abilitate?” „Cum te-au ajutat cei din jur?” și „Cum ai vrea să le mulțumești?”. Sunt întrebări care îi ajută pe copii să conștientizeze modul în care ceilalți oameni au contribuit la creșterea și maturizarea lor. Recunoștința față de susținători este o componentă importantă în confirmarea socială a schimbării, o perioadă de manifestare a respectului față de toți cei care au făcut posibil ca un copil să facă acel pas important în dezvoltarea sa.

3.2. Evaluarea eficienței demersului formativ orientat la dezvoltarea voinței și a calităților volitive la preadolescenți

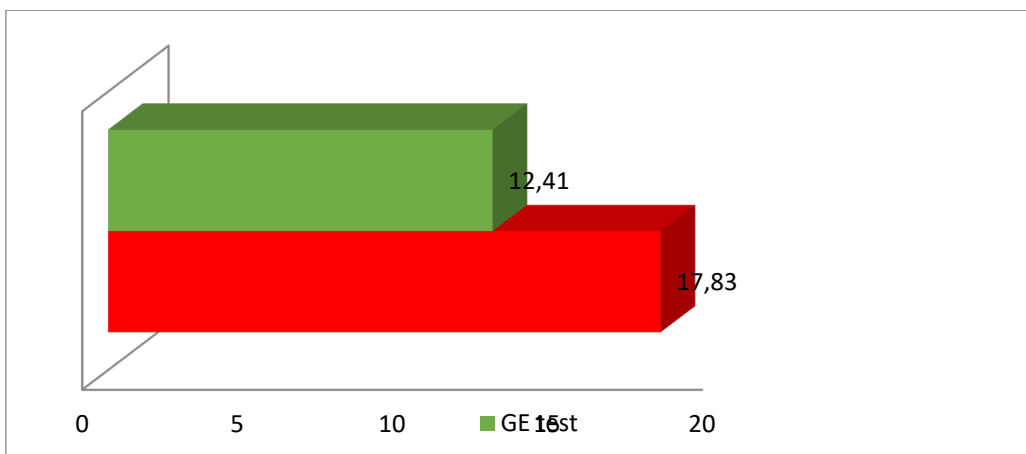
După administrarea programului de intervenții psihologice orientat la dezvoltarea voinței și a calităților volitive la preadolescenții din grupul experimental pentru evaluarea eficienței acestuia am aplicat repetat, atât la preadolescenții din grupul experimental cât și la preadolescenții din grupul de control, următoarele teste și chestionare: *Chestionarul de autoapreciere a voinței (după E. Руденский)*, *Scala perseverenței (după A. Duckworth)*, *Tehnica de studiere a calităților volitive ale personalității (de H. Стамболова)* și *Chestionarul de personalitate cu 5 factori (CP5F) (după M. Albu)*.

În acest paragraf am verificat ipoteza conform căreia *presupunem că intervențiile special organizate pot să influențeze pozitiv dezvoltarea voinței și a calităților volitive și prin aceasta să contribuie la dezvoltarea personalității*.

Verificarea ipotezei a fost posibilă prin examinarea și analiza comparațiilor pe trei direcții: *rezultatele preadolescenților din GE test cu rezultatele preadolescenților din GE retest, rezultatele preadolescenților din GC test cu rezultatele preadolescenților din GC retest și pe final rezultatele preadolescenților din GE retest cu rezultatele preadolescenților din GC retest*.

Vom începe expunerea rezultatelor cu prima direcție de comparație în care vom ilustra mediile preadolescenților din GE test și cele ale preadolescenților din GE retest.

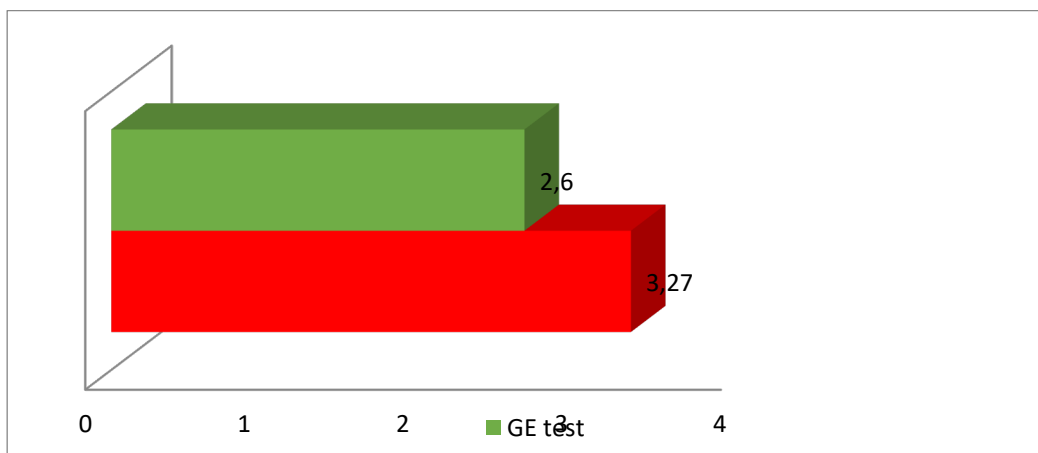
Pentru evaluarea modificărilor în autoaprecierea voinței la preadolescenți am administrat *Chestionarul de autoapreciere a voinței (după E. Руденский)*. Mediile preadolescenților GE test și GE retest la autoaprecierea voinței sunt prezentate în figura 49.

Figura 49. Mediile pentru autoaprecierea voinței la preadolescenții din GE test și GE retest

Conform figurii 49 care ilustrează mediile preadolescenților din GE test și GE retest evidențiem că preadolescenții din GE test prezintă o medie mai mică pentru autoaprecierea voinței și anume 12,41 (u.m.). La preadolescenții din GE retest semnalăm o medie mai mare, de 17,83 (u.m.). Analiza statistică, conform testului Wilcoxon, ne arată prezența diferențelor semnificative între rezultatele preadolescenților din GE test cu cei din GE retest ($T=9$, $p \leq 0,01$). Schimbările în autoaprecierea voinței la preadolescenți se datorează intervențiilor psihologice implementate, care au fost orientate la creșterea nivelului voinței, prin optimizarea expresivității și a susținerii acesteia.

În continuare am investigat schimbările în perseverență la preadolescenții din GE test / retest. A fost posibil să examinăm perseverența prin aplicarea repetată a *Scalei perseverenței* (după A. Duckworth). Mediile preadolescenților din GE test și GE retest pentru perseverență pot fi vizualizate în figura 50.

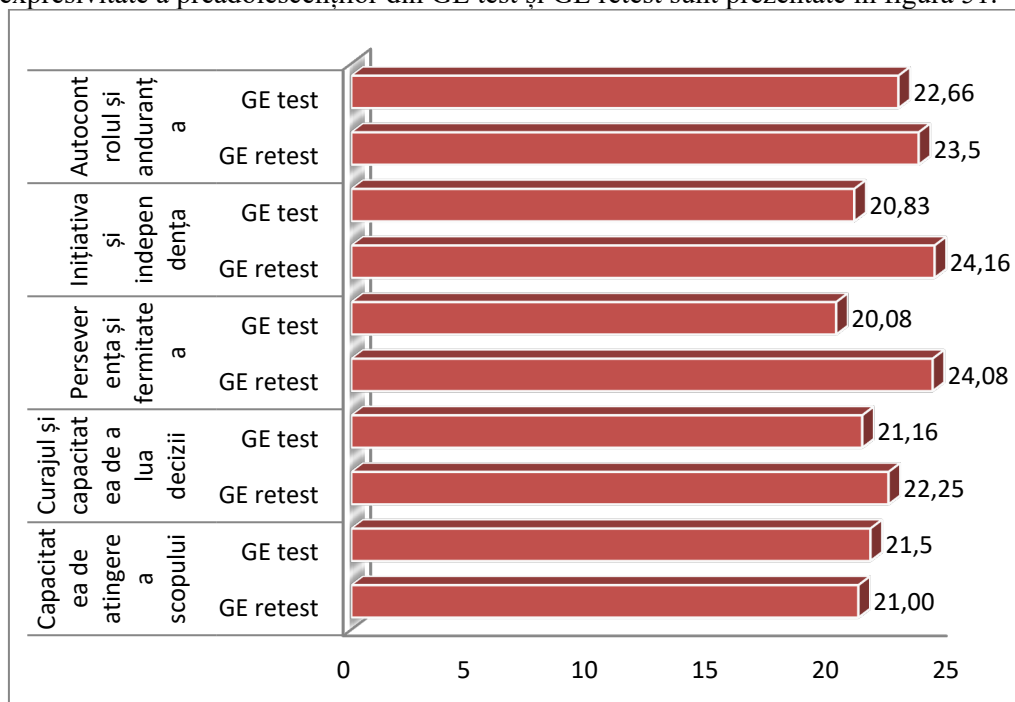

Figura 50. Mediile pentru perseverență la preadolescenții din GE test și GE retest

În figura 50. atestăm următoarele medii pentru perseverență la preadolescenți: media de 2,6 (u.m.) este caracteristică preadolescenților din GE test, în timp ce la preadolescenții din GE retest identificăm o creștere a mediei (3,27 u.m.). După testul Wilcoxon stabilim diferențe semnificative statistic între rezultatele preadolescenților din

GE test cu cei din GE retest ($T=3, p\leq 0,01$). Schimbările în perseverență la preadolescenți se explică prin intervențiile psihologice implementate, care au fost orientate la creșterea nivelului de perseverență și a capacității de a rezista la efort.

Pe lângă studiul autoaprecierii voinței și a perseverenței, demersul nostru a fost orientat și la studiul calităților volitive (capacitatea de atingere a scopului, curajul și capacitatea de a lua decizii, perseverența și fermitatea, inițiativa și independența, autocontrolul și anduranța) la preadolescenții din GE test și GE retest. Calitățile voinței au fost evaluate prin administrarea *Tehnicii de studiere a calităților volitive ale personalității* (de H. Стамбулова). Mediile pentru calitățile volitive, factorul expresivitate a preadolescenților din GE test și GE retest sunt prezentate în figura 51.

Figura 51. Mediile pentru calitățile volitive, factorul expresivitate, la preadolescenții din GE test și GE retest

Preadolescenții din GE test prezintă o medie mai mare pentru capacitatea de atingere a scopului și anume 21,5 (u.m.), comparativ cu preadolescenții din GE retest, la care observăm o medie mai mică, de 21,00 (u.m.).

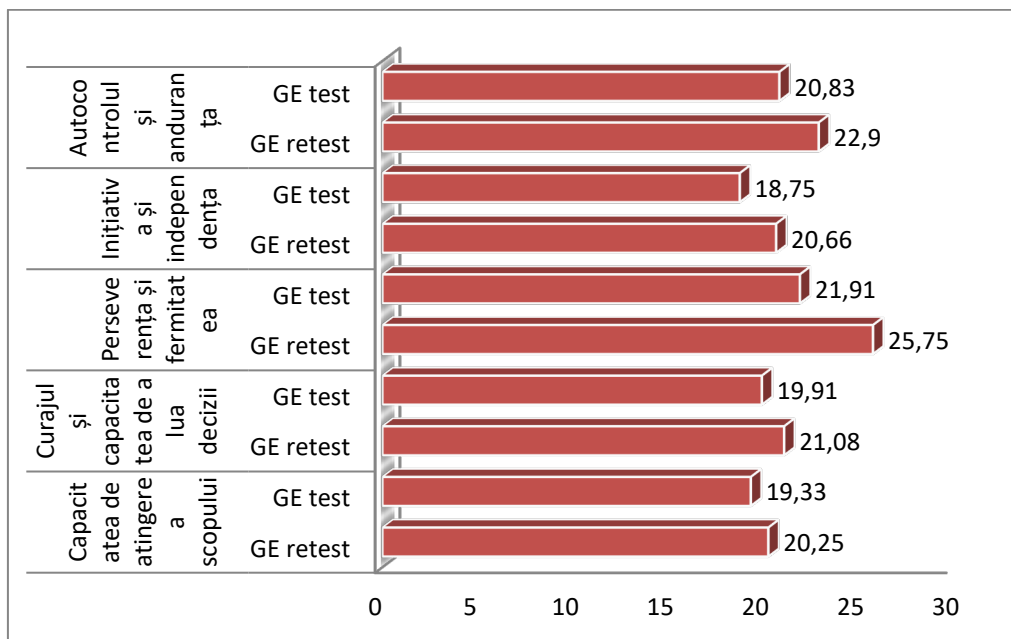
Pentru curajul și capacitatea de a lua decizii, sub aspectul factorului expresivitate, preadolescenții din GE test obțin o medie de 21,16 (u.m.), în timp ce la preadolescenții din GE retest atestăm o medie mai mare, de 22,25 (u.m.).

În aceeași figură, observăm că preadolescenții din GE test se caracterizează prin cea mai mică medie pentru perseverență și fermitate, sub aspectul factorului expresivitate și anume 20,08 (u.m.), spre deosebire de preadolescenții din GE retest, la care identificăm o medie mai mare: 24,08 (u.m.). Analiza statistică, conform testului Wilcoxon, ne indică prezența diferențelor semnificative între rezultatele preadolescenților din GE test și cei din GE retest ($T= 1, p\leq 0,01$). Diferențele la această calitate, sub aspectul factorului expresivitate, la preadolescenți au apărut grație intervențiilor psihologice aplicate, cu scopul optimizării perseverenței și fermității.

Alte calități ale voinței sunt inițiativa și independența, sub aspectul factorului expresivitate pentru această calitate preadolescenții ating următoare medii: preadolescenții din GE test: 20,83 (u.m.), iar preadolescenții din GE retest: 24,16 (u.m.). Conform testului Wilcoxon stabilim diferențe semnificative statistic între rezultatele preadolescenților din GE test și cei din GE retest ($T=10,05$, $p\leq 0,05$). Modificările în inițiativă și independență, sub aspectul factorului expresivitate la preadolescenți au apărut datorită intervențiilor psihologice care s-au implementat cu scopul sporirii nivelului de inițiativă și independență.

Remarcăm, în aceeași figură, că la preadolescenții din GE test se evidențiază următoarea medie pentru autocontrol și anduranță, sub aspectul factorului expresivitate: 22,66 (u.m.), media preadolescenților din GE retest este de 23,5 (u.m.).

Mediile pentru calitățile volitive, factorul generalizare a preadolescenților din GE test și GE retest sunt prezentate în figura 52.

Figura 52. Mediile pentru calitățile volitive, factorul generalizare, la preadolescenții din GE test și GE retest

Pentru capacitatea de atingere a scopului preadolescenții din GE test și cei din GE retest prezintă medii diferite. Astfel, la preadolescenții din GE test întâlnim următoarea medie: 19,33 (u.m.); iar la cei din GE retest media este de 20,25 (u.m.).

Pentru curaj și capacitatea de a lua decizii, sub aspectul factorului generalizare, cea mai mare medie este caracteristică preadolescenților din GE retest – 21,08 (u.m.); în timp ce pentru preadolescenții din GE test media este de 19,91 (u.m.).

Pentru perseverență și fermitate, sub aspectul factorului generalizare, preadolescenții din GE test prezintă o medie mai mică (21,91 u.m.), comparativ cu preadolescenții din GE retest – (25,75 (u.m.). Concomitent, după testul Wilcoxon, evidențiem diferențe semnificative statistic între rezultatele preadolescenților din GE test și rezultatele preadolescenților din GE retest ($T= 7$, $p\leq 0,01$). Schimbările la nivelul perseverenței și fermității, sub aspectul factorului generalizare, la preadolescenți au fost

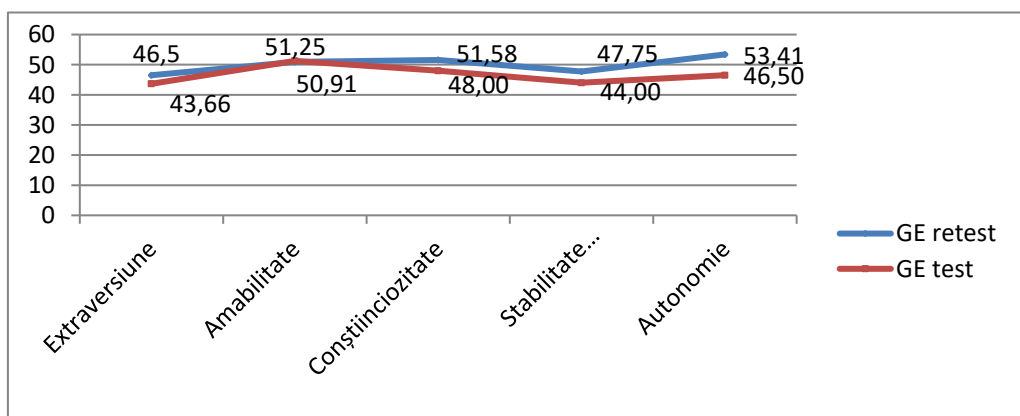

provocate de participarea la programul de intervenții psihologice, axat pe optimizarea nivelului de perseverență și fermitate, integrând caracterul general al acestora.

De asemenea, în figura 52 se regăsesc și mediile preadolescenților pentru inițiativă și independență, sub aspectul factorului generalizare. Preadolescenții din GE test obțin o medie de 18,75 (u.m.), iar preadolescenții din GE retest prezintă o medie de 20,66 (u.m.).

Pentru autocontrol și anduranță, sub aspectul factorului generalizare, preadolescenții din GE test au cea mai mică medie de 20,83 (u.m.), în timp ce atestăm o creștere a mediei la aceștia după administrarea programului de intervenții psihologice 22,90 (u.m.).

În continuare vom prezenta mediile preadolescenților din GE test și GE retest pentru trăsăturile de personalitate. Trăsăturile de personalitate la preadolescenți au fost puse în evidență prin aplicarea *Chestionarului de personalitate cu 5 factori (CP5F)* (după M. Albu). Mediile preadolescenților pentru extraversiune, amabilitate, conștiinciozitate, stabilitate emoțională și autonomie sunt prezentate în figura 53.

Figura 53. Mediile pentru trăsăturile de personalitate la preadolescenții din GE test și GE retest

Conform mediilor din figura 53 observăm medii distincte pentru preadolescenții din GE test și preadolescenții din GE retest.

Pentru extraversiune la preadolescenții din GE test identificăm media de 43,66 (u.m.), iar la preadolescenții din GE retest media este de 46,50 (u.m.).

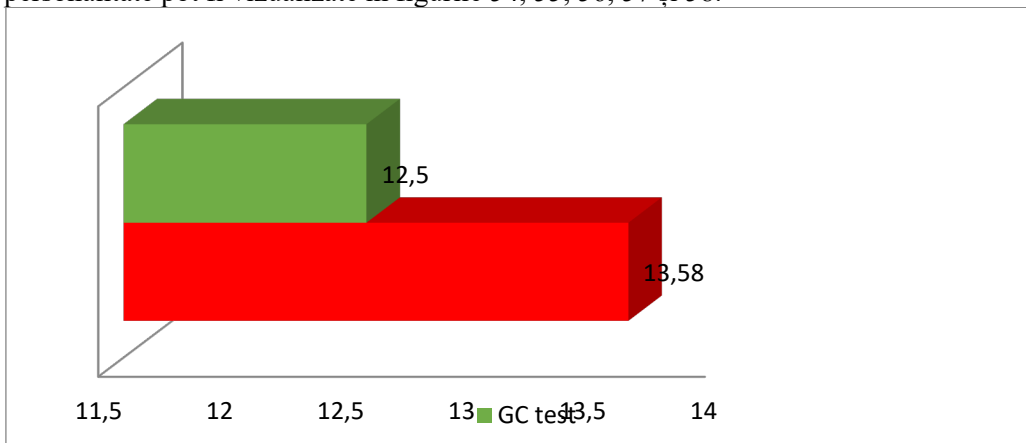
Se observă o ușoară descreștere a valorilor medii ale amabilității. La preadolescenții din GE test fiind prezentă valoarea de 51,25 (u.m.), iar la preadolescenții din GE retest identificăm o medie mai mică, de 50,91 (u.m.) pentru aceeași calitate a personalității.

În ceea ce privește conștiinciozitatea, media la preadolescenții din GE test este mai mică și e 48,00 (u.m.) comparativ cu media pentru preadolescenții din GE retest, care este de 51,58 (u.m.). În paralel, conform testului Wilcoxon, stabilim existența diferențelor semnificative statistic între rezultatele preadolescenților din GE test și rezultatele preadolescenților din GE retest, ($T=10$, $p \leq 0,05$). Modificările valorilor calităților de personalitate analizate, au fost determinate de participarea la programul de intervenții psihologice focusat pe creșterea calităților volitive, ce a avut impact asupra sporirii conștiinciozității la preadolescenți.

Observăm și o creștere a valorilor medii a stabilității emoționale la preadolescenții din GE test, aceasta fiind de 44,00 (u.m.), iar la preadolescenții din GE retest de 47,75 (u.m.).

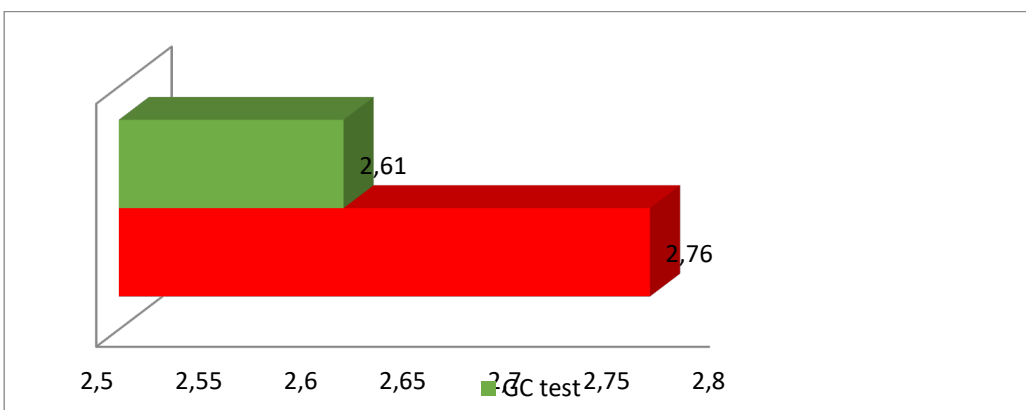
Privitor la valorile medii la autonomie vom menționa că preadolescenții din GE test înregistrează o medie de 46,5 (u.m.), iar la preadolescenții din GE retest atestăm o medie de 53,41 (u.m.). Conform testului Wilcoxon, identificăm diferențe semnificative statistic între rezultatele preadolescenților din GE test și rezultatele preadolescenților din GE retest ($T=0$, $p \leq 0,01$). Aceste schimbări în valorile trăsăturilor de personalitate au fost determinate de intervențiile psihologice realizate cu țelul îmbunătățirii calităților voinței, având un impact și asupra sporirii nivelului de autonomie.

O altă direcție în demersul nostru a fost să realizăm compararea mediilor preadolescenților din GC test și preadolescenții din GC retest. Mediile preadolescenților pentru autoaprecierea voinței, perseverență, calitățile voinței și trăsăturile de personalitate pot fi vizualizate în figurile 54, 55, 56, 57 și 58.

Figura 54. Mediile pentru autoaprecierea voinței la preadolescenții din GC test și GC retest

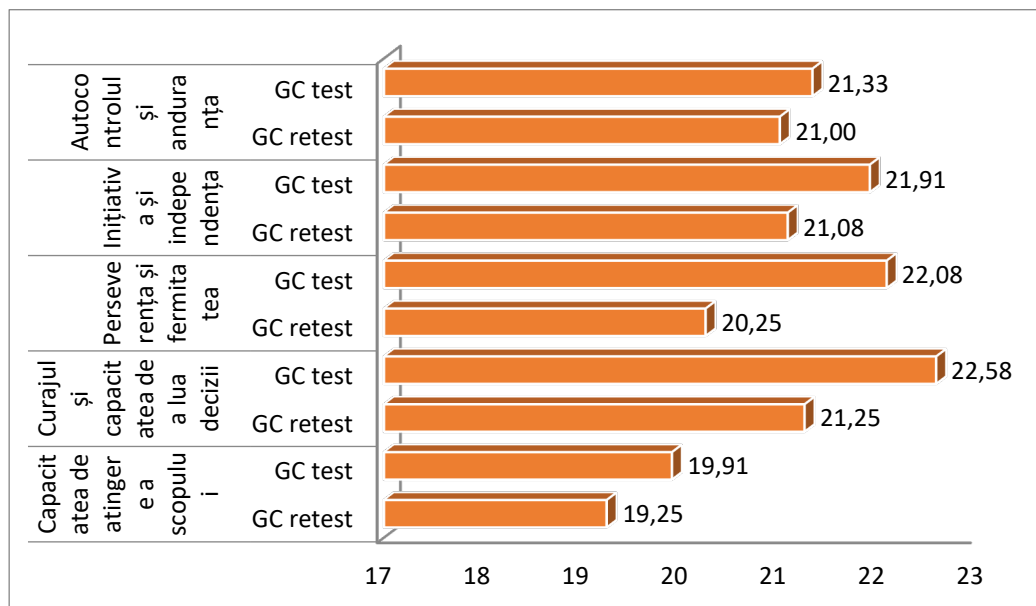
Analiza mediilor din figura 54 ne permite să menționăm că preadolescenții din GC test demonstrează o medie mai mică pentru autoaprecierea voinței și anume 12,50 (u.m.). La preadolescenții din GC retest identificăm o medie mai mare, de 13,58 (u.m.). Statistic, conform testului Wilcoxon, nu se evidențiază diferențe la autoaprecierea voinței între rezultatele preadolescenților din GC test și cei din GC retest.

Figura 55. Mediile pentru perseverență la preadolescenții din GC test și GC retest

În figura 55 evidențiem următoarele medii la preadolescenții din GC test – 2,61 (u.m.) și la preadolescenții din GC retest – 2,76 (u.m.). Din punct de vedere statistic

conform testului Wilcoxon, nu se evidențiază diferențe pentru perseverență între rezultatele preadolescenților din GC test și rezultatele preadolescenților din GC retest.

Figura 56. Mediile pentru calitățile volitive, factorul expresivitate, la preadolescenții din GC test și GC retest

Pentru capacitatea de atingere a scopului, factorul expresivitate preadolescenții din GC test și cei din GC retest ating medii apropiate: 19,91 (u.m.) pentru preadolescenții din GC test, iar preadolescenții din GC retest – 19,25 (u.m.).

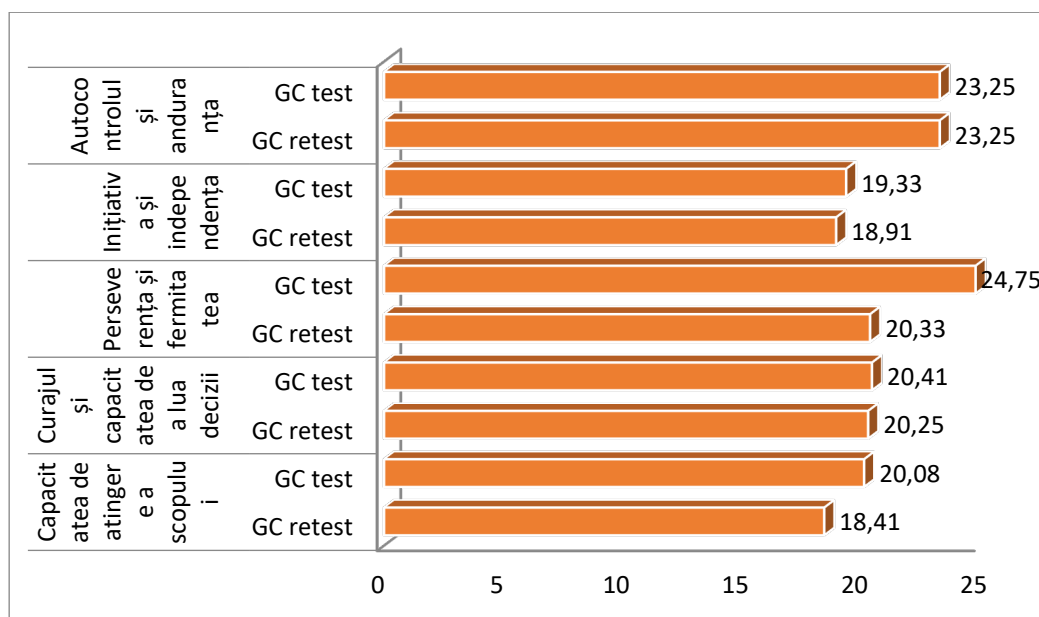
Pentru calitățile voinței, curajul și capacitatea de a lua decizii, sub aspectul factorului expresivitate, media cea mai mare o atestăm la preadolescenții din GC test: 22,58 (u.m.); în timp ce la preadolescenții din GC retest se regăsește o medie mai mică și anume: 21,25 (u.m.).

Pentru perseverență și fermitate, sub aspectul factorului expresivitate, întâlnim la preadolescenți următoarele medii: 22,08 (u.m.) la preadolescenții din GC test și 20,25 (u.m.) la preadolescenții din GC retest.

În figura 56 sunt ilustrate mediile preadolescenților pentru inițiativă și independență, sub aspectul factorului expresivitate, care sunt asemănătoare la preadolescenții din GC test – 21,91 (u.m.), comparativ cu preadolescenții din GC retest – de 21,08 (u.m.).

Și pentru autocontrol și îndurarea, sub aspectul factorului expresivitate, mediile preadolescenților din GC test și cei din GC retest sunt similare (21,33 u.m. și 21,00 u.m.).

Pentru calitățile voinței precum: capacitatea de atingere a scopului, capacitatea de a lua decizii, perseverența și fermitatea, inițiativa și independența, autocontrolul și îndurarea, sub aspectul factorului expresivitate, conform testului Wilcoxon, nu s-au evidențiat diferențe între rezultatele preadolescenților din GC test și rezultatele preadolescenților din GC retest.

Figura 57. Mediile pentru calitățile volitive, factorul generalizare, la preadolescenții din GC test și GC retest

Pentru capacitatea de atingere a scopului, sub aspectul factorului generalizare, preadolescenții din GC test și cei din GC retest prezintă mediile: 20,08 (u.m.) și 18,41 (u.m.). După testul Wilcoxon stabilim diferențe statistice semnificative între rezultatele preadolescenților din GC test cu cei din GC retest ($T=9$, $p \leq 0,05$). Rezultatele preadolescenților din GC retest sunt mai mici o dată cu trecerea timpului, ceea ce ne vorbește despre necesitatea introducerii preadolescenților într-un program de intervenții psihologice, axat pe îmbunătățirea capacității de atingere a scopului, sub aspectul factorului de generalizare.

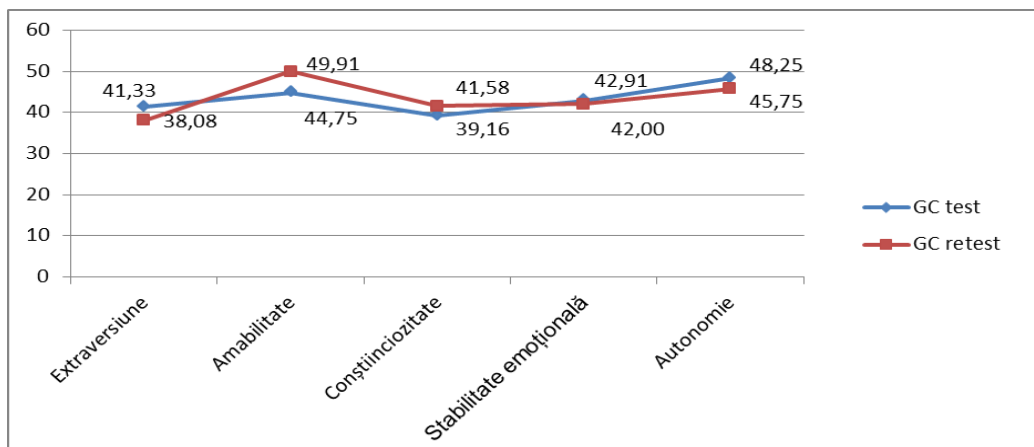
Pentru curajul și capacitatea de a lua decizii, sub aspectul factorului generalizare mediile preadolescenților din GC test și cei din GC retest sunt asemănătoare: 20,41 (u.m.) și 20,25 (u.m.).

Preadolescenții din GC test prezintă o medie mai mare pentru perseverență și fermitate, sub aspectul factorului generalizare și anume 24,75 (u.m.), comparativ cu preadolescenții din GC retest, la care identificăm o medie mai mică, de 20,33 (u.m.). După testul Wilcoxon stabilim prezența diferențelor statistice semnificative între rezultatele preadolescenților din GC test cu cei din GC retest ($T=11,5$, $p \leq 0,05$). Preadolescenții din GC au rezultate diminuate o dată cu scurgerea timpului, fapt ce ne indică că ar fi necesar introducerea acestora într-un program de intervenții psihologice axat pe ameliorarea perseverenței și fermității.

Vorbind despre inițiativă și independență, sub aspectul factorului generalizare, mediile preadolescenților tind să fie asemănătoare. Astfel preadolescenții din GC test au o medie de 19,33 (u.m.), în timp ce preadolescenții din GC retest demonstrează o medie de 18,91 (u.m.).

În aceeași figură sunt și mediile preadolescenților pentru autocontrol și anduranță, sub aspectul factorului generalizare. Preadolescenții din GC test și GC retest prezintă o medie egală și anume 23,25 (u.m.). Pentru calitățile voinței precum: capacitatea de a lua decizii, inițiativa și independența, autocontrolul și anduranța, sub aspectul factorului

generalizare, conform testului Wilcoxon, nu s-au evidențiat diferențe între rezultatele preadolescenților din GC test și GC retest.

Figura 58. Valorile medii pentru trăsăturile de personalitate la preadolescenții din GC test și GC retest

Conform rezultatelor din figura de mai sus evidențiem că preadolescenții din GC test prezintă o medie mai mare pentru extraversiune și anume 41,33 (u.m.). La preadolescenții din GC retest identificăm o medie mai mică, de 38,08 (u.m.) pentru aceeași calitate de personalității.

Identificăm că preadolescenții din GC test prezintă o medie mai mică pentru amabilitate și anume 44,75 (u.m.). Observăm o creștere a valorilor medii ale amabilității la preadolescenții din GC retest, fiind prezentă valoarea de 49,91 (u.m.). După testul Wilcoxon stabilim diferențe semnificative statistic între rezultatele preadolescenților din GC test cu cei din GC retest ($T = 12$, $p \leq 0,05$). În cazul acestor preadolescenți, ai căror rezultate au crescut în ceea ce privește amabilitatea, putem să vorbim despre o încercare de autoconservare. Acesta este un mijloc de adaptare la nevoile altora și un răspuns oarecum în detrimentul personal, folosit cu scopul de a obține ceva sau de a depăși un conflict sau o situație dificilă.

Pentru conștiinciozitate, mediile preadolescenților sunt diferite: preadolescenții din GC test au 39,16 (u.m.), iar preadolescenții din GC retest – 41,58 (u.m.).

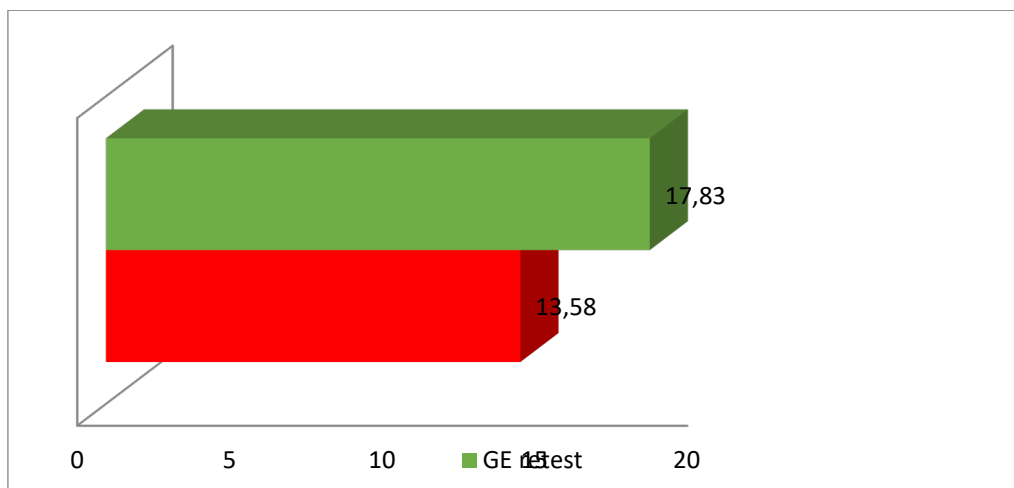
În cazul stabilității emoționale preadolescenții din cele două grupe test/retest prezintă medii asemănătoare: preadolescenții din GC test – 42,91 (u.m.), iar preadolescenții din GC retest – 42,00 (u.m.).

Privitor la valorile medii obținute de preadolescenți la autonomie, atestăm medii distincte: astfel la preadolescenții din GC test întâlnim o medie de 48,25 (u.m.), iar la preadolescenții din GC retest observăm o medie de 45,75 (u.m.)

Pentru trăsăturile de personalitate: extraversiune, conștiinciozitate, stabilitate emoțională și autonomie nu se evidențiază diferențe după testul Wilcoxon între rezultatele preadolescenților din GC test și GC retest.

O ultimă direcție comparativă este investigarea mediilor preadolescenților din GE retest și mediile preadolescenților din GC retest.

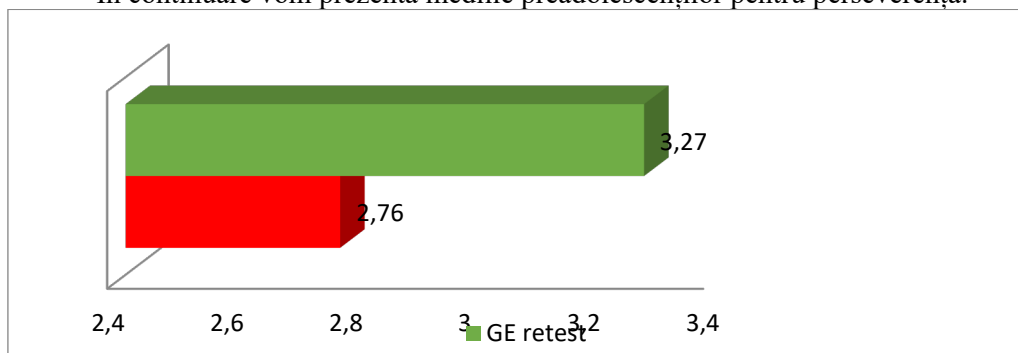
Mediile pentru autoaprecierea voinței la preadolescenții din GE retest și cei din GC retest sunt prezentate în figura 59.

Figura 59. Mediile pentru autoaprecierea vouăei la preadolescenții din GE retest și GC retest

Mediile preadolescenților pentru autoaprecierea vouăei sunt distincte: preadolescenții din GE retest prezintă o medie mai mare și anume 17,83 (u.m.), la preadolescenții din GC retest se atestă o medie mai mică, de 13,58 (u.m.). Conform testului U Mann-Whitney, stabilim diferențe semnificative statistic între rezultatele preadolescenților din GE retest și rezultatele preadolescenților din GC retest ($U= 19$, $p \leq 0,01$). Modificările în autoaprecierea vouăei la preadolescenții din GE, au apărut grație participării la programul de intervenții psihologice, centrat pe îmbunătățirea nivelului vouăei.

În continuare vom prezenta mediile preadolescenților pentru perseverență.

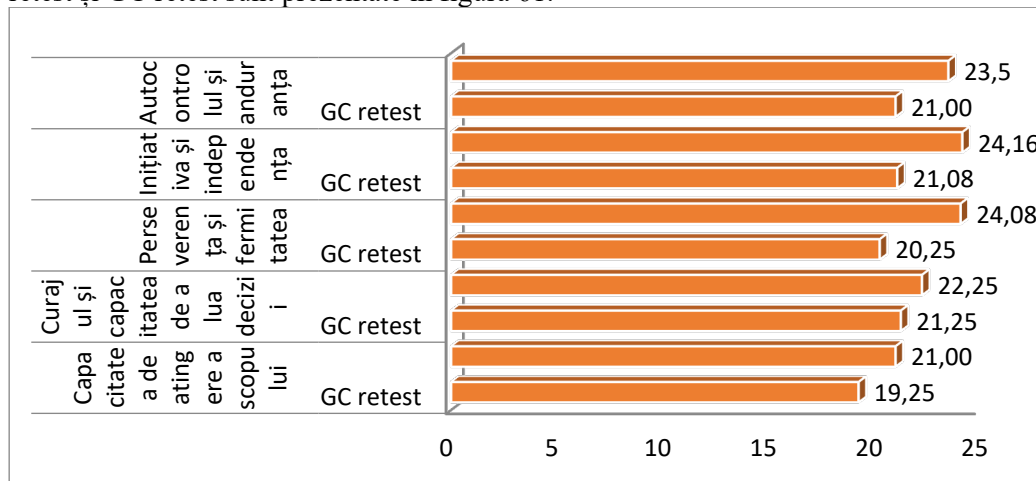

Figura 60. Mediile pentru perseverență la preadolescenții din GE retest și GC retest

Ca și în cazul autoaprecierii vouăei și la perseverență mediile preadolescenților din GE retest și GC retest sunt diferite: 3,27 (u.m.) este media caracteristică preadolescenților din GE retest și 2,76 (u.m.) este media ce o întâlnim la preadolescenții din GC retest. Analiza statistică, după testul U Mann-Whitney, ne arată prezența diferențelor semnificative între rezultatele preadolescenților din GE retest și rezultatele preadolescenților din GC retest ($U= 37,5$, $p \leq 0,05$). Rezultatele la capitolul perseverență la preadolescenții din GE s-au modificat datorită faptului că aceștia au urmat un program de intervenții psihologice, direcționat către creșterea nivelului vouăei și al perseverenței.

Alături de autoaprecierea vouăei și perseverență, demersul nostru investigațional s-a orientat și la analiza mediilor pentru calitățile volitive (capacitatea de atingere a

scopului, curajul și capacitatea de a lua decizii, perseverența și fermitatea, inițiativa și independența, autocontrolul și anduranța) la preadolescenții din GE retest și GC retest. Valorile medii pentru calitățile volitive, factorul expresivitate a preadolescenților din GE retest și GC retest sunt prezentate în figura 61.

Figura 61. Mediile pentru calitățile volitive, factorul expresivitate la preadolescenții din GE retest și GC retest

Pentru capacitatea de atingere a scopului în figura 61 observăm următoarele medii: preadolescenții din GE retest prezintă o medie mai mare și anume 21,00 (u.m.), comparativ cu preadolescenții din GC retest, la care observăm o medie mai mică, de 19,25 (u.m.).

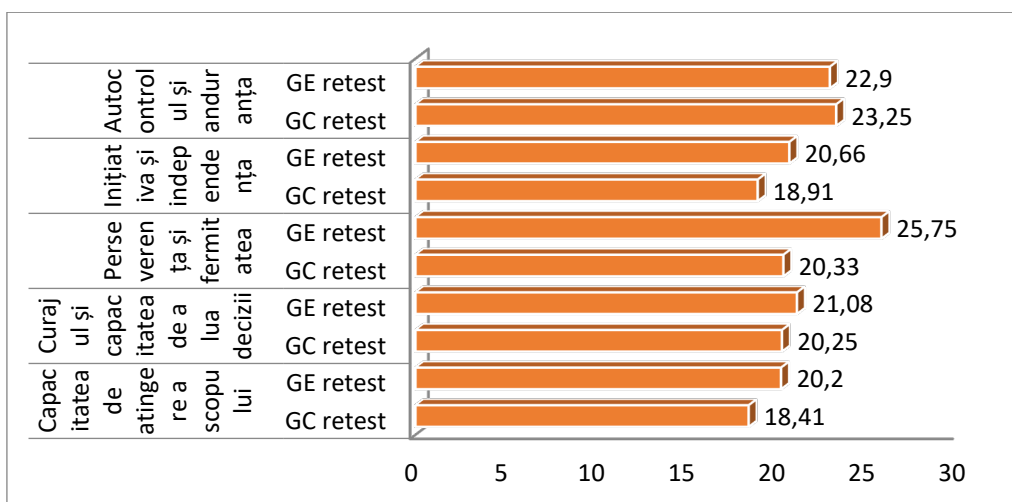
Făcând referire la curajul și capacitatea de a lua decizii, sub aspectul factorului expresivitate observăm că preadolescenții din GE retest se caracterizează printr-o medie mai mare, de 22,25 (u.m.), comparativ cu preadolescenții din GC retest, la care atestăm – 21,25 (u.m.).

Pentru perseverență și fermitate, sub aspectul factorului expresivitate preadolescenții din GE retest demonstrează o medie mai mare și anume 24,08 (u.m.), spre deosebire de preadolescenții din GC retest, la care se atestă o medie mai mică, de 20,25 (u.m.). În același timp după testul U Mann-Whitney, stabilim diferențe semnificative statistic între rezultatele preadolescenților din GE retest și rezultatele preadolescenților din GC retest ($U= 37, p \leq 0,05$). Schimbările ce au survenit la nivelul perseverenței și fermității, sub aspectul factorului expresivitate la preadolescenții din GE retest se pot explica grație participării la activitățile din cadrul programului de intervenții psihologice, axat pe sporirea nivelului de perseverență și fermitate și anume a caracterului expresiv ale acestora.

Pentru inițiativă și independență, sub aspectul factorului expresivitate, preadolescenții din GE retest și cei din GC retest dau dovadă de următoarele medii: 24,16 (u.m.) și 21,08 (u.m.).

Pentru autocontrol și anduranță, sub aspectul factorului expresivitate, preadolescenții din GE retest au media de 23,5 (u.m.), în timp ce media preadolescenților din GC retest este de 21,00 (u.m.).

Aceleași calități volitive investigate și analizate în figura 61, doar că sub aspectul factorului generalizare sunt ilustrate în figura 62.

Figura 62. Mediile pentru calitățile volitive, factorul generalizare, la preadolescenții din GE retest și GC retest

Vom prezenta inițial mediile preadolescenților din GE retest și cei din GC retest pentru capacitatea de atingere a scopului. Astfel evidențiem o medie de 20,20 (u.m.) la preadolescenții din GE retest și o medie de 18,41 (u.m.) la preadolescenții din GC retest.

La preadolescenții din GE retest atestăm o medie mai mare pentru curaj și capacitatea de a lua decizii, sub aspectul factorului generalizare și anume 21,08 (u.m.), spre deosebire de preadolescenții din GC retest, la care se atestă o medie mai mică, de 20,25 (u.m.).

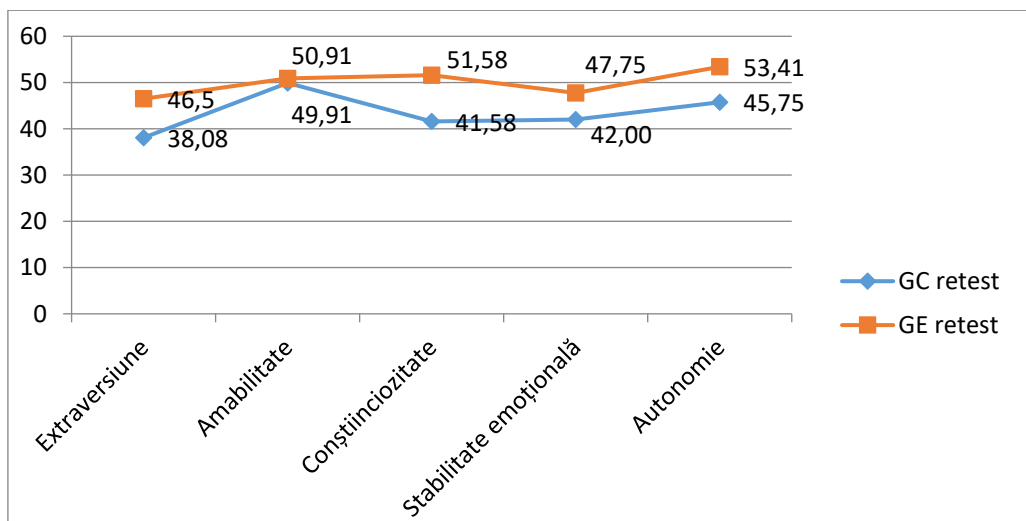
Pentru perseverență și fermitate, sub aspectul factorului generalizare, preadolescenții din GE retest și GC retest mediile sunt diferite: 25,75 (u.m.) – preadolescenții din GE retest și 20,33 (u.m.) – media preadolescenților din GC retest. Conform testului U Mann-Whitney, se atestă prezența diferențelor semnificative între rezultatele preadolescenților din GE retest și rezultatele preadolescenților din GC retest ($U = 18,5, p \leq 0,01$). Aceste schimbări în perseverență și fermitate, sub aspectul factorului generalizare, la preadolescenții din GE retest sunt determinate de intervențiile psihologice desfășurate cu scopul sporirii nivelului acestor calități volitive.

De asemenea în figura 3.14. putem vizualiza mediile preadolescenților din GE retest și GC retest pentru inițiativă și independență, sub aspectul factorului generalizare: 20,66 (u.m.) – media preadolescenților din GE retest și 18,91 (u.m.) – media preadolescenților din GC retest.

Preadolescenții din GE retest se caracterizează printr-o medie mai mică pentru autocontrol și duranță, sub aspectul factorului generalizare și anume 22,9 (u.m.), comparativ cu preadolescenții din GC retest, la care identificăm o medie mai mare, de 23,25 (u.m.).

Valorile medii pentru trăsăturile de personalitate ale preadolescenților din GE retest și GC retest sunt prezentate în figura 63.

Figura 63. Valorile medii pentru preadolescenții din GE retest și GC retest conform rezultatelor la CP5F

Pentru extraversiune, preadolescenții din GE retest demonstrează o medie mai mare și anume 46,5 (u.m.), în timp ce preadolescenții din GC retest înregistrează o medie mai mică, de 38,08 (u.m.) pentru aceeași trăsătură de personalitate.

La preadolescenții din GE retest este prezentă o valoare mai mare pentru amabilitate și anume 50,91 (u.m.), spre deosebire de preadolescenții din GC retest, la care se atestă o medie ușor mai mică, de 49,91 (u.m.).

Pentru conștiințiozitate, media la preadolescenții din GE retest este mai mare: 51,58 (u.m.) comparativ cu media pentru preadolescenții din GC retest, care este de 41,58 (u.m.). Conform testului U Mann-Whitney se înregistrează diferențe semnificative statistic între rezultatele preadolescenților din GE retest și rezultatele celor din GC retest ($U= 33,5, p \leq 0,05$). Modificările valorilor de conștiințiozitate analizate la preadolescenții din GE retest sunt justificate de participarea la programul de intervenții psihologice axat pe creșterea calităților volitive cu impact asupra trăsăturilor de personalitate.

Identificăm o valoare mai mare a mediei stabilității emoționale la preadolescenții din GE retest și anume de 47,75 (u.m.), iar la preadolescenții din GC retest e de 42,00 (u.m.).

Cu referire la autonomie preadolescenții din GE retest prezintă o medie de 53,41 (u.m.), comparativ cu cea de la preadolescenții din GC retest, care este 45,75 (u.m.). În conformitate cu testul U Mann-Whitney, stabilim diferențe statistic semnificative între rezultatele preadolescenților din GE retest cu cei din GC retest ($U= 42, p \leq 0,05$). Valorile autonomiei la preadolescenții din GE retest s-au modificat datorită intervențiilor psihologice desfășurate cu țelul de a crește nivelul calităților volitive.

Rezultatele implementării programului de intervenții psihologice orientat la dezvoltarea voinței și a calităților volitive la preadolescenți **ne permite să formulăm următoarele concluzii importante:**

Preadolescenții din grupul experimental retest prezintă schimbări în voință și calitățile voinței (perseverență, perseverență și fermitate (factorii expresivitate și generalizare), inițiativă și independență (factorul expresivitate), precum și în trăsăturile de personalitate (conștiințiozitate și autonomie). Modificările înregistrate sunt determinate de administrarea unei palete complexe și diverse de metode, procedee și

tehnicile care au fost orientate la optimizarea expresivității voinței și a susținerii acesteia precum și creșterii capacității de stabilire a scopului, curajului, a capacității de a lua decizii, a perseverenței și fermității, a inițiativei și independenței, a autocontrolului și anduranței.

Cu referire la nivelul sporirii voinței și a calităților volitive la preadolescenții din grupul experimental retest, rezultatele obținute de noi ne conduc la ideea că modificările survenite sunt fragmentare și necesită încadrarea preadolescenților în programe de intervenții psihologice și activități continue și constante de la vârste mai timpurii. Considerăm că ar fi favorabil și pozitiv ca adulții importanți din viața preadolescenților (părinții, cadrele didactice, precum și alți adulți implicați în creșterea și educația acestora) să preia și să aplice metode, tehnici și procedee de dezvoltare și optimizare a voinței și a calităților volitive la preadolescenți.

Preadolescenții din grupul de control retest nu înregistrează modificări în voință, în calitățile volitive și în trăsăturile de personalitate, ca excepție fiind doar capacitatea de atingere a scopului și perseverența și fermitatea (sub aspectul factorului generalizare), care odată cu maturizarea devin mai slab pronunțate și mai puțin evidente.

În concordanță cu cele menționate, rezultatele obținute arată eficiența programului de intervenții psihologice aplicat în vederea dezvoltării și optimizării voinței și a calităților volitive la preadolescenți. Evidențind eficiența programului de intervenții psihologice, vom sublinia importanța și utilitatea administrării acestuia și la școlarii mici și adolescenții cu nivel scăzut al voinței și al calităților volitive. Pentru școlarii mici, preadolescenții și adolescenții ce nu prezintă nivel scăzut al voinței și al calităților volitive, metodele, tehnicile și procedeele din programul de intervenții psihologice pot deveni intervenții dezvoltative care ar putea să contribuie la constituirea și cristalizarea proceselor reglatorii a personalității.

Rezultatele demersului formativ **confirmă** ipoteza lansată: *presupunem că intervențiile psihologice special organizate pot să influențeze pozitiv dezvoltarea voinței și a calităților volitive la preadolescenți.*

3.3. Concluzii la capitolul 3

Demersul formativ și rezultatele obținute descrise în acest capitol al monografiei ne permit să formulăm următoarele concluzii care conțin **modul de fundamentare a unui model de dezvoltare al voinței și a calităților volitive:**

1. Preadolescenții din grupul experimental retest au demonstrat rezultate ce ne arată un nivel crescut al voinței și a calităților voinței precum perseverența, perseverența și fermitatea (factorii expresivitate și generalizare), inițiativa și independența (factorul expresivitate) și o îmbunătățire a trăsăturilor de personalitate (conștiințiozitate și autonomie). Ca finalitate a administrării programului de intervenții psihologice în acțiunile și conduitele preadolescenților s-au produs următoarele schimbări: creșterea capacității de stabilire a scopului, curajului, capacității de a lua decizii, a perseverenței și fermității, a inițiativei și independenței, a autocontrolului și anduranței. Totodată vom menționa aici și faptul că prin activitățile de intervenție psihologică, optimizarea voinței și a calităților volitive la preadolescenții din grupul experimental retest este posibilă doar fragmentar.
2. Rezultatele obținute arată că administrarea unui program de intervenții psihologice de dezvoltare și optimizare a voinței și a calităților volitive are un impact benefic și pozitiv asupra dezvoltării sferei emoționale și reglatorii, în special, și a personalității preadolescentului în întregime.

CONCLUZII

Prezentul demers teoretico-experimental a fost orientat la studiul particularităților voinței și a calităților volitive la preadolescenți, determinarea trăsăturilor de personalitate caracteristice preadolescenților cu diferite niveluri de dezvoltare ale voinței, precum și elaborarea și implementarea unui model nou de intervenții psihologice în vederea dezvoltării voinței și a calităților volitive și prin aceasta să contribuie la dezvoltarea trăsăturilor de personalitate.

Demersul teoretico-experimental realizat ne permite să conchidem următoarele:

1. Voința este un fenomen psihologic complex ce poate fi abordat ca proces psihic, aptitudine / capacitate și trăsătură de personalitate. Voința este parte componentă în organizarea și desfășurarea tuturor proceselor psihice: percepția, memoria, atenția, gândirea, imaginația, afectivitatea și motivația. Voința cuprinde și implică efort, osteneală și străduință, toate acestea fiind canalizate pentru împlinirea scopurilor, obiectivelor și dorințelor și orientate la depășirea obstacolelor, dificultăților și barierelor care pot fi de natură interioară și / sau exterioară. Am investigat voința drept componentă a personalității care este angajată în toate procesele psihice, acțiunile și comportamentele umane în vederea împlinirii scopurilor.
2. Nivelul înalt al autoaprecierii voinței are o frecvență foarte mică la vârsta preadolescentină. Nivelul înalt al autoaprecierii voinței este în dependență de genul preadolescenților și este mai des întâlnit la preadolescenți decât la preadolescente. Nivelul înalt al autoaprecierii voinței înregistrează un parcurs propriu pe toata durata vârstei preadolescente. Astfel, la finele preadolescenței (la 14 – 15 ani) se înregistrează cel mai prominent nivel al autoaprecierii voinței. Totodată atestăm un număr impunător de preadolescenți cu nivel scăzut și mediu al autoaprecierii voinței. Prezența acestor niveluri ale autoaprecierii voinței influențează funcționarea obișnuită și normală a preadolescentului în domeniul școlar, familial și social, afectând viața cotidiană prin faptul că impune o multitudine de restricții.
3. Urmărind calitatea voinței, perseverența constatăm un număr mare din preadolescenți care demonstrează un nivel înalt al acesteia. Potrivit rezultatelor cercetării preadolescentele manifestă nivel mai înalt al perseverenței. Perseverența este mai dezvoltată la preadolescenții de 14 – 15 ani. Alături de ei, observăm că mai mult de jumătate din preadolescenți se caracterizează prin nivel scăzut și mediu de manifestare al perseverenței.
4. Fenomenul voinței în preadolescență a fost abordat și prin prisma studiului următoarelor calități volitive: capacitatea de atingere a scopului, curajul și capacitatea de a lua decizii, perseverența și fermitatea, inițiativa și independența, autocontrolul și anduranța (la nivelul expresivității și generalizării acestora). Examinarea acestor calități ne permite să evidențiem că cele mai dezvoltate sub aspectul factorului expresivitate la preadolescenți sunt inițiativa și independența, capacitatea de atingere a scopului, precum și autocontrolul și anduranța; cele legate de factorul generalizare: perseverența și fermitatea, autocontrolul și anduranța și capacitatea de atingere a scopului. Particular pentru preadolescenți și preadolescente sunt prezența aceluiași calități volitive (sub aspectul factorului expresivitate cât și a celui de generalizare). Preadolescenții manifestă preponderent inițiativă și independență, autocontrol și anduranță și capacitate de atingere a scopului (factorul expresivitate) și perseverență și fermitate, autocontrol și anduranță și capacitate de atingere a scopului (factorul generalizare). Preadolescentele demonstrează, sub aspectul factorului expresivitate: inițiativă și independență, capacitate de atingere a scopului și autocontrol și

anduranță. Din calitățile volitive, factorul generalizare la preadolescențe vom lista: perseverența și fermitatea, autocontrolul și anduranța și capacitatea de atingere a scopului. Manifestarea calităților volitive în dependență de vârstă la preadolescenți este următoarea: la preadolescenții de 10 – 12 ani mai dezvoltate (factorul expresivitate) sunt capacitatea de atingere a scopului, inițiativa și independența și autocontrolul și anduranța; (factorul generalizare) perseverența și fermitatea, autocontrolul și anduranța și capacitatea de atingere a scopului. La preadolescenții de 13 ani evidențiem capacitatea de atingere a scopului și inițiativa și independența (factorul expresivitate), autocontrolul și anduranța precum și perseverența și fermitatea (factorul generalizare). În rândul preadolescenților de 14 – 15 ani atestăm inițiativa și independența (factorul expresivitate) și perseverența și fermitatea (factorul generalizare). Analiza și studiul rezultatelor obținute pentru calitățile volitive (factorul expresivitate și factorul generalizare) ne permite să evidențiem și să subliniem existența unui număr foarte mare de preadolescenți cu nivel scăzut și mediu de dezvoltare a acestora.

5. Studiul voinței în interrelație cu trăsăturile de personalitate la preadolescenți ne permite să menționăm că preadolescenții cu nivel înalt al autoaprecierii voinței demonstrează următoarele trăsături de personalitate specifice dintre care vom enumera: amabilitatea, conștiinciozitatea și stabilitatea emoțională. Preadolescenții cu nivel înalt de dezvoltare al perseverenței, pe lângă conștiinciozitate și stabilitate emoțională, prezintă și autonomie.
6. Preadolescenții cu nivel scăzut și mediu al voinței și a calităților volitive au fost incluși în programul de intervenții psihologice de dezvoltare al voinței și calităților volitive. Ca rezultate preadolescenții din grupul experimental retest prezintă un nivel mai crescut al voinței și calităților voinței – perseverență, perseverență și fermitate (factorii expresivitate și generalizare), inițiativă și independență (factorul expresivitate) și o îmbunătățire a trăsăturilor de personalitate (conștiinciozitate și autonomie). Ca și consecințe a aplicării programului de intervenții psihologice în acțiunile și comportamentul preadolescenților s-au produs următoarele modificări: optimizarea capacității de stabilire a scopului, curajului, capacității de a lua decizii, a perseverenței și fermității, a inițiativei și independenței, a autocontrolului și anduranței. Activitățile de intervenție psihologică care sunt orientate la optimizarea voinței și a calităților volitive la preadolescenții din grupul experimental retest permit îmbunătățiri fragmentare și parțiale.
7. Preadolescenții incluși în programul de intervenții psihologice au învățat să-și mobilizeze și să-și gestioneze efortul și sângele, să evidențieze și să stabilească scopuri, să ia decizii prompte, să identifice și selecteze opțiuni în urma examinării unei anumite probleme, situații sau circumstanțe, să-și controleze și gestioneze curajul, puterea și îndrăzneala pentru a depăși obstacolele și dificultățile cu care se confruntă, să fie consecvenți, responsabili, conștiincioși și să-și gestioneze comportamentul. De asemenea, preadolescenții au însușit metode, tehnici și procedee concrete pe care le pot aplica în mod independent în situații și circumstanțe cotidiene care solicită din partea lor manifestarea voinței și a calităților volitive.
8. Administrarea programului psihologic de dezvoltare și optimizare al voinței și a calităților volitive are un impact benefic și pozitiv asupra dezvoltării sferei emoționale și regulatorii, în special și a personalității preadolescentului în întregime.

BIBLIOGRAFIE

1. ALBU, M. Un nou chestionar de personalitate: CP5F, în: M. Albu (coord.). *Incursiuni psihologice în cotidian*. Cluj-Napoca: ASCR, 2008. p. 7-23 . ISBN: 978-973-7973-58-0.
2. ALDORT, N. *Creștem împreună. Libertate și bucurie în relația părinte-copil*. București: Herald, 2015. 272 p. ISBN 978-973-111-523-8.
3. AMERICAN PSYCHIATRIC ASSOCIATION. *DSM-V. Manual de Diagnostic și Clasificare Statistică a Tulburărilor Mintale*. București: Medicală Callisto, 2016. 1000 p. ISBN 978-606-8043-14-2.
4. BADEA, E. *Caracterizarea dinamică a copilului și adolescentului*. București: Tehnică, 1997. 205 p. ISBN 9733108987.
5. BAUMEISTER, R., TIERNEY, J. *Voința. Cum să-ți redescoperi cea mai mare putere interioară*. tr. de I. Marinescu. Pitești: Paralela 45, 2012. 304 p. ISBN 9789734715299.
6. BONCHIȘ, E., BÎRLE, D., DECSEI-RADU, A., DRUGAȘ, M., ROMAN, D., SECUI, M., STAN, R. *Psihologia jocului*. București: SPER, 2014. 219 p. ISBN 978-606-8429-40-3.
7. BREBAN, D., BRIHAN, A., STAN, R., BONCHIȘ, E., SECUI, M., coord. de BONCHIȘ, E., SECUI, M. *Psihologia vârstelor*. Oradea: Universității, 2004. 604 p. ISBN 973613556X.
8. BURCEA, A. *Dramaterapia la copii: exerciții de dezvoltare personală*. București: SPER, 2019. 153 p. ISBN 978-606-8429-73-1.
9. BURNS, G., W. *101 povești vindecătoare pentru copii și adolescenți*. București: Trei, 2011. 576 p. ISBN 978-973-707-531-4.
10. COSMOVICI, A. *Psihologie generală*. Iași: Polirom, 1996. 256 p. ISBN 979-973-9248-27-2.
11. CREȚU, T. *Psihologia vârstelor*. Iași: Polirom, 2016. 392 p. ISBN 9789734660087.
12. CSIKSZENTMIHALYI, M. *Flux: psihologia fericirii*. București: Publica, 2015. 394 p. ISBN 978-606-722-063-6.
13. CUCU-CIUHAN, G. *Eficiența psihoterapiei experiențiale la copilul hiperkinetic*. București: SPER, 2006. 227 p. ISBN 973-8383-35-8.
14. CUCU-CIUHAN, G., VLADISLAV, E., ANGHEL-STEMATE, R., NEGREȚ, M., ALBIȘOR, G., OLTEANU, A., VELEANOVICI, A., MARC, G., coordonator MITROFAN I. *Copii și adolescenți. Probleme, tulburări, evaluare și intervenție psihoterapeutică*. București: SPER, 2014. 304 p. ISBN 978-606-8429-34-2.
15. DAMOUR, L. *Căile întortocheate ale adolescenței: cum să-ți îndrumi fiica prin cele șapte etape ale maturizării*. București: Trei, 2017. 319 p. ISBN 978-606-719-997-0.
16. DORON, R., PAROT, F. *Dicționar de psihologie*. București: Humanitas, 2006. 886 p. ISBN 973-50-1164-6.
17. DUCKWORTH, A. *Puterea pasiunii și a perseverenței*. Tr. de I. Berteza. București: Publica, 2016. 412 p. ISBN 9786067222050.
18. DUMITRIU, E. *Timiditatea și terapia ei*. București: Știința și tehnica, 1998. 272 p. ISBN 973-9236-32-4.

19. EMPSON, P. & C. *Jocuri pentru toți*. Timișoara: One Way, 2008. 230 p. ISBN 978-973-88965-1-2.
20. ERICSSON, A., POOL, R. *Peak: secretele performanței de top și noua știință a expertizei*. București: Publica, 2016. 392 p. ISBN 978-606-722-217-3.
21. FRODDHAM, F. *Introducere în psihologia lui C. G. Jung*. București: IRI, 1998. 205 p. ISBN 973-98377-0-0.
22. FURMAN, B. *Metoda Eu Pot în acțiune*. Iași: Psy, 2018. 276 p. ISBN 978-606-94579-1-7.
23. GÎNGOTA, N. *Dezvoltarea sferei afectiv volitive la vârsta școlară mică în diferite situații sociale de dezvoltare*. Autoreferat al tezei de doctor în psihologie. Chișinău: UPS I. Creangă. 2003. 23 p.
24. GÎRLAȘU- DUMITRU, O. *Tehnici psihoterapeutice*. București: Victor, 2004. 205 p. ISBN 973-8128-53-6.
25. GLADWELL, M. *Excepționalii: povestea succesului*. București: Publica, 2008. 271 p. ISBN 978-973-1931-14-2.
26. GODEANU, D. *Bazele psihodinamice ale terapiilor experiențiale de grup și de familie*. București: SPER, 2013. 262 p. ISBN 978-606-8429-30-4.
27. GOLU, F. *Manual de psihologia dezvoltării. O abordare psihodinamică*. Iași: Polirom, 2015. 344 p. ISBN 978-973-46-5627-1.
28. HOLDEVICI, I. *Tratat de psihoterapie cognitiv-comportamentală*. București: Trei, 2009. 720 p. ISBN 978-973-707-260-3.
29. ILIE, G. *Art-terapia și dezvoltarea personală la adolescenți*. București: SPER, 2017. 164 p. ISBN 978-606-8429-64-9.
30. IROFTE, L. Voința la preadolescenți. În: *Probleme actuale ale științelor umaniste. Analele științifice ale doctoranzilor și competitorilor*. Vol. XV, partea a II-a. Chișinău: UPS I. Creangă, 2016. p. 59-63. ISBN 978-9975-46-237-2.
31. IROFTE, L. Structura și calitățile actului volitiv. În: *Probleme actuale ale științelor umanistice. Analele științifice ale doctoranzilor și postdoctoranzilor*. Vol. 15, partea a II-a. Chișinău: CEP UPS „Ion Creangă” 2017. p. 107 – 112. ISBN 978-9975-46-348-5
32. IROFTE, L. Modalități de investigare a calităților volitive. În: *Tendențe moderne în psihologia practică*, conferința științifico-practică națională cu participare internațională. Chișinău: CEP UPS „Ion Creangă” 2018. p. 103–107. ISBN 978-9975-46-370-6.
33. IROFTE, L. Neuroștiința asumării riscurilor la adolescenți. În: *Probleme actuale ale științelor umanistice. Analele științifice ale doctoranzilor și competitorilor*. Vol. 16, partea a II-a. Chișinău: CEP UPS „Ion Creangă” 2018. p. 124–136. ISBN 978-9975-46-394-2.
34. IROFTE, L. Patologia voinței. În: *Probleme actuale ale științelor umanistice. Analele științifice ale doctoranzilor și competitorilor*. Vol. 18, partea a III-a. Chișinău: CEP UPS „Ion Creangă” 2019. p. 208–218. ISBN 978-9975-46-423-9.
35. KISHIMI, I., KOGA, F. *Curajul de a nu fi pe placul celorlalți*. București: Litera, 2018. 304 p. ISBN 9786063332586.
36. KUZMA, K. *Înțelege-ți copilul*. București: Viață și Sănătate, 2003. 130 p. ISBN 973-9484-63-8.

37. JAGOT, P. C. *Puterea voinței. Cum să acționăm asupra noastră, asupra altora și asupra destinului.* București: Orfeu, 2000. 150 p. ISBN 973-98438-1-6.
38. JUNG, C. G. *Practica psihoterapiei: contribuții la problema psihoterapiei și la psihologia transferului.* București: Trei, 2013. 389 p. ISBN 978-973-707-718-9.
39. LEVINE, A., HELLER, R. *Stilurile de atașament.* Cluj-Napoca: ASCR, 2015. 288 p. ISBN 978-606-8244-86-0.
40. MANES, S. *83 de jocuri pentru animarea grupurilor.* Iași: Polirom, 2008. ISBN 9789734612130.
41. MANSON, M. *Arta subtilă a nepăsării.* București: Lifestyle Publishing, 2017. 240 p. ISBN 9786067891096.
42. MARIȘ, A., MANEA, G., PRALĂ R. *Adolescenți și terapeuți: 12 ședințe de dezvoltare personală.* București: SPER, 2016. 134 p. ISBN 978-606-8429-56-4.
43. MATE, G. *Minți împrăștiate. Originile și vindecarea tulburărilor de deficit de atenție.* București: Herald, 2019. 316 p. ISBN 978-973-111-770-6.
44. MCGONIGAL, K. *Puterea voinței. Cum funcționează autocontrolul și ce putem face pentru a-l îmbunătăți.* Tr. de M. Iovu. București: Litera, 2015. 336 p. ISBN 9786063301636.
45. MIH, V. *Psihologie Educațională*, vol. 1. Cluj-Napoca: ASCR, 2010. 302 p. ISBN 978-973-7973-85-6.
46. MIH, V. *Psihologie Educațională*, vol. 2. Cluj-Napoca: ASCR, 2010. 262 p. ISBN 978-973-7973-86-3.
47. MIRICĂ, A. *Dramaterapie: Amfiteatrul Eului Creativ.* București: SPER, 2013. 167 p. ISBN 978-606-8429-27-4.
48. MITROFAN, I. (Coord.) *Cursa cu obstacole a dezvoltării umane.* Iași: Polirom, 2003. 480 p. ISBN 973-681-440-8.
49. MITROFAN, I. *Terapia Unificării (Abordare holistică a dezvoltării umane).* Colecția ANIM, Nr. 3. București: SPER, 2004. 283 p. ISBN 973-8383-08-0.
50. MITROFAN, I. (Coord.) *Orientarea experiențială în psihoterapie.* Colecția ALMA MATER. București: SPER, 2005. 369 p. ISBN 973-99221-4-7.
51. MITROFAN, I. *Psihoterapie, repere teoretice, metodologice și aplicative.* București: SPER, 2008. 504 p. ISBN 978-973-8383-38-8.
52. MULCO, I. *Dezvoltarea sferei volitive la preșcolari în cadrul activităților de coregrafie.* Autoreferat al tezei de doctor în psihologie. Chișinău: UPS I. Creangă, 2000. 31 p.
53. MUNTEANU, A. *Psihologia copilului și a adolescentului.* Timișoara: Eurobit, 2011. 315 p. ISBN 978-973-620-301-5.
54. NEACȘU, I. *Introducere în psihologia educației și a dezvoltării.* Iași: Polirom, 2010. 336 p. ISBN 978-973-46-1798-2.
55. NECULAU, A., IACOB, L., BONCU, S., SĂLĂVĂSTRU, D., LUNGU, O. *Psihologie: manual pentru clasa a X-a.* Iași: Polirom, 2000, 164 p. ISBN 973-46-0027-3.
56. NEGREȚ, M. *Consilierea alternativă prin realizare de filme: un program pentru adolescenți și preadolescenți cu dificultăți de adaptare.* București: SPER, 2010. 182 p. ISBN 978-973-8383-62-3.
57. NIȚĂ, L., RACU, Iu. *Calitățile volitive la preadolescenți.* În: *Dezvoltarea personală și integrarea socială a actorilor educaționali.* Conferință științifică cu

- participare internațională. Chișinău: UPS „Ion Creangă”, 2021, p. 38-44. ISBN 978-9975-46-570-0.
58. OAKLANDER, V. *Ferestre către copiii noștri*. Trad. de Chicu T. și Toader C. București: Herald, 2013. 428 p. ISBN 978-973-111-386-9.
59. PAPALIA, D., WENDKOS OLDS, S., DUSKIN FELDMAN, R. *Dezvoltarea umană*. București: Trei, 2010. 832 p. ISBN 978-973-707-414-0.
60. PAȘCA, M. D. *Povestea terapeutică*. Târgu-Mureș: Ardealul, 2004. 297 p. ISBN 973-9087-69-8.
61. PÂNIȘOARA, G., SĂLĂVASTRU, D., MITROFAN, L. *Copilăria și adolescența. Provocări actuale în psihologia educației și dezvoltării*. Iași: Polirom, 2016. 308 p. ISBN 9789734660162.
62. PETCU, O. *Copiii și jocul emoțiilor: 12 ședințe de dezvoltare personală*. București: SPER, 2018. 142 p. ISBN 978-606-8429-70-0.
63. PIAJET, J. *Psihologia inteligenței*. Chișinău: Cartier, 2008. 204 p. ISBN 9789975794640.
64. POPESCU-NEVEANU, P. *Dicționar de psihologie*. București: Albatros, 1978. 784 p.
65. POPESCU-NEVEANU, P. *Tratat de psihologie generală*. București: Trei, 2013. 888 p. ISBN 9789737076953.
66. QUARANTA, M. *Animarea grupurilor*. Iași: Polirom, 2009. 200 p. ISBN 978-973-46-1502-5.
67. RACU, I., RACU, Iu. *Psihologia dezvoltării*. Chișinău: UPS „Ion Creangă”, 2013. 212 p. ISBN 978-9975-71-478-5.
68. RACU, Iu. *Psihologia anxietății la copii și adolescenți*. Teză de doctor habilitat în psihologie. Chișinău: UPS „Ion Creangă”, 2020. 351 p.
69. RACU, Iu. *Psihologia anxietății la copii și adolescenți*. Monografie. Ed. a 2-a rev. și adăugită. Redactor științific: Racu I. Chișinău: UPS „Ion Creangă”, 2021. 309 p. ISBN 978-9975-46-521-2.
70. RACU, Iu., NIȚĂ, L. *Dezvoltarea voinței la preadolescenții contemporani*. În: *Învățământul superior: tradiții, valori, perspective*. Materialele conferinței științifice cu participare internațională. Vol. 1. Chișinău: UST, 2021. p. 349 – 353. ISBN 978-9975-76-360-8.
71. RACU, Iu., NIȚĂ, L. *Voința și trăsăturile de personalitate la preadolescenți*. În: *Asistența psihologică la etapa contemporană- realități și perspective*. Materialele conferinței științifice internaționale. Ediția a II-a. Bălți: Universitatea de „Stat Alecu” Russo, 2021. p. 117-127. ISBN 978-9975-50-269-6.
72. RACU, Iu., NIȚĂ, L. *Particularitățile conștiințiozității, stabilității emoționale și autonomiei la preadolescenți*. În: *Revista Univers Pedagogic*. Nr.4 (72). Chișinău: Centrul editorial Univers Pedagogic, 2021. p.68-74. ISSN 1811-5470.
73. RIBOT, T. *Voința și patologia ei*. București: IRI, 1997. 140 p. ISBN: 973-97627-7-8.
74. RUPPERT, F. *Simbioză și autonomie: traumă și iubire dincolo de complicațiile simbiotice*. București: Trei, 2015. 368 p. ISBN 978-606-719-388-6.
75. SATIR, V. *Arta de a făuri oameni*. București: Trei, 2010. 457 p. ISBN 978-973-707420-1.

76. SĂLĂGEAN, V., TITIENI, D., VINȚI, I., COSTIN, N. *Adolescentul, familia și reproducerea*. Cluj-Napoca: Dacia, 1997. 189 p. ISBN 9733505455.
77. SILLAMY, N. *Dicționar de psihologie*. București: Univers Enciclopedic Gold, 2009. 352 p. ISBN 9786069215951.
78. SIMISTER, C. J. *Jocuri pentru dezvoltarea inteligenței și creativității copiilor*. Iași: Polirom, 2011. 272 p. ISBN 973-46-1871-2.
79. SION, G. *Psihologia vârstelor*. Ed. a IV-a. București: Fundația României de Măine, 2007. 256 p. ISBN 978-973-163-013-7.
80. SYED, M. *Mitul talentului. Mozart, Federer, Picasso, Beckham și știința succesului*. Pitești: Paralela 45, 2013. 256 p. ISBN 978-973-47-1652-4.
81. ȘCHIOPU, U. *Dicționar de psihologie*. București: Babel, 1997. 740 p. ISBN 973-48-1027-8.
82. ȘCHIOPU, U., VERZA, E. *Psihologia vârstelor, ciclurile vieții*. Ed.a III-a revizuită. București: Didactică și Pedagogică, 1997. 508 p. ISBN 973-30-5798-3.
83. TALAN, K. *Ajută-ți copilul să revină pe calea cea bună. Cum să rezolvi problemele emoționale și de comportament ale copilului*. tr. de I. Pricop. București: TREI. 2013. 460 p. ISBN 978-973-707-678-6.
84. UDREA, M. L. *Jurnalul unui grup de dezvoltare personală unificatoare*. București: SPER, 2010. 120 p. ISBN 978-973-8383-63-0.
85. VERDEȘ, A. *Dezvoltarea afectivității la preadolescenți educați în situații sociale de dezvoltare diferite*, Teză de doctor în psihologie. Chișinău: UPS I. Creangă, 2009, 185 p.
86. VERZA, E. VERZA, F. E. *Psihologia vârstelor*. București: Pro Umanitate, 2000. 310 p. ISBN 973-99734-4-4.
87. VERZA, E., VERZA, F. E. *Psihologia copilului*. București: TREI, 2017. 556 p. ISBN 978-606-40-0237-2.
88. VLADISLAV, E. O. *Conceptul de sine la adolescenți. Evaluare și optimizare în grupul experiențial*. București: SPER, 2009. 189 p. ISBN 9789738383487.
89. VLADISLAV, E. O. *Ghid aplicativ de evaluare clinică a copiilor și adolescenților*. București: SPER, 2015. 296 p. ISBN 978-606-8429-49-6.
90. ZLATE, M., CREȚU, T., MITROFAN, N., ANIȚEI, M. *Psihologie: manual pentru clasa a X-a*. București: Aramis, 2005. 160 p. ISBN 973-679-234-X.
91. ZLATE, M. *Fundamentele psihologiei*. Iași: Polirom, 2009. 336 p. ISBN 978-973-46-1520-9.
92. AINSLIE, G. Disorders of volition. In *Psychological Research*, 2003. p. 2-28. ISBN 0-262-19540-2.
93. ASSELMANN, E., HILBERT, K., HOYER, J. et al. Self-reported volitional control in adolescents and young adults from a community cohort: Associations with current, past and future mental disorders. In *Psychiatry Research*. Ireland: Elsevier, 2018. p. 292-299. ISSN 18727123.
94. BAARS, B. J. A New Ideomotor Theory of Voluntary Control, Experimental Slips And Human Error. Exploring the Architecture of Volition. In *Cognition and Language*. New York: Springer Science + Business Media, 1992. p.93-115. ISBN 978-1-4899-1166-7.

95. BAUMANN, N., K., QUIRIN, M., KOOLE, S. L. *Why people do the things they do, Building on Julius Kuhl's contributions to the Psychology of Motivation and Volition*. Gottingen: Hogrefe Publishing, 2018. p. 2-12. ISBN 9780889375406.
96. BAUMEISTER, R. F., VOHS, K. D. Self-regulation, Ego Depletion, and Motivation. In *Social and Personality Psychology Compass*, 1. Oxford: Blackwell Publishing LTD, 2007. p. 115–128. ISSN 1751-9004.
97. BAYNE T. Phenomenology and the feeling of doing: Wegner on the conscious will. In *Does Consciousness Cause Behavior? An investigation of the Nature of Volition*. S. Pockett. W. P. Banks, and S. Gallagher (eds). Cambridge: MIT Press, 2006. p.169-187. ISBN 9780262162371.
98. BECKERT, T. Autonomy and its assessment. In *Eyclopedia of Adolescence*. New York: Springer International Publishing, 2018 p. 355-360. ISBN 978-1-4419-1696-9.
99. BLAKEMORE, S. J., BURNETT, S., DAHL, R. E. The role of puberty in the developing adolescent brain. In *Human Brain Mapping*. Hoboken, New-Jersey: Wiley Liss Inc, 2010. p. 927-933. ISSN 1097-0193.
100. BLUM, R., NELSON-MMARI, K. The health of young people in a global context. In *Journal of Adolescent Health*, Nr. 35. Amsterdam: Elsevier, 2004. p. 402-418. ISSN 1054-139x.
101. BOEKAERTS, M. Self-Regulation and Effort Investment. In *Handbook of Child Psychology*. Hoboken, New-Jersey: Wiley, 2007. p. 345-377. ISBN 978-0471272915.
102. BOURGUIGNON, J. P., CAREL, J. C., CHRISTEN, Y. (eds). *Brain crosstalk in puberty and adolescence*. Research and perspectives in endocrine interactions. Berlin: Springer, 2015. 83 p. ISBN 978-3-319-09167-9.
103. BOWEN S., MARLATT A. Surfing the urge: Brief mindfulness-based intervention for college student smokers. In *Psychology of Addictive Behaviors*. 23(4):666-71. Washington, DC: APA, 2009. p. 666-671. ISSN 0893-164X.
104. BRASS, M., LYNN, M. T., DEMANET, J., RIGONI, D. Imaging volition: What the brain can tell us about the will. In *Experimental Brain Research*. Vol 229 (3). Verlag, Berlin Heidelberg: Springer, 2013. p.301-313. ISSN 00144819.
105. BROONEN, J. Motivation and Volition. In *Vocational Psychology: An Action Control Perspective in Counseling and Action*. New-York: Springer, 2015. p. 69-89. ISBN 978-1-4939-0773-1_5.
106. CHADWICK, P., BIRCHWOOD, M. M. The Omnipotence of voices. A cognitive approach to auditory hallucinations. In *British Journal of Psychiatry*, 164. Cambridge: Cambridge University Press, 1994. p.190-201. ISSN 0007-1250.
107. CHAMBERS, R., TAYLOR, J., POTENZA, M. Developmental neurocircuitry of motivation in adolescence: A critical period of addiction vulnerability. In *Americam Journal of Psychiatry*, Nr.160. Washington, D.C.: American Psychiatric Association, 2003. p. 1041-1052. ISSN 0002-953X.
108. COLE, M., COLE, Sh. *The development of children*. New York: Worth Publishers, 2001. 697 p. ISBN 9780716738336.
109. CORNO, L., KANFER, R. The Role of Volition in Learning and Performance. In *Review of Research in Education*, vol.19. Washington, D.C.: American Educational Research Association, 1993. p. 301-341. ISSN 0091-732X.

110. COXON, J. P. Intracortical Inhibition during Volitional Inhibition of Prepared Action. In *Journal of Neurophysiology*, vol. 95 (6). Rockville, MD: American Physiological Society, 2006. p. 3371-3383. ISSN 0022-3077.
111. DAVID A. S., The Neuropsychological Origin of Auditory Hallucinations. In *The Neuropsychology of Schizophrenia*, ed. A. S. David and J. Cutting. London: Psychology Press, 1994. p. 269-313. ISBN 9781315785004.
112. DEIMANN, M., BASTIAENS, T. The Role of Volition in Distance Education: AN Exploration of its Capacities. In *International Review of Research in Open and Distance Learning*, vol.11 (1). Athabasca, Alberta: Athabasca University Press, 2010. p.1-16. ISSN 1492-3831.
113. DEREVENSKY, J., GUPTA, R., BABOUSHKIN, H. Underlying cognitions in children's gambling behavior: can they be modified? In *International Gambling Studies*, vol. 7. Milton Park: Taylor & Francis, 2007. p. 281-298. ISSN 1445-9795.
114. DEWITTE, S., LENS, W. Volition: Use with measure. In *Learning and Individual Differences*, vol.11 (3). Amsterdam: Elsevier Science, 1999. p.321-333. ISSN 10416080.
115. DIEFENDORFF, J. M., LORD, R. G. The Volitional and Strategic Effects of Planning on Task Performance and Goal Commitment. In *Human Performance*, vol.16 (4). Philadelphia: Taylor & Francis, 2003. p. 365-387. ISSN 08959285.
116. DONATI, M. A., CHIESI, F., PRIMI, C. A model to explain at-risk/problem gambling among male and female adolescents: gender similarities and differences. In *Journal Adolescence*, vol. 36 (1). Amsterdam: Elsevier, 2013. p. 129-137. ISSN 0140-1971.
117. DUCKWORTH, A. L., PETERSON, C., MATTHEWS, M. D. & Kelly, D. R. Grit: Perseverance and passion for long-term goals. In *Journal of Personality and Social Psychology*, 92 (6). Washington, D.C: APA, 2007. p. 1087-1101. ISSN 0022-3514.
118. DUCKWORTH, A. L. & Quinn, P. D. Development and validation of the Short Grit Scale (GritS). In *Journal of Personality Assessment*, 91, New-York: Taylor and Francis, 2009. p. 166-174. ISSN 0022-3891.
119. ELKIND, D. Egocentrism in adolescence. In *Child Development*, Nr.38. Hoboken, New-Jersey: Wiley, 1967. p. 1025-1034. ISSN 1467-8624.
120. ERIKSON, E. H. *Identity Youth and Crisis*. New York- London: W.W. Norton & Company, 1968. p. 128-135. ISBN 0- 393-31144-9.
121. FIELD, A. E., CAMARGO, C. A., TAYLOR, B., BERKLEY, C. S., ROBERTS, S. B., COLDITZ, G. A. Peer, parent, and media influence on the development of weight concerns and frequentsdieting among preadolescent and adolescent girls and boys. In *Pediatrics*, vol. 107 (1), Itasca, Illinois: American Academy of Pediatrics, 2001, p. 54-60. ISSN 0031-4005.
122. FONAGY, P., TARGET, M. A contemporary psychoanalytical perspective: Psychodynamic developmental therapy. In E. D. Hibbs & P. S. Jensen (Eds.), *Psychosocial treatments for child and adolescent disorders: Empirically based strategies for clinical practice*. Washington DC: APA, 1996. p. 619–638. ISBN 978-1-59147-092-2.
123. FORSTMEIER, S., RUDDEL, H. Measuring Volitional Competences: Psychometric Properties of a Short Form of the Volitional Components

- Questionnaire (VCQ) in a Clinical Sample. In *The Open Psychology Journal*. NL: Bentham Science Publishers B.V. 2008, p. 66-77. ISBN 1874-3501.
124. FRITH, C. Attention to action and awareness of other minds. In *Consciousness and Cognition*, 11. Amsterdam: Elsevier Science, 2002. p. 481-487. ISSN 1053-8100.
  125. FRITH, C. Psychology of volition, vol. 229. In *Experimental Brain Research*. Berlin: Springer, 2013. p. 290-297. ISSN 00144819.
  126. FROMM, E. *The Fear of Freedom*. UK: Routledge, 2001. 272 p. ISBN: 9780415253888.
  127. GANOS, C., ASMUSS, L., BONGERT, J., BRANDT, V., MÜNCHAU, A., HAGGARD, P. Volitional action as perceptual detection: Predictors of conscious intention in adolescents with TIC disorders. In *Cortex*, vol. 64. Amsterdam: Elsevier, 2015. p. 47-54. ISSN 19738102.
  128. GODDINGS., A. L. The Role of Puberty in Human Adolescent Brain Development. In *Brain Crosstalk in Puberty and Adolescence, Research and Perspectives in Endocrine Interactions*, 13. Switzerland: Springer International Publishing, 2015, p. 75-84. ISSN: 1861-2253.
  129. GOMES, G. Volition and the readiness potential. In *Journal of Consciousness Studies*, vol. 25 (2). Exeter, UK: Imprint Academic, 1999. p.157-181. ISSN 13558250.
  130. GOSHKKE, T. Dysfunctions of decision-making and cognitive control as transdiagnostic mechanisms of mental disorders: advances, gaps, and needs in current research. In *International Journal of Methods of Psychiatric Research*, 23 (1). Hoboken, New-Jersey: Wiley Online Library, 2014. p. 41-57. ISSN 1557-0657.
  131. HAGGARD, P., CARTLEDGE, P., DAFYDD, M., OAKLEY, D. A. Anomalous control: When „free-will” is not conscious. In *Consciousness and Cognition*, 13. US: Academic Press Inc, 2004. p 646-654. ISSN 10538100.
  132. HAGGARD, P. Human volition: towards a neuroscience of will. In *Nature Reviews Neuroscience*, vol. 9 (12). London: Nature Publishing Group, 2008. p. 934-946. ISBN 1471-0048.
  133. HAGGARD, P. The Sources of Human Volition. In *Science*, vol. 324 (5928). Washington, DC: American Association for the Advancement of Science, 2009. p.731-733. ISSN 0036-8075.
  134. HANSEN, M., JANSSEN, I., SCHIFF, A., ZEE, P.C., DUBOCOVICH, M. L. The impact of school daily schedule on adolescent sleep. In *Pediatrics*, 115. Itasca, Illinois: American Academy of Pediatrics. 2005. p.1555-1561, ISSN 0031-4005.
  135. HECKHAUSEN, H., GOLLWITZER, P. M. Thought contents and cognitive functioning in motivational versus volitional states of mind. In *Motivation and Emotion*, vol. 11 (2). New-York: Springer, 1987. p. 101-120. ISBN 0146-7239.
  136. HENDERSON, S. The neglect of volition. In *British Journal of Psychiatry*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. p. 273-274. ISSN 00071250.
  137. HERTEL, P. T. The cognitive-initiative account of depression-related impairments in memory. In *The Psychology of Learning and Motivation*:

- Advances in Research and Theory*. San Diego: Academic Press, 2000. p. 47-71. ISSN 797421.
138. HUDSON, N. W., FRALEY, R. C. Volitional Personality Trait Change: Can People Choose to Change Their Personality Traits? In *Journal of Personality and Social Psychology*. Washington DC: APA, 2015. p.1-18. ISSN 1939-1315.
  139. HULL, J. G., SLONE, L. B. Self-Regulatory failure and alcohol use. In *Handbook of Self-Regulation Research*, ed. R.F. Baumeister and K.D. Vohs. New York: Guilford Press, 2004. p 466-491. ISBN 1-57230-991-1.
  140. INGVAR, D. H. On Volition. A neurophysiologically Oriented Essay. In *Journal of Consciousness Studies*, 6, No. 8-9. Exeter, UK: Imprint Academic, 1999. p.1-10. ISSN 1355-8250.
  141. INZLICHT, M., SCHMEICHEL, B., J. What is ego depletion? Toward a mechanistic revision of the resource model of self-control. In *Perspectives on Psychological Science*, 7. Washington DC: Association for Psychological Science, 2020. p.450-463. ISSN 1745-6916.
  142. IVANNIKOV, Y., EIDMAN, V. Structure of volitional qualities according to the self-appraisal. In *Soviet Journal of Psychology*, vol.11 (3). New York: Taylor & Francis, 1990. p. 28-41. ISBN 0891-2726.
  143. JEANNEROD, M. The mechanism of self-recognition in humans. In *Behavioural Brain Research*, 142. Amsterdam: Elsevier, 2003. p.1-15. ISSN 0166-4328.
  144. KAKLAUSKAS, F. J., GREENE, L. R. *Core principles of group psychotherapy: an Integrated Theory, Research and Practice Training Manual*. New York: Routledge, 2020. 228 p. ISBN 978-0-367-20309-2.
  145. KELLER, J. An integrative theory of motivation, volition and performance. In *Cognition and Learning*, vol.6. Philadelphia: Old City Publishing, 2008. p. 79-104. ISSN 15400182.
  146. KOOLE, S. L., SCHLINKERT, C., MALDEI, T., BAUMANN, N. Becoming Who You Are: An Integrative Review of Self-Determination Theory and Personality Systems Interactions Theory. In *Journal of Personality*. Hoboken, New Jersey: Wiley Periodicals LLC, 2018. p. 2-68. ISSN 1467-6494.
  147. KUHL, J., BECKMANN, J. *Volition and Personality: Action Versus State Orientation*. Seattle: Hogrefe & Huber Publishers, 1994. 498 p. ISBN 978-0889370296.
  148. KUHL, J. A functional-design approach to motivation and self-regulation: The dynamics of personality systems interactions. In M. Boekaerts, P.R. Pintrich & M. Zeidner (Eds.), *Handbook of Self-regulation*. San Diego, United States: Academic Press, 2000. p.111-169. ISBN 978-0-12-109890-2.
  149. LIBET, B., FREEMAN, A., SUTHERLAND, K. *The Volitional Brain: Towards a Neuroscience of Free Will*. Thorverton: Imprint Academic, 1999. 298 p. ISBN 0907845509.
  150. LIDDLE, P. F., Morris, D. L. Schizophrenic syndromes and frontal-lobe performance. In *British Journal of Psychiatry*, 158. Cambridge: Cambridge University Press, 1991. p.340-34. ISSN 0007-1250.
  151. LILJENSTRÖM, H. Consciousness, decision making, and volition: freedom beyond chance and necessity. In *Theory in Biosciences*. Berlin Heidelberg: Springer, 2021. 2-16 p. ISSN 16117530.

152. LUNDBERG, Sh. ROMICH, J. L., TSANG, K. P. Decision-making by children. In *Review of Economics of the Household*, vol.7. Berlin: Springer Science and Business Media, 2009. p. 1-30. ISBN 1573-7152.
153. MAHLER, M., PINE, F., BERGMAN, A. *The Psychological Birth of the Human Infant: Symbiosis and Individuation*. New York: Basic Books, 2000. 332 p. ISBN 978-0465095544.
154. MAIN, M., HESSE, E. Parents' unresolved traumatic experiences are related to infant disorganized attachment status: Is frightened and/or frightening parental behavior the linking mechanism? In M. T. Greenberg, D. Cicchetti, & E. M. Cummings (Eds.), *Attachment in the preschool years: Theory, research, and intervention*. Chicago: University of Chicago Press, 1990. 161–182 p. ISBN 978-0226306308.
155. MASCOLO, M. F., FISCHER, K. W. Dynamic development of thinking, feeling, and acting. In W. F. Overton, P. C. M. Molenaar, & R. M. Lerner (Eds.), *Handbook of child psychology and developmental science: Theory and method*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc. 2015. p. 113–161 ISBN 9781118963418.
156. METZINGER, T. *Being No One: The Self-Model Theory of Subjectivity*. Cambridge, Mass: MIT University Press. 2004. 714 p. ISBN 9780262633086.
157. MISCHEL, H. N., MISCHEL, W. The Development of Children's knowledge of Self-Control Strategies. In *Motivation, Intention and Volition*. ed. HALISH, F., KUHL, J., Berlin: Springer, 1987. p. 321-336. ISBN 978-3-642-70967-8.
158. MOILANEN, K. L. The adolescent self-regulatory inventory: The development and validation of a questionnaires of short-term and long-term self-regulation. In *Journal of Youth and Adolescence*. Berlin: Springer, 2007. p. 835-848. ISSN 0047-2891.
159. MOSHMAN, D. Adolescent Reasoning and Rationality. In *Critical Thinking and Reasoning, Theory, Development, Instruction, and Assessment*. Leiden: Brill, 2020. p.99-113. ISBN 978-90-04-44459-1.
160. NACHEV, P., HUSAIN, M., KENNARD, C. Volition and Eye Movements. In *Progress in Brain Research*, 171. Amsterdam: Elsevier, 2008. p. 391-398. ISBN 9780444531636.
161. NELSON, E., LEIBENLUFT, E., MCCLURE, E., PINE, D. The Social Re-orientation of Adolescence: A neuroscience perspective on the process and its relation to psychopathology. In *Psychological Medicine*, Nr. 35. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, p.163-174. ISSN 0033-2917.
162. NEUFELD, G., MATE, G. *Hold on to your kids: Why parents need to matter more than peers*. New York: Ballantine Books, 2006. 352 p. ISBN 0375760288.
163. NITSCHKE, J. B., MACKIEWICZ, K. L. Prefrontal and Anterior Cingulate Contributions to Volition in Depression. In *International Review of Neurobiology*, vol. 67. Amsterdam: Elsevier, 2005. p.73-94. ISBN 0123668689.
164. NIȚĂ, L. Development of Volitional Qualities in Preadolescents in Experimental Conditions. In *Journal of Experiential Psychotherapy*, vol. 24, 2 (9), București: SPER, 2021, p.12-18. ISSN 1453-634X, 2359-7607 (online).
165. PAGEL, J. F., KIRSHTTEIN, Ph. *Machine Dreaming and Consciousness*. Cambridge, Massachusetts: Academic Press, 2017. 230 p. ISBN 978-0128037201.

166. PARKINSON, J., GARFINKEL, S., CRITCHLEY, H., DIENES, Z., SETH, A. K. Don't make me angry, you wouldn't like me when I'm angry: Volitional choices to act or inhibit are modulated by subliminal perception of emotional faces. In *Cognitive, Affective and Behavioral Neuroscience*, vol.17 (2). Berlin: Springer, 2017. p.252-268. ISSN 15307026.
167. PILLOW, B. Children's and adults' evaluation of the certainty of deductive inferences, inductive inferences, and guesses. In *Child Development*, 73 (3). New Jersey: Wiley Online Library, 2002 p.779-792. ISSN 1467-8624.
168. PINTRICH, P. R. Taking control of research on volitional control: Challenges for future theory and research. In *Learning and Individual Differences*, vol.11. (3). Amsterdam: Elsevier, 1999. p.335-354. ISSN 10416080.
169. POSNER, M. I. Genes and experience shape brain networks of conscious control. In *Progress in Brain Research*, vol.150. Amsterdam: Elsevier, 2005. p.173-183. ISBN 978-0-444-51851-4.
170. RANKING, J., LANE, D., GIBBONS, F., GERRARD, M. Adolescent self-consciousness: Longitudinal age changes and gender differences in two cohorts. In *Journal of Research on Adolescents*, 14. New Jersey: Wiley Online Library, 2004. p. 2-21. ISSN 1532-7795.
171. REYNA, V. F., FARLEY, F. Risk and Rationality in Adolescent Decision-making: Implications for Theory, Practice, and Public Policy. In *Psychological Science in the Public Interest*, Nr.7. Oxford: Blackwell Publishers Inc. 2006, p.1-44. ISSN 15291006.
172. RISTIC, J., KINGSTONE, A. Rethinking Attentional Development: Reflexive and Volitional Orienting in Children and Adults. In *Developmental Science*, vol.12 (2). New Jersey: Wiley Online Library, 2009. p.289-296. ISSN 1467-7687.
173. ROBERTS, G., ANDERSON, M. Task structure complexity and goal neglect in typically developing children. In *Journal of Experimental Child Psychology*, vol.120 (1). Amsterdam: Elsevier, 2014 p. 59-72. ISBN 1096-0457.
174. RODRIGUEZ-GUTIERREZ, E., MARTIN-QUINTANA, J. C., CRUZ-SOSA, M. "Living adolescents in family" parenting program: adaptation and implementation in social and school contexts. In *Psychosocial Intervention*, 25. Spain: Colegio Oficial de Psicólogos de Madrid, 2016. p.103-110. ISSN 11-32-0559.
175. ROESER, R. W., PINELA, C. Mindfulness and compassion training in adolescence: A developmental contemplative science perspective. In *Mindfulness in Adolescence: New directions of Youth Development*, 142. New Jersey: John Wiley & Sons, 2014. p. 9-30. ISSN 1533-8916.
176. ROTHBART, M. K., POSNER, M.I., KIERAS, J. Temperament, attention and the development of self-regulation. In *Blackwell Handbook of Early Childhood Development*. New Jersey: Blackwell Publishing 2006. p. 338-357. ISBN 9780470757703.
177. ROTHWELL, J. C. Corticospinal involvement in volitional contractions. In *The Journal of Physiology*, vol.584. Hoboken, New Jersey: Wiley Online Library, 2007. p. 363. ISBN 0022-3751.
178. SADEH, A., RAVIV, A., GRUBER, R. Sleep patterns and sleep disruptions in school age children. In *Developmental Psychology*, vol.36 (3). Washington DC: American Psychological Association, 2000. pp.291-301. ISSN 0012-1649.

179. SCHEIDT, P., OVERPECK, M. D., WHATT, W., ASZMANN, A. Health and health behaviour among young people: a WHO cross-national study international report. In *WHO Policy Series: Health Policy for Children and Adolescents*, Series, No,1. Copenhagen: World Health Organization Regional Office for Europe, 2000. p.24-38. ISBN 92 890 1303 6.
180. SCHMIDT NEVEN, R. *Time-limited Psychodynamic Psychotherapy with Children and Adolescents*. Milton Park: Taylor & Francis Ltd., 2016. 160 p. ISBN 9781138960947.
181. SEBANZ, N., PRINZ, W. (Eds.) *Disorders of volition*. Cambridge: MIT Press, 2006. 504 p. ISBN 9780262195409.
182. SJÄSTAD, H., BAUMEISTER, R. F. The Future of the Will: Planning requires self-control and ego depletion leads to planning aversion. In *Journal of Experimental Social Psychology*, vol.76. Amsterdam: Elsevier, 2018. p.127-141. ISSN 0022-1031.
183. SHAMLYAN, K. Volitional organization of personality as a subject of empirical research. In *Journal of Education Culture and Society*, vol.2. Poland: Fundacja Pro Scientia Publica, 2015. p. 257-267. ISSN 2081-1640.
184. SHELEKHOV, I. L., BELOZYOROVA, G. V., BERESTNEVA, O. G., AKHMETOVA, L.V. Systematic Studies of the Formation of Will: Psychological, Philosophical and Pedagogical Aspects. In *Advances in Economics, Business and Management Research*, vol. 11. Amsterdam: Atlantis Press, 2020. p.438-445. ISSN 2352-5428.
185. SHULMAN, E. P., SMITH, A. R., SILVA, K., ICENOGLE, G., DUELL, N., CHEIN, J., STEINBERG, L. The dual Systems model: Review, reappraisal, and reaffirmation. In *Developmental Cognitive Neuroscience*. Amsterdam: Elsevier, 2015. p.103-117. ISSN 18789293.
186. SISK, C. L., FOSTER, D. L. The neural basis of puberty and adolescence. In *Nature Neuroscience*, 7. London: Nature Publishing Group, 2004. p. 1040-1047. ISSN 1097-6256.
187. STEINBERG, L. A social neuroscience perspective on adolescent risk-taking. In *Developmental Review*, Nr.28. Amsterdam: Elsevier, 2008. p. 78-106. ISSN 0273-2297.
188. STEVEN HAYES, C., LILLIS, J. *Acceptance and Commitment Therapy*. Washington DC: American Psychological Association, 2012. 168 p. ISBN 9781433811531.
189. SUSMAN, E. J., DORN, L. D., & SCHIEFELBEIN, V. L. Puberty, sexuality, and health. In R. M. Lerner, M. A. Easterbrooks, & J. Mistry (Eds.), *Handbook of Psychology: Developmental psychology*, Vol. 6. New Jersey: John Wiley & Sons, 2003. p. 295–324. ISBN 978-0470768860.
190. TALLEY, R. C., MONTGOMERY, R. (Eds.) *Caregiving Across the Lifespan: Research, Practice, Policy*. New-York: Springer, 2013. 186 p. ISBN 978-1-4614-5552-3.
191. TICE, D. M., BAUMEISTER, R. F., SHMUELI, D., MURAVEN, M. Restoring the self: Positive affect helps improve self-regulation following ego depletion. In *Journal of Experimental Social Psychology*. Amsterdam: Elsevier, 2007. p. 379-384. ISSN 0022-1031.

192. TSABARY, Sh. *The Awakened Family: How to Raise Empowered, Resilient, and Consicuous Children*. New-York: Penguin Books, 2016. 348 p. ISBN 9780399563973.
193. van PETEGEM, S., VANSTEENKISTE, M., BEYERS, W. The Jingle-Jangle Fallacy in Adolescent Autonomy in the Family. *In Search of an Underlying Structure*. In *Journal of Youth and Adolescence*, vol. 42 (7). New York: Springer, 2013. p. 994-1014. ISBN 0047-2891.
194. VYSOCHINA, N., VOROBIOVA, A., VASYLENKO, M., VYSOCHIN, F. Volitional qualities of athletes and their influence on competitive activities. In *Journal of Physical Education and Sport*. Pitești: Editura Universității din Pitești, 2018. p. 230 – 234. ISSN 2247 - 806X.
195. WALKER, E., SABUWALLA, Z., HUOT, R. Pubertal neuromaturation, stress sensitivity, and psychopathology. In *Development and Psychopathology*, Nr. 16. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. p.807-824. ISSN 0954-5794.
196. WATANABE, M., MUNOZ, D. P. Presetting Basal Ganglia for Volitional Actions. In *Journal of Neuroscience*, vol. 30. Amsterdam: Elsevier: 2010. p. 10144-10157. ISSN 0270-6474.
197. WATANABE, M., MATSUO, Y., ZHA, L., MUNOZ, D. P., KOBAYASHI, Y. Fixational saccades reflect volitional action preparation. In *Journal of Neurophysiology*, vol. 110 (2). Rockville, Md: American Physiological Society, 2013. p. 522-535. ISSN 0022-3077.
198. WATSON, G. Volitional Necessities. In *Agency and Answerability: Selected Essays*. Oxford: Clarendon, 2004. p.88-122. ISBN 0-262-02513-2.
199. WIGFIELD, A., ECCLES, J. S., FREDRICKS, J. A., SIMPKINS, S., ROESER, R. W., SCHIEFELE, U. Development of Achievement Motivation and Engagement. In M. E. Lamb & R. M. Lerner (Eds.), *Handbook of Child Psychology and Developmental Science: Socioemotional Processes*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons Inc., 2015. p. 657–700. ISBN 9781118953877.
200. WILMSHURST, L. *Essentials of child and adolescent psychopathology*. Hoboken, New-Jersey: Wiley, 2015. 384 p. ISBN 9781118840184.
201. WONG, M., NADEEM, E. Responding to the Challenges of Preadolescence: The Role of Caregivers, In *Caregiving Across the Lifespan: Research, Practice, Policy*. New-York: Springer, 2013. p.47-58. ISBN 978-1-4614-5552-3.
202. XAVIER, N. Why Adolescents Are at Risk of Misusing Alcohol and Gambling. In *Alcohol and Alcoholism*, Vol. 49 (2). Oxford: Oxford University Press, 2014. p. 165–172. ISSN 0735-0414.
203. YALOM, I. New directions in group therapy. In Silvano Arieti (Ed.) *American Handbook of Psychiatry*, Vol. 6. New-York: Basic Books, 1975. 1092 p.
204. YALOM, I., LESZCZ, M. *The theory and practice of group psychotherapy*. Kindle Edition. New-York: Basic Books, 2008. 690 p. ISBN 978-0465084463.
205. YANCEY, A. The meta-volition model: Organizational leadership is the key ingredient in getting society moving, literally!. In *Preventive Medicine*, Vol.49 (4). Amsterdam: Elsevier, 2009. p. 342-351. ISSN 0091-7435.
206. ZHANG, Y., COOKE, R. Using a combined motivational and volitional intervention to promote exercise and healthy dietary behaviour among undergraduates. In *Diabetes Research and Clinical Practice*. Amsterdam: Elsevier, 2009. p.215-223. ISSN 0168-8227.

207. ZHOU, J. Understanding volition. In *Philosophical Psychology*, vol. 17. Milton Park: Taylor & Francis, 2004. p. 247-273 ISBN 09515089.
208. ZIMMERMAN, B. J. Attaining self-regulation: a social cognitive perspective. In Voecaerts, M., Pintrich, P. (eds.), *Handbook of Self-Regulation*. San Diego: Academic Press, 2000. p.13-39. ISBN 978-0123695192.
209. ВЫГОТСКИЙ, Л. *Собрание сочинении. В 6-ти т. Т. 4 Детская психология*. Под. ред. Д. Эльконина. Москва: Педагогика. 1984. 432 с. ББК 88 В 92.
210. ИЛЬИН, Е. *Мотивация и мотивы*. Санкт-Петербург: Питер. 2011. ISBN: 978-5-4237-0143-7 512 с.
211. ИЛЬИН, Е. *Психология воли*. Санкт-Петербург: Питер. 2009. 368 с. ISBN 978-5-388-00269-3.
212. КАЛИН, В. *Психология воли: сборник научных трудов памяти В. К. Калина*. Симферополь: [б. и.], 2011. 208 с.
213. КРАЙГ, Г., БОКУМ, Д. *Психология развития*. 9-е изд. пер. с англ. Т. Прохоренко. Санкт-Петербург: Питер. 2019. 940 с. ISBN 978-5-4461-1013-1.
214. ЛОВЯГИНА, А. Особенности психической саморегуляции и волевой сферы у спортсменов разной квалификации. В *Теория и практика физической культуры*. Москва, 2016. № 4. с. 66-68. ISSN 00403601.
215. МУХИНА, В. *Возрастная психология: Детство, отрочество, юность*. Хрестоматия: учебное пособие для вузов. Москва: Академия, 2000. 624 с. ISBN 5-7695-0447-1.
216. НЬЮКОМБ, Н. *Развитие личности ребенка* 2002. Санкт-Петербург: Питер 640 с. ISBN 5-272-00390-X, 0-673-99311-6.
217. ПУНИ, А. *Некоторые вопросы теории воли и волевая подготовка в спорте. Психология и современный спорт*. Москва: Просвещение. 1973. 152 с. ББК 88.3.
218. СТАМБУЛОВА, Н. *О формировании спортивно важных психических свойств спортсмена. Хрестоматия: Спортивная психология в трудах отечественных специалистов*. [Сост. и общая редакция И. П. Волкова]. Санкт-Петербург: Питер, 2002. сс. 64–72. ISBN 5-318-00591-8.
219. JANET, P. *L'Automatisme psychologique*. La 4e édition. Paris: Société Pierre Janet et le laboratoire de psychologie pathologique de la Sorbonne avec le concours du CNRS, 1973, 464 p.
220. BURKE, A. *The Four Fs of Complex Trauma. Recognizing and Healing our Survival Strategies*. Astrid Burke ©2020. [citat 15 septembrie 2020]. Disponibil: <https://www.astridburke.com>.
221. Csikszentmihalyi, M. *Adolescence*. Encyclopædia Britannica, Inc. ©2020. Disponibil: <https://www.britannica.com>.
222. *Platformă de evaluare a dezvoltării 6/7-18/19 ani (PEDb)* Cognitrom ©2022. Disponibil: <http://www.cognitrom.ro/>.
223. LOBEL, D. S. *The Difference Between People- Pleasing and Being Kind*. Psychology Today ©2021 [citat 11 aprilie 2021]. Disponibil: <https://www.psychologytoday.com/>.

224. *Consumul de tutun și țigarete electronice în rândul copiilor se află la cote alarmante în România*. Salvați Copiii ©2019. [citată 1 iulie 2019]. Disponibil: <https://www.salvaticopiii.ro>.
225. *Global Youth Tobacco Survey*. Stop Fumat. ©2017 [citată 31 mai 2018]. Disponibil: <https://stopfumat.eu>.
226. *Rezultatele studiului „Școala online. Elemente pentru inovarea educației”, derulat de profesori în științele educației de la Universitatea din București*. Universitatea din București ©2021 [citată 4 mai 2020]. Disponibil: <https://unibuc.ro>.
227. *Bullying-ul în rândul adolescenților din Republica Moldova*. UNICEF ©2019 [citată decembrie 2019]. Disponibil: <https://www.unicef.org>.